JAN HUS.

ŽIVOTOPIS

SEPSAL

GOTTHARD VIKTOR LECHLER,

DOKTOR BOHOSLOVÍ

PŘELOŽIL

BOHUMIL MAREŠ.

V PARDUBICÍCH.

NÁKLADEM A VYDÁNÍM FIRMY F. HOBLÍK.

1909.

Tisk F. Hoblíka v Pardubicích.

PŘEDMLUVA.

V Českém písemnictví má vynikající místo míti životopis Českého reformátora, předního buditelé Českého vědomí a Českého svědomí, mistra Jana Husi. Žel. že nemá z příčin kolikerých. To, co písemnictví naše prací o Husovi vykazuje, není v pravém poměru jednak k velikému významu Husovu a jednak k velikému vychloubání, že jsme národem Husovým. Příčiny toho jsou buď v literátech, narážejících v té částce na veliké překážky, jež jsou v nich samých, v náboženském názoru Husovu, v nepříznivých zevnějších okolnostech, buď ve čtoucím obecenstvu, které v té částce neosvědčuje husitskou chtivost, anebo v obou dohromady. Pravdou jest, že nemáme úplného, kritického vydání všech spisů Husových; Erbenem jsou vydány toliko České spisy mistrovy, avšak i ty mají pro tehdejší přísnou censuru některé nedostatky; z latinských spisů pak nebyl od dob reformačních vydán ani jediný. Pravdou také jest, že nemáme obšírnějšího, Českým a přátelským pérem psaného životopisu Husova, ba že nemáme ani bibliografického přehledu všech spisů o Husovi, tak že každý, kdo se informovati chce a k studiu Husovu přistupuje, především sám si materiál k takovému, tak potřebnému přehledu, mnohdy dosti pracně shledávati musí, při čemž ještě nemá jistoty, zda nevynechal a neopominul některý snad dosti důležitý spis. Že za posledních 25 let, v době to utěšeného rozvoje Českého písemnictví a větší volnosti, více ve prospěch husitských studií, zejména životopisu Husova státi se mělo, není snad tvrzením neoprávněným.

Nedostatek bibliografických přehledů, jimiž se budí chuť k studiu a toto se usnadňuje, v různých specialných otázkách našeho písemnictví se pociťuje.

1*

Chci učiniti pokus zevrubnějšího, bibliografického přehledu spisů o Husovi, byť by ne kritického, tedy aspoň poněkud charakterisujícího. Jemu však předešlu s ním souvisící přehled vydání spisů Husa samého.

A. Tisky spisů Husových.

První rozšiřování spisů Husových dělo se přepisováním, k němuž namnoze Hus sám osobně diktoval; zajisté, že přepisování dělo se hromadně a snad i při veřejném čtení v kapli Betlémské (čtení spisu »O církvi« dokonáno v kapli Betlémské dne 8. července 1413). Že veliké množství přepisů se pořizovalo, vysvítá z velikého množství až podnes přese všechno hubení zachovalých rukopisů (O rukopisech Českých spisů Husových viz Erben III. na konci; přehledněji je podává a k nim zprávu o latinských rukopisech přidává K. Novák v Listech Filologických 1889, seš. 3. a 4., str. 237 násl.)

K horlivým sběratelům spisů Husových náleží Petr z Mladenovic, očitý svědek událostí Kostnických, jenž první sebral, avšak nesrovnal jeho listy z Kostnice psané; podobně byl později milovníkem a sběratelem spisů jeho Duchek Chmelíř ze Semechova, měšťan Starého Města Pražského, jemuž farář Pavel Bydžovský r. 1545 připsal tiskem vydané Husovo »kázání na den památky těla Božího« (Erb. III. 322).

Spisy Husovy záhy jsou tiskem vydávány, z počátku jednotlivě, později souborně; nejvíce vydání spadá do XVI. věku, a stalo se přirozeně péčí mužů evangelických, jak v Čechách (kališníků, a zvláště bratrské Jednoty), tak i v Německu. Katastrofou Bělohorskou začínající doba protireformace zastavila tuto literární činnost v Čechách, až po dlouhé přestávce doba nejnovější, Josefem II. zahájená, jí se zase ujala.

Nejspolehlivějším pramenem správného textu jsou: pro České spisy: Kritické vydání Erbenovo; pro latinské spisy: jednak nekritické vydání Norimberské a kritické vydání Palackého »Documenta«.

Všechny staré tisky v Čechách jsou jen trosky divem zachráněné z hrozné, zhoubné potopy. K nim náleží:

XV. věk.

1. Brzo po vynalezení umění knihtiskařského byly prý (viz Novák, Listy Filolog., roč. 1889, str. 241) vydány v trojím vydání bez udání roku a místa, nejspíše prý ve Špýru a Memmingách: Gesta Christi. To jest nepochybně týž spis exegetický, který v II. díle Norimberského souborného vydání se uvádí pod titulem »Historia gestorum Christi ex quatuor evangelistis in unum collecta atque secundum tres annos praedicationis ejus distincta«, t. j. Děje činů Kristových ze čtyř evangelistů v jedno snesené a podle tří let jeho kazatelské činnosti rozdělené — tedy jakási harmonie evangelií neb život Kristův a to ve způsobě kázání, kteréž však překladem Českých známých kázání nejsou. Tomuto stotožňování zdá se jedině býti na odpor malá rozsáhlost (toliko 11 listů) prvého spisu.

2. R. 1459 vyšly dva listy (v. Výbor liter. České 222 a Jungmann Lit. str. 69).

3. R. 1495 vyšly při Passionale čtyři listy a opět r. 1533 u Pavla Severyna. Viz Jungmann Lit. 70.

XVI. věk.

4. R. 1502 jsou některé spisy v Praze ve čtverci vytištěny, jak vysvítá ze starého Reuschiova seznamu knih (v. Pal Doc. v úvodu, ale Palacký neznal žádný exemplář).

5. R. 1509 »Knížky proti knězi Kuchmistrovi«, v 8° vytištěno Pavlem na hoře Olivetské, t. j. v Litomyšli v tiskárně bratrské (v. Erb. III. 317).

6. R. 1510 »O šesti bludích«, v 8°, stejným vydáním a na témže místě, jak předcházející (v. Erb. tamže).

7. R. 1520. »Mistra Jana Husi, kazatele slavného, dědice českého, dvanácti článkův víry křesťanské obecné, desíti Božích přikázání a modlitby Páně »Otče náš« výkladové, každému spasení žádajícímu křesťanu nejpotřebnější — uroz. vladyce p. Janu Leskovcovi z Leskovce a na Kamenici Mikuláš Konáč z Hodištkova, místosudí dvorský atd. připisuje. V Praze u Bílého Lva na ovocném trhu l. 1520, dne 20. února, fol. 108 listů (v. Erb. III. 317).

8. Roku 1520 jednotlivé spisy vydal Oldřich z Hutten (v. Herzog's Theol. Realencyclopaedie 1. vyd. čl. Hus a Pierer's Conversationslexicon). Tím jest snad míněno vydání Otty z Brunnfelsu spisů v knihovně Huttenské nalezených a u výtahu podaných, jak se čte na konci ve spise Seyfried De Hussii vita etc. 1743: »Hic Brunfelsius jam 1520 excerpserat ex Hussii scriptis 24 articulos, quos vocat articulos Evangelicos.« Možno, že jest toto vydání totožné s oným, které pod r. 1525 uvádíme.

9. R. 1520. De unitate eccles. conserv. et schismate, quod fuit inter Henrichum IV. imp. et Gregorium VII. Pont. max. cujusdam ejus temporis theologi liber, in Fuld. bibl. ab Hutteno inv. Mogunt. J. Scheffer 40 Pgt. (v Liebisch v Lipsku. Antikv. katal. č. 7. 1885), t. j. O jednotě církve zachované a o rozkolu, kterýž byl mezi Jindřichem IV. a Řehořem VII. papežem jistého v té době bohoslova kniha v knihovně ve Fuldě od Huttena nalezená. V Mohuči u J. Scheffera 40 str. Jiné vyd. v Basileji r. 1522 (viz Seyfried De Jo. Hussi vita atd. 1743). Také pod titulem: Liber egregius de unitate ecclesiae, cujus auctor periit in concilio Constantiensi. (In fine:) Excudebatur typis hoc opus mense Augusto 1520. Mogunt J. Scheffer. 4. (v. Liebisch v Lipsku, Antikv. katal. č. 33), t. j. Výborná kniha o jednotě církve, jejíž pisatel zahynul na sněmě Kostnickém. Vytištěno bylo toto dílo v měsíci srpnu 1520. V Mohuči. J. Scheffer. Spis Husovi přičtený, zda právem, není ještě vyšetřeno (v. Novák, Filol. Listy, 1889, 242).

10. R. 1524. De dictis scripturae sermones 28 in bibliotheca Huttenica inventi (v Norimb. vydání II. č. 4.) viz Seyfried De Jo. Hussii vita atd. 1743.

11. R. 1525 (dle Jirečkovy rukověti r. 1521.) několik latinských spisů péčí Otty z Brunfelsu nebo Braunfelsu, ve Štrassburku vydaných; obsahuje některé spisy Matěje z Janova De anatomia Antichristi v 5 dílcích. De mysteriis iniquitatis Antichristi. De revelatione Christi etc. (v. Jir. Ruk. I. 278., a Storch v Praze, Antikv. kat. č. 94 r. 1890), Husovi neprávem přičtené (v. Krummel, Geschichte der böhm. Reformation str. 77, Jireček Rukověť »Hus« a Palacký Doc. Úvod.)

12. R. 1525. »Dass die Sekten und Menschenlehren in der Christenheit sollen ausgetilgt werden«, Oldenburg 1525, (v. Liebisch v Lipsku, Antikv. katal.), t. j., že sekty a učení lidská v křesťanstvu mají býti vyhlazeny. I to snad náleží Matěji z Janova.

13. R. 1525. Etliche Briefe aus d. Gefängniss zu Constanz, von der Schädlichkeit der Menschensatzungen etc., Oldenburg 1525 (v. Liebisch v Lipsku, Antikv katal.), t. j. Některé listy z vězení Kostnického, o škodlivosti lidských ustanovení atd.

14. R. 1528. Commentarius in Apocalypsin, ve Wittenberku, t. j. výklad na Zjevení Janovo (viz Seyfried De Jo. Hussi vita, morte etc. 1743).

15. R. 1536. Ve spise Dr Chr. F. Harlessa »Die Litteratur der ersten Hundert Jahre nach der Erfindung der Typografie«, t. j. Písemnictví v prvním stu let po vynalezení tisku, Lipsko 1840: činí se na str. 28. zmínka o vydání, jež prý více let před r. 1536 bylo učiněno pod názvem Opera ve 3 svazcích bez udání místa a roku (v. Novák, Filol. Listy, 1889. 242).

16. R. 1536. Čtyři České listy (dle vyd. Marešova č. 77., 88., 91., 92.; dle vyd. Pal. Doc. č. 71., 83., 85., 86.) v latinském překladu, péčí anebo aspoň s předmluvou Lutherovou ve Wittenberku u Jana Lufta (v. Pal. Doc. úvod, a Novák, Filol. Listy 1889, 242, kterýžto udává toliko tři listy z vězení Kostnického Čechům psané). Připojeny byly též listy Českých a Moravských pánů, ve při Husově sněmu Kostnickému poslaných. Za účel tohoto vydání uvádí Luther, že církevnímu sněmu do Mantui na r. 1537 svolanému (avšak teprv r. 1542 v Tridentu zasedajícímu) má dána býti výstraha, »aby nenásledoval sněmu Kostnického, v němž pravda byla vystavena tak dlouhým a násilným útokům« (v. Lettres of John Huss by Emile de Bonnechose, translated by C. Mackenzie, Edinburgh, 1846, str. 1.).

17. R. 1536. Vier christliche Briefe etc. O. O. 1536. Jest nepochybně překlad předcházejícího spisu (v. Liebisch v Lipsku, Antikv. katal.) Nové vydání již r. 1537 v Magdeburce »Des heiligen Mesterers Mag. Joan. Hussen IIII. brieffe aus dem gefengnis im Concilio zu Costnitz atd. (v. Dr. Řezníček ve vydáních spisů Husových v Nár. Listech dne 27. března 1891).

18. R. 1537. Epistolae quaedam piissimae et eruditissimae Jo. Hus etc. Wittenbergae, 12° (viz Pal. Doc. Úvod a Listy), t. j. Některé listy velice zbožné a vzdělavatelné J. Husi atd. u Jana Lufta; vydavatel jest anonymní, předmluva pak od Dr. M. Luthera; vydání obsahuje 56 listů (Vyd. Pal. v Doc. č. 33.—35., 37., 39.—67., 69.—91.; Vyd. Marešova 44.—46., 48., 50.—73., 75.—84.; 86.—97.) Tyto listy jsou čerpány ze sbírky Petra z Mladenovic, jehož vypravování o posledních dnech života Husova připojeno jest. Vydání není věrné; překlad jest nesprávný, namnoze chybný, poněvadž jednak latina Husova a Mladenovicova nahrazena jest lepší a jednak z původního znění něco vypuštěno a něco zase přidáno jest. Vydání to jest prý později vícekrát opakováno.

19. R. 1537. Disputatio Joannis Hus, quam absolvit, dum ageret Constantiae, priusquam in carcerem conjiceretur. Condemnatio utriusque speciei in eucharistia a concilio Constantiensi. Et protestatio, quam in epistolis consecratam cupit. Wittenbergae 1537, 16 listů (v Mus. knihovně).

20. R. 1545. Kázání na den památky těla Božího; vydal česky s německým překladem v Praze Pavel Bydžovský, farář u Sv. Havla na St. Městě Pražsk., kališnický to horlivec, odpůrce učení i bratrského i lutherského, jehož spisy se téměř všechny zabývají otázkami svátosti sv. večeře P.; vydání jest připsáno Duchkovi Chmelířovi ze Semechova, měšťanu staroměstskému, horlivému sběrateli knih a spisů Husových (v. Erb. III., 321.)

21. R. 1545. Provázek třípramenný atd., v Praze vydaný týmž Pavlem Bydžovským, připsaný urozenému vladyce, panu Jakubovi Fikarovi z Vratu, hofrychtáři K. Č. a primasovi St. M. Pražsk. ve 4°, vytisk. u Jana Háda (v. Erb. III. 335).

22. R. 1547. Zrcadlo člověka hříšného větší v Ml. Boleslavi u Václava Austského, v 8°, 16 str. (v. Erb. III., 331).

23. R. 1547. Abeceda Husova v slabikáři Prostějovském (v Erb. III. 331).

24. R. 1554. Mistra Jana Husi kázání dvoje o Antikristu a Šelmě, která bojuje proti svatým, nyní v řeč Českou přeloženo od kněze Viktorína Anxigína Skutečského, někdy kazatele evangelium Kristova na Horách Kutných, tlačeno v Magdeburce, v malé 8°, obsahuje předmluvu vydavatelovu, danou v Magdeburce v pondělí před sv. Havlem léta 1554, pak oboje kázání a »Mistra J. Husi napomenutí, které činí k kněžstvu, aby, zanechajíce učení a nálezkův lidských, sebe a lid slovem Božím spravovali nebo lidu Božímu k velké škodě jsou, protože původ z ďábla mají a kdo je zastává a zachovává, že jest Antikristův«. Poslednější spisek jest dle domněnky Erbenovy (III. 336.) snad spisek Jungmannem v Lit. str. 110 č. 873 uvedený pod názvem »O zkáze pocházející z ustanovení lidských«, tištěn in fol. bez roku a místa. Viz také č. 13. a 14. tohoto seznamu.

25. R. 1558. Joannis Hus et Hieronymi Pragensis, confessorum Christi Historia et monumenta etc, Impressa Norimbergae, in officina Joannis Montani et Ulrici Neuberi, MCLVIII., t. j. Jana Husa a Jeronyma Pražského, vyznavačů Kristových dějiny a památky atd. Vytišt. dle starých zpráv (Seyfried De Hussii etc. 1743) na podnět Matiáše Flaccia v Norimberce v dílně Jana Montana a Oldřicha Neubera. 1558. 2 svazky největšího formátu. Po druhé vyšlo toto dílo v Norimberce roku 1715 a snad i ještě r. 1583, není-li nějakým omylem zpráva, která se čte na konci ve spise Seyfried de Jo. Hussi vita atd. 1743: »Hussii opera conjunctim edita prodierunt Norimbergae in officina Joh. Montani et Ulrici Neuberi anno 1558 et ibid. 1583 (ut habet Draudius in Bibliotheca classica latina p. 851.) sub. tit.: Historia etc.; Nova editio prodiit Norimbergae 1715 atd. Obsah: Předmluva tiskařova. Předmluvy Lutherovy z r. 1537. a 1536. Listy Českých a Moravských pánů k sněmu Kostnickému. Doslov Lutherův z r. 1537. Obraz: Hus na hranici. 1. Historie Husova str. 1—29. 2. Traktáty: O přikázáních Božích a o modlitbě Páně, 29—31. 3. O smrtelném hříchu, 32. 4. O manželství, 33—34. 5. O poznání a milování Boha, 35. 6. O třech nepřátelích člověka a sedmi smrtelných hříších, 36. 7. O pokání, 37—38. 8. O svátosti těla a krve Páně, 38—42. 9. O užívání krve Kristovy pod způsobou vína se strany laiků, 42—44. 10. O dostačitelnosti zá-

kona Kristova k správě církve, 44—48. 11. O vysvětlení své víry, 48—51. 12. O pokoji, 52—56. 13. Listy z Kostnice (9), 57—59. 14. Listy (10—68) z Kostnice, mezi nimi listy, které Husovi nenáležejí, n. p. epištola Českých magnatů k sněmu, 59—85. 15. Vypravování Husovo o postupu procesu a List Zbyňkův do Říma, 86—88. 16. Appellace k papeži proti upálení knih Viklefových, 89—92. 17. Listy (15) z doby klatby, 93—101. 18. O čtení knih kacířských, 102—104. 19 Obrana knihy Viklefovy o Trojici svaté, 105—107. 20. Odpověď Angličanovi Janu Stokesovi, 108—110. 21. Obrana některých článků Vikleřových: a) O kázání a slyšení slova Božího, 111—117, b) O odnětí časného zboží duchovenstvu, 117—120, c) O desátcích, 120—134. 22. Odpověď skrytému protivníku, 135—143. 23. Odpověď kazateli Plzeňskému, 144—148. 24. O kárání duchovenstva ve veřejném shromáždění (kázání), 149—153. 25. O pěti povinnostech kněžských, 154. 26. O vší krvi Kristově oslavené, 154—162. 27. O těle Kristově, 163—167. 28. O třech pochybnostech, učiněných v Olomouci, 167—169. 29. O věření, 169—170 Obě křížové bully papeže Jana XXIII. proti králi Ladislavovi, 171—173. 31. O odpustcích a křížové válce, 174—189, 32. Odpověď proti křížové bulle papeže Jana XXIII., 189—191. 33. O šesti bludích, 191—196. 34. O církvi 196—255. 35. Odpověď Štěpánovi Pálčovi, 255—264. 36. Odpověď Stanislavovi ze Znojma, 265—292. 37. Spis proti osmi doktorům, 292—324. 38. Odpověď Jana z Jesenic, 324—333. 39. Spisy r. 1524 vydané, otisk; obsahuje předmluvu Otty z Brunnfelsu psanou r. 1524 Martinovi Lutherovi, svědčící, že tento poklad jest z pozůstalosti Oldř. Huttena, a kratičkou Lutherovu odpověď mu danou 17./10. 1524., 333—336. 40. O Antikristu a pytvě jeho oudů, 336—368. 41. O království, lidu, životu a mravech Antikristových, 368—375. 42. O ošklivosti hodné, kněžské a mnišské ohavnosti zpuštění v církvi Kristově, 376 471. 43. O zrušení sekt a podáních lidských, 472—473. 44. O záhubě lidských podání, 473—475. 45. O jednotě církve a rozkolu, s předmluvou Otty z Brunnfelsu. 475—478. 46. O evangelické reformaci, s předmluvou Otty z Brunnfelsu, 479—481. 47. O tajemství nepravosti Antikristovy, fragment, s předmluvou Brunnfelsovou, 481—491. 48. O zjevení Krista a Antikrista, fragment, s předmluvou Brunnfelsovou, 491—500. 49 Jiné fragmenty, s předmluvou Otty z Brunnfelsu, obsahuje 6 kusů, 500—502. 50. Na konci I. dílu obraz oslaveného Krista. V II. díle: Rejstřík, obraz Husa na hranici. 1 Historie dějů Kristových, krátký životopis z evangelií, str. 1—6. 2. Utrpení Páně ze čtyř evangelistů, 7—24. 3. Devět kázání většinou synodalních, 25—53. 4. 28 kázání k lidu, v knihovně Huttenově nalezených r. 1534. 54—82. 5. Výklad I. Kor. kap. 1—7, str. 83—104. 6. Výklady listů Jakubova, Petrových, Janových, Judova, 105—228.

7. Výklad Žalmu 109—118. str. 229—339. 8. O těle Kristově, 340—343. 9. O vzývání a proti vzývání obrazů, 343—344. 10. Vypravování o odsouzení Husovu a potrestání, 344—348. 11. Báseň (píseň) o večeři Páně, 348. 12. Obraz Husa na hranici. 13. Vypravování o mistru Jeronymu Pražském upáleném, 349—354. 14. Jiné o témže vypravování, 354—357. 15. List Poggia Florentinského Leonardovi Aretinovi, 358—359. 16. Kázání v Betlémě, konané na paměť Husa a Jeronyma, 360—363. 17. Vyjádření university Pražské o přijímání pod obojí způsobou, 364. 18. Odvolání vyšetření a ohražení kazatele Petra před veškerou universitou r. 1417, 365—366. 19. Vysvědčení university Oxfordské o učení a živodě J. Vikleřa. 20. Na konci týž obraz oslaveného Krista. — Toto vydání obsahuje vesměs latinské spisy Husovy, avšak ne všechny Listy uveřejňuje všechny nám známé, vyjma v Pal. Doc. č. 1., 2., 3., 6., 7., 9., 11., 12., 13., 14., 25., 27., 28., 29., 30., 31., 32., 36., 68. (Marešova vydání čís. 1.—4., 6.—9., 11.—15., 17., 18., 20.—22., 24., 25., 35., 36., 38.—43., 47., 74., 98; některé ze spisů mylně se připisují Husovi, n. p. o Antikristu čís. 40. a 41., které náleží Matěji z Janova; zda témuž nenáležejí ještě jiné kusy (č. 42. násl.), ukáže budoucí kritické vydání lat. spisů Husových, aneb aspoň ještě neučiněné vydání spisů Matěje z Janova. Také o pravosti některých exegetických spisů uvedených panují pochybnosti. Vydání to není kritické, ale pokud se týká pravých spisů Husových, dle Losertha, dosti správné. Avšak neznámí vydavatelé počínají si velice volně, tak že zejména na počátku knihy v částce: o skutcích a mučedlnictví Jana Husa těžko rozeznati lze, co Petra Mladenovic a co vydavatelů jest.

26. R. 1563. Postilla svaté paměti M. Jana Husi, mučedlníka Božího, na evangelia, kteráž se čtou přes celý rok: k nimžto přidané jsou mnohé jiné knihy téhož M. J. Husi, kteréž jsou ještě nikdy nebyly imprimované a již nyní teprv na světlo jsou vydané u Jana Montana a Oldřicha Neubera v Norimberce. Obsah: *a)* Předmluva Husova; *b)* Předmluva tiskařova; *c)* Druhá předmluva Husova; *d)* Vyobrazení M. J. H. na hranici s nápisem a rýmy: Jenž's všecky ptáky převýšil bělostí atd.; *e)* Život Husův, výtah to český z lat. spisu Petra z Mladenovice o při a skonání M. J. H.; *f)* Dva listy Husovy o přijímání pod obojí, které Erben má za podvržené; *g)* Postilla, fol. 1—145; druhý díl fol. 146—162; *h)* Traktát o šesti bludích, fol. 217—229; *i)* Přídavek na konci tohoto traktátu: »Proč nyní lidé pravdy nesmějí zjevně vyznávati?«, práce to dle Erbena cizí: *k)* Devět artikulov neb kusuov zlatých, fol. 230—232 (s mnohými prý přídavky a změnami); *l)* Zrcadlo věčší, v kterémž každý člověk může spatřiti, co jeho budoucně potkati má a kterak mnoho dobrého ztratí«, fol. 232—233, práce to dle Erbena cizí; *m)* Traktát o sedmi smrtelných

hříších, fol. 238—243; *n)* Pět epištol v žaláři psaných fol. 244—247; Erb. vyd. č. 3. 10. 12. 13. 14. (Pal. Doc. 71. 83. 85. 86. 92.); *o)* List pánův Českých a Moravských do Kostnice, 248; *p)* Traktát o manželství, fol. 249—250; *q)* Traktát o odúmrtí, fol. 251—252; *r)* Krátký a užitečný výklad na dvanácte článkuov víry apoštolské, fol. 253 násl.

27. R. 1564. Táž postilla obrázková »znovu imprimovaná a pilněji skorigovaná« v Praze u Melantricha. Toto opravené vydání má snad vztah k onomu Norimberskému, a ne k nějakému staršímu vydání v Praze. Obsah: *a)* Obraz Husa v plamenech s rýmy svrchu uvedenými; *b)* Život Husův (z Mladenovice) 11½ str. dlouhý; *c)* Dva dopisy o přijímání; *d)* Předmluva Husova, variace to na slovo Kristovo: »Žeň mnohá jest a dělníků málo«, proto nutno jest kázati a psáti; *e)* Rejstřík věcný; *f)* Krátká přemluva Husova o způsobu řeči a výrazech; *g)* I. díl postilly, obsahuje výklady evangelií na neděle od adventu až do svatodušních svátků, až do str. 114; *h)* II. díl postilly obsahuje na 223 listech výklady na neděle od svatodušních svátků až do adventu, pak následuje výklad na pašije dle 18. kap. Janovy a výklady na evangelia při slavnostech některých svátků; k tomu připojeno jest sedm epištol ze žaláře a list pánů Českých a Moravských k sněmu; *i)* III. díl postilly obsahuje »Epištoly nedělní« též s výklady přes celý rok mistra Jakobella atd: listů 204.

28. R. 1576. V bratrském kancionále v Kralicích vydaném »Písně duchovní evangelické, opět znovu přehlédnuté atd..« jsou tři písně Husovi připsány: Jezu Kriste, štědrý kněže; Ježíš Kristus, Božská múdrosť; Živý chlebe.

29. R. 1587. »O brání odmrtí« ve spise Jana Brtvína z Ploškovic, u Dan. A. z Veleslavína v Praze opětně vydaný »Hospodář« (viz Ottův Slovník Naučný IV. 782).

30. R. 1592. Druhé vydání postilly v Norimberce.

31. R. 1594. »O manželství« tiskem vydal Jan Kadaverosus, kněz pod obojí z Kouřímě (v. Jir. Rukov. I. 280 a 327).

XVIII. věk.

32. R. 1715. Druhé vydání Norimberského díla z r. 1588. »Historia et monumenta atd.«

33. R. 1741. Huss damnatus ad trutinam polemicam revocatus seu: Triceni Joannis Huss a Concilio Const. et Martino V. summo Pontifice damnati articuli. V Praze 1741. (v. Storch, Antikv. katal. č. 94. 1890.)

34. R. 1784. Neun Synodalreden. Prag, t. j. Devět synod. řečí. z latiny přeložených. V Praze (v. Liebisch v Lipsku, Antikv. katal.)

35. R. 1784. Vermischte Schriften des M. J. Hus von Husinecz. Aus d. lat., Leipzig und Prag bei Wolfgang Gertle; t j. Různé spisy mistra J. H. z H. z lat., v Lipsku a v Praze u Wolfg. Gertleho. Překladatel neznámý podává na 301 str. v 8⁰ německý překlad sedmi spisů Husových dle Norimb. vyd. z r. 1558, a sice: O užívání krve Kristovy od laiků pod způsobou vína; o dostačitelnosti zákona Kristova; řeč, kterou o vysvětlení své víry na sněmě chtěl míti, druhou řeč pro sněm určenou »O pokoji«; o trestání duchovenstva ve veřejném shromáždění; o vší krvi Kristově oslavené »s připojením traktátku *M. J. H.*, který v papežstvě velice často byl tištěn, ačkoliv vždy beze jména spisovatelova«; o odnětí časného zboží duchovenstvu. V předmluvě překladatel praví, že jest dobrým katolíkem, a dokazuje, že každý tyto spisy čísti může; končí předmluvu následovně: »Nuže tedy, německý čtenáři, vezmi tuto knihu a pozři ji; a bude-li z počátku poněkud hořko v životě tvém, přece můžeš nadíti se, že se to poznenáhla do konce v med promění«.

36. Ve spise předcházejícím cituje se stať »Aus den Briefen eines reisenden Franzosen durch Deutschland«, t. j. Z listů Francouze, cestujícího Německem; kterýž mínění Voltairovo o Husovi opravuje, dovolávaje se při tom spisů, jichž v knihovně Vídeňské byl nalezl. Dílo tohoto Francouze musilo býti objemné, poněvadž se tu cituje str. 570. I. dílu. Nepochybně toto dílo francouzské, vydané ve věku XVIII., obsahovalo překlad některých spisů Husových.

37. Pez (Bernhard, Benediktin v Moelku, † 1745.) »Thesaurus anecdotorum« Bern. podává list čís. 10. (Pal. Doc.) a Pelcl ve sbírce listin list č. 9.

XIX. věk.

38. R. 1825. »Dcerka« vydaná v 12⁰ Hankou, ale pro censuru neúplně (v kap. 2. jest jedno antipapistické místo vynecháno).

39. R. 1836. Zürn vyd. ve spise »Joh. Hus auf d. Concil zu Kostnitz« nejpamátnější listy jeho, psané z vězení.

40. R. 1837. ve »Studien und Kritiken« 1. Heft jest otištěn protokol. obsahující udání svědků proti Husovi, jenž k nim připojil své poznámky.

41. R. 1846. François Boisnormand de Bonnechose »Lettres de Jean Hus, écrites durant son exil et dans sa prison traduites du latin en français Paris«, str. 251 v 8⁰, t. j. Fr. B. de Bonšóz Listy J. Husa, kteréž psal ve vyhnaství a v žaláři svém, přel. z lat. do franc. (v. Palacký »Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Höfler, str. 165 násl.). Vydání toto obsahuje 65 listů Husových a 6 jemu psaných, potom mimo

úvod s krásnou charakteristikou Husovou a předmluvu Lutherovu z r. 1537. ještě dva doslovy o spisech Husových a analyse jeho spisu o církvi.

42. R. 1846. Letters of John Hus atd. by Emile R. Bonnechose, translated by Campbell Mackenzie, Edinburgh. Tento spis jest Anglickým překladem spisu předcházejícího.

43. R. 1848. Epištoly M. J. Husi, kteréž psal svým věrným v žaláři. V Časop. Č. Musea obsahuje 9 listů (vyd. Pal. č. 16. 32. 37. 38. 43. 71. 83. 85. 86.; vyd. Mar. č. 26. 43. 48. 49. 53. 77. 88. 91. 92.); podává Vocel z křižovnického rukopisu otiskem velmi chybným (v. Dr. Jiří Polívka »Dvě povídky« v České literatuře XV. století. V Praze 1889. str. 97.)

44. R. 1849. Briefe Husens aus d. Kerker in Constanz 1414—15. nach d. böhm. Urtext und mit Anmerkungen Leipzig Fr. Mikovec, t. j. Listy Husovy ze žaláře v Kostnici dle českého původního textu s poznámkami. Listů jest prý více než 50. Mikovec byl redaktorem Lumíra.

45. R. 1854. 55. Joh. Hus Predigten über die Sonn- und Festtagsevangelien des Kirchenjahres, 1. Abt J. Novotný, t. j. J. Husi kázání 1. odd., z češtiny přeložená, 3 sešity, v Zhořelci (Görlitz), obsahují překlad první části postilly. Dr. bohosloví Novotný, býv. kaplan v Bohdanči, stal se později farářem v Petersheimu v Pruské Lužici.

46. R. 1856. K. Höfler ve sbírce pořádané Vídeňskou císařskou akademií věd »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen«, t. j. Dějepiscové husitského hnutí v Čechách; ve Vídni; I. díl 1856, II. 1865, III. 1866. podává některé spisy Husovy: akademické řeči jeho při promoci bakalářů (z nichž Palacký toliko tři první za pravé má) sv. II. 95—128, pak 25 listů (a sice ve vyd. Pal. č. 2., 6., 13., 19.—24., 26.—31., 33.—36., 38.—44; vyd. Mar. č. 2., 13., 21., 29.—34., 37.—42., 44.—47., 49—54.), z nichž 9 nových ještě nevydaných, II. 168, 208—229. 262., a konečně zvláštní pojednání, jako apologii z r. 1408. (II. 145--153.) a z. r. 1409. (II. 156—165), kterážto poslednější, mistrná to apologie král. dekretu z 18. ledna r. 1409. Janu z Jesenic náleží (v. Pal. Doc. 355.), pak výtahy z kázání a přednášek. Vydání jest na mnoze velice nesprávné.

47. R. 1857. Mistra J. H. ortografie česká, přeložil Al. V. Šembera z latinského jediného rukopisného textu Třeboňského do češtiny a vydal v Miklosičově »Slavische Bibliothek« II. ve Vídni; obsahuje: Abecedu, Ortografii a její překlad, Mravné průpovědi, Předmluvu k Biblí Šafhúzské a jiné výňatky Husovým pravopisem psané (zda ze spisů Husových?)

48. R. 1865. Mistra Jana Husi sebrané spisy české. Karel Jaromír Erben, v Praze, 1865—68, 3 díly; jediné kritické vydání českých spisů. Obsah: I. Výklad viery, str. 1—44, Menší

výklad na vieru, 44—52, Výklad desatera Božieho přikázanie, 52—285. Kratší výklad na desatero přikázanie, 286—88. Výklad na páteř t. na modlitbu Páně, 288—357, Výklad menší na páteř, 357—358, Zpravidlo k výkladu, 359—386, O svatokupectví, 387-474, Ukazadlo ke svatokupectví, 475—478. II. Postilla, obsahuje 60 kázání a ukazadlo, na 440 stranách. III. Výklad piesniček Šalomúnových, 1—103, O poznání cesty pravé k spasení (Dcerka), 104—130, Zrcadlo člověka hřiešného věčší, 131—141, Zrcadlo hřiešníka menší, 142—144, O potupení světa, 145—146, Devět kusuov zlatých, 147—151, Provázek třípramený, 152—162, Řád lásky vedlé řeči sv. Augustina, 162—169, Kázanie na den památky těla Božieho, 170—177, O sedmi smrtelných hřiších, 178—190, O brání odmrtí, 191 až 196, O manželství, 197—211, O šesti bludích, 212—240, Knížky proti knězi Kuchmistrovi, 241—254, Jádro učenie křesťanského (katechismus), 255—58, Mravné průpovědi, 259, Předmluva z bible Šářhúzské, 260, Abeceda, 261, Písně nábožné, 262—68 (obsahuje 3 písně: Jezu Kriste, štědrý kněže, Ježíš Kristus, Božská múdrosť, Živý chlebe, kterýž's z sebe.), Modlitba, 268, Listové, 269—290 (obsahuje 16 listů, dle vyd. Pal. č. 3., 12., 16., 34., 35., 37., 43., 44., 69., 71., 72., 83., 85., 86., 90., 91., vyd. Mar. č. 4., 20., 26., 45., 46., 48., 53., 54., 75., 77., 78., 88., 91., 92., 96., 97.), O vieře (úlomek), 291—299, Dodatek k listům, 299—300, Kázání dvoje o Antikristu a šelmě, z lat. přel. kněz Viktorin Anxigín Skutečský, 301—311, Napomenutí kněžstvu, z lat. přel. kněz Viktorin Anxigín Skutečský 312—315, konečně důkladné pojednání Erbenovo o spisech Husových a jich pramenech, 317—346.

49. R. 1866. L. Krummel podává na důkaz kazat. výmluvnosti Husovy ve spise »Geschichte der. böhm. Reformation« přídavkem na 74 stranách německy: 3 synod. řeči z lat. přel. a 3 kázání Husova z jeho postilly, otisk to z vydání Novotného.

50. R. 1869. Ve spise: »Documenta Mag. Jo. Hus vitam, doctrinam causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403—1418 motas illustrantia«, t. j. Listiny objasňující M. J. Husi život, učení, při vedenou na sněmě Kostnickém a rozepře náboženské v Čechách v letech 1403—1418 vzbuzené. V Praze u Tempského: vydal Fr. Palacký kriticky mimo jiné listiny, ze spisů Husových následující: úplnou sbírku chronologicky spořádaných listů jeho (92), latinských a českých (tyto s překladem latinským), mezi nimi několik listů Husovi psaných (str. 1—150), dále obžaloby a odpovědi H u s o v y (str. 151—234), Omluva Husova v příčině odchodu Němců z university (353—54), appellace k papeži v příčině upálení knih Viklefových (387—397), a ona ku Kristu (464—66), ještě dva veřejné listy (399—400, 447—48)

a podmínky Husovy k smíru (491—92), dále katechismus, jejž má Palacký za pravý, a dvacet krátkých výňatků z Českých spisů spolu s lat. překladem (str. 703—729).

51. R. 1870. Duch Jana Husi, zjevný v jeho spisech. Ku 500leté památce jeho narození; u Kobra v Praze v 16°. Po obšírné předmluvě následuje v jistém výběru na 205 stránkách otisk následujících Českých spisů z vydání Erbenova: Jádro učení křesť., Písně nábožné, Modlitba, Dcerka. Děvět kusuov zlatých, O brání odmrtí, Knížky proti knězi Kuchmistrovi, o šesti bludích, o sedmi smrtelných hříších, Listové, Napomenutí kněžstvu.

52. R. 1873. Knížka: Hus. Jeronym a Žižka, obsahuje 5 Českých listů Husových ze žaláře psaných.

53. R. 1886. Spisku L. Krummel-a »Joh. Hus ein Lebensbild« jsou přidány v překladu dvě Husova kázání.

54. R. 1891. Listy Husovy, vydáním Comenia, evangelické Matice Komenského (Comenium I., všeobecný odbor čís. 1. Listy Husovy, upravil Bohumil Mareš); nejúplnější české vydání všech listů, obsahuje na 253 str. 8°, 98 listů, mezi nimiž jsou veřejné listy, appellace, listy k sněmům, jakož i pět nových. nikdy ještě netištěných listů; překlad z latiny opatřili odborníci, profesoři gymnasijní: Jindř. Neudert, Dr. Ig. Kadlec, Jos. Bureš, Jan Němec. Dr. Frant. Krsek; listy jsou opatřeny úvody, historickými přehledy, vysvětlivkami a ukazovatelem.

B. Spisy, pojednávající o Husovi.

Následující přehled obsahuje nejen monografie, nýbrž také ty spisy (n. p. všeobecné a církevní dějepisy), které jen příležitostně. více neb méně obšírně o Husovi pojednávají.

XV. věk.

Opět musí býti připomenuto, že cokoliv z věku XV. a XVI. jest nám dochováno, jen trosky jsou z písemnictví, zajisté i v té příčině hojného.

1. Prvním životopiscem Husovým brzo po jeho upálení byl m. Petr z Mladenovic, rodem z Moravy, tajemník Jana z Chlumu, průvodce Husův, později mistr a farář v Praze, mírný kališník, nar. kolem r. 1390, kterýž o při Husově na sněmě Kostnickém projednané, pojednal v obšírném latinském spise »Relatio de Mr. Joannis Hus causa in Const. concilio acta« o 5 kapitolách (1. Děje před cestou Kostnickou; 2. Hus ve vězení; 3. O slyšení dne 5. a 7. června: 4. O slyšení dne 8. června; 5. O odsouzení a vykonání trestu), na 89. str. vyd.

Pal. Spis tohoto očitého svědka náleží mezi nejpřednější a nejvýznamnější prameny životopisu Husova, poskytuje spolehlivý a hojný, byť by poněkud neuspořádaný material. Vydán byl tiskem od Oldřicha z Hutten při vydání některých domnělých spisů Husových r. 1520; pak r. 1537 v Lutherovu vydání listů »Epistolae quaedam atd.«; (v obou vydáních nahrazena Mladenovicova latina lepší latinou), odkudž přešel do Norimb. vydání spisů Husových r. 1558 a 1715, kdež na prvním místě jest položen (viz A. č. 23.) ale, jak se tvrdí, s mnohými interpolacemi; pak kriticky, avšak méně správně Höflerem viz »Geschichtsschreiber atd.« r. 1856. (viz A. č. 41.) a konečně nejlépe a poprvé správným textem r. 1869 v Pal. »Documenta atd.« (viz A. č. 45). Německý překlad pořídil Mikuláš Krompach a vydal Jan Agricola a dal r. 1529 tisknouti v Hagenau pod titulem »History und wahrhaftige Geschicht, wie das heilig Evangelion mit Johann Hussen im Concilio zu Kostnitz atd.«; nové vyd. tohoto překladu r. 1548 a r. 1686 ve Frankfurtě a Lipsku. Vedle toho sepsal Mladenovic jazykem Českým kratší spis o utrpení M. J. Husi, jenž býval v den reformační dne 6. července v chrámích Českých čten, i vytištěn v Praze r. 1495, r. 1533 u P. Severína, pak bez udání roku asi 1600 a r. 1870 ve spise »Duch Jana Husi« viz Jir. Ruk. II. 41. — Mimo to jsou v rukopise dva spisy o Husovi od jiných spisovatelů. »O umučení M. J. Husi«; rukopis ve Vídni; a od toho rozdílný spis: Zpráva svědka očitého, co se stalo r. 1415 v Konstancí. Rukopis v Roudnici. Viz Jungm. Lit. 71.

2. Mistr Vavřinec z Březové, vrstevník Husův (nar. r. 1370, † po r. 1437), člen strany horlivějších podobojích, nepřítel jak katolíků, tak i Táborů, sepsal jako svědek pohnutých dob lat. jazykem kuse nám zachovanou kroniku své doby, která obsahuje dějiny toliko 8 let, od r. 1414—1422. Dva kusy tohoto spisu byly tiskem vydány r. 1724 v Ludewigových Reliquiae Manuscriptorum pod titulem »Laurentii Byzynii origo et diarium belli Hussitici« (v. Encykl. Ersch und Gruber, článek »Husiten«). Vyšel celý r. 1856. v Höflerových »Geschichtsschreiber atd.« str. 321—527. »De gestis et variis accidentibus regni Boëmiae« náleží k nejdůležitějším památkám historie České a jest zejména pro dobu husitských válek pramenem neocenitelným. Přepis Českého překladu, pořízený Kutnohorským měšťanem Brazydynem stal se r. 1619. Viz Palacký »Würd.“ a Ottův Slovník Nauč. IV. 664.

3. R. 1408—1524. »Staří letopiscové Čeští« čili Čeští kronikáři 15. věku; vydal (ve sbírce Scriptorum rerum bohemicarum, Tom. III. Pragae 1829) Palacký ze 17 různých, od sebe se lišících, avšak stejný podklad majících rukopisů, kteréž jako spisy 8 původních spisovatelů dle jistého plánu v jeden celek o 466 stranách sloučil a přídavky doplnil.

Pisatelé pojednávali jako očití svědkové každý o své době, ale vedli spolu spis svých předchůdců vždy dále, libovolně doplňujíce a vynechávajíce, tak že společně od r. 1378—1527 nepřetržitě pojednali. To jest cenný pramen, kterýž se vyznamenává nestranností a věrností ve všech a to hojných zprávách, poněvadž pisatelé nepsali pro veřejnost, nýbrž pro sebe. Jeden z pisatelů pojednává jako očitý svědek o událostech od r. 1408; spis obsahuje také rýmovanou Českou kroniku od r. 1412 až 1520 (v. Pal. Würd. 251. a Jir. Ruk. I. 449).

4. Ondřej z Řezna, plodný spisovatel v Německu, vrstevník doby husitské, o níž v několika spisech psal. Tyto jsou: Diarium sexennale, Dialogus, Chronika (kterou vydal Höfler v Geschichtsschr. II. 406—455) a obzvláště objemný, snad ještě netištěný spis »Acta concilii Constantiensis«; poslednější spis, jehož rukopis jest v c. k. dvorní knihovně ve Vídni (M. S. 3296) má 461 fol. listů a jest rozdělen na 7 částí, v nichž zejména od 4. části se pojednává o Kostnickém sněmu. (v. Pal. Gesch. d. H. str. 12).

5. R. 1435. Oldřich Richenthal, měšťan Kostnický, katolického smýšlení, napsal z paměti po 15 letech kroniku Kostnického sněmu, jehož byl svědkem pod názvem »Das Concil zu Constanz in den Jahren 1414—1418;« důležitý to zajisté spis. Kronika ta byla vícekráte vydána: r. 1636 v Augsburku; nejlépe r. 1882 Mich. Rich. Buckem v »Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart«; také vyšla »Das Koncil zu K . . . Nach Ulrich von Richenthals handschriftlicher Chronik bearbeitet von J. Marmor, prakt. Arzt, 2 Aufl. Konstanz 1864, str. 156, v 8⁰.

6. R. 1458. Aeneáš Sylvius Piccolomini (nar. r. 1405, byl tajemníkem několika kardinálů, papeže Felixe a císaře Fridricha III., přišel jako vyslanec r. 1451 do Čech, stal se r. 1458. papežem pod jménem Pius II. † r. 1464) sepsal krátce před svým povýšením na stolec papežský r. 1458 lat. jazykem České dějiny »Historia bohemica« od počátku až do zvolení Jiříka za krále r. 1458. Spis jeho jezovitou Balbínem vychválený, avšak Veleslavínem v jeho předmluvě k českému vydání 1585 Píseckým a Pelclem charakterisovaný jako spis, který jeví nepřátelské smýšlení k Čechům na ublížení a ujmu dobrého jména národa Českého (v. Pal. Würd. 239). Tento dějepis, vydaný nejprve v Římě r. 1475, potom několikrát, v Praze česky r. 1510 od Konáče, r. 1585 od Veleslavína, jakož i v sebraných spisech jeho v Helmstadtě r. 1699 a r. 1707, jest hlavním pramenem pro dějiny husitské doby. O Husovi a jeho době pojednává kap. 35. Významny jsou také jeho listy »Epistolae« vyd. v Norimb. r. 1496.

7. Chronicon universitatis Pragensis, Kronika od neznámého pisatele XV. věku (v druhé polovici) kompilovaná; sáhá

od založení university r. 1348—1421, vydal Höfler v Geschichtsschreiber atd. I, 13—47 Jest důležitým pramenem pro první dějiny reformačního hnutí za doby Husovy; zejména má důležité a cenné zprávy z let 1408—13; Husovi jest příznivá; v druhé své polovici není jiným, než přepisem kroniky Vavřince z Březové (v. Pal. Würd. 208. 300. a Pal. Gesch. d. II. atd. 17).

8. R. 1476. Prokop, radní písař Novoměstský, později Staroměstský (v. Jir. Ruk. II. 149.) sepsal kroniku Nového Města Pražského »Chronica Novae Civitatis Pragensis«, kompilaci to ze spisů Vavřince z Březové, Aeneáše Sylvia a j. Prokop jest antihusita, »jeden z těch, kteří tajně proklínali kalich, z něhož pili« a o navrácení Pražanů pod poslušenství papežů pracovali. (Pal. Gesch. d. H. atd. 20.) Kroniku vydal Höfler v Geschichtsschreiber atd I., 67—76. — Spisem téhož Prokopa zdá se býti česky psaná »Veršovaná kronika Česká«, kterou Palacký ve spise »Staří letopisové Čeští« (viz č. 3.) v dodatku str. 470—75 byl otiskl.

9. R. 1495. Při passionale r. 1495. (viz A. č. 3.) vyšel přídavek pro kališníky, 16 listů silný, v němž se nalézá Mladenovicův český spis: J. Husi život a smrť, jakož i život Jeronymův; a opět r. 1533 u Pavla Severyna (viz B. č. 1) viz Jungm. Lit. 70, 71.

10. Höfler vydal ve spise »Geschichtsschreiber atd.« I. str. 1—102 devět malých kronik a II. str. 62—73 celou řadu ještě menších. Z prvnějších vynikají: Chronicon universitatis Pragensis (viz. č. 6) a Chronicon collegiati Pragensis (I. str. 13—47); mimo ně jsou tu Chronicon Viennense, Palatinum, Trebonense, capituli metropolitani, Lipsiense. Druhé, totiž ty nejmenší kroniky jsou zcela nepatrného významu. Ve jmenované sbírce vydal Höfler II. 171—173 také Martina Lupáče z Újezdce (přívržence Viklefova, jenž rozhodně odporoval snahám mírnějších kališníků o sblížení s Římem) latinský popis o posměšném na odpustky průvodu v Praze r. 1412, jehož se osobně účastnil.

XVI. věk.

11. R. 1500. Acta et decreta generalis concilii Constant. etc. s láskou vypracováno a vytištěno v cís. městě Hagenově péčí Jindřicha Grau-e, tamnějšího měšťana, nákladem Jana Rynmanna. Dokonáno 11. dubna r. 1500.

12. R. 1520. »De causa boëmica« Paulus Constantius S. l. c. a., v 4°. 98 listů (v. Liebisch v Lipsku, Antikv. katalog).

13. R. 1525. Život M. Jana Husi a M. Jeronyma, připojena epištola Poggia Florent. o smrti mistra Jeronyma Čecha, v Praze 1525. (Jungm. Lit. 71.)

To jest asi týž spis, jako latinský (original?) v musejní knihovně se nalézající: Historia Joannis Hussi et Hieronymi Pragensis, fideliter relata. Condemnatio eorundem per sacrum Constantiense concilium. Pogii Florentini de eadem re epistola«, má 28 listů.

14. R. 1529 »History und wahrhafftige Geschicht, wie das heilig Evangelion mit Johann Hussen ym Concilio zu Kostnitz durch Bapst und seinen anhang öffentlich verdempt ist ym Jahre nach Christi unseres Herrn Geburt 1414«, tištěná v Hagenau. V předmluvě vydavatele Jana Agricoly stojí, že latinský original »nalezen byl v knihovně doktora lékařství, Pavla Rockenbacha v Zeytzu, a že byl mým dobrým přítelem Mikulášem Krompachem zněmčen . . . kdo to psal, nevím, ale myslím, že to byl Petr písař.« To jest překlad lat. spisu Mladenovicova (B. č. 1) a rukopis, z něhož překlad jest pořízen, přibližuje se rukopisu, z něhož Höfler a Palacký Mladenovice byli vydali. Nové vydání r. 1548, pak r. 1686 ve Frankfurtě a Lipsku (viz Berger »Joh. Hus und König Sigmund«).

15. R. 1533. Mladenovicův Český spis o Husovi (viz B. č. 1. a 8.) vyšel o sobě v Praze r. 1533 u Pavla Severyna; též později bez roku (1600) u Sixta Palmy. Viz Jungm. Lit. 71.

16. R. 1537. Bohuslav Bílejovský (nar. 1480, † 1555), kněz pod obojí v Kutné Hoře, potom v Praze, člen konsistoře; sepsal r. 1532 a dal r. 1537 u Mr. Jana Chocenského v Norimberce vytisknouti spis »Kronika Česká (církevní) atd.« (v Praze opět r. 1816 od kněze strany pod jednou Josefa Skalického na 150 stránkách vydaná pod názvem »Kronika církevní atd.«); vypisuje dějiny církve české od její počátku až do r. 1532 ve třech knihách na důkaz, že v Čechách od prvopočátku bylo přijímání pod obojí způsobou. Bílejovský jest starověrec kališník a nepřítel jak bratrské jednoty tak i lutherských snah. O Husovi píše velice málo, téměř ničeho. Palacký (Würd. XVIII.) odsuzuje ho spolu s jinými a nazývá spis jeho bezvýznamným, a zprávy jeho polopravdivými a smýšlenými (v. Jir. Ruk.).

17. R. 1539. Martin Kuthen (= rodem z Kutné Hory) ze Sprinsberku (nar. 1510, † r. 1564), kališník, vydal v Praze r. 1539 »Kroniku o založení a prvních obyvatelích země České, tudíž o knížatech a králích, i jejich činech a příbězích velmi krátce z mnohých kronikářů sebranou«; obsahuje vyobrazení králů, jakož i Husa, Jeronyma a Žižky, a celé dějiny České až do r. 1527. Podává dle Palackého (Würd.) chatrné výtahy z dřívějších kronikářů. Vydání druhé r. 1585 Veleslavínem, a třetí r. 1817 Krameriusem (Jir. Ruk. I. 435).

18. R. 1539. Václav Hájek z Libočan († 1553), vychován v utrakvismu, přestoupil k církvi římské, pročež

»apostatou« nazýván, stal se knězem r. 1524, děkanem v Karlštejně, sesazen r. 1533, žil soukromně v Praze. Byl povahy pletichářské a měl neustále spory. »Kronika Česká«, jejíž sepsání (anebo aspoň urychlení tohoto) stalo prý se (dokonána r. 1539), aby se předešlo M. Kuthenovi, sepisujícímu podobnou kroniku, byla vydána r. 1541 za dosti značného rozčilení hojných nepřátel Hájkových ve straně pod obojí a v městském zastupitelstvu. Kronika tato obšírná obsahuje celé české dějiny, opanovala historiografii českou na dobu 220 let, a jest jedněmi (Balbín, Duchovský) vychválena, jinými v novější době (Dobrovský a zvláště Palacký) naprosto odsouzená jako kniha nespolehlivá, ne kriticky si počínající a všelijaké bajky, ba smýšlenky a »veliké pásmo lží a klamů chytře ukrytých tohoto škůdce nad jiné většího« obsahující (v. Pal. Würd. 273). Hájek prý předložil to, co strany Mr. J. Husi byl sepsal, kališnické konsistoři, kteráž v tom nic závadného neshledala (v. Jireček Ruk. I. 219). Druhé vyd. kroniky stalo se r. 1819 v Praze; něm. překladem vyšla od Sandela v Praze r. 1596, v Norimberce r. 1697 a v Lipsku r. 1718, lat. překladem od piaristy Jeviny, jejž Dobner 1762 s rozborem kritickým vydávati počal.

19. R. 1546. Jan Cochlaus (původně Dobeneck), německý katol. bohoslovec, naposledy kanovníkem ve Vratislavi (nar. 1479, † 1552), sepsal strannicky »Historiae Hussitarum libri XII« a vyd. v Mohuči r. 1546 a 1549. Jest odpovědným, kousavým a štvavým nepřítelem reformace, zvláště Lutherovým; k práci si vypůjčil některé rukopisy z archivu kapitoly Pražské, jež potom spálil.

20. R. 1552. Jan Dubravius (vlastně Jan ze Skalky-Dubravky na Hradišti, biskup Olomoucký, † 1553) sepsal: »Historia regni Bohemiae... libri XXXIII«, obsahuje celé dějiny až po Ferdinanda I.; vytištěna r. 1552 v Prostějově a dedikována králi Maximilianovi; opětně vyt. v Basileji r. 1575 a po druhé r. 1687, v Hanavě r. 1602. Dubravius jest antihusitský a v některých ohledech následovník Hájkův (v. Riegrův N. Slovník čl. Dubravius).

21. R. 1558. Joh. Hus et Hieronymi Pragensis, conf. Christi Historia et Monumenta atd. (viz A. č. 23). Toto vydání Norimberské, obsahuje nejen spisy Husovy, nýbrž také spisy buď přímo o něm jednající anebo události jeho života osvětlující. (I. 1. Mladenovicova historie o něm. II. 10. Jiné vypravování o odsouzení Husovu od pisatele, kterýž se vydává za vrstevníka Husova, ale nějakým latinistou XVI. věku jest a svůj spis, jak se zdá, z pravého Mladenovice sestavil; I. 14. a v úvodu Listy cizí; I. 30. Obě křížové bully; I. 38. Jana z Jesenice odpověď; II. 16. kázání na paměť Husovu; jakož i vypravování o Jeronymovi.)

22 R. 1566. Salius de Husso. Jenae 1566.

23. R. 1578. Dva historické kalendáře. Adam Daniel z Veleslavína (nar. 1545,†1599), přední typograf a tajný přívrženec Bratrské Jednoty, dle jména kališník, zeť Jiříka Melantricha, vydal v Praze r. 1578 a po druhé roku 1590 »Kalendář historický« (v. Jir. Ruk.).

Prokop Lupáč ze Hlavačova († 1587), mistr, radní písař v Domažlicích, sepsal podobný kalendář z dějin Českých; ukázka s pochvalou přijatá, jest vyt. v Norimberce r. 1578. Celé dílo »Rerum bohemicarum ephemeris seu calendarium historicum atd.«, věnované Vilémovi z Rožmberka, vyšlo v Praze r. 1584 (v. Jir. Ruk.).

XVII. věk.

24. R. 1602. Bartoloměj Paprocký z Glogol, šlechtic Mazovecký (nar. r. 1540, † 1614), exulant polský, zdržující se nejvíce na Moravě a v Čechách, sepsal česk. jazykem »Diadochus id est successio«, jinak posloupnost knížat a králův Českých, biskupů a arcibiskupů Pražských, všech tří stavů slavného království Českého, t. j. panského, rytířského a městského atd. V Praze 1602, s vyobrazeními; obšírný (5 knih) a nákladný spis, věnovaný Rudolfovi II. Pisatel, odvislý od Hájka, jest horlivý katolík a veliký odpůrce evangelíků (v. Riegrův Slovník a Jir. Ruk. II. 77).

25. R. 1608. Jiří Barthold z Praitenberka, nazvaný Pontanus (= v Mostě narozený), kapitulní probošt v Praze, † 1616, sepsal a r. 1608 ve Frankfurtě vydal »Bohemia pia«, církevní historii Českou od Palackého, ba i od Balbína odsouzenou. Vychování přijal od jezovitů a byl odpůrcem všech snah evangelických (v. Pal. Würd. XVIII a Jir. I. 47.)

26. R. 1609. Zachariaš Theobald (nar. r. 1584 v Čechách, † 1627) polyhistor; jsa ještě studujícím, pročetl všechny o Husovi a o válce husitské vyšlé spisy, procestovav Čechy zdržoval se ve Vittenberce, súčastnil se Českého povstání r. 1618 jako evangelík ve vojště stavovském, byl konečně farářem u Norimberka a professorem mathematiky. Vydal r. 1609 ve Vittenberce a připsal Jachymovi Šlikovi na Svíjanech: »Hussitenkrieg, darinnen begriffen das Leben, die Lehr, der Todt M. Johannis Hussi, auch wie derselbe von den Böhmen besonders Joh. Zischka ist gerochen und seine Lehre hernach in dem Königreiche ist erhalten worden«, t. j. »Husitská válka, v níž jsou obsaženy život, učení, smrť M. J. Husi, také, kterak tato od Čechů, zvláště od Jana Žižky, byla pomštěna, a kterak potom jeho učení v království jest zachováno«, 3 díly v 1. svazku; spis rozšířený potom vyd. v Norimberce

r. 1621, r. 1624 a r. 1640, ve Vratislavi r. 1750. Latinský překlad vyd. ve Frankfurtě r. 1621.

27. R. 1619. Havel Žalanský (nar. 1567, † 1621), kněz pod obojí v Kutné Hoře a v Praze, kterýž přilnul k vyznání helvetskému a tudíž blízký byl Jednotě Bratrské, sepsal a r. 1619 v Praze u Daniele Karla z Karlsberka vydal: »Spisové o mučedlnících Českých, o jejich učení, obcování, nespravedlivém usmrcení a o bouřech velikých válečných, které smrť jejich následovaly«, v Praze, věnoval senátoru Lukášovi Karbanovi z Volšan. Jest to sbírka šesti kázání reformačních, v různých letech konaných, a také o sobě vytištěných; pojednávají o Husovi a také o Jeronymovi a Žižkovi. Výňatky z toho jsou uveřejněny ve spise »Hus, Jeronym a Žižka« v Praze 1869 a 1873 (viz Jir. Ruk. II. 362).

28. S. 1623. Pavel Skála ze Zhoře (nar. 1583, † po r. 1640), exulant, kterýž po bitvě Bělohorské opustiv vlasť, se konečně usadil v Saském Freiberku, smýšlením evangelík A. V. Po průpravě (»Chronologie církevní«, dopsaná r. 1628; rukopis v Duchcově v knihovně Waldštejnské) psal od r. 1623—1640 své veliké a v historické literatuře české nejobšírnější dílo: »Historie církevní ze spisův a z paměti hodnověrných historikův v krátkou summu uvedená a sepsaná«. Jest to velká, všeobecná historie od dob apoštolských až do r. 1623, v desíti ohromných foliantech, každý o 1700 stranách; obšírně jest pojednáno o novějších dějinách od r. 1516 (již III. svazkem), o Husovi jest řeč v II. svazku. Svazky VII.—X. Děje České r. 1602-1623 vydal Tieftrunk r. 1865—1870 (viz Jir. Ruk. 218).

29. R. 1624. Walpurger: »Hussus combustus« Gera 1624, má nejméně 100 str.

30. R. 1646. Odoricus Raynald (nar. 1595, † 1671), kněz kongregace oratoria v Turinu italském sepsal »Annales ecclesiastici ab anno, quo desinit Baronius 1198 usque ad ann. 1534 continuati ab Oderico Raynalde«. Pokračování církevních dějin, které přivedl Baronius († r. 1607) až do r. 1198 (vydané ve 12 svazcích r. 1588—93), vypracoval a vydal Raynald v Římě od r. 1646—1663 (6 svazků) a (posmrtně vydány) r. 1676, 77., 89 (3 svazky), dohromady 9 svazků, od XIII.—XXII., pojednává o historii až do r. 1565. Svazek XIII.—XX. vydán ještě r. 1693 Col. V díle pokračovali po smrti Raynaldově jiní. Nejlepší vydání od Mausiho r. 1738—1759, v 38. sv. Nové vydání pořídil A. Theiner r. 1864—73, sv. I—XXIII. Stává neúplných překladů něm., frac, ital., polsk. arab.

31. R. 1677. Tomáš Pešina z Čechorodu (nar. 1629, † 1680), světící biskup v Praze, tit. biskup Smederevský; sepsal a vydal r. 1677 »Mars Moravicus« I. díl: těchto válečných dějů II. díl, sáhající od r. 1527—1632, sice dokonal, ale více

nevydal (viz Jir. Ruk. II. 104.) Spis jeho jest antihusitský. pisatel jeho jest důvěrný přítel Balbínův a odvislý od Hájka;

32. R. 1788 a 1679. Bohuslav Balbín (nar. r. 1621, † 1688), jezovita, velice pilný sběratel a zkoumatel dějinných památek, vlastenecky smýšlející, dokončil r. 1669 historii Českou »Epitome historica rerum bohemicarum«, která však teprv r. 1677 po dlouhém boji mohla býti v Praze vydána; jal se vydávati od r. 1679—1688 rozsáhlé dílo o Čechách »Miscellanea historica regni Bohemiae«, jež mělo obsahovati dva díly o desíti částech, jehož druhý díl nebyl dokončen; v I. díle obsahuje část 4. vědomosti náboženské (Bohemia sancta), část 6. o arcibiskupství Pražském, část 7. o panovnících (lib. regalis) část 9. Bohemia docta (v. Jir. Ruk. I. 44). Jest odvislý od Hájka.

33. R. 1682. Histoire de l'hérésie de Viclef, Jean Hus et Jerôme de Prague. Lyon 1682.

34. R. 1695. Hermann von der Hardt (nar. r. 1660, † 1746), evang. professor orient. řečí v Helmstädtě, sepsal 300 spisů, vydal »Magnum oecumenicum Constantiense concilium« Helmst. 1695—1699, 6 svazků fol. (7. svazek od Bohnstedt-a, Berlin r. 1742). Spis má velice cennou sbírku pramenů a jest trvalé ceny. O Husovi pojednává ve IV. svazku.

35. R. 1698. M. Vil. Seyfried a Gabriel Seyfried, bratří Norimberští, vydali v Jeně spis o 128 str.: »De Johannis Hussi Martyris ortu, educatione, studiis, doctrina, vita, morte et scriptis«, t. j. O Jana Husi mučedlníka původu, vychování, studiích, učení, životu, smrti a spisech. Druhé vydání v Jeně r. 1729.

XVIII. věk.

36. R. 1700. Jan Beckovský (nar. r. 1658, † 1725) člen řádu křižovnického v Praze, sepsal »Poselkyně starých příběhův Českých« a vyd. v Praze I. díl, kterýž jest částí Hájkovy kroniky, již opravil, tu rozšířil, tu zkrátil. II díl, neodvisle, samostatně sepsaný, není vytištěn. Duch spisu jest přísně katolický.

37. R. 1714 a 1731. Jacques Lenfant (nar. 1661, † 1728), franc. evangel. farář v Heidelberce a v Berlíně; sepsal veliký spis: »Histoire du concile de Constance«, vyd. v Amsterodámě r. 1714 a 1727, angl. překladem v Londýně r. 1730, 2 díly ve 4 svazcích; a »Histoire de la guerre des Hussites et du concile de Bâle«, vyd. v Amsterodamě r. 1731, 2 svazky, v Utrechtu r. 1731, a se »supplements à l'hist. de la guerre des Hussites de Mr. Lenfant par Isaac de Beausobre«, Lausanne r. 1745., něm. překladem ve Vídni, Prešpurku r. 1783—84, 2 sv. od Mich. Chr. Hirsche, s poznámkami

důležitými, original opravujícími (v. Riegrův Nauč. Sl.). O Husovi píše s nadšením.

38. R. 1718. Bourgeois du Castenet »Histoire du Concile de Constance«. Paris.

39. R. 1723. Bernhard Pez, benediktín v Mölku († 1735), vydal v Bernu »Thesaurus anecdotorum«; v I. sv. nalézá se »Antiwiklefus« a ve IV. sv. 2. dílu »Antihussus«, spisy to Štěpána, převora kartus. kláštera v Dolanech na Moravě, vrstevníka a velikého odpůrce Husova, jež byl sepsal r. 1408 a 1412; dále se nalézá ve IV. sv. 2. dílu, str. 520 týmž Štěpánem v jeho »Epistola ad Hussitas« z r. 1417 v latinském překladu podaná část (a sice obsah a počátek) spisu »Obrany Husitův«, až podnes nikde nenalezeného, jejž jistá Pražanka ještě před Husovou smrtí česky byla sepsala (v. Pal. děj. III. 210).

40. R. 1733. Edm. Martene et Urs. Durande Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium amplissima collectio. Paris 1733. Svazek VIII. týká se snad husitských věcí.

41. R. 1738. Jan Dominik Mansi (nar. r. 1692, † 1769), arcibiskup v Lucce italské, zakladatel tamní akademie pro církevní dějiny a literaturu; vydal hlavní spis »Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Venet. r. 1738—59, 38 svazků; zejména sv. 28. pojednává o sněmě Kostnickém. Jiní udávají 31 sv. od r. 1759—88. Toto dílo, které po smrti Mansiho od 15. svazku jinými dále jest vedeno, jest nejúplnější a kriticky nejsprávnější sbírka koncilů, ale veliké množství tiskových chyb cenu její velice poškozuje.

42. R. 1743. Wilhelmi Seyfridi Norimbergensis Commentatio de Johannis Hussi Martyris vita, fatis et scriptis, t. j. Vil. Seyfrida Norimberského výklad o Jana Husa mučedlníka životě, příbězích a spisech; s poznámkami Jana Christophora Mylia, adjunkta knihovny Jenenské, s předmluvou Frid. Ondř. Hallbauera, v Hildburghausenu r. 1743, stran 290.

43. R. 1762. Gelasius Dobner (nar. 1719, † 1790), piarista, otec kritiky české, který české historiografii dal nový směr a začal novou její dobu, »učiniv konec Hájkování v dějinách našich« (Pal.) kritickým rozborem Hájkovy nespolehlivé kroniky, pro nějž se zejména s Pubičkou, obhájcem Hájkovým, do tuhých dostal sporů; sepsal latinsky »Venc. Hájek a Libozcan Annales etc.« a vyd. 1762—82 6 svazků, které jen do r. 1198 sáhají; možno že 7. sv. v rukopise hotový již obsahuje Husovu dobu. Vyd. také záslužné dílo »Monumenta historica Boemiae« v 6 sv. r. 1764—1785, obsahující vesměs staré prameny dějin Českých a kroniky z doby předhusitské, avšak nesprávně čtené (v. Pal. Würd. a Pal. děj. 3. vyd. I, 23., 26., 27., 35).

44. R. 1769. Gilpin pojednává ve svém spise »Biografie der Reformatoren« o Husovi na str. 151 - 234.

45. R. 1770. Frant. Pubička (nar. r. 1722, † 1807), světský kněz, bývalý jezovita, kterýž proti piaristovi Dobnerovi vřele Hájka obhajoval, sepsal: »Chronologische Geschichte Böhmens« r. 1770—1807 v 11 sv. ve 4°, spis, o němž Palacký, veliký odpůrce Hájkův (děj. I. 37.) soudí, že jest vážen toliko z knih tištěných a to ne beze strannosti, a že jest dílo sice mnohomluvné, ale jalové. O Husovi pojednává obšírně ve IV. sv. str. 256—469.

46. R. 1773. Joh. Hus Leben. A. d. Engl. M. Titelkpfr. Kempt.

47. R. 1774, 1788. 1791. František Martin Pelcel (nar. r 1738, † 1801), vychovatel hrabat ze Šternberka a hrabat z Nostic, posléze professor české řeči a slovesnosti na universitě Pražské, muž to názorů svobodomyslných, vynikající dějepisec z náklonnosti, který spolu s Dobnerem a Dobrovským náleží k předním dějezpytcům novější doby, kterýž ale v příčině vyšší kritiky za Dobnerem zůstal pozadu, kdežto ho v nižší kritice, t. j. ve správném čtení textu daleko předčil (Pal.). Mimo sbírku Českých letopisců, kteří psali jazykem latinským, vydanou kriticky spolu s Dobrovským ve 2 toliko svazcích pod názvem »Scriptores rerum Bohemicarum 1783 a 84« a obsahující vesměs staré kroniky z doby předhusitské (v. Pal. děj. I., 23—36), a mimo hojné spisy české a německé, vydal hlavně: »Kurzgefasste Geschichte von Böhmen« r. 1774 (opět r. 1779, 1782, 1817), stručné dějiny; dále: »Lebensgeschichte des römischen und böhm. Königs Wenceslaus«, 2 sv., r. 1788 90. a konečně: obšírnější dějiny české pod názvem »Nová kronika Česká«, jejíž 4. díl, pojednávající o době od roku 1378—1429 zůstal rukopisem.

48. R. 1777. »Husitského v Čechách kacířství počátku, zrostu a pádu vejtah«, v Praze, v 8°, jest 2. vyd. spisu r. 1547 vydaného (Jungm. Lit. 158).

49. R. 1778. Ant. Fišera »Husitského v Čechách kacířství počátku. zrůstu a pádu výtah. V Praze. (Jungm. Lit. 451); není-li v roku vydání chyba tisková, a oba spisy (č. 48) totožny?!

50. R. 1782. Kašpar Royko, katol. bohoslov, josefinista, (nar. 1741, † 1819), nejprve professorem a ředitelem semináře ve Štyr. Hradci, r. 1783 prof. círk. historie v Praze, kde měl přednášky nejen od kleriků hojně navštěvované, pro něž měl nemalé nesnáze se svými představenými; byl jedním z nejvzdělanějších bohoslovů a nejosvícenějších mužů v Rakousku. Vydal »Geschichte der grossen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz« 5 dílů 1781—82 ve St. Hradci. 1784—96

v Praze; v něm líčí velmi svobodomyslně jednání koncilu a nestranně životy odsouzených českých reformátorů Husa a Jeronyma, začež se mu dostalo veliké pochvaly, ale také pohany. Do češt. přel. »Historie velikého sněmu Kostnického« Václ. Petrýn (=Václ. Stach, katol. bohoslov, † 1836) 2 díly r. 1785 a 1786., začež pykal. K tomuto překladu se táhne »Sprosté katolické rozvržení nad opovážlivostí Václ. Petrýna, překladatele historie Roykovské o sněmu Kostnickém r. 1791« (Jungm. Lit. 451).

51. R. 1789. Aug. Zitte, světský kněz, josefinista, vydal »Lebensbeschreibung des Mag. Jo. Hus von Hussinecz« v Praze, r. 1789—90, 1. část str. 286, 2. část str. 284: stanovisko mírně katolické, josefinistské! Překlad český vydal Sommer v Praze r. 1850.

XIX. věk.

52. R. 1827. J. Th. Held, doct. med., rektor univ. Pražské, sepsal programm pod titulem: »Tentamen historicum illustrandis rebus anno 1409 in Universitate Pragena gestis«, 62 str., v 8°, píše o té události ve smyslu Palackého.

53. R. 1836. Alex. Zürn, evang. farář, vydal »Joh. Hus auf dem Concile zu Kostnitz, nebst einem Anhange enthaltend Hussens denkwürdigste Briefe, geschrieben während seiner Gefangenschaft« 1836, str. 151.

54. R. 1838. Aschbach »Geschichte Kaiser Sigismunds« Hamburg.

55. R. Ignaz Heinrich Freiherr von Wessenberg (nar. 1774, † 1860), slavný katol. bohoslov, muž svobodomyslný, který o zřízení německé kat. národní církve pracoval, byl nejprve kanovníkem v Kostnici, pak správcem t. j. biskupem Kostnického biskupství, řádně zvoleným, avšak od papeže nepotvrzeným, ale od velkovévody Badenského chráněným, posléze po zrušení tohoto biskupství soukromníkem v Kostnici; sepsal »Die grossen Kirchenversammlungen des 15. u. 16. Jahrhunderts, geschichtlich und kritisch dargestellt«; r. 1840—45, 4 svazky; v II. sv. pojednává o sněmě Kostnickém a analysuje Husovo učení dle traktátu o církvi.

56. R. 1844. François P. E. Boisnormand de Bonnechose († 1875), franc. literát, vydal »Les réformateurs avant la réforme du XVI. siècle«. Paris, 2 sv. r. 1844; pojednává o věku 15., o Gersonovi, Husovi a Kostnickém sněmu, jest vlastně životopisem Husovým; pisatel, ač katolík, píše nestranně, příznivě; nov. vyd. r. 1853. Překlad anglický pořídil ještě téhož r. 1844 Campbell Mackenzie, kterýž také Bonnechose-ovo vydání »Listů Husových« r. 1846 převedl do angl.

jazyka. Překlad německý »Johann Hus und das Concil zu Kostnitz« 1848, str. 334, 3 vyd. V Lipsku 1870.

57. R. 1845. Wendt »Geschichte von Huss und den Hussiten« Magdeburg.

58. R. 1845., 1846., 1850., 1868., 1869. František Palacký (nar. r. 1798, † 1876), historiograf království Českého, sepsal pracně dle původních pramenů a vydal zemským nákladem v Praze epochální své dílo: »Dějiny národa Českého« v V dílech, v 10 částkách, sáhající až do r. 1526, a sice nejprve německy r. 1836 až 1867 (jednotlivé části ve více otiscích), potom teprv a částečně současně česky r. 1848—1867; pojednal o Husovi v III. díle, 1. částce, vydaném za častých nesnází s censurou (r. 1845 a sahá od r. 1378—1419; česky r. 1850 a sahá od r. 1403 až 1424) a sice ve 3. vyd. (III. díl, 1 částka, vyd. r. 1877) na str. 1—232. Mimo to vydal v Lipsku r. 1846 pod cizím jménem k našemu předmětu se táhnoucí spis: »Die Vorläufer des Hussitenthums in Böhmen. Aus den Quellen bearbeitet und herausgegeben von Dr. J. P Jordan; spisek, mající 87 str., jest od Jordana toliko přeložen, avšak Palackým česky sepsán; otisk českého originálu v Radhošti II. 297. Dále vyd. r. 1868 ve dvou vyd. »Die Geschichte des Hussitenthums und prof. C. Höfler« str. 168, spis polemický, obsahující zdrcující kritiku Höflerova spisu »Geschichtsschreiber der husit. Bewegung«. Konečně vydal r. 1869 »Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1404—1418 motos illustrantia atd.«, str. 768; obsahuje mimo některé spisy Husovy v A. č. 50 uvedené: Petra z Mladenovic zprávu o při Husově v Kostnici str. 237—324, pak 120 různých listin, výnosů, listů, zpráv atd. (na str. 327—737), z nichž asi 80 přímo Husa a doby jeho se týká, listiny to vysoké ceny. Pro kritický životopis Husův položil Palacký ve svých dějinách základ, na němž všickni ostatní staví, a Documenta jsou spisem, jehož žádný Husův životopisec postrádati nemůže, tak že novější životopisy oplývají samými citáty z Documenta. Mimo to vydal Palacký r. 1829 v III. díle Scriptorum rerum Bohemicarum »Staří letopiscové čeští« od r. 1378 až 1527. Zda také ve vydávaném jím »Archivu Českém«, 6 dílů r. 1840—1872, listiny k Husovi se táhnoucí obsaženy jsou, anebo v Radhošti, 3 díly r. 1871—1873, není mně známo. K husitským válkám se táhne spis jeho »Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges«, 2 díly 1200 str., r. 1873. Husa neposuzoval Palacký vždycky spravedlivě, když mu na př. vytýkal ctižádost, umíněnost atd.: neměl k němu a k předmětu dosti lásky a porozumění náboženského momentu. On sám vyznává, že proti Höflerovi bez vlastního úmyslu, ba proti němu se stává apologetou Husovým (Gesch. d. H. 5.), že mu je obtížno, přemoci

svou nechuť ku každému bohoslovnému sporu (tamže 113.) a že bohoslovné otázky od sebe vzdáleny míti si přeje (t. 143.). To kalí poněkud spravedlivý soud Palackého.

59. R. 1845. Jan Hus z Husince, v Lipsku r. 1846, str. 71 (Jungm. Lit.)

60. R. 1847. Josua Eiselein Begründeter Ausweis d. Platzes. Zjišťující místo upálení!

61. R 1849, 1875 Václav Vl. Tomek, nar. 1818, emer. professor a český dějepisec, vydal r. 1848 ve stručnější formě německy a v širším spracování českém nákladem Českého Musea (č. 33) r. 1849 »Děje university Pražské« díl., v nichž pojednal o Husovi dosti obšírně na str. 134—237; a r. 1875 (Spisů mus. č. 51.) »Dějepis města Prahy« díl III., obsahující dějiny v době Václava IV. od r. 1378—1419, v němž pojednal o Husovi zevrubně na str. 425 až 586. Tomek posuzuje Husa. mnohem příznivěji a spravedlivěji nežli Palacký a podává spis nestranný; zejména objasňuje také obšírným vylíčením hmotný a mravný stav duchovenstva českého a církve české v době Husově.

62. R. 1850. Sommer vydal v Praze česky Zitteho Životopis Husův; podává také český seznam spisů Husových

63. R. 1852 Josua Eiselein vyd. »Geschichte und Beschreibung der Stadt Konstanz und ihrer nächsten Umgebung«

64. R. 1852. August Neander (nar. r. 1789, † 1850), otec evangel. círk. historiografie, prof. bohosloví na universitě berlínské, vydal svůj nejvýznamnější spis: »Allg. Geschichte der christl. Religion und Kirche« r. 1825—42, 5 sv. (až do konce 13. věku), dále vedenou z pozůstalosti jeho žákem jeho Schneiderem r. 1852 až do Basilejského sněmu; 4. vyd. r. 1863 až 1865, 9 sv. Svazek 6., jejž vyd. K. F. Schneider v Hamburku r. 1852, obsahuje životopis Husův. V předmluvě píše vydavatel: »Dějiny české reformace náleží k těm partiím, o nichž Neander se zvláštní zálibou pracoval. Zajisté to naplní ctitele zvěčnělého velikou radostí, že mu aspoň ještě bylo dopřáno, aby dějiny Jana Husa dokončil ... O by úvahy Neandrovy o velikých českých reformátorech staly se pobídkou, abychom ze zručné ruky přijali vydání ještě netištěných spisů Miliče, Konrada z Waldhausenu a najmě cestu razícího spisu Matěje z Janova! Také nové vydání spisů Jana Husi anebo aspoň pořízení chronologicky spořádaného vydání jeho listů náleží k církevně-dějepisným zbožným přáním ... My protestanté jsme dlužni takový pomník památce Jana Husi, o němž náš Luther trefně řekl: »Mám za to, že Jan Hus svou krví nám zplodil evangelium, které nyní máme.« Neander klade důraz na vliv, který na Husův směr měly spisy Mat. z Janova, v jehož zásadách vidí zárodek celého reform. hnutí v Čechách; o tomto pojednává na str. 330—727 a sice o předchůdcích

Husových str. 330—449, zvlášť obšírně o spise Matěje z Janova »De regulis veteris et novi Testamenti« str. 370—444; výhradně o Husovi na str. 449—711, kdežto o Kostnickém sněmě a vynikajících jeho členech již dříve byl pojednal; zvláště zevrubně pojednává o všech latinských spisech Husových, najmě o spise »De ecclesia«, 5. vydání 1890.

65. R. 1853, 1857. Josef Alexander svob. pán Helfert (nar. 1820), rakouský státník a právník, napsal česky po vyjití první částky III. dílu dějin Palackého r. 1850 kritickou o tom rozpravu ve »Vesně« 1851, z čehož se vyvinula celá řada článků v témž časopise pod názvem »Hus, Jeronym a Jakoubek«, jevící názor protichůdný názoru Palackého; položiv tyty črty za základ, přepracovav a rozšířiv je, vydal r. 1853 v Praze německý spis »Hus und Hieronymus. Studie«, v 8° str. 332; tento spis v opětném, důkladném přepracování pak vydal česky nákladem Musea pod názvem »Mistr Jan Hus aneb Počátkové círk. rozdvojení v Čechách«, v Praze r. 1857, str. 287. Stanovisko Helfertovo jest feudálně-katolické; mistr J. Hus jest mu »mučedlníkem bludu a neposlušenství a revolucionářem«; přisvědčuje Louis Blancovi, kterýž ve spise »Počátky a původy revoluce franc.« vidí v tomto »prostém knězi« »vzrůstajícího genia revolucí novověkých«.

66. R. 1854. G. A. Lüders, evang. vrchní kazatel v Cüstrině, vydal tamže r. 1854 »Johann Hus«, str. 245, 16°.

67. R. 1855. Jeřábek »Joh. Hus« ve Vídni.

68. R. 1855. Karel Josef Hefele (nar. r. 1809), něm. katol. bohoslov mírného smýšlení, prof. historického bohosloví v Tubingách, od r. 1869 biskupem v Rottenburgu; na vatik. koncilu roku 1870 byl rozhodným odpůrcem učení o papežově neomylnosti, jemuž se poslední z něm. biskupů podrobil; vydal r. 1855—74 hlavní spis svůj: „Konziliengeschichte«, 7 sv., sáhá až do konce sněmu Basilejského r. 1440; 2. vyd. r. 1873 násl., přepracované ve smyslu učení o neomylnosti papežově, z něhož vyd. Hefele sám jen 4 svazky, ostatní pak professor Knöpfler v Pasavě a kard. Hergenröther v Římě. O Kostnickém sněmě pojednává ve sv. VII., posouzeném od Schwaba v Bonnském Literaturblatt 1870 č. 18, rozebírá Husův traktát »O církvi« a mluví zevrubně o větách sněmem odsouzených.

69. R. 1856, 1864. Karel A. Const. rytíř Höfler (nar. 1811), německý dějepisec, prof. v Praze, posléze člen panské sněmovny Rakouské, vydal ve Vídni r. 1856—66 ve 3. sv. ve »Fontes rerum austriacanum«: »Die Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen«, pak r. 1864 v Praze spis »Magister J. Hus und der Abzug der Deutschen Professoren und Studenten von Prag im Jahre 1409«, str. 325; jakož i r. 1862 ve Frankfurtě: »Concilia Pragensia« (r. 1353—1413). Hlavní spis jeho »Dějepiscové husit. hnutí« obsahuje ve dvou

prvních dílech staré kroniky a prameny jmenovaného předmětu a to způsobu nejrůznějšího a hojnosti mnohé; v třetím díle pak jsou téměř výhradně vlastní obšírné úvahy vydavatelovy o vývoji husitství. V I. díle najmě jsou otištěny: Devět malých kronik, str. 1—102, Petra z Mladenovic lat. vypravování a články obžalobné, str. 105—296, kázání Husovo na slova »Pokoj tomuto domu« str. 298—315, kronika Vavřince z Březové, str. 321—527, satyra jakási, str. 541—55, dialog Ondřeje z Řezna, str. 565—596, báseň Vavř. z Březové o vítězství u Domažlic, str. 596—620, útok na Husity, str. 621—632. V II. díle jsou otištěny: Krátký výtah traktátu Kuneše z Třebovel, str. 48—50, několik ještě menších kronik, str. 62—73, satyra. str. 89—92, univ. řeči Husovy, str. 95—128, kus Příbramovy apologie, str. 138—141, apologie z r. 1408 a 1409, str. 145 až 165, list Martina Lupáče, str. 171—173, řeč franc. poslance k Václavovi králi, str. 174—187, listy Husovy, str. 168, 208 až 229, 262, pamflet, str. 201—203, listy Zikmundovy, str. 249 až 254, 272—73, táborská kronika Mikuláše z Pelhřimova, str. 475—820, téhož články, str. 822—840. Na tomto místě zvláště jsou významny úvahy Höflerovy v III. díle. Stanovisku Höflerovu, jehož jsou vlastní veliká sečtenost a veliký důvtip, chybí základ pravdy, nestrannosti a spravedlnosti; on jest hlavním representantem antihusitismu v historické literatuře. Hus jest mu nejen bludařem, nýbrž i sprostým zločincem, fanatickým Čechem, lhářem, podvodníkem, revolucionářem, rušitelem starých dokumentů a starých práv; účelem obou spisů jest co možná největší ponížení a poškození živlu československého a co možná největší oslavování a povyšování německého živlu; obrana římské církve jest teprv v druhé řadě. Spis »Geschichtsschreiber atd.« posoudil a odsoudil Fr. Palacký ve zvláštním spise: »Die Geschichte des Hussitenthums und Prof. Const. Höfler«, v Praze 1868, 2 vyd., str. 168; rovněž L. Krummel v »Sybels histor. Zeitschrift« 1867. Spis »Mag. Joh. Hus« pak došel náležitého posouzení prof. Tomkem v kritické příloze Národních Listů dne 5. prosince r. 1863.

70. R. 1857. J. Winkelmann sepsal a vydal »Gerson, Wiclefus, Hussus inter se et cum reformatoribus comparati« v Göttingách 1857, spis poctěný universitní cenou královskou a po doplnění a rozšíření tiskem vydaný se svolením bohoslovné fakulty v Göttingách, str. 54, ve dvou kapitolách: I. O Gersonovi a jeho reform. snahách (str. 6—26.) II. O Viklefovi a Husovi (str. 27—47.).

71. R. 1857. Armin Jeep sepsal a vydal »Gerson, Wiclefus, Hussus inter se et cum reformatoribus comparati«, spis, jak předcházející, na téže bohoslovné fakultě v Göttingách cenou královskou poctěný a po doplnění a rozšíření tiskem vydaný se svolením bohoslovné fakulty, str. 84.; čtyři kapitoly: I. Gerson

9—27, II. Wiclefus 27—49, porovnání s Gersonem, III. Hussus 49—73, porovnání s Viklefem a Gersonem, IV. Porovnání s reformátory XVI. věku 73—84.

72. R. 1858. Jiří Fried. Böhringer (nar. r. 1812, † 1879), ev. farář blíže Curychu, vydal v Curychu: »Die Kirche Christi und ihre Zeugen« r. 1842—1858; 2. vyd. r. 1873 násl. (toto za spolupůsobení syna jeho Pavla, faráře a docenta v Basileji), všeob. to círk. dějiny ve formě biografické, mající dva díly, každý ve čtyřech odděleních, a sáhající až do 15 věku. Ve sv. II., odd. IV., část 2., jest obšírný, výborný životopis Husův (Jeronymův a předchůdců jejich) na více než 600 str., v němž bedlivá pozornost spisům Husovým, ovšem jen lat. psaným, se věnuje.

73. R. 1858 Karel Becker, ev. farář v Německu, vydal »Die beiden böhmischen Reformatoren, Johann Hus und Hieronymus von Prag, nebst einem Überblicke der Husitenkriege und der ferneren Entwickelung der evangelischen Wahrheit in Böhmen«, Nördlingen r. 1858.

74. R. 1859. Евгенiя Новiкова Гусъ и Люттеръ, критическое изслѣдованiе I—II. Томъ., Москва 1859; t. j. Jevgenija Novikova Gus i Ljutter, kritičeskoje izslědovanje I.—II. tom., Moskva 1859. Tato kritická studie ruská snaží se provésti důkaz o velikém rozdílu mezi Husem a Lutherem, mezi husitstvím a evangelickým vyznáním, naproti tomu pak přisvojuje Husově věrouce a celému husitství ráz pravoslavný.

75. R. 1862. Frant. Schwabe, evang. bohoslov, uveřejnil v programu evang. kazatel. semináře ve Friedbergu monografii »Die reformatorische Theologie d. Joh. Hus«.

76. R. 1862, 1864. Joh. Friedrich (nar. r. 1836), katol. bohoslov, náčelník starokatolický, žák Döllingerův, prof. bohosloví v Mnichově, účastník Vatikánského koncilu r. 1870, o němž sepsal spisy, jež jsou hlavními prameny, z církve vyobcovaný, napsal »Die Lehre des Hus und ihre Bedeutung für die Entwickelung der neueren Zeit«, Řezno 1862, a obzvláště »Joh. Hus, ein Lebensbid. 1. Abth. Joh. Hus d. Feind der Deutschen und d. deutschen Wesens; 2. Abth. J. Hus als Reformator und seine Verurtheilung«, Frankfurt r. 1864. Pisatel sice praví, že nový věk začal Janem Husem, a ne teprv Lutherem, ale Husa posuzuje a odsuzuje strannicky dvojnásob, jako Němec a jako (třebas neomylnost papežovu popírající) katolík.

77. R. 1862. R. Steinhausen vyd. Annales ad historiam Concilii Const., v Berlíně.

78. R. 1863. E. H. Gillett, professor politické vědy (Political science) na universitě Novo-Yorské, vydal: »The life and times of John Huss or the Bohemian reformation of the Fifteenth Century« t. j. Život a doba Jana Husa čili česká reformace 15. věku: v Bostonu 1863; třetí vyd. s přídavky v Bostoně r. 1871., 1. sv. str. 632, 2. sv. str. 683 velikého for-

mátu. Významný výborný anglický (americký) životopis Husův a vůbec největší.

79. R. 1864, 1866. L. Krummel, evang. farář v Sandhausenu, dříve v Kirnbachu v Badensku; sepsav r. 1864 v Darmstadtu jako průpravu »Joh. Hus, Kirchenhistorische Studie«, tuším v darmstadtské Zimmermannově Allg. Kirchen-Zeitung nejprvé uveřejněnou, vydal hlavní a důkladný svůj spis »Geschichte der böhmischen Reformation im 15. Jahrh.« Gotha 1866. (v. Studien und Kritiken r. 1866, 2. sešit); mimo to téhož roku spisek o 56 str. »Johannes Hus, ein Lebensbild, nebst einer Synodalrede und einer Predigt von Hus« Basel, jakož i v Sybelově »Historischer Zeitschrift« r. 1867 str. 1—40 referat a kritiku Höflerových »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen« pod týmž názvem.

Hlavní spis jeho, mající 678 str., jest vylíčením toliko počátku České reformace, totiž obšírným životopisem Husovým, k němuž připojeny jsou 3 synod. řeči Husovy a 3 kázání; obsahuje také vyčtení spisů Husových a rozbor jejich. Krummel celkem sdílí náhledy Neandrovy, nevidí v husitském hnutí exotickou do Čech přenesenou bylinu, nýbrž samorostlou v české půdě; Hus prý k svým reformačním ideám došel zcela samostatně a prvé ještě než bohosl. spisy Viklefovy znal, jakož i v Čechách specificky reformační hnutí již bylo, prvé ještě než Viklefovy spisy za hranicemi Anglie byly známy. Povahu svého spisu charakterisuje sám Krummel v předmluvě, z níž vyjímáme: »Jan Hus! Jaká to ušlechtilá, vznešená postava předstupuje před nás v této osobnosti! Historický malíř Lessing nám ji znázornil v posledních letech dvěma, nemalou pozornost budícími obrazy: patří-li kdo naň, kterak před sněmem se zodpovídá anebo kterak před hranicí stojí, jak by neměl hluboce dojat býti touto hubenou Nátanskou postavou s ostře markirovanými rysy v obličeji, v nichž osvědčuje se vedle pokorně trpící oddanosti nejsmělejší důvěra víry a smělá veselost?! A Lessing neidealisoval ve svých uměleckých dílech, náležejících k nejdokonalejším tvorbám malířství, nýbrž nakreslil skutečnosti odpovídající obraz Husův. . . . Husitské hnutí doznalo v nejnovější době se strany těch, jimž reformace vůbec jest zjevem nenáviděným, tak mnoho útoků a utrhačných vylíčení, že ujati se cti její jest nutnou potřebou.«

80. R. 1868, 1873. Havel Žalanský »Hus, Jeronym a Žižka« ve dvou vydáních u Kobra v Praze. V. B. č. 27, stran 185 v 8°.

81. R. 1868. Karel Vl. Zap podává v »Česko-Moravské Kronice« kniha 2. sloupec 533.—693. spolu s politickou dějepravou vylíčení života Husova; stanovisko pisatelovo jest národní, nábožensky indifferentní.

82. R. 1869. Ernst L. T. Henke (†1872) evang. bohoslov, nejposléze prof. dějepisu v Marburku, napsal monografii »J. Hus und d. Synode von Konstanz.«

83. R. 1869. Bernh. Czerwenka, evangelický farář ve štyrské Ramsavě, později ve Frankfurtě n. M., kde zemřel, narozený v Čechách, mezi Němci znaturalisovaný, vydal »Geschichte der evang. Kirche in Böhmen« 2 sv., první to a až po dnes poslední v souvislosti podané dějiny evang. církve české. O Husovi výhradně pojedná ve sv. I. str. 52—109, také o spisech jeho. Stanovisko pisatelovo jest ono spravedlivého Němce, on nechce po způsobu Höflerovu »na ujmu pravdy němectví do nebe vynášeti a úmyslně češství tupiti«, »neboť Němci hráli na počátku české reformace velice žalostnou úlohu«; jemu jest Hus reformatorem a líčí ho s láskou: »Jest to velkolepá podívaná, viděti celý národ zápasiti o to nejsvětější, svobodu víry. Český národ vidíme nejprve do tohoto boje vstupovati. Hus v něm vysoko vyniká, žádný to světec bez poskvrny, ale srdcejemná, někdy téměř apoštolská postava... My litujeme, když se dopustil chyby — on byl člověkem, ne Bohem — ale my nemůžeme se zhostiti lásky k tomu vzácnému muži, kterýž svůj lid, a jehož národ jeho tak docela byl pochopil.«

84. R. 1870. Knihkupectví Kobrovo v Praze vyd. r. 1870 ku 500leté památce Husova narození: »Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech« str. 205 v 8°, podává mimo spisy Husovy v sezn. A vytknuté v úvodu Život Husův str. I.—LV. a Petra z Mladenovic česky psanou zprávu o usmrcení mistra J. H. str. LV. až LXXII.; spis jest Husovi příznivě psán ze stanoviska české národní osvěty.

85. R. 1871. Wilh. Berger vyd. r. 1871 »Johannes Hus und König Sigmund« str. 239 i s přílohami. Pojednává v 6 kapitolách o Karlovi, Václavovi, o Husovu životu, (str. 37 až 81) o Zikmundovi, kterak docílil sněm a Husa pozval, o Husově pobytu v Kostnici. Významné jsou přílohy (str. 175 až 239): I. Průvodní list; uvádí se všechna dotčená literatura, podává znění tohoto listu a pak ku porovnání znění podobných 39 průvodních listů (— str. 208) II. O Richenthalových zprávách o Janu Husovi, zejména týkající se domnělého pokusu jeho útěku. Berger chce pominouti náboženskou otázku, posuzuje husit. hnutí ze stanoviska národního a politického; v příčině průvodního listu nastupuje nové cesty; významný spis, Husovi příznivý.

86. R. 1871. A. F. Hilferding sepsal rusky spis, jehož překlad český o 56 str. v Praze u Ed. Grégra vyšel pod názvem »Hus; Jeho poměr k pravoslavné církvi«. Pisatel nezapíraje příbuznost mezi husitstvím a evang. vírou, stotožňuje husitství s vírou pravoslavnou, ač se Hus nenalézal pod bezprostředním

vlivem pravoslavné církve; to zakládá prý se na tradicích z doby Cyrillo-Metodějské, kteréž Hus ve způsobě náboženské opposice v Čechách prý nalezl. Podobně soudí Novikov v »Pravosloví u Čechů« 1848, a Jelagin »O dějinách Českých« 1848, proti čemuž se Palacký ve svých dějinách vyslovil.

87. R. 1872. Péčí Spolku Komenského vyšel v Praze 1872 (Karafiatem, ev. reform. farářem ve Val. Lhotě na Moravě sepsaný): »Mistr Jan Hus« str. 131, 8°, výborný to, až do té chvíle nejlepší povahopis J. Husi, líčící jeho povahu dle jistých kategorií: Víra a Písmo; Hus velikán, a to co člověk, co Čech, co mistr, co kněz a kazatel, co reformator; Hus muž Boží; Hus jak rostl.

88. R. 1872. Ant. Frind, (nar. r. 1823, † 1881), biskup Litoměřický, vydal roku 1864—78 »Die Kirchengeschichte Böhmens« 4 sv., sáhající až do polovice XVI. věku, obsahuje dějiny katol. far; o Husovi pojednává toliko na str. 67—103.

89. R. 1873. 1890. Gotthard Lechler, evang. professor dějin na univ. Lipské, žák Neandrův, jako bohoslov na krajní pravici t. z. prostředkující theologie (bližší v. v Předmluvě) vyd. »Johann von Wiclif« 2 velké svazky str. 743 a 654; pojednává v 2. sv. kap. 3. o Husovi dosti obšírně na str. 110 až 270; z toho přešly celé části do spisu přítomného »Jan Hus«, jehož originál o 146 str. vyšel r. 1890 v Halle ve »Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte Nro. 28«.

90. R. 1875. Antonín Lenz, někdy prof. bohosloví v Budějovicích, nyní kapit. probošt v Praze na Vyšehradě, vydal v Praze nákladem dědictví sv. Prokopa (za rok 1875 č. XIII.): »Učení mistra Jana Husi na základě latinských i českých spisův jeho jakož i odsouzení Husovo na sněmu Kostnickém«; objemná ta kniha (361 str.) pojednává v I. díle o Učení Husovu (str. 3—241), v II. díle o Husovi a učení jeho před soudem Kostnickým (str. 241 až 361); spis, ač jest psán ze stanoviska přísně katolického, jest velice záslužný, poněvadž z pramenů celé učení Husovo soustavně dle jistých kategorií líčí.

91. R. 1875. »Mistr Jan Hus na koncilu Kostnickém, jeho výslech, odsouzení i upálení dne 5. a 6. července r. 1415. Vypravuje očitý svědek Pogius«, vyšlo v Praze u Grégra, na 60 str.; jsou to dva listy (str. 1—10 a 10—60), psané v říjnu r. 1415 domněle od Pogia, převora z Badenu v Argovsku švýcarském Leonardovi Mikulášovi do Vildbadenu; list od Pogia o Jeronymovi má se za pravý, tento pak o Husovi za nepravý a podvržený.

92. R. 1878. Ernest Denis, franc. spisovatel, hugenot (vyzn. evang.) vydal »Huss et la guerre des Hussites« Paris 1878; jest týmž spisovatelem, jehož »Konec samostatnosti České« Bursík a Kohout česky vydali.

93. R. 1884. Joh. Loserth, prof. dějin, kdys na universitě společné v Praze, nyní v Černovicích, napsal: »Hus und Wiclif«. V Praze 1884 (str. 314); hledaje původ husitského učení nalézá ho ve viklefismu i pojednává po delším úvodu v I. knize o viklefismu v Čechách až do jeho odsouzení sněmem Kostnickým (str. 25 až 159), v II. knize o viklefismu v spisech Husových (str. 159—304). Najmě v II. knize snaží se porovnáním spisů Husových (lat.) s Viklefovými, jen částečně vydanými (Lechler vyd. Trialogus Oxford 1869 a De officio pastorali; Buddensieg vyd. De Christo et suo adversario Antichristo, Gotha 1880), dokázati, že »co Hus bohoslovného vědění ve svých různých lat. traktátech složil, to téměř vše děkuje Angličanu, z jehož spisu to po pilném studiu byl vyňal«, tak že »Hus jest pravým viklefitou, který spisy Angličanovy naivně kopíroval a za jehož učení život ztratil« »Husovy spisy tvoří jedny úplně. druhé z větší části Viklefův úplný majetek a o soustavném husitském učení nemůže býti řeči«, neboť »si osvojil celé Viklefovy traktáty« a »jeho lat. spisy jsou jen chudým výtahem z bohatého pokladu angl. bohoslova«. Loserth staví vedle sebe texty z Husových a Viklefových spisů, aby ukázal, kterak Hus podává doslovné výňatky a plagiaty. Zapomínaje na tehdejší způsob citování, jež dělo se bez uvádění jména autorova, poněvadž vydané spisy a obsah jejich považovaly se za společný majetek všech vzdělanců, přepíná Loserth, odepírá Husovi všechnu původnost, vystupuje z míry toho, co i jiní (Palacký, Lechler) poznali, kladouce význam Husův ne do jeho spisů, nýbrž do jeho mravní osobnosti a do jeho »činu« v Kostnici.

94. R. 1888. Ad. Patera, scriptor musejní knihovny, četl v sezení České společnosti věd dne 9. dubna 1888 »Zprávu o odsouzení a upálení mistra J. Husi«, pocházející z 15. věku, v seznamu B. č. 1. v rukop. roudnickém uvedenou; pisatel nebyl očitým svědkem, za něhož se vydává. — V. Zprávy o sezeních jmen. společnosti.

95. R. 1888. Van der Hagen vyd. »Jean Huss exposé de sa doctrine, sur l'eglise«, obsahuje rozbor učení Husova o církvi.

96. R. 1890. B. V. Košut, evang. farář v Pruském Porýní, vyd. v Praze spis »Co učil a co věřil mistr Jan Hus?« str. 90 v 8⁰; po polemickém časovém proslovu (str. 28.) následují v 6 kapitolách výňatky ze spisů Husových: »K objasnění své víry,« »O dostatečnosti zákona Kristova k spravování církve«, »O antikristu«, »O večeři Páně pod obojí způsobou«, pak články, pro které byl odsouzen, a doslov. Chybí zpráva, čemu Hus učil o církvi.

97. Na konci uvádíme ještě: Ritter »Handbuch der Kirchengesch.« v níž pojednává o spisech Husových; církevní dějiny

Schröckhovy, vynikající svou rozsáhlostí (45 sv.), a Gieselerovy, při nichž se chválí bohatost líčení věku XV.; Schwab »Johannes Gerson«, Ritschl »Die christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung« 1870—74, 3 sv., v níž pojednává také o Husovu učení v té příčině; Actiones et monimenta martyrum (v Mus. knih.); Lehrmann »Gerichtliche Anklage des J. Hus« (Mus. knih.); Dialogus de haeresi Bohemorum z r. 1430 (Pal. III. 388.); »Tosti Geschichte d. Conc. von Constanz«, aus d. ital. übers. von Arnold, spracování odvislé od Helferta; Schier »Joh. Hus, ein dramat. Gemälde in 5 A. mit einem Portr. v. Hus«, Erfurt 1820; »Sedmero proutkův ze života M. J. Husi«, vyd. v Praze 1870 nákladem Katolického spolku tiskového, 72 str., staví Husa ze stanoviska náboženského proti jeho národním oslavovatelům; Adámek »Památky Českých reformátorů« 1873; Jan Hus v epišt. svobody č. 34, seps. Benešovský Veselý 1882; M. J. Hus, vyd. ev. akadem. spolek Jeronym 1884; M. J. Hus, Barák 1869; J. Hus, dramatická báseň v 5 odd., Tyl, 2. vyd. 1870; prof. bohosl. na univers. v Kodani Henryk Scharling napsal r. 1890 dánsky »J. Hus«, drama; a Herlošův J. Hus, historicko romantický obraz.

Zvláště uvádíme pozoruhodná pojednání v časopisech: Karla Nováka ve Sborníku historickém 1886, seš. 4.—6.; ve Filolog. Listech 1888 seš. 2. (»Příspěvky kritické a exegetické k Postille Husově«) a ve Fil. Listech 1889, seš. 2.—3. (»O spisovatelské činnosti M. J. Husi«); posouzení spisu Loserthova o Husovi v Athenaeum I. 1884, str. 190. a spisu Lechlerova o Husovi v Athen. VII. 1890, str. 295; pojednání Hrušky o Husových spisech v Evang. Církevníku, začatá 1890 č. 1. a ještě nedokončená, obsahující zvláště obšírné výtahy ze spisů Husových: Gollův článek v Čas. Č. Musea 1880 str. 69. »Jak soudil Luther o Husovi«; pojednání dr. Řezníčka »O vydáních spisů Husových« ve feuilletonech Národ. Listů 1890 č. 355., 1891 č. 17., č. 37. a č. 86; pojednání v Dobiášově Histor. časopise 1881 str. 143. »Jana z Husince prostonárodní dušesloví« a 1882 str. 3. »Husův poslední den«; Joh. Gottschick, professor evangel. bohosloví v Giessenu, v »Zeitschrift für Kirchengeschichte« 1866 »Hussens, Luthers und Zwinglis Lehre von der Kirche«.

Dodatkem uvádíme: Ferd. Menčík ve knížce »Rozmanitosti« I. r. 1880 u Paška v Jičíně na str. 55.—65. uvádí dvě stati, kteréž přisvojuje Husovi: »Zlomek z rukopisu Husova« a »O dvanácti užitciech z přijimánie hodného těla a krve Pána Jezu Krista«; Jungmann v Histor. lit. české uvádí tisky spisů Husových bez udání místa a doby: »Traktát o poznání a milování Boha«, »O pravé povinnosti člověka« a »O jednotě církve«.

* * *

Tito pisatelé tvoří několik skupin: jsou tu *a)* Čeští přátelé: Petr z Mladenovic, Vavřinec z Březové, Bilejovský, Kuthen, Theobald, Žalanský, Skála, Palacký, Tomek, Zap, Karafiat, Košut. *b)* Čeští katol. antihusité: Prokop písař, Dubravius, Pešina, Balbín, Hájek, Beckovský, Helfert, Frind, Lenz. *c)* Evang. němečtí přátelé: v. d. Hardt, Seyfried, Zürn, Neander, Böhringer, Becker, Schwabe, Krummel, Gottschick, Henke, Czerwenka, Lechler, Schröckh, Gieseler, Ritschl. *d)* Katol. (Něm.) nepřátelé: Richenthal, Cochläus, Aeneáš Sylvius, Paprocký, Raynald, Pez, Mansi, Pubička, Höfler, Friedrich. *e)* Přátelští Francouzi (Angličané): Lenfant, Bonnechose, Denis, Gillett. *f)* Svobodomyslní katolíci: Dobner, Pelcel, Royko, Zitte, v. Wessenberg, Hefele, Berger. *g)* Urputní Němci: Höfler, Friedrich, Loserth. *h)* Přátelští Rusové: Hilferding, Novikov.

Přehled ukazuje, kdy studie husitské vázly. V Německu fedroval je v době reformační Otto Brunfels, jenž z Kartuzáka stal se stoupencem Lutherovým. Doba josefinská i je probudila se spánku; ale úplná svoboda v té příčině nadešla u nás teprv v nejnovější době. Ještě v letech čtyřicátých měl Čelakovský jako student v Budějovicích veliké nesnáze, když se prozradilo, že si opatřil postillu Husovu a že v ní čte. Palackému odepřela censura r. 1842 vydání českého spisu o předchůdcích Husových. (Pal. Gesch. d. H. str. 2.); když v letech čtyřicátých došel v dějepise k Husovi, byly nátisky od censury největší; chtělať tento díl vůbec prostě potlačiti, potom smlouvala s Palackým, potlačila některá místa a vnutila pro charakteristiku Husovu Palackému slova »tvrdošijnost, nepodajná svéhlavost a justament«; Palackému při tom udělila ostrou důtku (v. Pal. děj. Úvod XXIX.). V novější době projednává se otázka odvislosti Husovy od Viklefa; Loserth a j. přepínají, Palacký, Böhringer, Lechler střízlivě ji uvažují; všeobecně se spatřuje Husova velikost ne v jeho spisech, nýbrž v mravní jeho osobnosti.

Ještě několik slov o tomto vydání. Předcházející přehled patrně ukazuje nedostatek obšírnějšího, česky psaného životopisu Husova; nebo Palacký a Tomek příliš dávno psali a stručně.

Přednosti pak Lechlerova spisu jsou: Při vší stručnosti jest dosti zevrubný, a jest psán rukou přátelskou: spravedlivě a nestranně posuzuje Husa Čecha (n. p. v otázce universitní), ač jest původu německého; i po náboženské stránce dovede Husa hodně oceniti, poněvadž pisatel sdílí s ním protestantské a evangelické stanovisko; jest od učence a historika na slovo

vzatého a jsa v originále r. 1890 vydán, stojí na výši vědy: a byl i českou kritikou v Athenaeum 1890 velice příznivě přijat. Některé výroky (n. p. o významu německé kultury v Čechách) českému uchu nezvyklé vysvětlují se německým původem pisatelovým a český čtenář opraví si je ve svém smyslu anebo uvede na pravou míru. Do té doby jest Lechlerův spis nejlepším životopisem Husovým, avšak má toliko na čas vyplniti mezeru, nikoliv ale nahraditi nám obšírný, původní, českým přátelským pérem psaný životopis Husův, jehož se snad přece v budoucnosti dočkáme.

Pisatel, naroz. ve Würtembersku r. 1811, byl r. 1858 za professora círk. dějin na Lipskou universitu a spolu za faráře v Lipsku povolán, kde r. 1888 zemřel. Za třicetileté akademické činnosti své obohatil círk. historiografii celou řadou vynikajících spisů. Přítomný spis, slíbený spolku pro reformační dějiny, byl poslední prací jeho a uveřejněn po smrti jeho.

Snažili jsme se podati překlad co nejvěrnější; že jsme cizojazyčné výrazy ponechali a pod čarou česky je podali, nebude nám ve zlé vykládáno. Skratek užili jsme následujících pro spisy: Pal. Gesch. d. H. = Palacký, Geschichte des Husitenthums und Professor Höfler; Pal. Würd. = Palacký, Würdigung der alten Geschichtsschreiber 1830; Jir. Ruk. = Jireček, Rukověť literatury České; Citovaných Palackého dějin míní se vždy třetí vydání.

Zdá se, že nadchází doba nových studií o životu a významu reformátora Husa; přibližujeť se rokem 1915 významné jubileum.

V Přelouči, památného dne vyd. Josefova toler. patentu,
dne 13. října 1891.

B. M.

ÚVOD.

Na velkolepém reformačním pomníku ve Vormsu jsou vypodobněni u nohou Martina Luthera na čtyřech vystupujících sloupech čtyři předchůdcové-bojovníci z dřívějších století, v poloze sedící. Mezi nimi nalézá se mimo Valdeza Vikleťa a Savonarolu i Jan Hus. Mistr na severovýchodním sloupě hlavního podstavce, nesoucího velikánskou sochu reformátorovu, drží v složených rukou kříž a zírá naň s převelmi vroucím výrazem víry a lásky. Umělec tím především asi chtěl naznačiti to, z čeho Hus posilu duše čerpal, aby smrt mučedlnickou jako hrdina dovedl vytrpěti. Ale toto zobrazení může také býti výrazem toho, že milost Boží v Kristu byla středem jeho víry, smýšlení i života. Toho právě si Luther velice při Husovi vážil a cenil. Nebo z těch čtyř předchůdců reformace,*) které onen velkolepý, národní pomník u nohou Lutherových zobrazuje, byl reformátor sám vlastně jenom Jana Husa jako svého předchůdce poněkud lépe znal a uctivě uznal.

Po Lipské disputaci poslal mu utrakvistický mistr v Praze, Václav Rožďalovský, traktát Husův „De ecclesia".[1]) Když Luther konečně k tomu dospěl, že knihu studovati mohl, zachvátil ho nesmírný úžas nad tím, že i on, i Jan ze Štaupiců a všickni stejně s ním smýšlející nevědomě přednášely myšlenky Husovy a tudíž byli Husity.[2]) A ve svém prvním hlavním spise reformačním „Křesťanské šlechtě německého národa", v létě 1520. vydaném, v němž spojení s Čechy odporučuje, vyznává, že až posud nebyl nalezl ničeho bludného při Husovi.[3]) Od té doby vydobyli si zásluhu evangeličtí Němci o životopis a spisy českého mistra. První, ač ještě velice neúplnou sbírku listů Husových vydal s předmluvou Martina Luthera nejmenovaný vydavatel ve Vittenberku r. 1537.[4]) I veliký životopis a sbírku spisů „vyznavačů Kristových" Husa a Jeronyma Pražského, v Norimberce r. 1558. vydané, spracovali neznámí učenci.[5]) Toto vydání pak jednak jest neúplné, ježto, nehledě k česky psaným a sebraným kázáním jeho, ani všechny latinské spisy Husovy v sobě nemá. A jinak, což jest ještě závažnější, jsou spolu přijaty do ní značné kusy, kteréž nenáležejí jemu, nýbrž mistru Matějovi z Ja-

*) Totiž německé, kterou Lechler jako Němec a lutherán má za nejpřednější a hlavní. (Pozn. překl.)

nova. Potom nabyli zásluh v 17. a 18. věku různí učenci lutherského Německa, ale také členové reformované církve, v příčině osvětlení dějin českých i učení, jakož i dějin husitských válek. Uváděti jména spisovatelů a tituly jejich už proto jest zbytečno, poněvadž spisy ty vesměs jako zastaralé a pro přítomnost bezcenné, toliko jen učencům a milovníkům knih historicky zajímavými jsou. Teprv v nynějším věku k tomu jest přikročeno, aby se z rukopisů vydaly a vykořistily listiny a prameny dějin mistra Husa samého, jakož i jeho českých předchůdců a následovníků; práce to, která dávno ještě není ukončena. Avšak doporučuje se, aby jmenované spisy ne na tomto místě, nýbrž během vypravování se vyjmenovaly na místech, kde jich užito bude.

Každému evangelickému křesťanu sluší se, aby zachoval muži, jakým byl Jan Hus, věrnou a uctivou upomínku. Slovo Boží napomíná nás (ep. k Žid. 13, 7) podle přesného původního textu: „Zpomínejte na vůdce své, kteříž vám mluvili slovo Boží, jejichžto obcování jaký byl cíl (konec) spatřujíce, následujtež jejich víry.“ Apoštolský muž, kterýž to byl napsal, měl na mysli především jen představené a učitele ve sborech křesťanské pradoby, ale i všickni ti jsou našimi vůdci a předchůdci, kteří v dřívějších stoletích sami šli cestou blahoslavené věčnosti a nám ji ukázali. Takovým byl Hus tím více, an především a nade vše „Boží slovo“ měl ve veliké vážnosti a je svědčením i jiným lidem zvěstoval. Dále jest právě „cíl (konec) jeho obcování“, totiž jeho mučedlnická smrt na hranici, plná hrdinské smělosti víry a nepřekonatelné tichosti, takového druhu, že hoden jest z naší strany nejpozornějšího patření a nejuctivější vzpomínky. Ne bezvýminečně každý čin života jeho, ale zajisté „víra“, která ho naplňovala, víra v Krista, jediného prostředníka a Spasitele, jedinou hlavu své církve, byla takového druhu, že důvodným a oprávněným jest napomenutí k nám, potomnímu pokolení, abychom následovali jeho víry.

Jak dalece pak právě od nás, evangelických křesťanů německé národnosti, jako vůdce a předchůdce, jako svědek pravdy má býti zaslouženě uznán a u věrném následování ctěn, to budiž znázorněno obrazem. Universitní knihovna v Praze má skvostný husitský kancionál, t. j. zpěvník z r. 1572., na vybraném pergaméně největšího formátu velice krásně psaný, jehož české církevní zpěvy ozdobeny jsou miniaturami umělecky provedenými: Na listě, kterýž církevní píseň k památnému dni mistra Jana Husa obsahuje aneb na němž aspoň začíná, jsou mimo iniciálku vymalovány na kraji tři okrouhlé obrázky, jeden nad druhým. Nejvyšší obrázek vypodobňuje Jana Viklefa, křesajícího jiskry z kamene; na prostředním obrázku vidíme Jana Husa, zapalujícího jiskrou uhel; na nejspodnějším obrázku stojí Martin Luther, třímající pochodeň, daleko svítící. Tyto tři miniatury ve svém uspořádání ukazují Bohem dané povolání těchto tří mužů a spolu odvislost následujícího od předcházejícího. Jestliže Luther svému příteli Spalatínovi vyznává, že on sám spolu se Štaupicem

a všemi stejně smýšlejícími nevědomky až potud choval a přednášel myšlenky Husovy, poznává sám vnitřní souvislost svého vlastního díla s oním českého reformátora o století dříve. Vždyť i brzo po Lutherovu prvním vystoupení měli čeští utrakvisté a vůči jemu vyslovili tušení: „To jedno víme, že čím kdys byl Jan Hus v Čechách, tím ty, Martine, v Sasku jsi.“[6]) Jen že stalo se naplnění mnohem hojnější, hlubší a obsáhlejší, než onino Češi tehdy tušili.

Skutečností jest, že Hus na hranici jako statečný svědek pravdy jest jedním z oněch málo dějinných obrazů a jedním z oněch málo dojmů, které z 15., v našem vědomí ustupujícího století v německém srdci evangelického vyznání přece jasně a čerstvě se zachovaly.[7]) Proto tím více stojí za to, abychom si obraz života tohoto muže na základě listinných pramenů co možná v největší věrnosti a jasnosti představili.

Prvá kapitola.

Národní a dějinná půda.

Při žádném člověku nejsou povaha, kterou v sobě má a dílo života, které koná, úplně neodvisly od doby, v které žije, od okolí, v jehož středu se pohybuje, od duchovního ovzduší, jehož vzduch vdychuje. V pravdě to byla doba čilého, veselého vzletu, do nichž léta mládí Husova spadají. Panování císaře Karla IV. (I.) vzdělalo v Čechách nejvyšší rozkvět: pořádek občanský a pokoj panovaly, blahobyt byl v rozkvětu; na půdě církevní bohabojnosť se pěstovala, v duchovenstvu se s hůry udržovala přísná kázeň, tak že doba panování Karlova se považuje za slavnou dobu církve české.[8]) Na půdě církevní bylo významnou vymožeností povýšení Pražského biskupství na arcibiskupství. Když r. 793 benediktin Dětmar jako první biskup pražský uveden byl, zdála se již tato událost býti vysoce potěšitelným pokrokem. Nebo až do té doby neměli Češi ještě žádného biskupství ve své zemi; nýbrž byli pod správou biskupa v Řezně, pokud se týká arcibiskupa v Solnohradě. Nyní dostalo se národu vrchního pastýře ve vlastní zemi, kterýž docela jemu měl náležeti; mimo to jest nový biskupský obvod z dosavadní province solnohradské vyloučen a provinci arcibiskupa mohučského přidělen.[9]) To byl první krok církevní samostatnosti české. Ale mnohem významnější to byla událost, když ono již od staletí chované, ale německou politikou vždy mařené přání po vymanění české církve ze správy mohučského arcibiskupa a po povýšení Pražského biskupství na samostatné arcibiskupství konečně pod panováním rodiny Lucemburské se skutkem stalo. Byl to markrabě moravský Karel (pozdější král český a císař německý Karel IV.), který využitkovav rychle jistých příznivých okolností u Klimenta VI. povýšení biskupství pražského na arcibiskupství vymohl. To stalo se bullou ze dne 30. dubna 1344. Toto povýšení na arcibiskupství se dvěma podřízenými biskupstvími v Olomouci a Litomyšli a spolu s právem korunovace českého krále, znamenalo neodvislost české církve od rozhodného vlivu německé hierarchie a mimo

to posílení a zvýšení českého sebevědomí a politické vážnosti Čech, jako samostatného království. Vždyť tím se rozvázal svazek, který po staletí Čechy k Německu pojil.[10])

Při tom jedna okolnost nebudiž podceňována: mezi příčinami, o něž se opíral požadavek odloučení českého biskupství od metropole mohučské, byly jmenovány nejen velká vzdálenost Prahy od Mohuče (10 dní cesty), nejenom nedostatek bezpečnosti na cestách rozsáhlými lesy při českých hranicích a z toho jdoucí stížení cestování a udržování spojení, zejména také stížení v příčině vykonávání arcibiskupské správy a soudní moci, nýbrž také různost řeči; česká řeč prý od německé se tak naprosto liší, že pravé spojení mezi Čechy a Mohučí ani mysliti se nedá. Při této příležitosti poprvé v dějinách ta okolnost úředně jest v úvahu vzata, že český národ jinou mateřštinu má, než národ německý. Tato okolnost také skutečně při projednávání, kteréž se při kurii v Avignoně dělo, byla závažnou.

Věc sama ve skutečnosti již po delší dobu byla. Již od 13. století stávalo v Čechách dvou národních živlů v obyvatelstvu, kteréž jen poznenáhla se sloučily: živlu slovanského a německého. Onen převládal v spodních vrstvách lidu, zejména v selském obyvatelstvu, ale také v šlechtě; tento pak v měšťanstvu měst Původní obyvatelé země, Markomani, byli Němci. Slované byli teprv kolem r. 700 -800 po Kr., postupujíce od východu opanovali východní Německo, zejména také Čechy a Moravu. Když tedy od 13. století počínajíce Němci v zemi české se usazovali, bylo to částečným návratem do země praněmecké. Ano sami králové z národně českého rodu Přemyslovců, zejména Otakar II., v polovici 13. století, přitahovali německé přistěhovalce pro jejich přičinlivost do země a poskytovali jim naproti domácím všelijaké výhody. A oni skutečně ospravedlnili důvěru v sebe složenou: vymítěním lesů při zemských hranicích a vzděláním rolí dobyli si o zemi zásluh; mimo to provozovali hornictví; jejich zásluhou byl vysoký výnos stříbrných dolů v Kutné Hoře a Něm. Brodě. a tudíž i vzmáhání se blahobytu v zemi, ba moci království a národní síly. Počátkem 13. století měli Němci v samé Praze skoro celé Staré Město ve svém držení a tvořili téměř úplně německou městskou obec. Za krále Jana Lucemburského převládala němčina nejen v městech, nýbrž i při dvoře Ba sám Karel, když se r. 1333 z Francie a Italie do své české vlasti navrátil, byl českou řeč zapomněl, a musil na novo se jí učiti.[11]) Když kdys Otakar II. tak zvanou Malou Stranu na levém břehu Vltavy byl založil, vykázal ji Němcům odstrčiv domorodce. Obchod a průmysl byly hlavně v rukou německého měšťanstva.[12]) Za císaře Karla pak již věci se tak měly, že při jednotlivých nadacích Čechům se dávala přednost s vy-

loučením Němců, k. p. když Karel IV. v Pražském, jím založeném Novém Městě klášter Emaus schválně pro slovanské benediktiny zřídil.[13])

Povýšení biskupství Pražského na arcibiskupství a zřízení v Praze metropole všech k české koruně náležejících zemí stalo se papežskou bullou ze dne 30. dubna 1344. Prvním arcibiskupem pražským jest jmenován muž, který českému národu nezapomenutelným zůstal, osobnost to, která o zem velezasloužilému a veleslavnému králi Karlovi důstojně po boku stála. Arnošt z Pardubic, dosavadní děkan kanovnické kapitoly pražské, byl v lednu 1343 biskupem zvolen; dne 21. listopadu 1344 jest slavnostně jako arcibiskup nastolen, a téhož dne jest základ nového arcibiskupského velechrámu svatovítského na Hradčanech položen.

Nový arcibiskup, muž to vzrůstem statný, postavou krásný, obcováním bezúhonný a učeností vynikající, osvědčil se býti osobností rázu apoštolského a věrným vrchním pastýřem své církve. Následkem odloučení nového arcibiskupství od mohučské metropole přestala také právní závaznost ustanovení, platných v německé církevní provinci; proto jednak přihlížel arcibiskup Arnošt k tomu, aby všechny osvědčené předpisy a řády, v mohučské círk. provinci platné, i v nově zřízené arcibiskupské provinci jeho zavedeny byly; a jinak to měl za svou povinnost, aby s tímto převzatým dědictvím spojil a jako závazné vytknul všechno to, co v zemi samé se zvykem stalo a co dřívějšími českými synodami za církevní zákon prohlášeno bylo. Za tím účelem svolal od r. 1349 několik synod, na nichž jeho vedením taková usnesení se stala, která nepřístojnostem v církvi měla brániti, naproti tomu pak rozmnožení vnitřního církevního života a upevnění zevního řádu v círk. provinci napomáhati.[14]) Ten byl dán úkol, nejenom libovůli a samomocnost velkostatkářské šlechty, jež svobodu a důstojnost církve ohrožovala, obmeziti, nýbrž také mezi duchovenstvem samým přísnou kázeň vykonávati. Několik učiněných nařízení směřovalo k tomu, aby sesvětačené a znemravnělé farní duchovenstvo v zemi zase k počestným mravům a k obcování důstojnému zpět navráceno bylo. Proto měli představení podřízené sobě duchovní napomínati, aby neměli souložnic, nenavštěvovali hospod, vystříhali se her v karty a kostky, nenosili zbraní atd.

Pokud se týká duchovní správy, napomínaly jednotlivé koncily k svědomitému plnění farářských povinností vůbec; zejména ale na to naléháno, aby duchovní správcové svým církevníkům »Otčenáš«, »apoštolskou víru«, »10 velikých« a »6 malých přikázání« v mateřštině vštípili.[15]) Mohlo by se zdáti, že tyto požadavky v příčině křesťanské známosti přec jen velice skromné jsou, vždyť nic více se nežádalo, než aby

lid prostému textu oněch tří hlavních částek v mateřštině nazpamět se naučil; o nějakém výkladu biblických slov ovšem nikde není ani řeči, tím méně o kázání českou řečí. Avšak když uvážíme tehdejší dobu, nemůžeme podceňovati, že od duchovenstva aspoň tolik v příčině učení mateřštinou ve sborech jako nezbytnost se žádalo. — Poctivé snahy nového metropolity nebyly v pravdě marny: duchovenstvo v Čechách povzneslo se mravně-nábožensky. Nařízení arcibiskupova a koncilů nezůstala toliko na papíře. Arcibiskup Arnošt z Pardubic sám předcházel podřízené sobě duchovenstvo nejlepším příkladem horlivosti v úřadě a křesťanského obcování, dbal přísně o naplnění daných předpisů, ba jmenoval i mimo arcijáhny zvláštní dozorce nad farním duchovenstvem tak zvané correctores cleri, jistý to druh církevních censorů.[16])

Takovými opatřeními zákonodárnými a správními, směřujícími k očištění a povznesení církve dostalo se podnětu a ospravedlnění také dobrovolným a soukromým snahám jednotlivců, kteří o zlepšení a prohloubení církevního života usilovali a namnoze cíle své ještě výše si vytknuli, nežli učinil arcibiskup Arnošt svou správou církevní.

Takové svobodné myšlenky a práce reformy mravně-náboženské vyšly v posledních desítiletích před veřejným vystoupením Husovým od několika členů duchovenstva, kteří mocí svého úředního postavení k zasáhnutí v širší kruhy povoláni nebyli, kteří mnohem více pouze z osobního přesvědčení pro svědomí k tomu puzeni býti se cítili. Takoví mužové, jak ze strany protestantské tak i římské, »předchůdci« Husovými nazvaní, byli Konrád z Valdhausenu, Milič z Kroměříže a Matěj z Janova.

Konrád sobě samému přikládal jméno po horno-rakouské vesnici Valdhausen, kde se narodil.[17]) Vstoupiv do řádu augustinských řeholníků, přijal r. 1349 kněžské posvěcení a pracoval po delší dobu ve svém hornorakouském rodném kraji, zejména i ve Vídni samé, a to buď jako učitel, buď jako kazatel. Poněvadž jako kazatel lidu velkou nabyl slávu, povolal ho Karel IV., kterýž svou dědičnou zemi českou, jak politicky, tak i církevně povznésti se snažil, do Čech, prostřednictvím pána z Rožmberku, jednoho z nejvíce vynikajících a nejmocnějších šlechticů českých, a to asi v r. 1360, nejpozději 1362. Aby mu živobytí zabezpečil, udělil mu král jako obročí duchovní faru litoměřickou (proto sebe sama i nazývá Luthmeric plebanus t. j. farář): ostatně zdržoval se Konrád — nepochybně spravuje se vůlí Karla IV. — většinou v sídelním městě, kde v chrámě havelském a později, když tento jakkoliv prostranný byl, návalu posluchačstva nestačil, před chrámem kázání svá konal. Když Konrád takového výsledku v Praze se byl dodělal, snažil se vévoda Rudolf z Rakous čestným

povoláním muže tak znamenitého otčině a zejména Vídni zase získati. Ale on všechna nabídnutí zamítl z vděčnosti ku Karlu IV., kterýž mu tak velikou přízeň byl osvědčil a ho také ve všech protivenstvích věrně byl chránil. Možno, že s tím souvisela i změna, že mu totiž král nejlepší faru na Starém Městě, totiž Týnskou na Velkém náměstí propůjčil. Když dne 8. prosince 1369 zemřel, byl ještě v držení tohoto místa.

Konrád nebyl Čechem, nýbrž Němcem a kázal vždy toliko německy. Proto přece byla jeho kazatelská činnost velice rozsáhlá a do hloubky jdoucí. Bylť on přísným kazatelem pokání, přísným především k sobě samému. Naplněn byl svatou opravdovostí především v zachování své vlastní duše; on považoval sebe, jak sám vyznává, za povolaného strážce duší a za žádnou cenu tam nechtěl dospěti, »aby krev duší bezbožných, kteréž pro nepravost svou umrou, z ruky jeho mohla vyhledávána býti« (Ezech 33, 8).[18]) Na mysli mu tanula, jak praví, slova Spasitelova o příští svém, o pokušeních a nebezpečích časů, jeho příští předcházejících; proto cítil se býti povinna, na znamení času upozorňovati, aby před nebezpečím, duši hrozícím, varoval, a ukazovati, jak svůdcové a falešní proroci po svých ovocích poznáni býti mohou. Tudíž trestal ve svých kázáních přísně a bezohledně hříchy v Praze oblíbené, zejména lidí zámožných a vyšších stavů, jejich lakomství, rozkošnictví a pýchu.[19]) A ku podivu, čím směleji a nešetrněji proti panujícím hříchům brojil, tím větší byl nával sbíhajících se k jeho kázáním. Ale i ovoce mravního úspěchu dostavilo se: lichváři navraceli dobrovolně poškozeným jmění a statky, nespravedlivě nabyté; paní poznenáhla odkládaly své přílišné ozdoby, drahocenné závoje, zlatem a perlami posázená roucha, a začaly se jednoduše a skromně odívati; lehkomyslní mladíci, jejichž dotěrností počestné měšťanské dcerky ani v kostele bezpečny nebyly, napravili se a vedli si poctivě a křesťansky. Konrád sám divil se, že lid tak mnoho vážnosti a lásky mu prokazoval, ježto ho kárati nepřestával. Naproti tomu žebraví mniši lichotili lidu, ale klášterní kostely jejich vždy více se vyprazdňovaly. Když ale vážný, mravokárný kazatel nejenom lid trestal, nýbrž i na duchovenstvo, zejména žebravé mnichy sáhl, když v prosinci 1363 veřejně jim vytýkati začal lakotnost, svatokupectví a lstivé vymáhání dědictví, a když, jak sám praví, »luk slova Božího silněji proti nim natáhl«[20]) tu začali horlivého augustinského kazatele všemožným způsobem podezřívati a kaceřovati. Když generál řádu dominikánského jako papežský poslanec z Říma do Prahy byl zavítal, přednesli mu pražští dominikáni o Novém roce 1364 na nenáviděného muže žalobu, že kacířské zásady byl přednášel a vymohli obeslání jeho před soud arcibiskupský. Konrád ihned

podal k svému ospravedlnění pamětní spis, ale ani jeden z jeho protivníků nedostavil se ve chvíli arcibiskupem Arnoštem z Pardubic ustanovené. Později útočili dominikáni v Praze a augustinští eremiti ještě jednou na něho: sestavivše žalobu na něho: onino v 18, tito v 6 článcích, načež opět nový k obhájení spis podal, kterýž správně nám se zachoval. V něm činí mezi jiným tuto poznámku: různé ty žebravé řehole v Praze prý nikdy k sobě nelnuly, nýbrž neustále mezi sebou se hádaly; nyní prý ale pro společné k němu nepřátelství se smířily a přátelí učiněny jsou, podobně, jak kdys naproti Spasiteli Herodes a Pilát byli učinili. Ostatně pozoruhodná jest ta okolnost, že všechny články obžaloby, jak se strany dominikánů tak i augustinských eremitů u sv. Tomáše, netýkaly se učení a víry, nýbrž toliko věcí mravního života a obcování. Z této okolnosti právem soudíme, že Konrádovi samému nešlo o napravení učení, nýbrž toliko o napravení mravů a obcování v žebravých řeholích a uprostřed svých současníků. Všechna osočování šťastně odmítl i umřel v plném užívání církevní cti a hodnosti, ovoce pak životní práce jeho trvalo dále.

Konrád byl Němcem, Milič[21]) z Kroměříže na Moravě (pod Olomoucí na řece Moravě) pak celým Čechem, kterýž roznícenost citu a mravní horoucnost svého národa v sobě měl. Když Konrád svými kázáními již pozornost byl vzbudil, byl Milič arcijáhnem a členem arcibiskupské kanovnické kapitoly, spolu pak požíval jako tajemník a podkancléř u Karla IV. veliké vážnosti. Ale ani občanské hodnosti ani církevní důstojenství nedovedly ho upoutati. Jako arcijáhen měl za povinnost, dohlížeti k farářům i sborům; zříkaje se zákonité náhrady cestovních útrat, kryl výlohy z vlastních prostředků. Na sobě sice prováděl jakousi asketickou samokázeň a nosil na nahém těle žíněnou košili, ale proto přece zdálo se mu jeho živobytí ještě příliš světským. Na podzim 1363 zřekl se náhle všech svých důstojenství, hodností a duchovních obročí, aby v naprosté chudobě a pokoře zvěstováním evangelia Krista následoval. Byv zbožným arcibiskupem Arnoštem velice nerad propuštěn, opustil Prahu a uchýlil se do Horšova Týna na úpatí Šumavy, nedaleko hranic bavorských, aby tu jako kaplan tamějšího faráře se v kázání a v konání duchovní správy pocvičil. Po půl roce navrátil se do hlavního města i začal českým jazykem kázati, jsa bez duchovního úřadu a obročí. Činil to nejprve v Mikulášském chrámě na Malé Straně, později v chrámě u sv. Jíljí v Starém Městě. Z počátku míval jen málo posluchačů, vždyť to bylo něco neobyčejného, že jazykem národním kázal, ba mnozí myslili, že to ani evangelia není důstojno.[22]) Ale tím nedal se másti, a poznenáhla rostl počet jeho posluchačů, tak že v neděli a o svátcích nejenom dvakrát, nýbrž někdy tři- až čtyřikrát, jednoho dne

dokonce pětkrát v různých kostelích musil kázati (po jednom kázání latinském a německém a tři kázání česká).[23]) Z toho již vysvítá,[24]) že se na kázání českým jazykem neobmezil: učencům a studentům kázal latinsky, a aby i Němcům pražským mohl sloužiti, přiučil se ještě v letech dospělosti němčině a kázal nyní také tímto jazykem. Svůj hlavní úkol však poznával v tom, aby lidu českému, aby chudým evangelium mateřštinou zvěstoval, kdežto Konrád výhradně jen Němcům byl kázal. Půvab jeho kázání nenáležel tak v jasnosti myšlenek a v trefné, často peprné přirozené pravdivosti, jak to bylo při Konrádovi, nýbrž v zbožné vroucnosti a obraznosti s mystickým nádechem a v mravní nadšenosti. Ostatně učenci chválili při něm, snad jen v příčině latinských kázání jeho, plnost myšlenek, svěžest a hbitost jeho ducha. Jeho kázání pro lid měla skoro ještě větší úspěch, nežli ona Konrádova. Od něho vyšlo vzbuzení duchovní nejen mezi ženami, nýbrž i mezi muži. Veřejné nevěstky činily pokání a opouštěly cestu neřesti. Některým z nich zaopatřil službu u poctivých paní, jiné podařilo se mu provdati, ostatní shromáždil v obydlích pod svým vlastním dozorem. Vykřičené domy hanby prázdnily se, ba celá jedna čtvrť pražská, zlopověstné tak zvané Benátky, jsou vyčištěny; tyto poslednější daroval Karel IV. Miličovi; tento dal všechny domy zbourati, přikoupil několik stavebních míst v sousedství a vystavěl značnou skupinu domů, útulek to kajících Magdalen, kterýž pojmenoval: »Malý Jeruzalém« na místo Malých Benátek. Několik set polepšených žen mělo tu své bydlení, kdežto duchovenská péče jeho nad nimi bděla k zachování jich na cestě ctnosti.

Ostatně Milič se neobmezil toliko na praxi: on neustále v Písmě svatém bádal, aby nalezl vysvětlení přítomnosti i se vším, co záhubného v ní bylo, jakož i budoucnosti se vším, co církvi Kristově nastávalo. Následek toho byl, že jednak z proroků staré smlouvy a jednak z řečí Spasitelových o posledních věcech, jakož i ze zjevení Janova to přesvědčení nabyl, že hlavní vada přítomné doby v oněch prorockých slovech Ježíšových jest odkryta, když dí: »Že rozmnožena bude nepravost, ustydne láska mnohých« (Mat. 24, 12). Nepravost spatřoval Milič zvláště v panujícím svatokupectví, v kupování a prodávání svátostí, v zneužívání bohatství a v opomínání dobročinnosti naproti potřebným. Ba jemu zdálo se, že »ohavnost zpuštění« (Mat. 24, 15) již na místě svatém stojí a Antikrist že není teprv nastávající, nýbrž již přítomný. Jest prý již velice na čase, aby sám papež to uznal a ruku přiložil k dílu, aby koukol bludařů, pokrytců a rozkolníků vytrhal, církev pomocí obecného koncilu na cestu spasení zpět uvedl a krví beránkovou, jakož i vítězným rozšířením slova Božího Antikrista přemohl.

Jestliže již Konrád z Valdhausenu zření k příští Kristovu a k pokušení plné době Antikristově ho předcházející měl a z tohoto hlediska dobu svou posoudil, tedy opakuje se Miličem toto vážné posouzení doby a vad její jaksi ve vyšší potenci a s direktnějším praktickým oceněním. S největší opravdovostí svědomí usiloval o nápravu, ba o záchranu církve; jeho myšlenky obnovy byly apokalyptickým názorem a mystickým smýšlením neseny. Naproti tomu nedovedl si uskutečnění žádoucí reformy jinak mysliti, nežli jako s hůry přicházející, t. j. papežem pomocí obecného koncilu v skutek uvedené; naděje to, ve které se, jak pozdější dějiny ukazují, důkladně zklamal.

Ale aby tohoto cíle bylo dosaženo, k tomu také svou částkou chtěl přispěti. Ve své »horlivosti Eliášově«, jak ctitel Miličův, Matěj z Janova se vyjadřuje,[25]) potíral zmužile všechno protikřesťanské při mužích a ženách všech stavů, kdekoliv to nalézti se domníval, odkrývaje a káraje, bez ohledu na osobu vznešenou neb nízkou. On neostýchal se i arcibiskupovi samému káravě do svědomí mluviti, když se mu zdálo, že bloudí. Ano on se opovážil i na samého císaře Karla IV. ve velkém shromáždění prstem ukázati a že velikým Antikristem jest, tvrditi, začež ho tehdejší arcibiskup, Jan Očko z Vlašimi — (Arnošt z Pardubic byl 1364 zemřel) — za pokutu několikadenním vězením v biskupském žaláři potrestal. Císař pak, kterýž poctivého tohoto muže vždy si vážil a miloval, neodjal mu ani po tomto případu svou milost.

Nelze se tudíž tomu diviti, že takováto horoucí horlivost a bezohledná, slovem i skutkem projevená smělost jeho mu prudké osočování, kaceřování a pronásledování z nejedné strany způsobila. Pražští bohoslovci ho pro jeho apokalyptické ideje obvinili z bludařství. Proti tomu odvolal se však k papeži Urbanovi V. a odebral se 1367 do Říma, kamž papež své sídlo z Avignonu opět zpět přeložiti zamýšlel. Když pak tu na příchod papežův dlouho marně čekati musil, viděl se konečně pohnuta, přibitým listem na bráně petrského chrámu oznámiti, že ve veřejném kázání své přesvědčení o stavším se již příchodu Antikristovu vysloví; a pobídl v něm lid k modlitbám za papeže a císaře, aby tito křesťanstvo v duchovních a světských věcech tak spořádali, aby věřící svému stvořiteli bez překážky sloužiti mohli.[26]) Sotva toto ohlášení přibito bylo, dal inkvisitor římský, kterýž byl dominikánem, Miliče v petrském chrámě zatknouti, tak že po celé týdny ve vězení inkvisičním úpěl. Avšak sotva že Urban V. do Říma se navrátil (16. října 1367), jest Milič nejenom z vězení propuštěn, nýbrž ještě kardinálem z Albano vícekrát vyznamenán a do jeho příbytku přijat. Než od té doby o to dbal, aby své myšlenky o Antikristu s větší zdrželivostí pronášel.

Když se Milič do Prahy navrátil, byl jásot jeho ctitelů tím větší, ani mniši vzhledem k jeho uvěznění často ve svých kázáních byli tvrdili: »Vizte, nyní bude Milič brzo upálen«.[27]) Nyní pracoval se zdvojnásobenou horlivostí kázáním a duchovní správou, tisícům jsa rádcem v otázkách svědomí, mimo to vyučoval a spravoval mladé duchovní. Svou vlastní domácnost čím dál tím nuzněji a zdrželivěji měl zařízenu; ale při vší této přísnosti k sobě samému byl k ostatním mírný, vždy s vyjasněnou tváří a laskavý. Jeho žák Matěj z Janova praví: »Žádný člověk, leda by byl duchem Antikristovým posedlý, nemohl s ním rozmlouvati anebo neměl s ním co činiti, aby jeho laskavostí nebyl býval uchvácen a naplněn a jím potěšen«. Když Konrád z Valdhausenu r. 1369 zemřel, jest na jeho místě Milič farářem při týnském chrámě jmenován.

Ačkoliv tak výbornou měl povahu a s největší nezištností dílo lásky konal, rostly přece nenávist a sočení žebravých mnichů proti němu do té výše, tak že podle svědectví Matěje z Janova Milič na každý den v nebezpečí smrti pro pravdu byl.[28]) Avšak Karel IV. tak vytrvale se ho ujímal, že protivníci jeho v Praze proti němu ničeho vyříditi nemohli. To přiznali otevřeně sami protivníci položivše mezi obžaloby i tuto, jakoby Milič byl tvrdil, že se, byť by papež kletbou ho stihl, pomocí císařovou obhájí.[29]) Pročež protivníci bezprostředně k papežskému dvoru do Avignonu se obrátili. Podali na něho obžalobu v 12 článcích, z nichž žádný učení se netýká, nevyjímaje ani první článek o domněle tvrzeném zjevení se Antikristovu v přítomnosti; nýbrž jsou vesměs způsobu mravního a osobního. Téhož druhu jest stížnost (čl. 4. násl.) na to, že Milič časté přijímání večeře Páně odporučuje. I podařilo se skutečně Řehoře XI. k tomu přiměti, že r. 1374 několik bull, svědčících císaři Karlovi, pražskému arcibiskupovi, jakož i biskupům v Litomyšli, Olomouci, Vratislavi a Krakově vydal a v nich nejen články, jichž obžaloba se týkala, nýbrž i biskupy, kteří rozšíření oněch domněle necírkevních zásad ve svých obvodech nezabránili, ostře pokáral. Milič pak u vědomí své dobré věci zůstal klidným. Když ale pražský inkvisitor příčinou vydaných bull soudní vyšetřování proti němu zavedl a ho předvolal, odvolal se Milič k papeži samému a dostavil se v postě 1374 osobně do Avignonu. Zde podařilo se mu pomocí svého, již dříve osvědčeného příznivce kardinála z Albano ze všech podezření v příčině smýšlení svého se očistiti. Avšak tu zasáhla ho nemoc a zmařila život jeho dne 29. června 1374 v Avignoně, prve ještě než vlastní rozsudek v jeho rozepři vynesen byl.

Jest patrné, že osočování a kaceřování, jehož se Konrádovi z Valdhausenu dostalo, proti Miličovi u větší míře vy-

stoupilo. Jestliže již při Konrádovi apokalyptické názory se nalézají, vystupují u Miliče mnohem více do popředí, tak že skutečně ovládají jeho soud o církevním žalostném stavu tehdejší doby. Podstatně liší se Milič od Konráda v ohledu národním: Konrád byl Němcem, a práce jeho byla jak dříve v Rakousích, tak později v Čechách Němcům věnována, kteří ovšem tehdy v Praze daleko převážnou část obyvatelstva tvořili; Milič pak byl rodem Čech a věnoval svůj čas i sílu, byť by ne výhradně, tedy daleko z větší části obyvatelstvu českému; vždyť byl, jak se zdá, prvním, kterýž českým jazykem kázati se odvážil. Spisy jeho jsou částečně česky a částečně latinsky psány, žádný ale německy. A právě jeho význam jako českého kazatele a jeho láska k českému lidu činí ho duchem příbuzným Husovi.

Nejmladší z předchůdců husitismu byl Matěj z Janova (jak svědectvím stvrzeno »Matěj, syn Václava z Janova«). Tento žil ještě v době, kdy Hus již studentem byl; on také ze všech v práci své došel největší hloubky. Matěj byl žákem Miliče z Kroměříže; v době akademického svého studia v Praze byl, jak z vlastních jeho zápisků lze se domnívati,[30]) tímto duchaplným, horlivým kazatelem probuzen a u vroucím přátelství k němu připoután. Avšak ještě před jeho smrtí odebral se do Paříže, aby tu svá studia dokonal; v Paříži také jest povýšen na mistra, pročež později ve své vlasti příjmím »Pařížský mistr« jest jmenován. Ostatně zdržoval se po delší dobu také v Římě a v Norimberce. Na svých cestách poznal svět a nabyl zkušeností. Dne 1. dubna 1381 udělil mu Urban VI. právo ku kanovnickému místu, kteréž by nejdříve při velechrámě pražském se uprázdnilo. Následkem toho byl již dne 12. října téhož roku za kanovníka svatovítského dómu dosazen. Arcibiskup Jan z Jenštejna (Jenzenstein), nástupce svrchu uvedeného Očka († 1380), kdys studijní soudruh Matěje z Janova na vysokém učení pařížském, nařídil mu, aby na místě jeho zpověď přijímal. Toto místo kanovníka a zpovědníka při velechrámě podržel Matěj z Janova až do své smrti, která ho v nejlepších letech mužnosti dne 30. listopadu 1394 zasáhla. Konrád a Milič měli jako kazatelé lidu, slovem i skutkem, rozsáhlou činnost; Matěj z Janova pak pracoval v zátiší a v malém, buď jako rádce stísněných svědomí a duchovní správce těch, kteří jeho mravnímu vedení oddaně se svěřili, anebo bohoslovnými traktáty, do kterýchž skládal výsledky svého biblického bádání a svého přemyšlování o otázkách spasení a království Božího. Statě, které v letech 1388 až 1392 poznenáhla byl sepsal, sebral a urovnal konečně v jeden celek, jemuž by, jak Palacký trefně poznamenal, mohl se dáti název: »Úvahy o pravém a falešném křesťanství.«[31])

Matěj z Janova měl (čemuž až posud pozornost dosti nebyla věnována) ve svém přemyšlování o přítomnosti a cíli církve Kristovy své východiště ve skutečnosti papežského rozštěpení, jež chronickým již se stalo. V něm poznával symptom stávající zkázy křesťanstva, která jedině znovunarozením a mravním obnovením mohla by býti odstraněna. Proto pracně usiloval, jak mnozí statní mužové jeho doby, o opravu církve. Ale podle jeho přesvědčení nejsou tímto rozštěpením od sebe odděleni vyvolení, kteří jednotu v Kristu tvoří, a není rozštípeno tělo Kristovo: nýbrž tím rozděleno jest a v zmatek uvedeno toliko tělo Antikristovo, kteréž až posud v sobě bylo sjednoceno. V těchto několika větách jest obsažen jak Augustinův pojem církve, tak i ona myšlenka o Antikristu, již po Konrádovi, ale ještě více po Miličovi zděděná. Onen pojem církve považuje církev za veškerenstvo vyvolených a činí přísný rozdíl mezi tělem Kristovým pravým a falešným čili zdánlivým. Kde panuje láska k Ježíši ukřižovanému, kde duch jeho vládne, tam jest pravá církev, společnost svatých. Kde panuje láska k sobě samému a ke světu, tam jest »shromáždění zlostníků«. Žalm. 64, 3. (ecclesia malignantium, Vulg.), falešná církev, tělo Antikristovo. Tento apokalyptický rys, to zření k posledním věcem má Matěj z Janova společně se svým duchovním otcem, Miličem.

Ptáme-li se po p r o s t ř e d c í c h a c e s t á c h n á p r a v y, které Matěj z Janova má na mysli a odporučuje, tedy záležejí tyto jednak ve »vykořenění všelikého štípení, jehož neštípil otec nebeský« (Mat. 15, 13), a jinak v uvedení církve Kristovy zpět k jejím jednoduchým a zdravým počátkům[32]). Štípení, kteráž mají býti vykořeněna, jsou lidské smyšlenky, ustanovení a příkazy, které vždy více byly rozmnožovány a utužovány, ale duše od jádra křesťanské pobožnosti a ctnosti odvracují, je rozptylují a zpovrchňují. Takovými naukami a obřady křesťanstvo se přetěžuje; proto musí tyto odstraněny býti; doba pak, kdy se to státi má, již nastává. Zdá se však, že Matěj z Janova očekával vykořenění protikřesťanského smýšlení, protikřesťanských nauk a ustanovení hlavně od rozšiřování positivní, ryze křesťanské zbožnosti, t. j. od lásky k Ježíši Kristu a následování jeho. Kde lze nalézti takové pravé křesťany? Ne nejvíce mezi kněžími a mnichy, nýbrž mezi malými v lidu, t. j. mezi l a i k y; zejména jsou ženy vnímavější pro milostivé dary Ježíše Krista, nežli mužové. Jak patrno, nepřiznává Janov duchovenskému stavu žádnou přednost před oudy církve, naopak kloní se k tomu, aby všeobecné kněžství věřících v duchu ryze evangelickém přiznal.

V té míře pak, ve které Janov Ježíše jako jediného prostředníka a útulek spasení oslavuje, stoupá jeho vážnost Písma

svatého vůči lidským podáním. Povznášející jest jeho vyznání: »Biblí jest to, kterou jsem si od mladosti své byl zamiloval, nazvav ji svou přítelkyní a nevěstou. Vyznávám, že od mladosti mé až do staroby ode mne neodstoupila, ani na cestách, ani doma, ani v práci, ani v odpočívání; v každé nejistotě, při každé otázce nalézal jsem vždycky v Biblí a skrze ní pro svou duši vysvětlení uspokojujícího a jasného, i potěchy; v každém znepokojení, pronásledování a zarmoucení utekl jsem se vždycky k ní, a ona vždycky ke mně se měla jako velectěná matka; její pak potěšování rozveselovala mou duši.«[33]) Ovšem jest Matěji z Janova přiznati, že s počátku Biblí nerozuměl, a proto si jí také nevážil; teprv až se Pánu Ježíši zalíbilo, jej probuditi a jako hlaveň z ohně vychvátiti, stal prý se chudým a potřeným, a obrátil se s třesením k slovu Božímu. Potom prý Ježíš, ten ukřižovaný, otevřel mu podle své dobroty ucho, tak že naučil se rozuměti písmu (a přesvědčiti se), jak se hodí na dobu přítomnou. Nyní prý zachvátil srdce jeho oheň prudký a přece sladký a tento hoří tím jasněji. čím více v modlitbě k Bohu a ukřižovanému Ježíši se pozdvihuje a jemu slouží.[34]) Matěj z Janova se zálibou jmenuje Krista »ukřižovaným«, tak často to činí, že v tom spatřovati musíme úmysl: klada důraz na ukřižovaného spasitele, a nikoliv na povýšeného Pána, posunuje dílo smíření do popředí a dává spolu na srozuměnou, že pravé křesťanství nemůže obstáti bez pokory, duchovní chudoby a sebezapření.

Za nejpožehnanější prostředek milosti prohlašuje Matěj Janovský svatou večeři Páně. Jestliže již jeho učitel Milič častější přijímání odporučoval (v. nahoře str. 12) naléhal Matěj Janovský ještě důrazněji na časté, ba každodenní přijímání sv. večeře Páně. Není žádný předmět, k němuž častěji a s větší zálibou by se byl vracel, jak tento; ale není také sotva který kus, jenž by mu více byl býval zazlíván, než právě tento. Přijímání jest podle jeho přesvědčení nejpohodlnějším prostředkem vzrůstu v duchovním životě, sloužiť k tomu, aby přivlastněn byl Kristus. Proto potřebují této svátosti nejvíce začátečníci v křesťanství, lidé mdlí, kteří svou nehodnost pociťují. Ostatně Matěj Janovský dalek byl toho, aby lidi k přijímání sv. večeře Páně doháněl a nutil; nýbrž toliko si přál, aby vlastní, dobrovolná žádost po tomto pokrmu duše byla vzbuzena. Že by při tom byl naléhal na úplnost svátosti, a i pro členy církve kalich byl žádal, nedá se z jeho projevů jistě dokázati.[35]) Kdyby byl tento požadavek učinil, byl by bezpochyby rovněž býval závadným, jako jeho naléhání na časté přijímání. Jednotliví vynikající mužové, jako Vojtěch Ranconis de Ericinio, přizvukovali mu. Jedním ze znamenitých mezi muži, duchem mu příbuznými, byl Jan ze Štěkna, cisterciák. Avšak nechyběli i mužové, kteří časté přijímání

členů církevních neschvalovali. Záležitost tato dostala se dokonce před arcibiskupský sněm v Praze; v sezení dne 19. října 1388 stalo se usnesení, že laikové nemají naprosto častěji k přijímání býti připouštěni, nežli nejvýše jednou za měsíc. Toto usnesení zdálo se Matějovi z Janova býti naplněním onoho proroctví o posledních časích, kdy Božím a jeho říše nepřítelem »odjata bude oběť ustavičná« t. j. každodenní. (Daniel 12, 11.).[36]) Protivníci jeho domohli se proti němu úspěchu; to pobádalo je, aby ještě dále postoupili; na provincialním sněmu následujícího roku (1389) pronesli proti němu jinou obžalobu: vytýkali mu, že horlí proti vzývání svatých a proti uctívání ostatků a obrazů svatých. Ano v takové míře dotírali na něho, že se k tomu odhodlal, učiniti v chrámě Mikulášském na Starém městě veřejné vyznání víry v ten rozum: že některé nauky nepřednášel s náležitou rozvahou, obezřelostí a správností, tak že blud a pohoršení z toho povstati mohly; pročež prý vyznává, že obrazy Kristovy a svatých nejsou příčinou modloslužby a t. d.[37]); zejména učinil slib, že nebude více žádného napomínati k dennímu přijímání sv. večeře Páně. Odvolání v přísném slova smyslu to nebylo[38]); jakási šetrnost přece byla zachována vůči tak vysoce ctěnému muži. Tak mohl zejména časté přijímání, jak dříve, i napotom s dobrým svědomím odporučovati. To jest jisté, že Matějem z Janova pozornost obzvláštní k svátosti sv. večeře Páně byla obrácena, kdežto současně na všeobecné kněžství věřících důraz kladl.

V těchto jen stručně narýsovaných myšlenkách Matěje z Janova jsou plodné zárodky opravy církevní, které jednak Janem Husem a jinak o věk později německou reformací k rozvoji byly přivedeny. Ba s Neandrem lze dokonce tvrditi, že Hus spíše zůstal za Matějem z Janova, nežli že ho předčil.[39])

Matěj z Janova sice nepracoval v širokých kruzích jako oblíbený národní kazatel; nýbrž toliko v užších kruzích a v zátiší, jako rádce svědomí a zpovědník, obzvláště ale měl jako křesťanský myslitel a spisovatel hluboký vliv na vážné křesťany a snaživé duchy. Protivníci jeho domohli se vůči němu větších úspěchů, nežli protivníci Konrádovi a Miličovi; nejenom prosadili usnesení pražského arcibiskupského synodu, jímž jedna oblíbená myšlenka Matěje z Janova odsouzena byla, nýbrž on sám ke všemu ještě k tomu jest nucen, aby veřejné osvědčení učinil, které sice za odvolání se nemůže považovati, ale přece osobní pokoření obsahovalo a mu v budoucnosti za povinnost ukládalo jakousi zdrželivost.

S povýšením biskupství pražského na samostatné arcibiskupství těsně souviselo založení university pražské. Obě tato opatření nejenom co do času spadají téměř v jedno, nýbrž tvoří také souladný celek v tvůrčím panovnickém programu Karla IV.: hlavní město Čech, budoucí to sídlo císařovo, mělo se státi nejenom samostatnou církevní metropolou, nýbrž i v německé říši, ba v celé střední Evropě metropolou vědy, závodící s pařížskou universitou. Vysoké školy Pražské byly výtvorem zvláštní Karlovy lásky, to bylo výslovným jeho přáním, aby jeho milí Čechové nebyli nuceni, svou žízeň po vědě v cizozemsku ukájeti, nýbrž to doma činiti a ještě cizince vábiti mohli [40]) Až do té doby stávalo universit čili jak tehdy se vyjadřovali »generálních studií« toliko ve Francii a Italii, v Anglicku a Španělsku; v Německu měla Praha první universitu, a ta měla dle přání krále Karla přiměřeně vzoru pařížského »generálního studia« zařízena býti. Ostatně to trvalo dlouhý čas, nejméně jedno desítiletí, nežli se tento nový ústav poněkud povznesl, rozkvět jeho pak zajisté začínal teprv na konci let šedesátých. Ostatně nebyl od prvopočátku míněn jako partikularistický ústav zemský, nýbrž jako universita povšechně německá. Tento ráz jest patrný již z té okolnosti, že veškerenstvo její mistrů a žáků záhy již, byť by i ne dokázaně od její založení, ve čtyři krajanstva čili národy, a to Český, Bavorský, Polský a Saský, bylo rozčleněno. Založení »generálního studia« v Praze dalo podnět k novému, hojnému stěhování Němců do českého hlavního města. Jak dříve mnoho německých živnostníků a obchodníků se bylo přistěhovalo, tak následovali je nyní němečtí mistři a studenti, jichž s počátku do set, později do tisíců se počítalo. Toto množství německých učitelů a žáků tvořilo tím významnější část pražského obyvatelstva, ano mocí papežských a královských výsad samostatným sborem bylo, majícím právo, sebe sama spravovati, a vlastní soudní moc při svých členech vykonávati; toto právo leží již v tom jméně universitas, které původně neznamenalo věcně universitas literarum (veškerenstvo věd), nýbrž osobně a společensky universitas magistrorum et scholarium (obec mistrů a žáků), privilegovanou společnost učitelů a učňů ve vědách. Společenský význam university byl tím větší, ani k jejím »poddaným« všickni ti počítáni byli, kteří se zaměstnávali přepisováním, malováním, opravováním a vázáním rukopisů, kteří pergamén prodávali, lékárníci a všickni ti, kteří nějakým způsobem z university živi byli. V posledních desítiletích XIV. věku vynikli někteří doktoři na universitě snahami církevní reformy a myšlenkami opposičními. Tak zejména jeden, z Pomořanska rodilý, doktor bohosloví, Matouš z Krokova, který až do roku 1367 v Praze byl studoval a potom tam jako učitel ještě v letech osmdesátých působil; zemřel

pak, jsa biskupem ve Vormsu roku 1409. Tento muž měl roku 1384[41]) synodální řeč o nápravě mravů v duchovenstvu a lidu. Jemu duchem spřízněn byl Albert Engelschalk; tento studoval v Praze až do r. 1373, potom tam působil jako učitel; jím byl ještě r. 1400; jeden jeho spis jest nám zachován pod titulem »Zlaté zrcadlo«. Ale i mezi doktory práv nechyběli smělí zástupcové opposice: tak vystoupil jistý Jan z Boru, doktor práv, proti žebravým mnichům spisem, nyní více neznámým. O jistém faráři mistru Václavovi Rohleovi není sice výslovně dosvědčeno, že by byl v Praze studoval, ale všechny okolnosti nasvědčují k pravděpodobnosti toho; týž byl kolem roku 1392 farářem v chrámě u sv. Martina na Starém městě. Když v tomto roce za příčinou jubilejního roku na Vyšehradě odpustky prodejem se nabízely, byl farář Rohle mezi pražskými mistry a doktory jediným, který proti tomu námitky činil a odpustky za klam a mam prohlásil, avšak neučinil tak veřejně, nýbrž tajně a důvěrně.[42]) Takové myšlenky a snahy reformní, kterými se Pražská universita již v posledních desítiletích XIV. věku vyznamenává, musí nepochybně a především odvozeny býti z podnětu, ktery Karel IV. v tomto směru dal. Císař byl jednak prodchnut hlubokou úctou k církvi, obzvláště k papežské stolici, a jednak nejsa tak zaslepen, aby neviděl vady, jež v církevní život se byly vloudily, činil rázná opatření k odklizení jich.

K domácím vlivům pak přidružily se ještě cizozemské. Z Anglie působil od konce XIV. věku duch Viklefův na Čechy. Od té doby, co česká princezna, Anna Lucemburská, dcera Karla IV. a čtvrté jeho manželky Alžběty Pomořanské, r. 1382 za krále anglického Richarda II. se byla provdala, vyvinulo se spojení nejenom mezi oběma dvory, nýbrž i mezi universitou pražskou a její starší, proslulejší sestrou, universitou oxfordskou[43]) Toto duchovní spojení sice sotva začalo již za živobytí Viklefova, ale jistě již v prvních desítiletích po jeho smrti, která dne 31. prosince r. 1384 nastala. Pražští studenti chodili do Anglie, aby studovali na oxfordské bohoslovné universitě, kteráž vedle pařížské byla nejvěhlasnější. Tam naučili se znáti myšlenky Viklefovy, na konci XIV. věku daleko rozšířené, a přinesli je při svém návratu spolu s přepisy jednotlivých knih a traktátů proslaveného mistra s sebou do své české vlasti. Prvotně to byla filosofická pojednání Viklefova, která, jak se zdá, od českých studentů v Oxfordě byla přepsána a do Prahy přinesena; to stalo se pravděpodobně nejdříve již od r. 1391 anebo ještě o několik let dříve.[44]) První, o němž bezpečně jest nám to známo, že tuto cestu nastoupil, jest Jeronym Pražský. My víme z jeho vlastní zprávy, že snad již roku 1399 do Anglie cestoval, po několik let v Oxfordě studoval a vlastnoruční přepisy některých boho-

slovných knih Viklefových do Prahy s sebou přinesl.[45]) Obyčej českých studentů, studovati nějaký čas v Oxfordě, udržel se ještě v XV. věku. Takovým způsobem přišlo během času vždy více spisů Viklefových do Čech, kteréž tu pilně byly přepisovány a částečně i do češtiny překládány. Jest skutečností nade vší pochybnost povýšenou, že rozšíření a studium spisů Viklefových v Čechách během posledních desítiletí XIV. a prvních desítiletí XV. věku podstatně přispělo k hnutí reformnímu, v jehož čelo se postavil Jan Hus.

Druhá kapitola.

Husovy počátky až do roku 1409.

Hus shrnul ve své osobě síly reformátorské a evangelické myšlenky, které od desítiletí již v Čechách byly zdomácněly, a k tomu s vroucností si osvojil Viklefovy zásady, které z Anglie do Čech byly přeneseny. K tomu přidal i to, že snahy o nápravu církve skrze něho se staly dokonce a zúplna vyslovenou národní věcí českou.

Jan Hus, původně Jan z Husince nazvaný, narodil se pravděpodobně r. 1369 v městysi Husinci, na úpatí Šumavy, nedaleko pramenů vltavských a bavorských hranic. Že 6. červenec vydává se za den jeho narození, spočívá snad jedině na té okolnosti, že Husité 6. červenec v upomínku jeho slavívali, ale ne jako den jeho narození, nýbrž jako den jeho smrti, kterýž podle příkladu starokřesťanského za den jeho narození k životu věčnému považovali. Starého svědectví z listin pro jmenovaný den, jako den jeho narození, nestává. Rok narození není bezpečně zjištěn; možno, že byl o několik let dříve, než se udává. Hus pocházel z vlastního lidu českého. Rodičové jeho byli venkované, a jak se zdá, ne valně zámožní; proto musil, v tom jsa podoben Lutherovi, jako žák bídně se protloukati, zpíváním a službou ministrantskou v jednom z mnohých chrámů pražských chléb svůj si vydobývati. Vzdělání své přijal na universitě pražské. Ve kterém roce tam byl immatrikulován,*) není bezpečně dosvědčeno, aspoň jest udání, že by to roku 1382 bylo bývalo, proto závadné, poněvadž by Hus dle původní knihy právnické fakulty jako právník zapsán byl, kdežto přece fakulta svobodných umění t. j. filosofická byla nutným průchodem ke třem vyšším fakultám. Samo o sobě neoprávňuje nás naprosto toto udání r. 1382 k závěrce, že by se Hus byl musil naroditi ne teprv r. 1369, nýbrž již roku 1360.[46]) Jako student, zdá se, že nevalně vynikal; vždyť mu při zkouškách pro akademické hodnosti bývalo po pravidle mezi uchazeči udíleno místo pro-

---

*) zapsán.

střední. Některé ze svých učitelů připomíná s úctou; z těch budiž zde toliko jmenován »Vojtěch Rankonis, jasný řečník,*) — Jan Štěkna, výborný kazatel, jako zvučná trouba«, atd.[47])

Spolehlivě jest dosvědčeno, že Hus byl povýšen r. 1393 za bakaláře svobodných umění, a r. 1394 za bakaláře bohosloví; mistrem svobodných umění pak stal se r. 1396. Doktorem bohosloví nikdy nebyl, podobně, jak později Melanchthon. Po celý život jmenoval se pouze mistrem Janem Husem a ten název zůstal mu v ústech jeho ctitelů dlouho ještě po jeho smrti. O úctě, které požíval uprostřed učeného tohoto sboru, jemuž náležel, svědčí ta skutečnost, že mu uděleny byly různé čestné úřady na universitě a uloženy různé výkony: již roku 1398 jmenoval ho Český národ universitní zkušebním komisařem pro uchazeče o bakalářství. O tři léta později, dne 15. října r. 1401, jest na filosofické fakultě zvolen děkanem; a v říjnu r. 1402 stal se rektorem pražské university. Aktivní a passivní právo volební k rektorství měla fakulta svobodných umění, za příkladem pařížské university. Tato nejvyšší hodnost na universitě trvala však dle tehdejší obvyklosti vždy jen pro dobu jednoho půlletí.[48])

Mocí svého postavení na universitě měl jakousi přednost před oněmi svrchu uvedenými muži, kteří před ním o nápravu církve pracovali. Konrád, Milič a Matěj z Janova drželi vesměs duchovenské úřady, ale neměli na universitě žádné vynikající, přední místo, ačkoliv tato již za jejich života stávala. Mistru Husovi pak nejenom otevřelo se akademické působiště, nýbrž on tím také nabyl vydatného prostředku k vlastnímu dalšímu vzdělávání dle známého pravidla: docendo discimus.**)

Najmě posloužily mu nepochybně akademické výkony, k nimž býval povolán, přednášky, disputace, zkoušky, k tomu, že se naučil vždy více se pohřížiti ve spisy Viklefovy, které mu již po léta byly známy. Ba my se domníváme ne bez příčiny, že své první přednášky konal na základě Viklefových pojednání. Královská knihovna ve Štokholmu má několik rukopisů, které se nalézaly původně na Hradčanech v Praze, ale bezprostředně před mírem Vestfálským roku 1648 Švédy byly odvlečeny. Mezi nimi nalézá se také sešit, obsahující pět filosofických traktátů Viklefových. Tento rukopis jest dle mínění oprávněného badatele***) Husem vlastnoručně přepsán, a jak poznámka na konci jeho dokazuje, roku 1398 dokončen. Učený zpravodaj zjišťuje skutečnost, že zmíněný rukopis naprosto má formu sešitů, jakých akademičtí učitelové ve 14. věku užívali. Jest pak dokázáno, že Hus r. 1398 začal

*) M. Vojtěch (Rankonis z Ericino), přední učenec český věku tohoto v Praze.

**) Učením (vyučováním) učíme se.

***) Brandla, archiváře v Brně.

konati přednášky, které každopádně o filosofických předmětech pojednávaly. Dále dovolovaly stanovy filosofické fakulty v Praze každému bakaláři čtení jenom podle sešitů některého mistra pařížského, oxfordského anebo pražského, kdežto mistr byl oprávněn, ač ne zavázán, ku konání samostatných, libovolných přednášek. Vše to činí pravděpodobnou domněnku, že Hus své první přednášky o filosofických traktátech Viklefových konal a při tom právě za základ položil sešit, nyní ve Štokholmu se nalézající.[49])

Jisto jest, že Hus filosofické spisy Viklefovy znal a se zálibou studoval, prvé ještě nežli který bohoslovný spis tohoto muže byl uviděl. I to není žádné pochybnosti podrobeno, že si osvojil filosofický realismus*) Viklefův, prvé nežli se s bohoslovnými, opravnými myšlenkami jeho zabýval. Jeho bohoslovné spisy nepoznal naprosto dříve, než roku 1400, možno že teprv r. 1402. Avšak hlubší vliv tohoto na mysl a svědomí byl ještě jinými okolnostmi spolu podmíněn.

Máme příčinu k domněnce, že jakési probuzení v Husovi se stalo, a sice v letech jeho mužnosti. Jednak víme, že ještě jako student byl naplněn lehkověrnou a naprostou oddaností k obyčejům římské církve a její domnělým pokladům milostí. V době pražského jubilejního roku 1393 učinilo doporučování nabízených milostí kazatelem Štěknou na Vyšehradě takový dojem na Jana Husa, že spolu se súčastnil v nařízeném procesí, že se na Vyšehradě zpovídal, a že poslední čtyři groše, které měl, zpovědníkovi odevzdal, aby jen odpustků nabyl. To byl výraz nesmírného pobožnůstkářství, kteréhož později jako farář a kazatel s bolestí želel, ba veřejně na kazatelnici jako pošetilosti litoval.[50]) Jinak mohla se s takovým katolicky pobožnůstkářským smýšlením zcela dobře srovnati náchylnost k trávení času v jalových zábavách, k marnivosti a k milování nadhery v šatstvu. V listě, krátce před svým odchodem do Kostnice na počátku října r. 1414 psaném a milovanému žáku, mistru Martinovi svědčícím, vyznává Hus upřímně, že před přijetím kněžského posvěcení často a rád v šachy hrál, čehož prý nyní hlavně proto želí, poněvadž tím jiné i sebe často popouzel k nevoli a hněvivosti.[51]) Z těchto výroků vysvítá, jak přísně nyní o svém tehdejším smýšlení a o svém dřívějším obcování soudil.

Ptáme-li se na dobu, ve které ono probuzení v něm se stalo, a hledáme-li příčinnou souvislost této vniterné přeměny, vede nás to k té době, kdy úřad kazatelský v Betlémské kapli převzal a za tím účelem posvěcení kněžské přijal. To pak stalo se r. 1402. Jest pochopitelno, že duch tak náboženský

---

*) Viz »Listy Husovy«, jež upravil B. Mareš a vydalo Comenium 1891. — Str. 185., pozn.

založený byl přiveden kněžským posvěcením k vážnější náladě a kazatelským úřadem sobě svěřeným prospěl na duchu. Aspoň to jest zjištěno, že Hus, jsa ještě mladíkem, nadchnut byl poctivou pravdomluvností. Při jednom akademickém výkonu prohlašuje, že mu nejde o tvrdošíjné tvrzení jednou nabytého mínění, nýbrž o pravdu; že prý od počátku své studijní doby si to učinil pravidlem, aby svého dřívějšího přesvědčení v něčem pokorně a s radostí se vzdal, jakmile by správnější mínění slyšel.[52]) Proto vzdal se své naprosté úcty k papeži, kterou jsa studentem choval, když z Písma svatého vyššího světla a plnějšího poznání Spasitele nabyl.[53])

Okolnosti, za kterýchž založení Betlémské kaple se stalo, a dějiny tohoto založení jsou tak zvláštní, že jsou hodny také zvláštní naší pozornosti.

Roku 1391 věnoval bohatý pražský obchodník, Kříž, vlastní pozemek na Starém městě a založil kapli, kteráž Mláďátkům měla býti posvěcena a jméno Betlém měla míti. O několik týdnů později, dne 24. května r. 1391, učinil rytíř a královský rada Jan z Mülheimu, rodem z Pardubic, nadání k založení a vydržování duchovenského úřadu při Betlémské kapli, čímž práva kollaturního*) pro tento úřad nabyl. Spolu ale ustanovil toto trojí: že kaplan (capellarius, čili rector zvaný) musí býti světským duchovním, dále: že má býti povinen výhradně úřad kazatelský spravovati; čtení mše pak zůstaveno jeho libovůli; konečně, že má kázání českým jazykem konati.[54]) Později, roku 1396, založil jmenovaný kupec Kříž oltář svaté Markéty, Kateřiny atd., a spolu duchovní obročí, jehož uživatelé při tomto oltáři mši měli čísti. I zdá se tudíž, jakoby Kříž římskému katolictví naprosto byl býval oddán, kdežto Mülheim dle nadací listiny zcela jinak smýšlel; ne že by byl zásadně odporoval všemu, čeho v církvi stávalo, ale on kladl největší váhu na kázání slova Božího a měl ho za úkon duchovenského úřadu dušem nejužitečnější; dále o to péči měl, aby českému lidu pravidlem se dostalo dobrodiní kázání slova Božího mateřštinou. Proto zdálo se mu, že nedostává se Praze, již tehdy chrámů plné, duchovenského úřadu, věnovaného výhradně kázání. Dále bylo mu, jak výslovně v nadací listině praví, pohoršením, že duchovní, »kteří jazykem lidu kázali, viděli se nuceni, činiti tak v domech a v soukromých shromážděních«; proto opatřil duchovní úřad, jehož držitel v chrámě církevně uznaném, ve všech dnech bohoslužebných, dopoledne i odpoledne, »obecnému lidu« jazykem v zemi obvyklým slovo Boží měl zvěstovati. Patrně byl rytíř Jan z Mülheimu jedním z těch, v kterýchž duch Milíčův trval, a láska k slovu Božímu, kterouž Matěj z Janova byl

---

*) Právo jmenovati kazatele.

budil, v skutek uzrála. K tomu přistupuje povaha výhradně národní, kterouž Mülheimovo založení jeví. Když Milič počal česky kázati, zdálo se to býti novotou, která byla na pováženou, ba ku pohoršení. Nyní dostalo se založení kaple a obročí, za účelem českého kázání, bez námitky potřebného schválení arcibiskupským ordinariatem.*) Milič velice dalek byl toho, aby výhradně českým jazykem kázal; ale kaplan (rektor) při Betlémské kapli byl zavázán ku kázání výhradně českému. Patrně učinilo vědomí národní znamenité pokroky v těchto 25 letech od doby, kdy Milič poprvé s českým kázáním byl vystoupil. I ta okolnost byla důkazem národního zájmu v té věci, že pán z Mülheimu ustanovil, aby tři mistři českého národa na Karlově koleji byli oprávněni, po dorozumění se s purkmistrem Starého města, jemu jako kollatorovi trojinu navrhnouti, z nichž by potom on sám »kaplana« Betlémské kaple jmenoval.

Prvním správcem tohoto úřadu byl ustanoven mistr Štěpán z Kolína. Když r. 1402 dobrovolně úřadu se vzdal, byl Hus kollatorem za »rektora a faráře« Betlémské kaple arcibiskupovi navržen a od tohoto potvrzen [55]) Toto jmenování mělo velice značné následky pro vnitřní vývoj Husův, pro město Prahu. ba pro celou zemi českou. Jsa svým povoláním ku kázání zavázán, pohřížil se Hus vždy více v slovo Boží a kdežto církev, vždy rostoucí, se zbožně kolem něho shromážďovala, sesílil on sám ve svém životě víry. Dále byl svým závazkem českého kázání právě k lidu odkázán a stal se vždy více zástupcem českých, národních zájmů. Praktický úřad však nikterak ho neodcizil vědě a bohoslovnému studiu; ba právě naopak, studium najmě bohoslovných spisů Viklefových, které snad teprv nyní poznal, nalezlo při něm teprv pomocí úřadu kazatelského půdu úrodnou. Nebo k Viklefovi nebyl naprosto váben jenom zájmem učeným a pouze vědeckým, nýbrž puzením svého zbožného srdce a svědomí, kteréž mu otvíralo smysl Viklefových myšlenek a mysl jeho nadchlo reformačními snahami. [56])

Od doby svého probuzení zůstal Hus v jádře svého bohoslovného a církevního smýšlení beze změny stejným, naproti tomu nastala v praktickém využitkování tohoto smýšlení během času při něm změna, ovšem zevnějšími okolnostmi podmíněná. V prvním stadiu**) nestál dokonce v žádném odporu k církevní správě, nýbrž oddával se důvěřivě naději, že bude moci vykonati opravu církevní v dorozumění se svými představenými a skrze ně. Ve druhém stadiu tato naděje ho zklamala. Hus musil nyní o církevní reformu usilovati v boji proti svým představeným a církevní správě.

---

*) Úřad duchovní pravomoci.
**) Období.

První stadium trvalo až do r. 1409. V této době nechyběli sice také různí bojové způsobu vědeckého a náboženskomravního; onino na universitě, tito pak v duchovním úřadě a církevním životě. Přece však bylo postavení, v němž Hus se nalézal, dosti příznivé a jeho práce poměrně bez hoře; žádným způsobem nebyl v odpovědné opposici. I samy ty universitní disputace o Viklefových větách nebyly po mnoho let s to jeho duševní klid rušiti a bezstarostnost jeho v práci zmenšovati. Prvá učená rozprava toho druhu stala se 28. května r. 1403, ale měla jen ten následek, že na universitě se zakázalo, přednášeti a zastávati jisté věty, které Viklefovi skutečně náležely, anebo jemu se jenom připisovaly.

První podnět k tomu vyšel z arcibiskupské kapitoly kanovnické. Dva členové této, arcibiskupský oficiál Jan Kbel a kanovník, arcijáhen Bechyňský, Václav,*) odevzdali, poněvadž arcibiskupská stolice v tomto okamžiku obsazena nebyla, rektoru university Waltherovi Harraserovi, náležejícímu k bavorskému národu, dva pergamenové spisy, obsahující jistý počet článků, domněle Viklefových, se žádostí, aby zástupcové university o nich svůj soud pronesli. Za tímto účelem povolal rektor mistry universitní ke dni 28. května r. 1403 do Karlovy koleje. Hus sám byl s některými stejně smýšlejícími přáteli svými přítomen; i obhajovali předložené věty, aspoň část jejich, jako úplně správné a pravdivé, jestliže kdo, jak pravili, je nepředpojatě a poctivě chce zkoumati. Mimo to prohlásil jeden přítel Husův, Mikuláš z Litomyšle, do očí Janu Hübnerovi, pražskému mistru, rodem ze Slezska, který druhou řadu 21 vět, domněle ze spisů Viklefových, byl sestavil: »Ty jsi tyto články z knih vytáhl nesprávně, chybně a falešně«. Hus pak k tomu dodal, že by takoví falšovatelé knih zasloužili s větším právem smrt upálením, nežli onino dva mužové, kteří nedávno pro falšování zboží**) v Praze byli upáleni. Naproti tomu obhajoval Stanislav ze Znojma tyto články nejen formálně, nýbrž i věcně s tak živou horlivostí, že někteří starší doktoři tím byli pohoršeni a shromáždění opustili. Výsledek konečný byl ten, že většinou hlasů na tom jest se usneseno, aby přednášení a obhajování sporných 45 článků na universitě pod hrozbou trestu bylo zakázáno.[57]) To bylo první veřejné jednání, které na světlo vyneslo, že stává na universitě hlubokého rozporu v příčině církevních otázek. Rozpor ten měl se světa býti uklizen, ale usnesením většiny jenom se přiostřil. Že toto usnesení Husa a jeho přátele nedovedlo úplně pokořiti, dokazuje pozdější průběh. O pět let později, dne 20. května r. 1408, jed-

*) Nos z Olomouce.
**) Šafránu.

nalo se ještě jednou o těchto 45 větách, tentokráte ovšem jen ve shromáždění stranníků: mistrů, bakalářů a studentů českého národa. Tentokráte se onen. v r. 1403 bezvýminečně usnesený zákaz schválil dle návrhu Husem samým daného a odporučeného s tímto obmezením: aby žádný člen »českého národa« ony články ve smyslu kacířském, bludném nebo pohoršlivém nepřednášel anebo neobhajoval. Tímto obmezením, anebo takřka autentickým*) výkladem jest ono dřívější usnesení v hlavní věci zrušeno. Avšak tehdy spolu jest ustanoveno, že napotom žádný bakalář nesmí přednášeti o některém z těchto tří spisu Viklefových: dialogus, trialogus a de eucharistia, jakož i že žádný v akademické disputaci nemá si za předmět bráti nějakou větu, táhnoucí se k Viklefovým knihám nebo jeho učení. Toto poslednější usnesení ostatně nemělo žádného značného dosahu; byloť ono jakýmsi narovnáním, nebo ono zapovídalo pouze jistá akademická konání, neobsahovalo ale nikterak závazek k přednášení jistých positivních učení a zásad. Výsledky obojího řízení nebyly takové povahy, že by Hus se svými soudruhy ve své svobodě učení anebo v ostatním působení svém podstatně byl býval tísněn.

Velkého dosahu však byla pro Husa, jakož i pro církevní život v Čechách ta okolnost, že mu osvědčil nový arcibiskup celou svou důvěru. Arcibiskup Volbrám ze Škvorce (r. 1396 až 1402) byl umřel. Po dlouhém uprázdnění obsadil se arcibiskupský stolec na konci roku 1403 panem Zbyňkem Zajícem z Hasenburku. Tento jsa rodem z české šlechtické rodiny měl různé vědomosti i v umění válečném; jenom o království Boží až posud se nemnoho staral a v bohosloví byla jeho vědomost úplně nedostačitelná.[58]) Ostatně byl nepřítelem skutečných zlořádů, nepřítelem pověry, a neměl hierarchických**) předsudků. Svou vysokou hodnost převzal s tím poctivým úmyslem, že bude přísnou kázeň vykonávati a že povznese církevní život. Husovi osvědčil plně svou důvěru a jmenoval ho, jakož i přítele a učitele jeho, Stanislava ze Znojma, synodálním kazatelem; ba on ho i vyzýval, aby arcibiskupovi osobně anebo za nepřítomnosti jeho písemně to oznámil, kdykoliv by nějaký nedostatek neb zlořád v církevním životě seznal.[59]) To byl důkaz neobyčejné důvěry k Husově obezřelosti, církevní horlivosti a věrnosti.

Poněvadž měl zajištěný souhlas svého arcibiskupa, mohl ve svých kázáních při zahájení pololetních provincialních synod s celou upřímností mluviti. V těchto kázáních napomínal velice přísně a se vším důrazem svých spolubratří, ať byli jakékoliv hodnosti, aby dbali svých povinností v příčině

*) Hodnověrným, pravým.
**) Kněžovládným.

věrnosti úřední a mravního obcování, ba on se ani neostýchal a kladl samému arcibiskupovi na srdce, že jest povinen při duchovenstvu sobě podřízeném kázeň konati, byť by i při tom své vlastní blaho nasazoval. Avšak on nepřestal na positivním napomínání, které poměrně mohlo se zdáti zcela nevinným: nýbrž maje ostří censora*) a horlivost o čest Boží a o dobro církve Kristovy, trestal vyslovně a upřímně panující hříchy a neřesti farního duchovenstva až k prelátům,**) jakož i mnichů: duchovní pýchu, hierarchickou panovačnost, mrzkou lakotu, lstivé dobývání dědictví a vydírání lidu, dále navštěvování krčem, opilství, smilství a prostopášnost. To jsou v pravdě přísná, jako meč ostrá kázání, kteráž při zahajování českých provincialních koncilů (zemských církevních sněmů) jako synodální kazatel, s nejvyššího místa ustanovený, k duchovenstvu své země měl. Kárání, kteráž zde vyslovuje, dotýkají se vesměs smýšlení, života a obcování duchovních, nikdy ale — a to jest pozoruhodné — učení.[60]) To jest jisto: tato synodální kázání byla takového druhu, že duchovní, kteří se cítili dotknuti, snadno se stali úhlavními nepřáteli upřímnému a neohroženému řečníku.

Mimo činnost svou kazatelskou na synodách užil svého vlivu na arcibiskupa k tomu, aby šířící se pověře dle možnosti bránil. V městečku Wilsnaku v Brižansku***) nedaleko Wittenberge nalézal se domnělý ostatek krve Kristovy. Mnoho se tehdy vypravovalo o zázračných uzdraveních touto svatou krví Spasitelovou. Následek toho byl, že lid nejenom z vůkolních krajin severoněmeckých, nýbrž i z daleka, z Polska, Uher a Sedmihradska, jakož i ze skandinavského severu putoval k divotvorné krvi Kristově do Wilsnaku. Ba již se i v Praze vypravovalo o zázračných uzdraveních, kteráž prý se tam stala při českých poutnících. Tu ozvaly se vážné pochybnosti lidí rozvážných v příčině těchto nových divů a legend. Arcibiskup Zbyňek ustanovil komisi ze tří mistrů, aby tyto domnělé zázraky vyšetřila. Mezi jmenovanými komisary byl i Hus. Vyslýchání oněch osob z Čech, které, jak se pravilo, z Wilsnaku uzdravené byly se navrátily, ukázalo, že vše to bylo mamem a klamem, šalbou, kterou lakotné kněžstvo podniklo. Jednomu chlapci prý churavá noha sv. krví byla uzdravena: ale noha právě naopak se ještě zhoršila. Dvě osleplé paní domněle nabyly opět zraku: ale ony vyznaly, že sice měly nemocné oči, ale slepy že nikdy nebyly atd. Na základě těchto vyšetření skutečnosti a přiměřeně návrhu komisařů vydal arcibiskup na provinciálním koncilu v létě r. 1405 mandát, aby každý kazatel aspoň jednou za měsíc svému sboru oznámil

*) Posuzovače.
**) Vyšší duchovenstvo.
***) V Braniborsku.

zákaz poutí ke krvi do Wilsnaku a přísné napomenutí, aby žádný pod trestem klatby budoucně se neopovážil tam putovati.

Aby toto nařízení vědecky odůvodnil a mravně nábožensky ospravedlnil, napsal Hus, jistě v dorozumění s arcibiskupem, snad dokonce na jeho výslovné přání, spis pod názvem: »O veškeré krvi Kristově oslavené.« Hrot spisu toho jest namířen na předestřenou domněnku, že by mohla pravá krev Spasitelova nyní někde na některém místě zemském býti, viditelně se zjeviti, divy činiti atd. Positivní věta, kterou Hus v tomto spisku vyjadřuje a obhajuje, jest tato: že nejenom Kristovo tělo jest oslaveno a povýšeno, nýbrž i jeho krev; z jeho krve prý tudíž nic nezůstalo na zemi; pouze v svátosti oltářní jsou prý Kristovo tělo a jeho krev skutečně přítomny, ale neviditelně. Kdekoliv pak nyní se tvrdí, že jsou to krvavé oplatky, které k uctívání se vystavují, tedy prý to spočívá buď na lživém předstírání a podvodu zištných kněží anebo dokonce na mocech ďábelských.[61]) Aspoň ještě jedna myšlenka v tomto spisku jest hodna, aby byla vytknuta, a to proto, že reformátorské smýšlení v sobě chová. Jest to ono pravdivé slovo, že to důkazem malé víry jest, potřebí-li lidem vždy ještě zázraků. Poctivý křesťan nepotřebuje prý hledati žádných znamení a zázraků; máť prý stále při Písmu svatém setrvati. Kdyby prý kněží k evangelium Kristovu pevně stáli a lidu raději slova Kristova nežli závadné zázraky přednášeli, pak prý by věrný Spasitel odvracel jak kněžstvo, tak i lid od zlé cesty hřícha i lži.[62]) To jest velice potěšitelné, že ve spise, který ospravedlňuje vrchnopastýřský mandát a vydán jest téměř jménem arcibiskupovým, zásady tak ryze evangelické, jako důvod se uvádějí.

Onen zákaz »proti poutím« ke krvi do Wilsnaku byl ostatně jedním pouze opatřením z mnohých, která arcibiskup Zbyněk k zlepšení církevního života a k uklizení zlořádů na zemských synodách dal odhlasovati. I proti zázračným místům, která ve vlastním rodném kraji chtěla povstati, ku př v Mnichovu Hradci, na hoře Blaníku a jinde, zakročil arcibiskup. Toto všecko srovnávalo se úplně se smýšlením Husovým. Tato nařízení vrchního pastýře označují nám spolu vrchol přízně, kterou Hus u svého arcibiskupa měl, a vrchol vlivu na církevní správu, kteréhož mu v oněch letech bylo dopřáno. V pravdě to bylo reformou s hůry, když opatření mravní kázně byla učiněna, když zemské synody v Praze r. 1405 a v letech následujících usnesení taková učinily, že zakázaly mnohým prelátům, farářům a duchovním správcům vzdalovati se svých sborů, když konání díla visitačního pravidelnosti nabylo, když se vším důrazem bráněno bylo mnohým duchovním krčmy navštěvovati a lehkovážně i necudně obcovati.

Ještě dne 18. října r. 1407 bylo dopřáno Husovi, aby jako synodální kazatel v paláci arcibiskupském oslovil duchovenstvo na koncilu shromážděné.[63])

Avšak od počátku r. 1408 kostka se obrátila: mezi arcibiskupem a Husem počalo místa nabývati jisté ochlazení; poměr mezi oběma stal se napiatým a r. 1409 došlo k úplnému zrušení přátelství. Různé okolnosti k tomu přispěly. R. 1408 podalo duchovenstvo hlavního města a pražské arcidiecese u arcibiskupa žalobu na Husa a prosilo za ochranu jeho, poněvadž prý tento ve veřejných kázáních v Betlemské kapli si dovoluje výroky, jimiž duchovenstvo pomlouvá, v opovržení u lidu vydává, ba nenávist proti němu vzbuzuje. Tak prý ku př. dne 16. července r. 1407 tvrdil, že každý farář kacířem jest, jestli za křty a zpověď, večeři Páně, za zvonění a pohřby atd. poplatky vymáhá a to najmě od chudých.[64]) Hus se sice písemně obhajoval a hleděl se ospravedlniti;[65]) vždyť takové závadné myšlenky zřejmě byl vyslovil jako synodální kazatel před shromážděným duchovenstvem, ku př. v oslovení dne 18. října r. 1407.[66]) Než to stalo se v uzavřeném synodu, kde byli mezi sebou. Jestliže pak Hus ve veřejném kázání přede vším lidem stejně káral, to ovšem mělo jiný význam. A skutečně bylo obhájení jeho bezvýsledné: arcibiskup zbavil ho úřadu synodálního kazatele.

Do této doby nepochybně náleží list, jímž se Hus u arcibiskupa za jednoho duchovního přimlouvá, který jako domnělý kacíř byl zatčen a z Prahy měl býti vypovězen, kdežto ničím se neprovinil, než tím, že s celou silou evangelium kázal; ovšem také ve smyslu Matěje z Janova se byl vyjádřil, že nejen kněžím, nýbrž i zbožným laikům dovoleno jest, slovo Boží zvěstovati. To týkalo se Mikuláše z Velenovic, zvaného Abrahama, kněze ve chrámě sv. Ducha v Praze. List Husův má znění velice vážné, on zní téměř jako řeč duchovního správce, který někomu mluví k svědomí; on jest na nejkrajnější hranici toho, čeho si kněz vůči svému představenému smí dovoliti. Nebo on zjevně to kárá, že arcibiskup nejpobožnějších a nejhorlivějších kněží pronásleduje, nezbedným a prostopášným pak všecko promíjí.[67])*)

Jest pochopitelno, že rostla citlivost arcibiskupova a odcizenost k muži, kterýž po léta jeho celou důvěru měl. K tomu přistoupily ještě církevně-politické poměry. Všechny pokusy, směřující k uklizení pohoršlivého rozkolu papežského cestou smírnou, jsou zmařeny. Nyní zdála se úplná nestrannost k oběma papežům, k Římu i Avignonu, tou jedinou ještě zbývající cestou býti. Francie prohlásila v květnu r. 1408, že oběma papežům další poslušenství odepírá a vyzvala ostatní

*) Viz »Listy Husovy«, jež upravil B. Mareš a vydalo Comenium r. 1891.

evropské státy, aby i ony k nestrannosti přistoupily; vyzvala spolu obě kardinálská kolegia, aby opustila své papeže a společně pracovala o uskutečnění církevní jednoty. A skutečně kardinálové obojí obedience*) spojili se v červnu roku 1408 v Livorně a rozepsali i položili obecný sněm do Pisy na březen r. 1409 za účelem ukončení církevní rozepře.

Tyto světodějné události byly takového druhu, že jejich vlnobití i v Čechách se pociťovalo. R. 1378 byl Karel IV., německý císař a český král, umřel. Jeho nástupcem stal se jeho syn, král Václav IV., vladař to, jemuž se nedostávalo samostatné vůle a sebezapření. S počátku osvědčil velikou horlivost o urovnání papežského rozkolu, roku 1378 povstavšího. Přirozením svým byl prchlý, k násilnostem náchylný a upadl později v opilství. Jeho osudové, plní změn, a jeho pokoření samozasloužená nenáležejí do tohoto pojednání. Když napravení rozkolu na denní pořádek přišlo a evropská krise**) v obvodu církve se přibližovala, seznal Václav, že právě nyní o to jde, kdo pravým římským králem a dle práva ochráncem církve jest. Spolu ale poznal, že jemu a jeho uznání za nejvyššího ochránce církve vadí již daleko rozšířené přesvědčení, že královou shovívavostí aneb přímo jeho nadržováním Viklefovo hnutí v Čechách se zmohlo. Proto schvaloval, ba způsoboval opatření, která k tomu směřovala, aby ona nepříznivá pověst země a všecko, co ji způsobiti a živiti mohlo, byly odstraněny. Prvním činem toho druhu bylo obnovené usnesení (dne 20. května r. 1408) proti schvalování a zastupování Viklefových zásad; při tom ale dovedl český národ zamýšlenou ránu poněkud oslabiti, jak výše již bylo uvedeno.

Když pražský obvod, jak myslili, ode vší kacířské nákazy byl očištěn, shromáždil arcibiskup Zbyněk své duchovenstvo dne 17. července r. 1408 na synodu a učinil v ní dle přání králova osvědčení, že po učiněném pečlivém vyšetření v jeho celé církevní provincii žádný bludař nebo kacíř nalezen nebyl. Avšak k tomuto prohlášení, čest pravověrnosti zemi české navracejícímu, bezprostředně připojil dvojí vyzvání, které s oním osvědčením ne úplně souhlasí: předně, aby kazatelé ve svých kázáních učení o přepodstatnění ve mši se zvláštní bedlivostí do mysli posluchačům vštěpovali; za druhé, aby všickni mistři, bakaláři a studenti, jakož i jiní věřící, kteříž by Viklefovy spisy měli, je za účelem zkoumání na dvoře arcibiskupově odevzdali. Z těchto dodatků vysvítá jasně, že česká církevní správa obzvláště zření měla k viklefismu, pokud odpíral učení o přepodstatnění.

Z toho se vysvětluje, že v oněch synodních usneseních na-

---

*) Poslušenství.
**) Obrat.

proto žádná zmínka o Husovi a jeho soudruzích se nečiní, poněvadž si Hus ony myšlenky Viklefovy nebyl osvojil.

Následkem svrchu uvedeného, očišťujícího osvědčení v příčině země české odhodlal se král Václav k tomu, že dle přání spojených kardinálů za sebe a své země k nestrannosti přistoupí. I vyzval arcibiskupa a universitu, aby se k tomu připojili. Ale arcibiskup s většinou duchovenstva zdráhal se odstoupiti od poslušenství, papeži Řehoři XII. slíbeného. Na universitě pak nedospělo se k jednomyslnému usnesení ve smyslu královu, poněvadž ze čtyř národů toliko »český« a to, jak se zdá, za Husova vedení, pro neutralitu se přihlásil. To bylo, jak Hus později soudil, počátkem všech nepřátelství, která hierarchie poznenáhla proti němu obrátila. Již na konci roku 1408 tak daleko to dospělo, že arcibiskup veřejnou ohláškou na dveřích chrámových v řeči latinské a české suspensi na Husa, jako neposlušného syna církve, vydal t. j. mu všecky kněžské úkony zakázal. To patrně nesouviselo s učením, nýbrž pouze s církevně-politickou otázkou neutrality.[68]) A přece opustil později i arcibiskup Řehoře XII., když sbor pisánský r. 1409 oba papeže byl sesadil; což mu Hus právem jako nedůslednost vytkl. U krále pak získal Hus přízně svým vystoupením v záležitosti nestrannosti.

Nyní však přivodila katastrofa na universitě úplný obrat v české církvi. Němečtí a čeští mistři na universitě nebyli vždy mezi sebou sjednoceni a svorni. Němci tvořili převážnou většinu ve sboru a přehlasovali Čechy v mnohých otázkách vědeckých, církevních a církevně-politických. To pociťovali tito jako bezpráví a někdy jako hospodářskou ujmu. Již r. 1384 způsobila ta okolnost zmatky, že kolegiatní místa v koleji Karlově a Václavově ve skutečnosti monopolem*) německých mistrů se stala. Narovnání stalo se jen tím, že král společně s arcibiskupem do toho se vložil. A opět na novo se rozbilo přání královo, když nestrannost země v příčině rozkolu papežského chtěl prosaditi, odporem národa bavorského, saského a polského. Proto mohlo býti doufáno, že koruna bude k tomu ochotna, aby práva v akademické obci uspořádala se způsobem, kterýž by Čechům byl příznivější. Avšak v tomto okamžiku, kdy při dvoře královském v horním městě Kutných Horách poslanci z Francie a od kardinálského sboru byli přítomni, převládala při králi nevole nad pověstí kacířských náklonností, kterouž v cizině země česká vinou vůdců českých měla. Proto stalo se, když počátkem r. 1409 na rozkaz králův zástupcové vědy v Kutných Horách se objevili a při slyšení o urovnání sporu na universitě mezi třemi cizími národy a národem českým žádali, že král Němcům

*) Výhradním vlastnictvím, právem.

milostivě přislíbil, je při dosavadních právech ponechati, a že naproti tomu Husovi a některým českým mistrům velice nemilostivou výtku učinil, řka, že oni mu nevoli v cizozemsku způsobili a zemi do špatné pověsti přivedli.[69]) Hus byl tím tak poděšen a sklíčen, že brzo po svém návratu z Kutné Hory v těžkou nemoc upadl. Než při králi vrtkavém a nesamostatném nabyla vrchu zase jiná nálada pod vlivem dvořenínů česky smýšlejících; aby pro svůj oblíbený plán, totiž uznání nestrannosti v Čechách, obzvláště na universitě, příznivou náladu způsobil, a poněvadž mu předkládáno bylo, že jest to spravedlivé, aby na české universitě Češi rozhodovali, vydal král dne 18. ledna r. 1409 dekret, svědčící rektorovi a universitě, jímž přísně nařizoval, aby při všech výkonech university pražské českému národu tři hlasy příslušely, a tudíž — což výslovně nebylo praveno — ostatním třem národům pouze jeden hlas.[70]) Jaká pohnutka při tom rozhodovala, vysvítá z toho, že již o 4 dni později (dne 22. ledna 1409) královské nařízení následovalo, dle něhož žádný v království, ani duchovního ani světského stavu, dále Řehoře XII. za papeže neměl uznávati a mu poslušenství prokazovati.[71]) Patrně nevyšlo předcházející nařízení z lásky k Husovi, nýbrž z úvah církevně-politických.

Otázku uvažovati, zda královské nařízení o změně universitního zřízení oprávněno bylo, není zde na místě.[72])

Cizí »národové« universitní podali dne 6. února r. 1409 králi prosebný spis, v němž proti nařízení ze dne 18. ledna se ohradili a o zrušení anebo aspoň pozměnění učiněného rozhodnutí žádali.[73]) Tato žádost neměla žádoucí výsledek, jako i všechny pozdější pokusy o smír a vyrovnání. Rozkolem mezi národy pak všecko na universitě vázlo. Tu zasáhl král v tyto poměry násilným skutkem: jmenoval totiž vlastní mocí jiného rektora a vynutil dne 9. května vydání všech akt, pečetí a klíčů universitních nově jmenovanému rektoru. Tímto dnem započalo stěhování »národu« polského, bavorského a saského, dle závazku navzájem mezi členy napřed učiněného. Tisícové německých doktorů, mistrů a studentů opustili Prahu.[74]) Většina jich uchýlila se do Lipska a založila zde za schválení zeměpánů a za souhlasu papežova universitu lipskou (dne 2. pros. r. 1409).

Rozhodnutí, r. 1409 se stavší, bylo nepochybným a rozhodným úspěchem strany národně-české, za jejíhož vůdce mistr Hus právem byl považován. Avšak právě tento úspěch způsobil se strany hierarchie*) odpor, který byl tím důraznější. O tom v následující kapitole.

Z jakých pohnutek vzniklo Husovo vystoupení v otázce

*) Kněžovlády.

universitní? Byla-li to pouze rozmrzelost na němectví, byla-li to v pravdě zrovna nenávist k Němcům, kterou byl mistr nadchnut? Zda to považoval za dílo bohulibé: vyhnati Němce?[75]) Pravdou jest, že Hus osobně spolupůsobil při vydání královského dekretu ze dne 18. ledna. Když při uředním výslechu svědků r. 1414 pražský kanovník mistr Ondřej z Brodu udal, že Hus u krále a jeho rady pracoval o nařízení, kterýmž český »národ« tři hlasy obdržel, odvětil Hus: »V tom praví pravdu, nebo já jsem rád od krále vymohl přípis; než já jsem v tom jednal dle rady Brodského«.[76]) Toto vyznání dokazuje ovšem nepopíratelně, že Hus při tom byl súčastněn; on aspoň při nejmenším k vymožení nařízení přispěl prostřednictvím pana Mikuláše z Lobkovic, dvořenína, kterýmž měl důvěru jeho.[77]) Avšak tím přece není dokázáno, že by byl již před 18. lednem r. 1409 spor o poměru hlasů na universitě roznítil. Tuto myšlenku vyvracuje sám Hus vlastním vyjádřením, když v jistém pamětním spise z r. 1409 mezi jiným praví: »Český« »národ« nevzbudil spor (non movit litem) proti »národům« anebo proti německému národu, nýbrž toliko vděčně přijal dar vladařův«.[78]) Že ovšem potom, jakmile nařízení z 18. ledna bylo vydáno, rozčilení a vášeň na obou stranách se roznítily, a spor jasným plamenem propukl, jest samozřejmo a potvrzuje se událostmi. To však nikdy ještě nedokazuje, že by přímo nenávist k Němcům Husa byla naplňovala a ku »vypuzení« Němců z university byla pohnula. Pražští faráři ovšem mimo jiné na něho žalovali, »že vzbuzuje svými kázáními spory mezi Němci a Čechy«. Ale Hus na to odpovídá: popírám to; leda že by Němci a nepřátelští Čechové z pohnutky nespravedlivé k tomu si brali příčinu, pak to může býti pravdou; nebo Kristus byl kamenem urážky a skalou pohoršení, a Kristus ví, že hodného Němce více miluji, nežli nešlechetného Čecha, byť by on byl mým tělesným bratrem.«[79]) Toto vyznání dochází svého potvrzení tou okolností, že Hus v českých spisech svých, v nichž bezprostředně se svým národem obcuje, ani v nejmenším nějakou podrážděnost nebo nepřátelskou náladu proti Němcům neprozrazuje; pouze na dvou místech stěžuje si na to, že »pražští Němci se opovážili ve spolku s několika nepřátelskými Čechy učiniti pokus o zboření Betlémské kaple, když právě v ní kázal«.[80]) Nebyla to slepá nenávist k Němcům, ani obmezený, českonárodní fanatismus, co mistra při jeho činech vedlo, nýbrž věcný zájem o dobro university, jak mu rozuměl, a zájem jak o blaho církve, tak i české své vlasti.

Třetí kapitola.

Rostoucí napětí.

Vystěhování německých mistrů a studentů, tak že mimo Čechy jenom slovanští členové polského »národa« v Praze zůstali, bylo událostí předůležitou v následcích, a to více než v jedné příčině. Praha stala se tím universitou podstatně národně-českou, a tudíž partikularistickou,*) pouze zemskou, kdežto až posud byla universitou téměř evropskou, aspoň všeněmeckou. Prvním rektorem university nyní české, slovanské, byl v říjnu r. 1409 Jan Hus zvolen; bylť on uznaným vůdcem a nejvíce vynikajícím zástupcem opravných snah národních i církevních, které nyní měly vrch. Odchodem Němců, kteří až posud na universitě těmto snahám byli bránili, zaplavilo toto puzení k církevní reformě, národním vědomím nesené a Viklefovými myšlenkami sycené, města i venkov. Hus, jsa v čele své strany, nalézal se na vrcholu své slávy a svého vlivu v zemi. Při dvoře byl v přízni, vždyť pomáhal králi Václavovi, aby provedena byla neutralita**) k římskému i avignonskému papeži; králová Žofie ráda slýchala jeho kázání a on byl považován za jejího zpovědníka; u lidu pak byl velice oblíben a vysoce vážen.

Ale právě proto zdála se pražské církevní správě tím naléhavější potřeba, aby nyní svobodomyslnému a opposičnímu hnutí přivolala mocné a rozkazující »Stůj«, prvé než by bylo pozdě. Avšak první arcibiskupovy kroky zůstaly, jak se zdá, bez výsledků. On totiž nařídil svému inkvisitorovi dr. Maříkovi,***) aby vyšetřil jisté obžaloby proti Husovi, vinící ho, že přednáší bludná učení a popuzuje lid svými kázáními; spolu měl Hus zodpovídati se v příčině konání domněle neoprávněných bohoslužeb v kapli Betlémské a konání kázání před posluchači ze všech městských církví. O průběhu a výsledku tohoto vyšetřování není ničeho známo. My máme

*) Částečnou, obmezenou.
**) Nestrannost.
***) Mařík (Mauritius) Rvačka.

toliko Husovo písemné odpovídání, z něhož lze poznati jednotlivé kusy obžaloby; než tento spis sepsal mistr teprv po 5 letech, když se před sbor kostnický měl postaviti, jak z některých příznaků v něm lze souditi.[81]) Snad vysvětluje se nedostatek ráznosti při církevní správě tou okolností, že arcibiskup, pokud papeže Alexandra V., v Píse zvoleného, ještě neuznával, vůbec žádnou vyšší autoritu pro sebe neměl. Ba dokonce pět mladých mužů Husovy strany podalo v této záležitosti proti arcibiskupovi odvolání k papežské stolici, následkem jehož Zbyněk před římskou stolici jest pohnán, aby se zodpovídal.

Mezi tím se stala důkladná změna tím, že arcibiskup, jsa srozuměn se svým suffraganem,*) biskupem olomouckým, a s veškerým svým duchovenstvem, dne 2. září r. 1409 se Alexandrovi V. podrobil. Od této chvíle těšil se prelát, se svou celou, velikou církevní provincií nově získaný, papežově ochotě, a mohl, zakročuje proti Husovi a jeho straně, se krýti autoritou papeže a povšechné církve. Jeho poslanci, dva vyšší duchovní, přednesli osobně papeži, že v Praze, ba v celých Čechách a na Moravě, bludy Viklefovy jsou rozšířeny (což přímo odporovalo veřejnému prohlášení arcibiskupovu dne 17. července r. 1408, viz str. 28). Jeť prý svrchovaný čas, aby tomuto zlu přítrž se učinila, a vhodným prostředkem k vyléčení jeho byl prý by zákaz, aby nikde kázáno býti nesmělo mimo velechrámy, chrámy kollegiatní,**) farní a klášterní. Následkem toho vydal Alexander V. dne 20. prosince r. 1409 arcibiskupovi bullu,***) o níž se mluvilo, že úplatkem a lstivě jest vylouděna.[82]) Tímto výnosem se arcibiskupovi nařizuje, aby za pomoci čtyř doktorů bohosloví a dvou doktorů kanonického†) práva zakročil plnou mocí apoštolskou proti šíření bludů, vynutil odvolání jich a vydání Viklefových spisů, a zakázal kázání na místech, pro něž se právo neprokáže. V tomto případě, jak se nařizovalo, měly i případné appellace k apoštolské stolici neplatnými a ničím býti.

Bulla tato byla teprv za tři měsíce, dne 10. března 1410, prohlášena. Hus, jsa přesvědčen, že Alexander V. špatně byl zpraven, odvolal se ihned k papeži, lépe zpravenu býti majícímu. Toho si arcibiskup prostě nevšímal, jako věci dle bully nicotné. I jmenoval z apoštolského splnomocnění výbor šesti doktorů za účelem vyšetření této záležitosti a rozkázal pod trestem klatby, aby všechny spisy Viklefovy v jisté lhůtě arcibiskupské komoře za účelem prozkoumání byly odevzdány. Tím se důrazně opakoval mandát ze dne 17. července r. 1408

*) Světícím biskupem.
**) Sborové při kapitulách, v ústavech nadacích, ve školách atd.
***) Papežské nařízení.
†) Církevního.

(viz str. 30.). Mistr Hus sám pak jednal rychle: některé spisy Viklefovy, kteréž měl, dodal osobně arcibiskupovi se žádostí, aby mu naznačen byl blud, kterýž by v těch knihách byl obsažen; pak prý se ho veřejně zřekne.[83]) Jiní následovali jeho příkladu, tak že celkem více než 200 svazků bylo odevzdáno. Ustanovený výbor doktorů pronesl konečně šmahem své mínění v ten rozum, že dodané knihy Viklefovy obsahují zjevné bludy a kacířství. Na základě tohoto dobrozdání učinil arcibiskup Zbyněk nález a vyhlásil ho na provincialním synodu dne 16. června r. 1410: že dodané knihy Viklefovy mají spáleny býti, poněvadž obsahují zjevné bludy a kacířství, a že knihy ještě nedodané mají rovněž »za účelem prozkoumání« odevzdány býti.[84]) Na témž sněmě prohlásil arcibiskup Zbyněk pod trestem klatby zákaz všelikého kázání v kaplích anebo na jiných místech, vyjma kostely katedrální,*) kollegiatní, farní a klášterní; ba ani papežské výsady, byly-li kdy dány, neměly v tom žádné přednosti a ochrany poskytovati. To bylo na Husa namířeno, aby jako kazatel byl umlčen.

Toto jednání popuzovalo k nejtužšímu odporu. Již dne 15. června, v předvečer synodního dekretu,**) usnesla se universita ve shromáždění všech svých členů o přímém ohražení proti upálení spisů Viklefových, nařízenému arcibiskupem a jeho kapitulou, zvláště proto, že prý v tak krátké době mezi dodáním knih a pronesením rozsudku náležité prozkoumání jich naprosto nemohlo býti vykonáno.[85]) Avšak Hus nepřestal na tom. On uchopil se právního protestu a appellace***) k papežské stolici. Spolu s mistrem Zdislavem ze Zvířetic a šesti jinými přáteli na universitě, kteří výslovně jsou vyjmenováni, spolu ale také jménem jiných členů universitních, jakož i mnohých mužů ze šlechty a měšťanstva vyslovil v Betlémské kapli obšírný protest a přímé odvolání k papeži Janu XXIII., od 17. května panujícímu, a to jak z rozkazu v příčině upálení knih Viklefových, tak i ze zákazu v příčině kázání ve vedlejších kaplích. Toto ohražení bylo by ve všech svých částkách dobře odůvodněno.[86])

Ostatně se universita ihned po onom usnesení svém obrátila ke králi Václavovi Na jeho přímluvu odložil arcibiskup na čas vykonání rozsudku svého, konečně ale přece k němu přikročil. Dne 16. července r. 1410 dal vydané knihy Viklefovy (bylo jich více než 200 svazků, namnoze ve skvostné vazbě) za zvonění a hlasitého »Te deum«†) prozpěvování ve dvoře arcibiskupského paláce na Hradčanech u přítomnosti kanovnické kapituly a množství kněží spáliti. Ejhle! domnělý »čin

*) Stoliční, velechrámy.
**) Usnesení výnosu.
***) Odporu a odvolání.
†) „Tě, Bože, chválíme".

víry«! O dva dni později dal arcibiskup slavnostně do klatby Husa a všechny ty, kteří se připojili k jeho odvolání ze dne 15. června anebo ještě připojí.[87])

Kdežto arcibiskup se domníval, že celou opposici jednou ranou byl povalil a veřejné mínění zastrašil, jelikož se mohl opírati o římskou kurii, nalézal se ve skutečnosti nikoliv u cíle, nýbrž teprv na počátku. Učiněná opatření jenom dráždila a jítřila ty, kteří se Husa přidržovali. Od této chvíle postavily se strany ještě příkřeji proti sobě; ba rozčilení zachvátilo i dolní vrstvy obyvatelstva: arcibiskupa tupili a posměšné písničky o něm zpívali; na ulicích hlasitě prozpěvovali: »Zbyněk biskup, Abeceda, spálil knihy a nevěda, co jest v nich napsáno« a jiné, až vyhrůžné veršíky. Studenti pak říkali: »Viklefovy knihy spálil — ale ne všechny! My jich máme ještě velké množství a ještě více sneseme, aby mohly býti přepsány. Ať nám to ještě jednou poručí« atd.[88])

Avšak od vtipu a posměchu postoupilo se k násilnostem. Když arcibiskup dne 22. července, ve svátek, velikou mši četl, shlukl se ve velechrámě lid, tak že byl přinucen od oltáře se vzdáliti spolu se 40 duchovními, kteří s ním byli. Ještě hůře dělo se téhož dne v Štěpánském chrámě Novoměstském: když farář »se rouhal«, t. j. snad, když klatbu proti Husovi a jeho soudruhům s kazatelny oznamoval, přepadlo ho šest mužů s tasenými meči, tak že by ho téměř byli zabili. Takové případy poděsily faráře v té míře, že již se neodvažovali klatbu na Husa prohlašovati. Ovšem že i biskupova strana nebyla prosta různých násilností.

Za takových okolností musila vláda zakročiti, aby nepořádku bránila a veřejný pokoj v zemi udržela. Král zakázal tudíž zpívání posměšných písniček pod trestem smrti; arcibiskupovi pak nařídil, aby majitelům spálených knih dal náhradu; a když tento toho neučinil, zastavil příjmy jemu a duchovním, kteří se súčastnili pálení knih a klatby.[39])

Nyní vše záviselo od toho, jaké místo Hus sám a jeho přátelé proti tomu všemu zaujmou. A oni se naprosto nedali ustrašiti. Ve svém protestu to byli vyslovili, »že ve věcech, týkajících se spasení duše Boha sluší více poslouchati nežli lidí.« Dle této zásady pak jednali: neohlédajíce se nic na vydanou klatbu ani na synodní zákaz v příčině kázání v kaplích, postupovali neohroženě a doufali tím bezpečněji v příznivé rozhodnutí kurie*), jelikož i městská rada na Starém městě, více pánů urozených v zemi, ba i král Václav a králová Žofie o tu věc se přičiňovali, ujímajíce se jí, a to každý ze svého zvláštního stanoviska a s veškerým důrazem. Především jali se na universitě veřejně obhajovati ty spisy Viklefovy,

*) Římské, papežské stolice.

které synodem za kacířské byly prohlášeny. Hus sám obhajoval dne 27. července Viklefovu knihu de Trinitate, Jakoubek ze Stříbra dne 28. července jeho »Dekalog«, Šimon z Tišňova dne 29. traktát de probationibus propositionum, Prokop z Plzně dne 31. traktát »o ideách«, Zdislav z Vartemberka a ze Zvířetic dne 6. srpna traktát de universalibus realibus. To však nebyly naprosto ryze vědecké přednášky pro úzký kruh učenců, nýbrž vůbec řeči k vzdělancům, které pojednávaly o denních otázkách s otevřeností, ba břitkostí a rozrušujíce, částečně i s rozmarností. Palacký sotva má pravdu, když soudí, že tyto přednášky žádného významu neměly pro další průběh událostí; anobrž ony získaly veřejné mínění jeho straně a posilovaly ji v její přesvědčení.[90]) Mimo to konal Hus, nedbaje zákazu, v Betlémské kapli, v níž farářem byl, česká kázání za nesmírného sbíhání se lidu; způsob pak, kterýmž mluvil, stával se vždy smělejším. Církev odpovídajíc dávala mu příležitě na jevo svůj souhlas; ohlasem v církvi pak rostla jeho odhodlanost. Když Hus, ať příklad dám, o tom mluvil, že proti rozkazu arcibiskupovu k papeži se odvolal, a při tom se tázal: »chcete-li ke mně se připojiti?,« odpovědělo shromáždění: »ano, my se připojíme! »Konečně kazatel až i zvolal: »V pravdě bylo by potřebí, abychom, jak v staré smlouvě Mojžíš nařídil, se přepásali mečem k obhájení zákona Božího (slova Božího).«[91])

Avšak arcibiskup byl bez prodlení vypravil posly své k Janu XXIII., kterýž v Bologni se zdržoval, aby záležitost jeho vysvětlili způsobem, kterýž se mu zdál býti vhodným a prospěšným. Papež nařídil Otovi z Kolonny, aby tu záležitost vyšetřil a soudně rozhodl. Tento učinil již dne 25. srpna r. 1410 nález, kterýmž podané odvolání zamítl, dosavadní jednání a postupování arcibiskupovo na základě bully Alexandra V. schválil a arcibiskupovi pod trestem suspense*) a konečně exkommunikace**) nařídil, aby proti Husovi a soudruhům jeho dále pokračoval, dovolávaje se při tom i světského ramene, bylo-li by potřebí. Toto rozhodnutí jest oznámeno dne 24. září a snad spolu jest Hus arcibiskupem k zodpovídání před papežskou stolicí pohnán.

Ale i to nevedlo k cíli. Rozčilení vystoupilo na vyšší ještě stupeň. Vláda byla daleka toho, aby hierarchii poskytla světské rámě, nýbrž naopak, ona postavila se proti kurii a ujala se Husa ještě odhodlaněji nežli až posud. Král Václav dopsal dne 30. září papeži a kardinálovi Kolonnovi s netajenou rozhořčeností; i žádal, aby pře s Husem byla zastavena, oběma stranám mlčeti se uložilo, kaple Betlémská při svých právech

*) Složení s úřadu na čas.
**) Vyobcování.

byla ponechána, a půhon Husův byl zrušen, tak že by na místě toho v Čechách byl vyšetřován a slyšen.[92]) V tom smyslu měl splnomocněný poslanec, doktor práv Jan Náz, dle nařízení sobě daného vyjednávati Hus pak poslal do Bologni jako svého zástupce mistra z Jesenice, svého přítele.

Marná práce! Král nedomohl se ničeho jiného, než toho, že papež místo Oty z Kolonny ve při Husově jmenoval komisary čtyři jiné kardinály, v jichž čele byl František Zabarello. Tito s počátku odkládali záležitost, na konci pak nařídili, aby rozsudek Kolonnův byl vykonán. Následkem toho jest na rozkaz arcibiskupův dne 15. března r. 1411 klatba na Husa daná slavnostně ohlášena ve všech chrámech pražských, vyjma dva, v nichž faráři ohlášení odepřeli. Ale na tom nepřestali: poněvadž purkmistr a rada Starého města, Nového města a Malé strany, nedbajíce žádosti arcibiskupovy, nevydali statky a důchody, které na rozkaz králův arcibiskupovi, několika kanovníkům a kněžím byli zabavili. dal Zbyňek i je dne 2. května r. 1411 do klatby. A když i to nemělo žádoucí výsledek, dal konečně i Prahu samu do klatby.*)

Tím byly vyčerpány nejkrajnější prostředky, kterými církev vládla. A přece to ani toho nejmenšího výsledku nemělo. Žádný si nevšímal klatby a interdiktu. Hus kázal dále ve své kapli, jakoby se nic nebylo událo. V mnohých chrámech konaly se obvyklým způsobem mše a jiná bohoslužba. Propast mezi hierarchií a obyvatelstvem stávala se vždy širší a rozevřenější. Vláda zřejmě stavěla se proti kanovnické kapitule; kostelní poklad velechrámu dala dopraviti na hrad Karlštejn. Několik farářů, kteří šetřili interdiktu, musilo město opustiti. Arcibiskup Zbyněk viděl se k veliké své hanbě poražena a poškozena.

Tyto trpké zkušenosti konečně ho pokořily. I naklonil se domluvám vznešených prostředníků a odhodlal se k narovnání. Dne 3. července r. 1411 stalo se dohodnutí, že obě sporné strany, jak arcibiskup s množstvím kněžstva, tak i Hus se svými stoupenci, předem se podrobují soudu rozhodčímu, kterýž král měl ustanoviti. Tento rozhodčí soud ihned jest sestaven z kurfirsta Rudolfa III. sasko-vittenberského (z rodiny Askánské), Stibora sedmihradského hraběte (zástupce Zikmundova) a pána Lacka z Kravař na Moravě, nejvyššího hofmistra, jako předsedů, dále ze tří prelátů a čtyř světských velmožů nebo úředníků. Vyjednávání, jichž se Hus se třemi přáteli svými jménem appelantů súčastnil, dospěla již po třech dnech k tomu, že dne 6. července rozsudek mohl býti vynesen. Znělť pak v ten smysl, aby narovnání se stalo jednak mezi králem a arcibiskupem, a jednak mezi arcibiskupem a Husem s přívr-

*) Interdikt.

ženci. Těžiště vyrovnání spočívalo v tom, že všechny částky sporu měly odjaty býti papežskému rozhodnutí a měly doma býti urovnány. Zejména předložili arcibiskupovi návrh dopisu, svědčícího papeži, v němž měl vysloviti, že průběhem vyšetřování ani v Praze ani v Čechách nebo na Moravě vůbec kacířství nenalezl, že se s Husem a universitou prostřednictvím královým úplně dorozuměl, a že tudíž se u Jana XXIII. přimlouvá za zrušení censur,*) svatou stolicí učiněných, najmě osobního pohnání mistra Husa před kurii. Hus pak s druhé strany měl mu jakýmsi způsobem vstříc vyjíti.

Vše to bylo prozatím jen navrženo a nastíněno. Avšak toto upřímně míněné vyrovnání nestalo se skutkem a tělem. Hus sice svolil ke všemu, co se od něho žádalo; toho dovedl tím více, ano celé vyrovnání mu velice příznivo bylo. Dne 1. září objevil se v Karlově koleji před rektorem a obcí universitní, a předčítal vyjádření, jím samým sepsané, kterýmž jednak vyznání své víry činil a jednak některá sobě učiněná obvinění odmítal.[93]) Téhož dne odeslal dopis papeži Janu XXIII., mající téměř doslovné znění s oním vyjádřením. Avšak arcibiskup odstoupil v téže době od navrženého ujednání, prohlašuje dne 5. září dopisem králi, že pro čest a svědomí nelze mu nikterak navržený dopis papeži odeslati; spolu si stěžoval, že učiněné v červenci ujednání mnohonásobně bylo porušeno jistými kněžími, kteří bludy přednášeli a církev uráželi, jakož i pražskými měšťany, kteří hanopisy, ba násilnostmi proti němu nepřátelsky se zachovali. Ba on dává na srozumění, že sám král stranně pro nepřátele jeho a proti němu jest, pročež prý se vidí nucena pomoci hledati u Zikmunda, krále uherského. A skutečně arcibiskup byl již Prahu opustil a nalézal se v té době již na cestě nedaleko hranic moravských. Cestou však zachvácen jest těžkou nemocí, jíž v Břetislavi dne 28. září podlehl.

Pokus o smír konečně jest zmařen, ačkoliv na počátku měl nadějné vyhlídky. Ale rozhodnutí Zbyňkovo, že se od země a zemské správy odvrátí, bylo jako skutečné prohlášení, že považuje svou věc za ztracenou. K době tak rozjitřené nestačila jeho síla: při vší uznané bezúhonnosti obcování nedostávalo se mu jak bohoslovného vzdělání, tak i samostatnosti v soudu a jednání. Hus sám, kterýž s počátku zkusil jeho přízeň a později stíhání, nikdy se netajil se svou osobní úctou, kterouž choval k smýšlení arcibiskupovu a jeho mravní povaze.

Smrtí jeho nastala v boji jakási přestávka. Nástupcem jeho stal se osobní lékař a důvěrník králův, muž již letný a vdovec, Albík z Uničova, kterýž měl učenost obšírnou, ač

*) Církevních trestů.

ne bohoslovnou, zbožné smýšlení a naprostou oddanost králi. Byv dne 27. října r. 1411 kapitulou při velechrámě zvolen, došel papežského potvrzení dne 25. ledna r. 1412. Pallium*) své pak obdržel teprv v květnu. Avšak týž prelát, který ho doručil, passovský děkan při velechrámě, Václav Tiem, přinesl spolu dvě papežské bully, kterýmiž boj na novo byl roznícen, jak se zdálo, bez souvislosti s dřívějšími hnutími.

Jan XXIII. viděl se ve vlastnictví církevního státu ohrožena příznivcem Řehoře XII., králem Ladislavem z Neapole, kterýž ale po panství nad celou Italií toužiti se zdál. Proto vyzval papež křesťanstvo ku křížové válce proti Ladislavovi, přislibuje účastníkům a podporovatelům této nové křižácké výpravy totéž »odpuštění hříchů«, které kdys někdejším křižákům ve svaté zemi apoštolskou stolicí bylo uděleno.

Děkan passovský Tiem objevil se v Praze v květnu roku 1412 jako hlavní komisař s dvěma bullami, kteréž papež dne 9. září r. 1411 všem biskupům a prelátům, a dne 2. prosince svým komisařům v záležitostech této křižové války byl vydal. Bez rozmýšlení dal král Václav a nový arcibiskup svolení k oznámení bull a ku sbírání peněz ve prospěch křížové výpravy. Nyní konala se na kazatelnách pražských, ale také na veřejných místech křížová — a odpustková kázání, k nimž bubny se zvalo. Ve velechrámě svatovítském, v chrámě Tejnském ve Starém městě a na Vyšehradě postavili obětní pokladnice k přijetí darů lidí věřících, ve prospěch křížové výpravy.

K takovým věcem nebyly ale Čechy naprosto vhodnou zemí a zvláště v oné chvíli. Co se tu dálo, budilo nejhlubší mravní rozhorlenost. Arcibiskup Albík sice, chtěje odstraniti zdání, že se tu jedná o pouhý peněžní obchod, byl své svolení dal s tou podmínkou, že ve zpovědnici žádné taxy ukládány býti nesmí, jakož i že nemá býti kázáno slovo o spasitelném kříži (t. j. křížové výpravě), nýbrž slovo evangelia — kterýžto ústupek Hus s radostí ocenil a využitkoval.[94]) Sama bohoslovná fakulta, vedená děkanem Štěpánem Pálčem, to obhajovala, že papežové odpuštění hříchů i odpustky poskytovati mohou atd. Avšak Hus a jeho soudruhové, stejně s ním smýšlející, pozdvihli proto přece hlasu svého veřejně na kazatelnách a katedrách**) proti obhájcům křížové výpravy a odpustků, ba proti papeži, kterýž prý tím protikřesťansky jedná. Najmě Hus oznámil veřejnými, vyvěšenými listy svůj úmysl, že dne 7. června chce míti ve velikém sále Karlovy koleje veřejnou disputaci o otázce: zda dle slov Kristových

---

*) Odznak arcibiskupský, podobný plášti krátkému.
**) Učitelských stolicích.

dovoleno jest, zda ke cti Boží, k blahu křesťanského lidu a k prospěchu království slouží, aby bully papežovy o zamýšlené křížové výpravě věřícím byly doporučovány?[95]) Snadně dalo se předvídati, že tato »disputace« sotva utišené rozjitření dřívějších let znova oživí, ba ještě zvýší. Protož obrátila se bohoslovná fakulta k arcibiskupovi a vyslala k němu dva doktory s prosbou, aby disputaci zakázal. Avšak ona přece se konala za velmi četného účastenství doktorů, mistrů a studentů. Před tím sice bohoslovná fakulta veřejnými vyhláškami byla pod trestem všem bakalářům bohosloví zakázala o bullách papežových disputovati. Hus byl sice také bakalářem bohosloví, avšak on nedal se zákazem bohoslovné fakulty od svého úmyslu odvrátiti. Byly to dvě otázky, kterými se v disputaci obíral: otázka odpustků a křížové výpravy. Pokud se této týká, nepopírá Hus nikterak právo »světského ramene«, t. j. státu, k vedení válek; tím důrazněji pak tvrdí, že papež nebo biskup nikdy a nikda nesmí jménem církve po meči sáhnouti anebo války vésti, nejméně v zájmu světského panství anebo k vůli zemskému zboží. Vždyť prý Kristus řekl učedlníkům, kteří k obhájení jeho mečem chtěli bíti: »Nechtež až potud!« (Luk. 22, 49 násl.); když však Petr vytrhl meč, zavolal naň Ježíš: »Obrať meč svůj v místo jeho«. A když prý kdys Jakub a Jan toho žádali, aby oheň s nebe spadl na městečko samaritánské, které se zdráhalo Ježíše přijmouti, otázal se jich tento: »Nevíte, čího jste vy ducha?« *) O, by prý papež se svými kardinály raději Spasitele samého se byl otázal: »Pane, chceš-li, abychom všechny lidi pobouřili a zničili Ladislava spolu s Řehořem XII. a jejich přívrženstvem!?«: pak by jim byl odpověděl: »Nevíte, čího jste vy ducha, že tolik duší zkaziti chcete dáváním v klatbu, zatracováním a zabíjením! proč nenásledujete příkladu mého, nebo já jsem svým učedlníkům zakázal, aby nehorlili tak krutě proti těm, kteří mne zavrhli, a já jsem se modlil za ty, kdož mne křižovali: »Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí!**) Chce-li papež své nepřátely přemáhati, má prý následovati Krista, jehož náměstkem sluje, má prý modliti se za své nepřátele, má říkati: »Království mé není z tohoto světa«, má dobrořečiti těm, kteří ho proklínají; pak prý mu dá Pán moudrost, které protivníci jeho nebudou moci odolati atd.«

Ta otázka pak, s kterou Hus se nejvíce obíral, týkala se odpustků samých. I vykládal, že každý kněz vládne mocí klíčů, najmě plnou mocí hříchy odpouštěti, avšak výhradně jen pod podmínkou skutečného želení a pokání, nikdy nepodmíněně a v žádném případě za peníze a zboží; nebo to

*) Luk. 9.
**) Luk. 23.

jest svatokupectvím. »Darmo jste vzali, darmo dejte,« pravil prý Spasitel.*) I hříchů odpuštění, jež zvěstuje papež, závisí od kajícího smýšlení těch, jimž se udílí. Vždyť prý papež, jestliže mu o tom Boží zjevení se nedostane, nemůže o žádném člověku věděti, zda k spasení předzřízen jest; není-li však předzřízen, pak mu také odpustky k spasení dopomoci nemohou, odpírajíce věčnému ustanovení Božímu. Vůbec jest prý všechna a každá plná moc papežova podmíněna jeho obcováním dle příkladu Kristova a jeho pokorným poslušenstvím. Tvrzení však, že papež se mýliti nemůže, jest prý nejenom liché, nýbrž rouhavé, poněvadž by v tom případě byl bezhříšným jako Kristus. Vždyť i Petr se mýlil a to ještě po vylití Ducha svatého; list ku Galatským kap. 2. Nechť žádný vypínaje se na to neukazuje: »Představení. preláti, duchovenstvo, mniši a lid schvalují papežské bully křížové, tudíž jest to pošetilostí, takovému množství odpírati!« Avšak ne vždycky měla většina pravdu; nebo by oněch 400 kněží Bálových musilo míti pravdu vůči tomu j e d i n é m u Eliáši. Mnoho jest jich povolaných, ale málo vyvolených. Každý moudrý táže se nejpředněji, co p í s m o praví a toho pevně se drží; Bůh ví, zda nyní není více dítek lži, nežli dítek pravdy. Učedlník Kristův musí bully papežovy bdělým duchem zkoumati; srovnávají-li se s Kristovým duchem (Božím slovem), nesmí naprosto na odpor se jim stavěti; nalezne-li ale v nich něco, co se protiví zákonu Kristovu, pak má statečně Kristu po bok se postaviti a onomu protivnému odpírati. Nebo ono slovo: »Kdo dí jemu: co činíš?« (Job 9, 12.) nevztahuje se na papeže, nýbrž na toho, kdo žádného nad sebou nemá a mýliti se nemůže; ale kdo jest, tento, ne-li Bůh? kterýž budiž slaven na věky! Amen.[96])

Disputace dne 7. června roku 1412 měla dosti živý průběh, jelikož několik doktorů bohosloví proti H u s o v i vystoupilo; neboť bakalářům byla fakulta všechno činné účastenství zakázala. Ostatně nenabyl toho dne cti Hus sám, nýbrž důvěrný jeho přítel, mistr J e r o n y m Pražský; tento mluvil s takovým zápalem nadšenosti, tak že studenti zcela byli uchváceni a rektor předsedající je sotva upokojiti dovedl. Po ukončení výkonu sprovázelo Jeronyma k jeho obydlí v í c e studentů, nežli mistra H u s a.

To byla akademická demonstrace.**) Brzo však následoval projev druhu u větším stupni drastického***) za súčastnění se lidu. Jistý šlechtic, při dvoře oblíbený, pán Vok z Valdštejna (Voksa) zařídil velkolepý průvod, v jehož středu na voze ve-

*) Mat. 10.
**) Výtržné dokazování něčeho.
***) Účinného, mocně působícího.

řejné nevěstky seděly, majíce papežské bully na stuze přivázané a na krku z předu pověšené; před nimi i za nimi pak šly zástupy lidu s meči a kyji. Průvod na chvíli zastavil před arcibiskupským palácem na Malé straně; pak pohyboval se dále po velkém mostě přes Vltavu, ulicemi Starého města až na náměstí Nového města. Tu postavili pod pranýřem hranici, položili na ni bully a veřejně je spálili. To mělo patrně býti parodií*) a odvetou na upálení Viklefových spisů přede dvěma roky (dne 16. července r. 1410).

Král Václav ani na to nepomyslil, aby pána z Valdštejna k odpovídání potahoval; tento slunil se i napotom tak, jak dříve, na výsluní přízně dvoru. Jenom pro budoucnost myslil král, že musí podobným výstřednostem zabrániti a pokoj v zemi pojistiti. Pročež nařídil úřadům měst pražských, aby každé veřejné pohanění papeže a každý odpor proti bullám pod trestem smrti zakázaly. Následkem toho stala se skutečně dne 11. července roku 1412 poprava. V neděli dne 10. července byli se totiž tři prudcí mladíci nižších stavů, Jan, Martin a Stašek, odvážili v různých chrámech při bohoslužbě kazateli hlasitě odpírati a tvrditi, že odpustkové jsou čirým klamem a mamem. Byli zatčeni a poněvadž odvolati nechtěli a žádnou lítost neukazovali, v pondělí dne 11. radou Starého města k smrti odsouzeni. Sice na chvíli ještě zavládla jakási mírnost naproti nim, to proto, že se Hus přimluvil a aby jitření lidu se ještě více nezvýšilo. Proto přece vykonala se unáhleně ještě téhož dne poprava těchto tří mladíků.[97]) K ní se bylo sice značné množství lidu sběhlo a dotlačilo, ale přece ani pokus se nestal, osvoboditi zajaté násilím. Anobrž nálada mysli byla hluboce vážná, k stejnému utrpení směle odhodlaná. Po popravě však přinesla jedna paní čistá prostěradla, aby do nich mrtvá těla zabalena byla. Jistý počet studentů pak, vedených mistrem Janem z Jičína, zvedli mrtvá těla a nesli je za hlasitého zpěvu mučedlnické písně**): Isti sunt sancti[98]), zrovna jako v procesí do Betlémské kaple, kde je za Husova spolupůsobení s velikou nábožností pochovali.[99]) Od té chvíle byli od husitsky smýšlejících považováni za mučedlníky. Protivníci pak nazývali nyní »Betlém« posměšně jenom »Kaplí u tří svatých«. To bylo povážlivým příznakem rozčilení fanatického, které dostoupilo vysokého stupně, když oněch několik prudkých mladíků, kteří dali se, ovšem v dobrém úmyslu, strhnouti k rušení veřejné bohoslužby výkřiky, po popravě ihned jako mučedlníci a krvaví svědkové pravdy ctěni byli. My nemůžeme ani Husa samého zbaviti výtky, že se mu při posuzování průběhu celé té záležitosti nedostávalo nestranné,

---

*) Posměšné napodobení.
**) To jsou ti svatí.

věcné obezřelosti a smělosti k postavení se proti rozjitřenému, veřejnému mínění.

Mezi tím byla bohoslovná fakulta jednala proti Husovi. Nejenom příčinou sporu odpustkového na novo odsoudila 45 »Viklefových článků«, již roku 1403 universitou zavržených, a mimo to vytkla 6 vět Husových jako neschvalitelných a bludných — k čemuž fakulta formálně bez odporu oprávněna byla. Avšak ona postoupila ještě dále a usilovala prostřednictvím městského úřadu vymoci u krále zákaz přednášení oněch vět, jakož i svobodného kázání. K onomu svolil král Václav, toto pak odepřel. Avšak ani královským zákazem, dne 16. července na radnici Staroměstské prohlášeným, nedal se Hus zdržeti od obhajování Viklefových vět v bohoslovné posluchárně Karlovy koleje. Každopádně považoval tento zákaz za zasáhnutí státní správy do samosprávy universitní.

S druhé strany přičiňovalo se farní duchovenstvo hlavního města o to, aby papeže pohnulo kráznému zakročení proti Husovi a jeho soudruhům. Za tím účelem, pominuvše arcibiskupa, vyslali svého zástupce Michala z Německého Brodu (později pouze Michal de Causis zvaného) k Janu XXIII. a předložili mu s námitkou toto: že mistr již přes dvě léta v klatbě jest, ale přes to že přednáší veřejně odsouzené věty Viklefovy, že nově vystupuje nepřátelsky i proti papežským odpustkům, tak že zhoubné spisy jeho v té příčině v Čechách a na Moravě, v Uhrách a Polsku rozšířeny jsou.[100])

Poslední události způsobily krisi*) v dosavadní celkové straně husitské: mužové takoví, jakými byli Stanislav ze Znojma, Štěpán z Pálče a jiní, samí to praví Čechové, kteří až potud s Husem byli jedné mysli, zůstali nyní státi, rozmýšleli se a šli od té chvíle zpátkem, ba stali se nejprudšími odpůrci svého dosavadního vůdce. Hus nazýval je jen posměšně »raky« (cancrisantes).

Papež Jan XXIII. sotva as potřeboval tak silných, užitých prostředků, aby zakročil proti Husovi. Ihned nařídil kardinálovi Petrovi ze Sv. Anděla, aby neprodleně a bezohledně s ním naložil. Tento ihned rozkázal, aby klatba, již dříve na Husa daná, ve všech chrámech pražských na novo byla ohlášena, a jest-li že by tento ve vzdoru svém zatvrzele setrval, aby za 20 dní byla ve dnech nedělních a svátečních vyřknuta nejděsnějším způsobem za slavnostního zvonění a hašení rozžatých pochodní; aby od té chvíle žádný mu neposkytoval pokrmu, nápoje, přístřeší, dobrého slova atd.; aby každé místo, kdež by se zdržoval, bylo pod interdiktem.**) Spolu všem věřícím se nařizovalo, aby Husa jali a ho vydali arcibiskupovi

*) Rozhodný obrat.
**) Zápověď, stavení služeb Božích.

anebo biskupovi Janu z Litomyšle, nad to, aby Betlémskou kapli z kořene vyvrátili.

Okolnosti utvařovaly se nanejvýš hrozivě: král Václav nestaral se o tyto záležitosti; členové úřadu staroměstského byli většinou Němci a protivníky Husovými; s jejich vědomím shromáždilo se dne 2. října množství kolem Betlémské kaple, v níž Hus právě kázal, za tím účelem, aby bohoslužbu rušili a ho jali. Avšak úmysl tento byl zmařen odhodlaností shromážděného sboru; také plán, dle něhož kaple měla býti zbourána, nedošel prozatím svého uskutečnění; věrní Čechové opřeli se mu. Naproti tomu zachovávala většina farářů pražských mezi tím vyrčený interdikt: bohoslužba přestala, živým odepřeny svátosti, mrtvým církevní pohřeb. Trapné rozechvění opanovalo mysli, tak že králi vše to již bylo přílišné, načež Husa dal požádati, aby dobrovolně na nějakou dobu město opustil; mezi tím chtěl o srovnání sporu a vzájemné smíření co možná nejvíce pracovati.

Hus se podrobil vznešenému přání, které považoval za rozkaz, ne bez těžkého duševního boje (my víme to z jednoho jeho českých kázání) a odebral se (v listopadu nebo prosinci roku 1412) dobrovolně do vyhnanství, uveřejniv dříve pamětný spis, v němž se od kurie, její nespravedlivého pronásledování a její klatby odvolal ku Kristu, jako spravedlivému soudci.[101])

Král dodržel slova. O to usiloval neunavně, aby spor církevní ve své zemi urovnal, jednak proto, aby Husovi návrat do Prahy umožnil, jednak proto, aby dobrou pověst země ve příčině církevní zachránil. Nejpředněji radil se nejvyšší státní úřad, přizvav biskupy z Olomouce a Litomyšle, o prostředcích a cestách k uklizení sporu. Brzo se smluvili o tom, že k tomu účelu musí konán býti zemský synod. Mezi tím byl arcibiskup Albík, kterýž si byl vědom toho, že pro starobu nestačí k tak bouřlivým dobám, dobrovolně se vzdal vysoké hodnosti své. Administrátorem arcibiskupství pak ustanoven biskup olomoucký, Konrád z Vechty. Synod jest zahájen Konrádem, jako administrátorem pražským, spolu s Janem Železným*) dne 6. února r. 1413 v arcibiskupském paláci pražském. Hus sám ovšem nemohl se ho súčastniti, ale dal se zastupovati svým přítelem, v právích učeným Janem z Jesenice. Obě strany podaly synodu pamětními spisy svá dobrá zdání o obnovení pokoje: bohoslovná fakulta, vedená Stanislavem ze Znojma a Štěpánem z Pálče, odevzdala dva spisy, jichž jeden pojednával o příčinách stávajícího sporu, kdežto druhý podmínky předkládal, pod nimiž jedině smíření mohlo by býti docíleno [102]) S druhé strany podal Hus písemně své návrhy, stručně a přesně sestavené, kdežto mistr. Jakub ze Stříbra

*) Biskupem litomyšlským.

(Jakoubek) bez obalu a otevřeně se vyslovil.[103]) Nyní následovaly s obou stran repliky*) a sporné spisy. Dobré zdání bohoslovecké fakulty dospělo prostě k tomuto požadavku, že ve třech hlavních kusech, o něž jde, každý k zásadám římskokatolické církve se připojiti musí; kdo pak tomu naprosto odepírá, budiž ze země vypověděn. Hus naproti tomu navrhl skutečné řízení a vyšetřování v příčině bludů, sobě za vinu kladených. Konec pak byl, že tento synod úplně zůstal bez výsledků. I tento smírný pokus se nezdařil.

Přes to učinil král po rozejití se synodu nový pokus vyrovnání. Jmenoval čtyřčlennou komisí, jíž udělil plnou moc k užití všech prostředků, jimiž by shoda mohla býti docílena. V čele této komise byl probošt při chrámě všech svatých, Zdeněk z Labauně. Avšak jakmile vyjednávání mezi oběma stranami k hlavním otázkám se přiblížilo, narazilo na různosti, které neurčitými formulemi**) nedaly se zastříti. Tak se rozbilo vyjednávání, a když konečně zástupcové římského smýšlení, doktoři Štěpán Páleč, Petr a Stanislav ze Znojma, Jan Eliae ani více se neobjevili, pravíce, že komise stranně si počíná, jest zmařen i tento poslední pokus vyrovnání. Král Václav byl rozhněván nezdarem svého usilování, vypověděl tyto čtyři jmenované doktory z království a nařídil universitě, aby je vyvrhla a k držení jejich prebend***) a kollegiatních†) míst jiné mu navrhla. Po půl roce následovalo jiné opatření, kterýmž i ve správě městské dosavadní převaha římské strany byla zrušena: až do té doby byli členové staroměstské rady většinou Němci a protivníky husitismu; dne 21. října r. 1413 vydal král list veřejný, kterýmž rovnoprávnost Němců a Čechů ve sboru městského úřadu se utvořila. Všemi těmito opatřeními byl aspoň zevnější pokoj v hlavním městě pojištěn. Vniterný rozpor, dělící strany, nemohl patrně býti vyplněn takovými skutky, které mají povahu násilného (státního) převratu.

Mezi tím setrval Hus ve svém, na polo dobrovolně přijatém vyhnanství z Prahy. Ale nečinným ani v této době nebyl Dopisoval si velice čile se svými přátely v Praze[104]); a tyto listy jsou tak srdečny a vroucí, tak plny potěchy a smělé důvěry u víře, že nemohly se minouti s účelem, aby totiž trvale duchů a myslí neposilovaly. Z nich mluví tklivá, otcovská láska, posvěcení v pravdě apoštolské a apoštolská síla, buď že napomíná k věrnosti v evangeliu, anebo svou milou Betlémskou kapli ochraně věřících poroučí, buď že napomíná k vážnosti v posvěcení vůči příští Páně a poslednímu soudu,

*) Odpověďění, obrana.
**) Jistý způsob mluvy, vzorec, výraz, věta, obsahující pravidlo nějaké.
***) Úřad duchovní, dle kanonických zásad zřízený a podávající stálý příjem, duchovní obroči.
†) Universitních, professorských míst, anebo v kanovnických kapitulích.

anebo povzbuzuje k vytrvalosti a trpělivosti v pronásledování a utrpení. Tak napomáhala jeho vzdálenost z Prahy znenadání k většímu, vnitřnímu prospívání záležitosti jeho a k větší samostatnosti strany jeho. Avšak nejenom dopisy, nýbrž i obšírnější pojednání ku př. svůj hlavní spis De ecclesia*) byl Hus právě v oné, nedobrovolné, prázdné chvíli napsal a sice na hradě Kozím Hrádku nedaleko Ústí (10 zeměp. mil jižně od Prahy), kde mu Jan z Ústí ochrany byl poskytl. Časem zdržoval se také na hradě Krakovci nedaleko Prahy, kázával zástupům, které se k němu hrnuly, a vystupoval tu i tam v městečkách a vesnicích jako cestující kazatel. Tím způsobem došly zásady jeho většího rozšíření v zemi a strana jeho nabyla mimo to samostatné, od Prahy nezávislé opory na jihu, v té krajině, kde později město Tábor povstalo; v Praze samé pak stala se Husova strana právě následkem jeho nepřítomnosti neodvislou od svého vůdce a naučila se samostatněji jednati, než až posud činila. Protivníci, prosadivše s námahou vypuzení tohoto muže z Prahy, doufali, že tím zahladí i to, oč mu šlo, avšak jeho vzdálenost naopak napomáhala povznesení a posílení díla, o němž pracoval.

Nejnověji byla ostatně záležitost husitismu při římské kurii opět dána na denní pořádek V lednu r 1413 zasedal v Římě »generální koncil«; jím bylo dle dobrého zdání komise, záležející z kardinálů, biskupů, doktorů, několik spisů Viklefových, najmě jeho dialogus, trialogus atd., bludy prý obsahujících, konečným rozhodnutím odsouzeno.[105]) Následkem toho jest všem arcibiskupům dán rozkaz, aby pátrali po těchto knihách a je dali páliti; chtěl-li by pak kdo Viklefovy paměti se ujímati, máť prý do 9 měsíců před apoštolskou stolici se postaviti. Avšak toto usnesení nemělo naprosto žádného účinku. Tím hloub pak v tu věc zasáhl sněm kostnický.

---

*) O církvi.

Čtvrtá kapitola.

Sněm v Kostnici a povznášející konec.

Onen, od roku 1378 stávající rozkol západního křesťanstva následkem současného panování dvou, a konečně dokonce tří papežů, tento bídný, pohoršlivý a nesnesitelný stav byl dávno již těmi nejlepšími muži a nejvěrnějšími křesťany všech zemí bedlivě uvažován. Všichni dospěli poznenáhlu k tomu poznání, že kořen tohoto hubícího zla spočívá v hluboké, daleko rozšířené zvrhlosti církve samé, a že »oprava církve v hlavě a údech« nutna jest, má-li tato nepřístojnost důkladně odstraněna a svornost v křesťanstvu trvale k místu přivedena býti Různé, trpké zkušenosti nad to byly vedly k tomu přesvědčení, že poctivá oprava církve na hoře i dole, může nabýti místa pouze obecným církevním sněmem.

Václavův bratr, Zikmund, král Uherský a zvolený Římský král, dodělal se dokonalou diplomacií*) a politikou při vzpouzejícím se Janu XXIII. toho, že v říjnu r. 1413 církev a říše se o to smluvily, svolati obecný sněm na den 1. listopadu r. 1414 a sice do německého města, Kostnice. Tehdy, totiž na konci roku 1413, ovšem sotva kdo se nadál, že mimo veliké, palčivé otázky časové, obnovení církevní jednoty a opravu církve v hlavě a udech, i husitismus na denní pořádek sněmu by mohl býti dán. Avšak prve než rok uběhl, již v srpnu r. 1414, bylo to na rozhodujícím místě věcí ujednanou a úplně zřejmou. Pouze ta otázka, jak se to stalo, a kdo to spoluzpůsobil, není ještě nedostatkem písemných svědectví úplně objasněna. Především padla těžce na váhu ta okolnost, že veřejné mínění i mimo Čechy samé, v Německu, ba i mimo Německo husitským hnutím bylo znepokojováno, a to spolu vedlo k tomu, že tato záležitost k rozhodnutí před obecný sněm se dostala.

To jest jisté, že již roku 1413 nějaký doktor na vídeňské universitě, Jan S y b a r t, pražské studenty, kteří do Vídně přišli,

*) Uměním státnickým, hladkým a chytrým vyjednáváním.

pro domnělé kacířství stihal; do čehož si tehdejší rektor university pražské d. Malenic ve Vídni stěžoval.[106]) Ještě většího dosahu byla ta okolnosť, že universita pařížská měla za svou povinnost, arcibiskupovi pražskému těžce domluviti, a ho vyzvati, aby přece přítrž činil bludům, v obvodu jeho se vzmáhajícím, s větším důrazem než dosavad, a po případě i pomocí světského ramene. Na tento list odpověděl arcibiskup Konrád z Vechty dne 2. srpna r. 1414 nedůtklivě, a nápadně krátce v ten rozum, že všechnu píli, jak dosavad, i budoucně na to vynaloží, aby bludy vykořenil. Avšak již po několika týdnech odvětil Gerson,*) že má toliko přání, aby Kristus Pán arcibiskupa v předsevzetí jeho posiloval; spolu ale poslal mu některé věty z Husovy knihy »O církvi«, které sám byl vytáhl a k nimž krátké vytknutí bludnosti jejich přidal. V stejném smyslu dopsal arcibiskupovi pražskému v týchž dnech i arcibiskup remešský.[107]) Jestliže takovýmto způsobem ze všech stran na Čechy, jako zemi kacířstvím nakaženou, prstem se ukazovalo, lze pochopiti, že král Zikmud, jako nejbližší mužský příbuzný Václavův a dědic české koruny, docíliv vůbec svolání sněmu, to přesvědčení nabyl, že církevní zmatky v Čechách rovněž evropský význam mají a že i ony nejvhodněji taktéž sněmem církevním srovnány býti mohou.

Tak začal Zikmund vyjedávati s Husem, jsa dorozuměn s králem Václavem; prostřednictvím dvou českých šlechticů, Jindřicha Lefla z Lažan a Mikše Divůčka z Jemnišť, přátel jeho, vyzval ho ještě z Lombardie, k osobnímu se dostavení na sněm Kostnický, aby církevní spor v zemi se urovnal a církevní čest Čech se zachránila. Aby všelikou obavu rozptýlil, přislíbil mu Zikmund již tehdy svým a říše jménem ochranu a obranu. K návrhu z tohoto vznešeného místa svolil Hus ihned bez nejmenšího rozmýšlení; vždyť býval každé chvíle hotov odpovídati a očistiti se; ba on sám kdys odvolal se od papeže k sněmu; a nehledě k tomu, nikdy si ničeho toužebněji nežádal, nežli, aby se mohl veřejně a úplně obhájiti. Nyní mu bylo nejpřednější starostí, aby předem nabyl jasnosti, zda sám jest pravověrným čili kacířem. Proto navrátil se do Prahy, aby před provinciálním sněmem, od arcibiskupa Konráda svolaným, ze své víry a svého učení odpovídal. Proto rozlépal v den před zahájením sněmu, dne 26. srpna, na dveřích velechrámu, farních a klášterních kostelů a na mnohých jiných místech města listy latinské, české a německé tohoto obsahu: že hotov jest před arcibiskupem, před shromážděním všech prelátů a duchovenstvem Čech, počet klásti z víry a naděje, kterou má; kdo ho chce obviniti z bludu anebo dokonce z kacířství tvrdošíjného, nechť prý se tam zapíše, jak se sluší, a

*) Kancléř pařížské university.

dokáže své obvinění; nebude-li to moci, nechť prý utrpí odvetou trest, pro něho samého navržený.

K zemskému synodu samému ovšem Hus nenabyl samozřejmě žádného přístupu, ačkoliv dne 27. srpna v průvodu svých přátel, mistrů Jana z Jesenice, Šimona z Tišnova, Prokopa z Plzně, Jana z Příbrami a jiných před arcibiskupským palácem se objevil, žádaje za vpuštění. Maršálek arcibiskupův, rytíř Šváb ze Švábenic, odmítl ho u vrat oznamuje mu, že důstojné shromáždění právě o jakémsi královském nařízení má jednati a při tom vyrušováno býti nesmí.

Že mu bylo zabráněno objeviti se před sněmem, jehož zasedání sám arcibiskup se vzdaloval, to Hus rovněž oznámil na dveřích královského paláce českou vyhláškou, svědčící králi a vládě, na důkaz, že jemu a jeho zástupcům přístup k zemskému synodu za příčinou jeho ospravedlnění byl odepřen a že také žádný jako žalobce proti němu nevystoupil. On sám prý nyní postaví se před obecným sněmem v Kostnici; a kdo ho z kacířství chce obviniti, nechť to tam učiní.[108]) Příznivěji nežli zemský sněm zachoval se k němu papežský zemský inkvisitor, titulární biskup Mikuláš z Nazareta. Když Hus dne 30. srpna své zástupce požádal, aby jmenovaného inkvisitora v domě jakéhos vysokého státního hodnosty se otázali, zda nějaký blud nebo kacířství při Husovi byl nalezl, tu prohlásil on dobrovolně u přítomnosti Jana z Jesenic a více svědků, většinou šlechticů, česky, řka: »Já jsem s mistrem Janem Husem kolikrát rozmlouval, jeho kázáním častěji obcoval, o různých kusech písma svatého s ním jednal, ale nikdy jsem při něm nějakého bludu nebo kacířství nenalezl, nýbrž ho ve všech jeho slovech a činech poctivým a pravověrným (catholicum) mužem býti nalezl«. Na další dotazy prohlásil týž ještě, že v celé té době, v které zde inkvisitorem jest ustanoven, nikdy žádný mistra Husa u něho z kacířství neobvinil anebo neusvědčil. To obé potvrdil mu jmenovaný prelát také písemně.[109])

Téhož dne, dne 30. srpna, konalo se v klášteře svatojakubském četné shromáždění velmožů říšských, pánů a církevních hodnostářů. Tomuto shromáždění Hus dopsal, žádaje, aby páni veřejně arcibiskupa vyzvali, zda by ho z nějakého bludu neb kacířství neobvinil; v případě záporném nechť dá mu o tom písemné svědectví; přes to přese všecko půjde prý do Kostnice, aby tam svou víru osvědčil. Arcibiskup, byv takto ve shromáždění tázán, prohlásil veřejně, že nezná při něm žádného bludu nebo kacířství a z ničeho takového ho neobviňuje, jenom prý má Hus, poněvadž od papeže klatbou stížen jest, u tohoto se očistiti. Toto prohlášení nedal sice arcibiskup sám písemně, ale tři urození páni to napsali a připojili své pečetě. Tento spis pak poslali králi Zikmundovi, žadajíce, aby Husa na sněmě mocně ochraňoval.[110])

Nyní konečně dopsal Hus dne 1. září r. 1414 ještě z Prahy přímo králi Zikmundovi, děkuje mu uctivě za jeho až posud osvědčenou přízeň, a projevuje svou ochotu do Kostnice na sněm se dostaviti; spolu žádá za královskou ochranu na cestě, jakož i za to, aby na sněmě ve veřejném slyšení svou víru vyznávati a obhajovati směl; nebude prý se báti Pána Ježíše vyznávati a mělo-li by býti, pro jeho pravý zákon smrt vytrpěti.[111]).

Nyní odebral se z Prahy zase na hrad Krakovec, kde poslední týdny před svým odjezdem ztrávil. Tu se dozvěděl, jak činnými jeho odpůrcové byli, předvídajíce líčení jeho pře na sněmě: své žaloby na něho měli již formulované*) a stanovené, i připravovali všechno, čeho bylo potřebí k vyšetřovavacímu řízení; předvolali a pod přísahu vzali všechny osoby, kteréž mohly svědectví proti němu složiti, a o výpověděch jejich sepsali protokoly. K zapravení soudních útrat, kterých bylo lze se nadíti, uložilo si duchovenstvo v Čechách a na Moravě, z větší části k odpůrcům náležející, sbírku, jejíž výnos odevzdali svým splnomocněným, kteří osobně do Kostnice se vypravili. V čele těchto byl biskup Jan »Železný« z Litomyšle, jemuž po bok se postavili čtyři klerikálně smýšlející šlechtici a Štěpán z Pálče spolu s třemi jinými doktory bohosloví z Čech. Avšak také Hus obdržel pomocí přátelskou přepis jak nově stanovených, obžalobných kusů, tak i na důkaz toho sebraných výpovědi svědků; mimo to ale také přepis dřívějších obvinění, která roku 1409 arcibiskupovi Zbyňkovi a roku 1412 Michalem de Causis papežské kurii byla podána; a ještě měl dosti času k tomu, aby větu za větou zodpověděl a tím se k řízení v Kostnici připravoval.[112]) K zapravení cestovních útrat dostalo se mu podpory dobrovolnými příspěvky přátel a ctitelů, které mu tak hojně plynuly, jak jen si přáti mohl.[113]) Hus zřídil dům svůj, maje předtuchu, že smrti vstříc jde; učinilť závěť ve způsobu dopisu, kterýž milovanému žáku Martinovi**) zapečetěný odevzdal, nařizuje mu, aby ho dříve neotvíral, pokud nebude míti jistou zprávu o jeho smrti. Výstrahy a napomenutí, které v tomto dopise s něžností právě otcovskou tomuto mladému muži udílí, ba i ta zpověď, kterou mu sám činí, jsou u vysoké míře úchvatny. A což teprv list na rozloučenou, který byl před nastoupením cesty napsal a zanechal všem, vírou mu připojeným přátelům v Čechách, mužům a ženám! Tu napomíná a potěšuje jich, a naplněn jsa předtuchou smrti žádá jich o jejich ustavičnou a věrnou přímluvu, aby dovedl pevným a vytrvalým zůstati, dobře odpovídati a, musilo-li by býti, i smrť bez bázně vytrpěti. Tento dopis

*) Slovně vytknuté.
**) Martin nebo Martinek z Volyně.

jest prodchnut nejvřelejší, ryzí zbožností a ryze apoštolským duchem.

Jak on sám, tak nedovedli se i přátelé jeho ubrániti tesklivých předtuch. Jistý látař v Praze, rodem z Polska, jmenem Ondřej, rozloučil se s ním osobně těmito slovy: »Buoh buď s tebú! Zdáť mi sě, že sě nevrátíš. Milý v Bohu věrný a ustavičný rytieři, pane Jene, dajť král nebeský, ale ne Uherský, odplatu věčnú za tvú vieru a práci, kterúž máš se mnú!«*) Slova to lásky a žehnání, na něž se Hus ještě v posledním týdnu před svou smrtí k své vlastní potěše byl rozpomenul.[114])

Král Zikmund byl již při prvním, prozatímním projednávání s Husem, mu dal svými důvěrníky nabídnouti bezpečný průvod k sněmu a svou pomoc, aby tam svou při k žádoucímu cíli přivedl. Avšak zhotovení listiny, zajišťující svobodný průvod, kteráž mu měla do ruky dána býti, aby to měl černé na bílém, opozdilo se, a Hus se konečně odhodlal, cestu ve jménu Božím bez průvodního listu nastoupiti, důvěřuje danému knížecímu slovu. Tento list pak skutečně neobdržel dříve, než 5. listopadu, t. j. v době, kdy již do Kostnice byl dospěl. Avšak tři čeští šlechtici měli od krále Zikmunda nařízeno, aby o jeho bezpečnost na cestě a na sněmě pečovali. Byli to Jan z Chlumu, zvaný Kepka, Václav z Dubé na Leštné a Jindřich z Chlumu na Lacemboku, prostě také Lacembok zvaný. Zde jest místo, promluviti o svobodném průvodu. O pojmu a povaze bezpečného průvodu dostalo se v posledních desítiletích jasnějšího světla.[115]) Dříve byl považován »bezpečný průvod« téměř výhradně jen za průvodní list, a ten má také Hus sám na mysli, když vícekrát na to důraz klade, že bez svobodného průvodu (sine salvo conductu) cestu do Kostnice byl nastoupil.[116]) Avšak my musíme dle novějších bádání rozeznávati mezi »živým« a »mrtvým průvodem«. Čeští páni, svrchu jmenovaní, kteří následkem výslovného nařízení krále Zikmunda mistra z Prahy až do Kostnice sprovázeli a i tam mu po boku byli, aby v případě potřeby do opravdy ho chránili, byli mu »živým průvodem«. Již tím bylo i bez listiny slovo královo Husovi v zástavu dáno, k ochraně a obraně jeho osoby proti možnému ukřivdění a ohrožení.

Dne 11. října r. 1414 vydal se z Prahy na cestu, maje ve svém průvodu králem k ochraně sobě dané pány, Jana z Chlumu (Kepku) a Václava z Dubé na Leštné; třetí z nich, Jindřich z Lacemboku, připojil se k nim teprv v Kostnici. Mimo tyto dva šlechtice sprovázelo ho ještě několik učených přatel jeho, z nichž byl mistr Jan z Reinšteina, nazývaný »kardinál«; tento byl farářem městečka Janovic, jehož

*) Slova, počínající: »Milý v Bohu« — »se mnú« nejsou více slova látařova, jak Lechler mylně míní, nýbrž slova Husova, psaná Janu z Chlumu. Viz »Listy Husovy« str. 192.

patronem byl pán Jan z Chlumu; poněvadž dříve králem Václavem k diplomatickým vyjednáváním s kurií*) býval užíván a tudíž často a mnoho s kardinály obcoval, dáno mu jméno »kardinál«, které brzo tak obvyklým se stalo, jakoby skutečně bylo pravým jeho jménem. Dále náležel k průvodu mistrovu bakalář Petr z Mladenovic, tajemník ve službě pána Jana z Chlumu; mimo tyto ještě mnoho jiných s 30 koni. Mladenovic jal se hned při nastoupení cesty vše, co zkusili, přesně zapisovati a jakýsi denník vésti, do něhož vložil listiny příslušné. Tento spis jest literárně nepatrné ceny, ale jako sbírka materialií jest neocenitelný. Když později Husité den úmrtí Jana Husi jako církevní svátek slavili, bývalo zvykem, při bohoslužbě předčítati výtah z Mladenovicova spisu[117])

Cestovatelé jeli do Kostnice přes Sulcbach, Hersbruk a Norimberk.[118]) Zkušenosti na této cestě vykořenily dokonale předsudek, kterýž se při Husovi od mnoha let bezděky byl usadil, a opravily jeho české, národní vědomí. Když totiž r. 1410 papežem Janem XXIII. před kurii do Bologni byl předvolán, obávali se jeho přátelé, že by mohl na cestě svým nepřátelům do ruky padnouti, při čemž na mysli měli zvláště Němce, kteří od katastrofy**) na pražské universitě zdáli se býti naplněni proti němu nenávistí a pomstychtivostí. Odsud měl to Hus, jak z několika výroků v dopisech a listinách jasně vysvítá, za jisté, že v německých zemích rozmrzelost a nepřátelství proti jeho osobě zavládly. Ovšem tím se nemohl tajiti, že stává odpovědného odpůrnictví, ba osobního nepřátelství proti němu při jednotlivých Češích, a najmě při takových, kteří dříve důvěrně s ním byli spřáteleni, ale od let jemu a jeho snahám se byli odcizili; ba tu i tam to také zřejmě vyslovil. A přece zdálo se mu, že německý národ zásadně nepřátelským jest jemu a jeho věci.[119]) Avšak jak veliké bylo jeho překvapení, když překročiv německé hranice, nikde žádné nepříjemnosti nezakusil a se žádným člověkem se nesetkal, kterýž by proti němu nepřátelsky se byl zachoval. Z Norimberka píše devátého dne cestovního: »Také vězte, že žádného dosud nepocítil jsem nepřítele!« Naopak, všude byl dobře přijat, ba na některých místech s vybranou pozorností a uctivě uvítán. Toho příčinou byla namnoze pouhá zvědavost, poněvadž se vědělo, že český mistr před sněmem se postaviti má a poněvadž jméno Husovo bylo v ústech všech lidí. Avšak namnoze potkal se přece také s hlubším zájmem o tuto věc a o své učení. Nebo ve větších městech dal vyhlášky německé a latinské na dveře chrámové přibíti, zpravuje jimi obyvatelstvo o své cestě do Kostnice; jde prý vydati

---

*) Římskou.
**) Osudný převrat.

počet ze své víry; jest prý odhodlán svou víru až do smrti vyznávati; kdo ho chce obviniti z nějakého bludu, nechť prý tak učiní před sněmem, kde mu odpoví. Tyto vyhlášky došly pochvaly; on pak dal se v rozmluvy s měšťany, a tito, ba i někteří duchovní prohlásili, že jsou spokojeni. Oba šlechtičtí průvodčí jeho pak učinili si to úkolem, aby, kde jenom mohli, svědectví vydávali o nevinnosti mistrově. Tak byl se v hornošvábském říšském městě Bibrachu rytíř Jan z Chlumu súčastnil v rozmluvách s kněžími a duchovenstvem s takovou čilostí, že ho v městě za doktora bohosloví měli; pročež ho Hus od této chvíle žertovně jen »doktorem bibrašským« nazýval.[120]) Naproti tomu nanovo zkusil Hus již cestou a sem tam, zúplna ale v Kostnici samé, že nepřátelství proti němu nikde není horší, než při vlastních jeho krajanech. Již z Norimberka píše dne 20. října r. 1414 svým přátelům v Čechách: »Přiznávám se tedy, že není nepřátelství ke mně většího, než u obyvatelů království Českého.« Tato zkušenost učinila patrně hluboký dojem na něho. I měla ten účinek, že národní předsudky, jimiž byl až dosud opanován, životem samým byly vyvráceny a uklizeny, že jeho smýšlení zbaveno bylo jistých, těsných partikularistických*) pout, a že on sám na výši oekumenického**) smýšlení jest pozdvižen.

V Norimberce oddělil se pán Václav na Leštné od Husa a šel za králem Zikmundem, aby se zasadil o vydání přislíbeného průvodního listu, a aby přijal listinu (mezi tím dne 18. října královskou kanceláří ve Špýru vyhotovenou). Z Norimberka obrátil se Hus za ochranného průvodu pána Jana z Chlumu přímo ku Kostnici. Na této cestě předcházel ho o jeden den německý prelát, biskup z Bukovce, rovněž do Kostnice jdoucí, a varoval všude lid před ním. To však nemělo žádných jiných následků, než ten, že lidé tím žádostivěji příchod tohoto neobyčejného muže očekávali, a když se objevil, jemu vstříc se hrnuli. Když se dne 3. listopadu r. 1414 ku Kostnici přibližoval, vyšlo mu vstříc za město množství lidí a sprovázelo ho za velikého návalu až k hospodě jeho, kterouž nalezl u jedné dobrotivé měšťanky, jménem Fídy; Jan z Chlumu nazývá ji v jednom dopise, Husovi do vězení psaném, »druhou vdovou ze Sarepty«.[121] Již příštího dne, 4. listopadu, měli oba pánové z Chlumu, Jan a Jindřich, u Jana XXIII. slyšení. Oznámili mu, že mistr Hus přibyl, a přimlouvajíce se za něho, prosili za ochranu pro něho.

Papež, který nebyl bez obavy o svou vlastní osobu a bez potřeby žádného přízeň si pokaziti nechtěl, přislíbil ihned, že Hus zde má míti úplnou bezpečnost, byť by i jeho, totiž

*) Obmezujících.
**) Všeobecného.

papežova bratra byl zabil. Ku zprávě, že král Zikmund v ochranu ho vzal, připojil papež prohlášení, že pře jeho prozatím má býti odložena, že interdikt a klatba na něho daná mají býti suspendovány.*)

Avšak papež spolu s kardinály poslal dne 9. listopadu biskupa kostnického, jakož i jednoho officiála**) a právníka kurie k Husovi, kteří ho vyzvali, aby se při mši neobjevoval, poněvadž by to budilo pozornost a pohoršení. Hus se podrobil tomuto nařízení a choval se úplně v tichosti; neustále zůstával ve svém obydlí a užil sobě dané chvíle jedině k tomu, aby se připravil k zodpovídání svému před sněmem.

Mezi tím byl dne 5. listopadu také pan Václav z Dubé a na Leštné do Kostnice dospěl, a doručil mistrovi, jenž již ode dvou dní v městě byl, dávno kýžený průvodní list. Avšak i jeho protivníci přišli a pracovali bez překážky a neunavně proti němu. Nejvíce přičinili se dva sourodáci jeho, které již známe, oba Češi rodem, totiž Michal z Německého Brodu a Štěpán Páleč. Prvnější z nich, který byl dříve farářem u sv. Vojtěcha v Praze, byl již r. 1412 z uložení pražského farního duchovenstva k papežskému dvoru cestoval, aby tam proti Husovi pracoval. Mezi tím byl od Jana XXIII. jmenován zástupcem v záležitostech víry (procurator de causis fidei). Od té doby nazýval ho Hus a přátelé jeho jenom Michalem de Causis[122]) Brzo přišel také Štěpán z Pálče do Kostnice; i připojil se za účelem společného jednání k Michalovi, kterýž již druhého dne po Husově příchodu na dvéře chrámové dal vyvěsiti vyhlášky, v nichž ho nazval kacířem, v klatbu daným. Páleč byl od mladosti své Husovým přítelem a ve smýšlení soudruhem; teprv r 1412 dal se jiným směrem, přešel konečně docela do táboru papežského, a stal se jeho nejúhlavnějším nepřítelem a stihatelem. Oba tito mužové usilovali v Kostnici spojenými silami o to, aby obžaloby proti němu určitě formulovali a mimo to smýšlení nepřátelské proti němu vzbuzovali, t. j. rozhodné členy sněmu proti němu popuzovali. Najmě obraceli se k těm z kardinálů a prelátů, kteří vládli největší mocí, jakož i z doktorů bohosloví, dominikánů a členů jiných řeholí, aby je proti němu popudili.[122]) Při tom upotřebili různě sestavených, domnělých bludů, které částečně na výtazích z Husových spisů se zakládaly.

K těmto piklům svých protivníků musil Hus takřka se svázanýma rukama tiše přihlížeti. Avšak i to mrzelo protivníky, že mistr toho měl vůli, své zásady vyjadřovati před přáteli, kteří ho v jeho hospodě navštěvovali, a jim zjednávati uznání. Tu pojednou rozšiřovala se pověst, že Hus se pokusil

*) Zastaveny.

**) Buď vikář čili zástupce biskupův u věcech světských, anebo účetní úředník papežův.

o útěk z města, jsa skryt ve voze senném. V této pověsti nebylo ani slovíčka pravdy;[124]) proto přece užito bylo jí k tomu, aby se odůvodnila nutnost jeho zatčení.

Dne 28. listopadu objevili se v poledne v jeho obydlí biskupové augsburský a tridentský, provázeni jsouce starostou kostnickým a jistým rytířem, Hanušem z Badenu (»Poden«), aby ho, jak udávali, sprovodili k slyšení před papeže a jeho kardinály. Tu odvětil pán Jan z Chlumu, kterýž patrně účel tohoto pozvání prohlédl, tónem velice podrážděným, že on sám spolu s pánem Václavem na Leštné od krále Zikmunda, tehdy dlícího na Furlansku, za osobní bezpečnost Husovu zodpovědným jest učiněn. Že tudíž do příjezdu králova podle výslovně projevené vůle jeho ničeho v této záležitosti nesmí býti činěno; nechť prý mají se na pozoru, aby se cti královy nedotkli! Biskup tridentský pak odpověděl, že nemají ničeho zlého za lubem, že přišli v úmyslu pokojném. Mezi tím byl sám Hus od stolu povstal a odvětil, že sice sem proto nepřišel, aby s kardinály vyjednával, nýbrž aby před **celým sborem** odpovídal; proto přece že na žádost kardinálů hotov jest, ihned přijíti a odpovídati; ale že také chce raději smrt si zvoliti, nežli ustoupiti od pravdy, o kteréž se z Písma anebo jiným způsobem přesvědčil. Ostatně se později objevilo, že, ačkoliv přátelské jednání bylo předstíráno, samo obydlí a vůkolní domy všechny obsazeny byly ozbrojenými měšťany. Když mistr se schodů sestupoval, potkal domácí paní; rozloučil se se s ní těmito slovy: »Bůh tě žehnej!«; odpovědí její byly slze. Vsednuv na koníka, odebral se do paláce papežova, jsa provázen pánem z Chlumu a poslanci, kteří pro něho byli přišli.

Tu nalezl shromážděné kardinály, kteří mu oznámili, že má býti vyslýchán o tom, jak se to s mnohými těmi bludy má, o nichž se pravilo, že je v Čechách rozšiřoval. Hus odpověděl s náležitou uctivostí, že chce raději zemříti, nežli v některém bludu setrvati; že prý dobrovolně přišel do svatého sněmu, jestliže mu nějaký blud bude dokázán, jest prý hotov jeho se ve vší pokoře zříci. Toto jeho vyjádření s pochvalou bylo přijato. Avšak kardinálové se ihned vzdálili a zanechali ho samotného pod vojenskou stráží; toliko pán z Chlumu zůstal mu po boku. Teprv odpoledne počínajíce čtvrtou hodinou dostavili se opět kardinálové do obydlí papežova. Nyní přišli sem také čeští protivníci mistrovi, naplněni škodolibostí, Michal, Štěpán z Pálče a jiní; ale také jeho přátelé se dostavili, Jan z Reinštejna a Mladenovic. Po několika hodinách dohodli se kardinálové o tom, co s ním díti se má: papežův správce domu oznámil pánu z Chlumu, libo-li mu, že může jíti, mistr Hus pak že musí zde zůstati. Tím byl pán Jan v nejvyšší míře pohněván, přikročil rychle k papeži, a

vytýkal mu před kardinály zrušení daného slova, sice ve vší formě »sv. Otci« příslušné, ale věcně bez ohledu; když prý totiž on, pán z Chlumu, mu oznámil (dne 4. listop.), že z nařízení římského krále za bezpečného průvodu mistra sem přivedl, bylo prý mu papežem dáno ujištění, že Hus zde může bezpečně a nerušeně se zdržovati — a nyní prý ho zajímají; papežův komorník prý to byl, jenž v hospodě Husově se objevil, aby ho sem odvedl! On, pán z Chlumu, hlasitě prý hlasu svého pozdvihne proti všem těm, kteří svobodný průvod králův porušili! Proti tomu měl papež toliko slova slabé omluvy: »bratři moji (kardinálové přítomní), vědí, že jsem nikdy a nikdy nerozkázal, aby byl jat.« Později řekl pánu z Chlumu důvěrně, že již jest ku kardinálům v poměru napjatém; oni že mu zajatého vnutili. Avšak při tom zůstalo; ještě téhož večera jest Hus dopraven do obydlí jakéhos kostnického kanovníka a tam po 8 dní ozbrojenci ostříhán. Potom (6. prosince) přeložili ho do kláštera dominikánského a dali do tmavého, se stokou hraničícího vězení. Ký div, že Hus v takovémto nezdravém obydlí za několik týdnů ochuravěl.[125])

Že zajetí mistrovo pod záminkou nevinné konference*) způsobem v pravdě lstivým bylo uskutečněno, nedá se zapříti. Český pán měl plné právo k hněvu nad tímto falešným, nevěrným jednáním. Vina tohoto nepoctivého skutku ovšem není při papeži samém — potud byla důvěrná omluva Jana XXIII. odůvodněna — nýbrž při kardinálech; nebo prvnější byl již ovládán předtuchou trestajícího soudu, kterýž na něho přicházel, a neměl odvahy, anebo také ne síly, aby svou vůli vůči kardinálskému kollegiu**) prosadil. Nejenom rozhodní mužové sboru chovali zásadu, že obecný sbor jest vyšší papeže, nýbrž i papež Jan XXIII., co Baltazar Cossa byl ohrožen hrozným soudem pro své přečiny a zločiny. Bylo to kardinálské kollegium, které v této záležitosti jednalo a spáchanou lesť cele zavinilo. Kromě toho byla, jak pán z Chlumu s dosti silným důrazem připomenul, v zástavu daná čest krále Zikmunda a říše hrubě porušena. Zikmund byl osobu Husovu vzal ve svou a říše ochranu a obranu, byl také všem úřadům nařídil, aby mu při jeho pobytu všechnu ochranu a obranu poskytly A tomu na odpor byl nyní bez předběžného slyšení a výslechu, prostě cestou správní (policejně, ne soudně) jat a uvězněn. To bylo křiklavým porušením svobodného průvodu, tím byla čest králova co nejhanebněji poškozena. Ovšem připověděný svobodný průvod nechránil mistra před církevně-právním soudním řízením, po případě před odsouzením od nejvyššího církevního soudního dvoru a před vykonáním trestního rozsudku, v nej-

*) Porada.
**) Sbor.

horším případě před popravením jako kacíře. Za nejpřesvědčivější vyšetření toho máme děkovati témuž učenci, kterýž vysvětlil rozdíl mezi »živým« a »mrtvým průvodem«.[126]) Dle toho musí se rozdíl činiti mezi politickým a soudním průvodem. Ten průvod, jehož Zikmund poskytl Husovi, nemá dle znění dotyčné listiny, porovnané s podobnými průvodními listy ze XIV.—XVI. věku, ovšem význam soudního (processuálního), nýbrž politického průvodu. Tak rozuměl Hus sám průvodnímu listu, i jeho přátelé, čeští páni. Nuže, Hus byl své svobody zbaven, vojensky ostříhán, ba do vězení uvržen bez soudního řízení a dokonce bez proneseného soudního rozsudku, cestou správní a k tomu potutelným způsobem. To bylo patrným porušením králova ujištění i papežova slibu, neomluvným urażením královského majestátu *), útokem na čest říše.

Jan z Chlumu dodržel slova. Co jen mohl, činil, aby svého chráněnce osvobodil. Ihned jal se pronášeti hlasité žaloby na papeže a kardinály, pravě, že Husa byli uvěznili, nedbajíce bezpečného průvodu mu poskytnutého. Předkládal královský průvodní list různým hrabatům a pánům, prelátům na sboru a měšťanům města Kostnice. Nedodělav se tím vším ničeho, uchopil se právního prostředku ohražení proti tomuto uražení říšské moci, a sice vyhláškou, opatřenou pečetí svou, latinsky a německy na dveřích velechrámu kostnického dne 24. prosince přibitou.[127])

Nyní vše záleželo na tom, zda král Zikmund hotov a a dosti mocen jest, aby svou česť a říše plnou moc zachránil. Avšak tu bylo mnoho slov a málo skutků. Když ještě na cestě do Kostnice pánem z Chlumu o uvěznění mistrovu byl zpraven, rozpálil se v nejvyšším hněvu, rozkázal ihned, aby Hus z vě-vězí byl propuštěn a hrozil, že dá vězení jeho násilím otevříti. Avšak to byla pouhá slova, ale žádný skutek. Když konečně o svaté noci (24.—25. prosince) do Kostnice dospěl, dal v několika konferencích**) s kardinály a preláty těmto pocítiti celou svou nevoli nad urážkou, sobě učiněnou, opustil více než jednou pln hněvu shromáždění; jednou dokonce opustil i město, jakoby chtěl sbor ponechati sobě samému. Avšak to byla více vášeň, nežli odhodlanost vůle. Když mu bylo v odpověď dáno že církev má právo, aby kacíře dle církevních zákonů soudila a že toto právo nemůže býti zrušeno právem krále, chránit, poddaného; a když na jeho hrozbu, že Kostnici opustí v odpověď mu dáno bylo, že sbor se ihned rozejde, bude-li jeho řádné činnosti brániti: tu byl v koncích se svou logikou***) a rázností. Jemu vše záleželo na sboru, na jeho trvání a výsledku; vždyť uskutečnění tohoto sboru bylo podstatně jeho

*) Nejvyšší, nikomu nepoddaná moc a hodnost.
**) Porada.
***) Rozumověda, myslověda.

dílem. Proto vzdal se ve při Husově dalšího odporu proti kardinálskému sboru; [128]) počínaje 1. lednem r. 1415. dal rozepři s mistrem volný průchod; a opět o několik měsíců později on to byl, kterýž sbor dokonce proti Husovi popuzoval. I zde to byl také pouze »první krok«, kterýž něco stál. Hus byl Zikmundem sněmu obětován. Zůstal vězněm, především ve vazbě vyšetřovací; tím ale byl také jeho osud již zpečetěn. Zikmund tím učinil volbu, která mu již za trvání sněmu zlé hodiny způsobila, která ale také obraz jeho povahy pro potomní doby a v dějinách poskvrnila skvrnou slabosti věrolomnosti.

Dne 4. prosince r. 1414. byl papež jmenoval výbor tří biskupů, aby Husa předběžně vyšetřili; byl to latinský patriarcha Jan z Cařihradu a biskupové Jan z Bukovce a Bernard z Citty di Castello v církevním státě. Tito předvolali všechny obviňovací svědky a vyslýchali je, zavedše je prvé do vězení Husova, kde v jeho přítomnosti byli vzati pod přísahu. Toto stalo se, ačkoliv tehdy právě byl velice nemocen, bezohledně, neméně než s 15 svědky jednoho dne. Také prosil ústně komisary o zástupce, jelikož někteří svědci, jako Štěpán z Pálče, jeho osobními nepřáteli byli; to mu bylo sice ihned přislíbeno, ale později odepřeno, poněvadž prý to jest proti zákonu, člověku podezřelému z kacířství nesmí prý žádný pomáhati. [129]) Jakmile poněkud se zotavoval, předložili mu komisaři k zodpovídání listinu, na níž bylo proti němu sestaveno 42 článků obžalobných. Tuto práci vykonal Štěpán Páleč. Většina článků (1—37) byla vzata z jeho spisu »o církvi«; pět posledních (38—42) táhnou se k výrokům v jiných spisech, ba i v kázáních, dopisech atd. Ihned sepsal odpovědi, v nichž obžaloby doslovně podává, avšak také kus za kusem ihned objasňuje. Při některých článcích dokazuje že výroky jeho buď zkomolili, buď dodatky zfalšovali, ze souvislosti vytrhli a převrátili. Při jiných větách dokazuje, že domnělé bludy mnohem více pravdami jsou; tento soud odůvodňuje z Písma svatého, jakož i z církevních otců, najmě z Augustina, Řehoře Velikého, a z vysoce vážených učitelů středověkých na př. Bernarda z Clairvaux (čti: Klervó), Grossetête-a (Lincolniensis*) a jiných. [130])

Pálečem přichystaný základ k obžalobě proti Husovi měl namířeno hlavně na jeho smýšlení o církvi a hierarchii. Mezi tím připojil se k tomu z Čech nový kus, po němž dychtivě sáhli, aby ho proti Husovi upotřebili. V Praze byl mistr Jakub ze Stříbra, pro svou malou postavu obyčejně Jakoubek zvaný, důvěrný to přítel Husův a po jeho odchodu nejhlavnější vůdce strany, koncem roku 1414. začal přisluhování

*) Linkolnský.

svatou večeří Páně pod obojí způsobou, t. j. podávání kalicha všem kommunikantům*) v učení obhajovati, což se stalo v akademické disputaci; ba on postoupil dokonce ke skutku, totiž ke skutečnému podávání kalicha laikům (communio sub utraque)**), jsa dorozuměn s velikým počtem přátel a soudruhů. Rychle došlo k tomu, že ve více kostelích kalich pravidelně spolu byl podáván. Příště stal se kalich rozlišovacím odznakem strany. Zakročení arcibiskupského ordinátu***) zůstalo bezvýsledné. Jakub ze Stříbra byl předvolán; dostavil se náležitě, byl však dalek toho, aby nějakému nařízení se podrobil; ani klatba církevní ničeho nepořídila, bylo jí vzdorováno. Ostatně nebyli pražští husité v příčině otázky kalicha mezi sebou svorni. Záleželo na tom, jak Hus sám o věci té se vysloví. Proto prosil Jan z Chlumu, kterýž v Kostnici byl zůstal, listem Husovi do vězení poslaným o jeho rozhodnutí, »protože mezi bratry dosud je jakási pro to roztržka«. Tento projevil své mínění v několika listech. Toto jest rozmyslné a mírné; není prý to právě povinností a k spasení nutné, svatou večeři pod obojí způsobou přijímati a podávati, ovšem ale jest prý dovoleno a s užitkem, přijímání také pod způsobou kalicha dobrořečení konati. Spolu vybídl z vězení své přátely v Kostnici, o to pracovati, aby bullou podávání kalicha bylo dopuštěno těm, kteří by z pobožnosti toho žádali.[131]) Toto přesvědčení souhlasí s míněním, které o této otázce Luther v jisté době měl a vyslovil. Ovšem do zcela jiného tónu uhodil Hus o několik měsíců později, když sněm dne 15. června r. 1415. přímo zákaz přijímání pod obojí způsobou byl vydal. To zdálo se mu býti velkolepou pošetilostí, proto volá pln rozhorlenosti: »to jest: zvyk a obyčej stavěti nad slovo Boží, nad ustanovení Kristovo, nad nařízení apoštola Pavla!« Potom prosil kazatele v Betlémské kapli pražské, Havlíka, pro Boha, aby více neodporoval mistru Jakoubkovi, aby nestalo se roztržení mezi věrnými k zřejmé radosti zlého nepřítele.[132])

Žádání kalicha pro laiky a utrakvistické†) přijímání, bylo protivníkům vítáno jako nový terč útoků na Husa a jeho stranu. Přece neměly se věci tak, že by, jak se mínilo, teprv nyní otázka učení byla se vzala na přetřes, a reforma na křesťanskou nauku se byla rozšířila.[133]) Anobrž až posud již bylo vzalo se na přetřes učení, najmě pojem církve a co s ním souvisí, kdežto kromě toho toliko církevní život a kusy církevního řádu se uvažovaly. Nyní však zasáhla reforma do obvodu kultu††) a to bylo významu rozhodného;

*) Přijímající večeři Páně.
**) Přijímání pod obojí totiž způsobou, chleba a vína.
***) Úřad, který jménem biskupovým duchovní právomocnost vykonává.
†) Pod obojí, totiž způsobou.
††) Bohoslužba.

vždyť samo odnětí kalicha bylo toliko v církevní praxi*) znenáhla zvykem se stalo, byloť vlastně toliko částí řádu bohoslužebného se stalo a učení bylo k tomu jen jako prostředek zastírací, ve formě pomocné věty přitaženo.

Mezi tím zdálo se, že blížící se rozhodnutí o Janu XXIII. způsobí obrat, Husovi příznivý. Nejpřednějším a nejnaléhavějším úkolem sněmu bylo, aby uklidil pohoršlivý rozkol papežský a navrátil jednotu rozervané, povšechné církvi evropské. Reforma v hlavě a údech byla předmětem toliko druhé řady, jako prostředek k pojištění cíle. V prvnější příčině vnucovalo se sněmu přesvědčení, že musí vzdáti se úřadu všickni tři papežové, a sice zvláště Jan XXIII. a po něm i Řehoř XII. a Benedikt XIII. Jan XXIII. prohlásil (2. března r. 1412) ochotu, že dobrovolně se zřekne, avšak pod jistými podmínkami. Brzo však vyhledával vytáček a konečně prchl z Kostnice dne 20. března, jsa převlečen za pacholka. Všickni jeho služebníci rovněž opustili město a tak odevzdali dosavadní papežští strážníci Husovi dne 24. března klíče k jeho vězení králi Zikmundovi. Nyní bylo tomuto snadnou věcí, aby dodržel svého královského slova, aby svou česť zachránil: mohlť jenom rozkázati, aby Hus byl propušťěn. Tento však neoddával se v tomto rozhodném okamžiku žádným sanguinickým**) nadějím; nicméně měl to za možné, že ho král na svobodu propustí.[134]) Nepochybně vynaložili Čeští páni v městě vše na to, aby nyní jeho propuštění vymohli. Vždyť bylo před několika týdny shromáždění českých a moravských pánů poslalo Zikmundovi česky psaný upřímný list, jímž ho při jeho královské cti vyzývali, aby toho ze žaláře propustil, jemuž se křiklavého bezpráví dostalo za opovážlivého nevážení si ochrany, kterouž slavně byl přislíbil. S druhé strany obávali se odpovědní protivníci velice vážně, že by Hus z této příčiny mohl z rukou jejich vychvácen býti.[135])

Avšak při Zikmundovi byl počáteční hněv nad urážkou, se strany kardinálů jemu učiněnou, dávno se vykouřil. Naopak sněm stal se mu tím milejším, čím rázněji záležitost sjednocení do rukou bral. Proto byl dalek toho, aby zasáhl do začatého již přípravného vyšetřování Husova. Naopak, on radil se s otci sněmu o tom, co s Husem díti se má; a dle jejich dobrého zdání odevzdal vězně biskupovi kostnickému téhož dne, v němž klíče k jeho vězení do rukou svých dostal. Tento pak dal ho v nastávající noci dopraviti na svůj hrad Gottlieben, ležící $^3/_4$ hodiny pod Kostnicí na Rýně v kantoně thurgavském: tam mu za vězení vykázali nejvyšší patro západní zámecké věže. Tu zůstal od 24. března až do 5. června

---

*) Výkonné používání jistých prostředků, jednání (bohoslužebné).
**) Lehkokrevný prudký, živý.

r. 1415 (73 dní). Avšak v biskupském hradě se mu hůře dařilo, než dosavad: v dominikánském klášteře byli mu strážcové jeho, stavše se prodlením času, obcováním s ním a vlivem jeho vznešených přátel z Čech přívětivějšími, vždy větších svobod poskytli; on směl dopisy psáti, ba tu i tam návštěvy svých přátel přijímati. Na Gottliebenu však musil ve dne pouta nositi, v noci pak míval ruce přikovány ke zdi, u níž postel jeho stála: strava byla špatná, na novo v nemoc upadl. Z jeho vězení u dominikánů stává 16 listů jeho; z doby desítitéhodního vězení na Gottliebenu nemáme ani jediného. Z venku přicházející listy, knihy, návštěvy byly mu zadrženy.

Následkem útěku Jana XXIII. byly, jak věznění, nařízené jím, pokud se týká kardinály jeho jménem, tak i jím daná plná moc k přípravnému vyšetřování Husovu vyřízeny. Vazba byla jménem biskupa kostnického dále vedena; na místě oněch tří papežem ustanovených komisařů svěřil nyní sněm přípravné vyšetřování čtyřem jiným prelátům, v jejichž čele byl jeden z náčelníků sněmu, kardinál Petr d'Aily, arcibiskup kambrayský. Avšak o vyslýcháních, kterým ho tito prelátové na hradě Gottliebenu podrobili, není naprosto ničeho známo, poněvadž se děla s vyloučením vší veřejnosti, a on sám žádných dopisů psáti nesměl. Avšak právě tato tajnost vyšetřování, jakož i tuhá vazba daly přátelům jeho v Čechách, ba i v Polsku, novou příčinu k hlasitým stížnostem. Nakládání s Husem se strany církve i říše pociťovalo se hořce a bolestně v otčině jeho široko daleko mezi soukmenovci a druhy stejného smýšlení; hluboké rozechvění zachvátilo mysle. Najmě dala česká šlechta v Čechách a na Moravě výraz těmto citům. Dne 8. května shromáždilo se v Brně 10 pánů markrabství Moravského, aby králi Zikmundovi domluvili. Nestěžovali sobě více toliko do zatčení mistrova, bezprávně vykonaného, nýbrž nyní konečně také do nespravedlivé a nemilosrdné přísnosti, s kterou se s ním na Gottliebenu nakládalo, jakož i do tajnosti vyšetřování; i žádali, aby z vazby byl propuštěn a veřejně vyslýchán. O čtyři dny později, v neděli dne 12. května, podepsalo neméně než 250 pánů, rytířů a zemanů z Čech a Moravy v Praze podobný spis, svědčící králi Zikmundovi, v němž tonem ještě důraznějším za propuštění mistrovo žádali, vyzývajíce, aby nebyl více způsobem neoprávněným k hanbě českého národa obviňován, nýbrž z vazby propuštěn, a aby směl se domů navrátiti. Spolu s tímto podáním králi poslali dopis českým a moravským pánům na dvoře Zikmundově, žádajíce je, aby k témuž účelu důrazně se přičinili.[136]) Podobný krok byl učiněn dne 13. května v Kostnici samé členy české šlechty, tu přítomnými, kteří byli Husovi přátelé: Václav z Dubé, Jan z Chlumu, Jindřich z Lacemboku a jiní, spojivše se s několika pány polskými, podali kon-

ferenci*) poslanců čtyř národů sněmovních (německého, anglického, francouzského a italského), ve františkánském klášteře shromážděné, pamětní spis, v němž si stěžovali do zatčení, vykonaného proti královskému slibu a bez výslechu, i do dosavadního nakládání s ním, žádajíce za nápravu. Kromě toho stěžovali si čeští páni svým vlastním jménem, že protivníci českého národa utrhavé pověsti na sboru v oběh dali, n. p. že v Čechách svátosť krve Kristovy v lahvích kolem se roznáší, dále že ševci zpověď přijímají a svatou večeři podávají. Takovým utrhačům přece prý nemá býti věřeno, tím více mají prý býti zejména jmenováni, aby ve lži mohli býti postiženi.[137])

Samo sebou se rozumí, že na tyto žaloby odpověděli protivníci a jejich jménem zvláště biskup litomyšlský, Jan »Železný«; učinil tak obzvláště v jiném sezení sněmovních poslanců, dne 16. května. Tyto řeči, pokud se týká spisy, a odporné řeči byly zakončeny dne 31. května prohlášením patriarchy antiochenského, že sbor Husa za žádných okolností z vazby nepropustí, byť by i tisíc měšťanů chtělo za něho státi; pokud pak jde o žádosť za veřejné slyšení, té prý bude vyhověno.[138])

Prve ještě, nežli tato přelíčení se děla, byl sbor, patrně v souvislosti se pří Husovou, odsoudil oněch, od r. 1403. často připomenutých 45 článků Viklefových, a jeho sama byl prohlásil za kacíře, kterýž až do své smrti nenapravitelným zůstal. To stalo se již dne 4. května r. 1415. v osmém plném sezení sněmu, když již v pátém sezení, dne 6. dubna, připravení této záležitosti a podání zprávy v příčině Viklefa a jeho učení téže komisi bylo uloženo, které přípravné vyšetřování Husa samého bylo svěřeno. Sněm bez odporu považoval obě záležitosti za náležející k sobě. V šestém sezení (17. dubna) doporoučelo se komisařům urychlení zprávy. Dne 4. května (8. sezení) byl čten rozsudek na Viklefa a sněmem přijat. Zněl pak v ten smysl, že v přítomné době Viklef jest vůdcem v boji proti křesťanství a svaté církvi; pročež schválilo se odsouzení jeho knih (zvláště dialogu a trialogu), které prý vysloveno bylo universitami v Oxfordě a Praze arcibiskupy v Canterbury**), Yorku a Praze, jakož i koncilem v Římě r. 1412.; zvláště bylo 15 článků na základě prozkoumání jistým počtem členů v přítomném sboru, jako dílem bludných, dílem dokonce kacířských, dílem pohoršlivých a revolucionářských zavrženo, odsouzeno a zakázáno[139])

Čím bezvýminečnější bylo odsouzení Viklefovo, tím beznadějněji utvářily se vyhlídky pro Husa samého; vždyť byl

*) Společná porada, shromáždění poradné.
**) Čti: Kentrbőry.

považován, a ne bez příčiny, za přívržence Viklefova. Dne 31. května stalo se usnesení, aby Jan Hus dne 5. června sborem ve veřejném sezení byl slyšán. Proto byl vězeň onoho dne z hradu Gottlieben do Kostnice zpět odveden a do františkánského kláštera, t. j. do městské věže, spojené s klášterem bosáků, vsazen; zde ztrávil poslední týdny. Podivuhodná věc jest, že o dva dni dříve, dne 3. června, sesazený a na útěku postižený papež Jan XXIII., nyní opět »Baltazar Cossa«, do téhož hradu Gottlieben byl přiveden, tak že v této budově oba mužové několik dní jako vězňové sněmu seděli: zbožný Pražský mistr a bývalý »svatý otec«, jehož nyní veřejné mínění jako »vtěleného ďábla« v ošklivosti mělo.[140]) Rozdíl byl toliko ten, že českému mistru všickni jeho přátelé s nezvratnou příchylností, uctivostí a věrností oddáni zůstali, když ve vězení dlel, a až k hranici, ba i přes děsnou smrť; kdežto od svrženého papeže všickni dosavadní ctitelé a přátelé se odvrátili a ani k jeho žádosti svoliti nechtěli, aby s ním k jeho potěše si dopisovali.[141])

Konečně byl Hus, jak byl původně již si přál a opětně byl žádal, před sněmem ve veřejném sezení vyslýchán a to nejenom jednou, nýbrž ve třech různých dnech. První veřejné slyšení bylo ve středu dne 5. června, v jídelně kláštera františkánského (sál tento jest nyní jídelnou v »ostrovním hotelu«, v nějž někdejší klášter jest proměněn). Shromáždění církevních knížat a sněmovních členů bylo přečetné. Prve než Hus byl předveden, byl čten obžalobný spis spolu s výpověďmi svědků obviňovacích a větami, jak se pravilo, ze spisů jeho vyňatými, které ale částečně nebyly podány správně a poctivě. Když do shromáždění byl uveden, předložili mu jeho spis »o církvi« a jeho sporné spisy proti Stanislavovi ze Znojma a Štěpánovi Pálečovi, jeho vlastní rukou psané, a otázali se ho, zda se k nim jako k svým vlastním zná. Hus vzav tyto rukopisy do ruky, prohlédl je zevrubně, pak pozdvihl je do výšky a vyznal veřejně, že jsou jeho, prohlásil však ochotu, že pokorně napraví, jestliže mu bude dokázáno, že něco nesprávného nebo bludného obsahují. Potom četli věty z jeho knih vyňaté a vypovědi svědků; chtěl-li mistr při některých kusech odpovídati, přerušili mu mnozí najednou řeč. Pokoušel-li se o důkaz, že ve výtazích jednotlivé jeho výroky chybně jsou vyloženy, tu pravili: »Zanech své sofistiky*) a odpověz ano nebo ne!« Dovolával-li se výroků učitelů církevních, volali mnozí: »To sem nepatří!« Mlčel-li, křičeli jiní: »Nyní mlčíš! to jest důkazem, že skutečně tyto bludy chováš!« Při vší této vášnivosti a rozčilenosti shromáždění zůstal klidným a smělým; když zase mu

---

*) Umění záludné, mudráctví, chytráctví.

slova bylo dopřáno, neostýchal se hlasitě připomenouti: »Měl jsem za to, že v tomto sboru jest větší poctivosť, dobrota a řád.« Načež odvětil předseda shromáždění, Jan z Brogni, karninál-biskup z Ostie: »Tak-li mluvíš? Ty na hradě (Gottlieben) mluvil jsi pokorněji!« Hus mu odpověděl: »Poněvadž mne tehdy nikdo nezakřikoval; nyní však všickni křičíte naproti mně!« Zdá se, že to cítili, jak si uškodili[142]) a že není radno, v tomto jednání pokračovati; sezení bylo na pátek, dne 7. června, odročeno. Hus byl odveden arcibiskupem z Rigy; spatřiv při tom své přátely, podal jim ruku, požehnal je i kolem stojící lid, a vystupoval vesel po schodech vzhůru ke svému vězení. Ještě téhož dne potěšoval písemně své v Kostnici meškající přátely: již prý ode dvou obžalobných článků proti němu upustili; doufáť prý v Boha, že ještě více jich bude vyvráceno, atd.[143])

Při druhém veřejném slyšení, rovněž v jídelně kláštera bosáckého, dne 7. června, byl průběh jednání slušnější, mírnější, vždyť tentokrát obcoval sám král Zikmund valnému shromáždění a jeho jménem, jakož i jménem předsedajícího kardinála byla dána výstraha, že každý, kdo by se opovážil křičeti, ze sálu bude vypuzen. To poslednější víme z výroku, který Hus sám průběhem tohoto slyšení učinil. Základem tohoto výslechu byly jisté články, které domněle svědky byly stvrzeny a táhly se jednak k spisu »o církvi«, jednak k pražským událostem od r. 1408.

Při tom byl rozebírán najmě poměr Husův k Viklefovi. Že by si byl osvojil Viklefův útok na učení o přepodstatnění ve svaté večeři, popíral vytrvale, nedal se také másti předsedou shromáždění kardinálem Petrem d'Aily, a některými anglickými doktory, kteří z jeho realistického*) stanoviska filosofického chtěli souditi, že důsledně musí popírati přepodstatnění a jistiti trvání chleba i po posvěcení. Obrana mistrova přece učinila takový dojem, že sám jeden z anglických doktorů na sněmě to vyslovil, že tyto filosofické otázky k věci nenáležejí a že Hus v příčině sv. večeře pravověrným jest. Dále měl odpovídati z toho, že se proti odsouzení 45 článků Viklefových v Praze byl vyslovil. Odpověděl, že pro svou osobu nejistil tvrdošíjně žádnou z jmenovaných vět, jenom tomu že odpíral, aby šmahem a bez důvodů byly odsuzovány. Když však mu vytýkali, že projevil hlubokou úctu Viklefově osobě, nepopíral toho dokonce, že Viklefa má za zbožného muže a ačkoliv žádné jistoty nemá, že spasení došel, přece že jen může si přáti, aby jeho duše někdy tam se dostala, kde duše Viklefova jest; vyznání tomu se ve shromáždění jen smáli a nad ním hlavou potřásali.

---

*) Viz str. 20. pozn.

Pro ducha, na sněmě panujícího byla velice významnou i ta okolnosť, že mistru výtky činili pro jeho odvolání se od papeže ku Kristu Pánu. Když však se své strany hlasitě vyznal, že není žádného spravedlivějšího a účinnějšího odvolání, nad ono ku Kristu, kterýž přece nejvyšším soudcem jest a také nejspravedlivějším a nejmocnějším: tu vyslechli toto prohlášení věrného a zbožného srdce křesťanského s pošklebným posměchem. Jak patrno, viděli v tom otcové sněmu dobromyslný sebeklam blouznivce, že nebohý mistr od papeže se odvolává ku Kristu, jakožto pravé hlavě své církve. Dále mu vytýkali, že on zavinil roztržku na pražské universitě, jakož i násilnosti, které tam na prelátech a duchovních byly spáchány. Avšak on odmítl každou osobní vinu v těchto případech, dovolávaje se událostí, na důkaz, že jak odchod Němců z university, tak i křivda, kterou někteří duchovní snášeli, ještě zcela jiné příčiny měly.

Konečně se mluvilo o tom, že Hus kdys ujišťoval, že dobrovolně k sněmu byl přišel, a že se vypínal, řka, že ani král Václav ani král Zikmund nebyli by s to bývali, přinutiti ho proti jeho vůli k cestě do Kostnice. Na to odpověděl, že tomu skutečně tak jest: máť prý tak mnoho a tak velikých pánů sobě nakloněných, že by byli s to bývali, na svých hradech dokonale ho chrániti. To potvrdil také ihned pan Jindřich*) z Chlumu, kterýž byl tomuto slyšení přítomen, za svou vlastní osobu a za své přátely v České šlechtě. Na konci sezení uchopil se slova král Zikmund a připomenul mistrovi, že mu dal »bezpečný průvod« ještě před jeho odchodem z Prahy, což má platnost toliko o »živém průvodu«, daném důvěrníky, českými šlechtici, kdežto »průvodní list« teprv v Kostnici do rukou Husových se dostal; dále potvrdil král, že mu veřejné slyšení připověděl, aby mohl ze své víry odpovídati; tato připověď jest prý nyní uskutečněna, nebo sbor dal prý dnes mistru slyšení veřejné, pokojné a slušné. Dále mu přimlouval, aby se vzdal sboru na milosť i nemilosť, jak podobně předsedající kardinál-arcibiskup d'Ailly před tím ho byl napomínal. Hus odpověděl, že sem nepřišel pro to, aby něco tvrdošíjně obhajoval, nýbrž aby to pokorně napravil, jakmile by se mu dokázalo, že v některém kuse pobloudil.[144])

Potom odročili sezení na druhý den; načež ho arcibiskup Rižský zpět odvedl do vězení.

Dne 8. června bylo třetí a rozhodné slyšení v témž sále za přítomnosti královy; čeští páni Jan z Chlumu a Václav z Dubé s Petrem z Mladenovic směli rovněž přítomni býti. Bylo čteno 39 vět, vyňatých buď ze spisu Husova »O církvi«, buď ze sporných jeho spisů proti Stanislavovi ze Znojma a

---

*) To učinil Jan z Chlumu.

Párečovi. Tu mu bylo možno, některé z těchto vět odmítnouti z té příčiny, poněvadž se úplně nesrovnávaly s tím, co byl sám vyslovil, kdežto jiné věty, za vlastní uznané, odůvodniti a obhájiti se snažil. Při tom došlo na učení jeho o církvi, v němž bylo těžiště celé věci. Tu se ale ukázalo, že otcům sněmu nic nebylo pohoršlivějším a nezdálo se jim býti více převratným, než jeho tvrzení, že výhradně jen vyvolení oudy pravé církve Kristovy jsou, že tudíž jenom ten, kdo v následování Ježíšovu chodí, jest pravým křesťanem, pravým knězem atd. Při tom dychtivě využitkovali kardinál d'Ailly a jiní prelátové na škodu Husovu zdání, že tato zásada i monarchii*) ohrožuje; připomenuli to Zikmundovi, kterýž postup jednání pozorně nesledoval, nýbrž v tomto okamžiku s několika knížaty o Husovi se bavil a právě z okna vyhlédal.[145]) — Zvláště pohoršlivou zdála se býti poslední věta, kteráž byla vyňata ze sporného spisu proti Stanislavovi ze Znojma: apoštolská církev byla prý výborně opatřena bez papežství; po případě může prý i nyní a až do skonání světa papežství postrádáno býti. Tu doložil angličan Stokes, k Husovi jsa obrácen, ne bezprávně, že prý chodí naprosto cestami Viklefovými, nemá prý ani potřebí, aby se chlubil svými spisy a naukami; učení jeho nejsou prý ani jeho, nýbrž Viklefovým vlastnictvím.[146])

Na konci sezení předložil d'Ailly mistrovi, aby si vybral: buďto aby se sboru naprosto podrobil, pak prý s ním bude šetrně naloženo, anebo aby trval při jednotlivých svých větách a je obhajoval, k čemuž další slyšení mu bude dáno; avšak tato cesta mohla by prý mu býti nebezpečnou. Hus uctivě se chovaje odvětil, že sem dobrovolně přišel, ne s tím úmyslem, aby něco tvrdošíjně obhajoval, nýbrž aby se dal sněmem poučiti, jestliže by snad něco způsobem nedostatečným byl vyřkl; nicméně že žádá za další slyšení, aby v příčině vytknutých sobě vět své mínění mohl objasniti a z církevních otců odůvodniti; jestliže by pak jeho důvody z rozumu a písma nebyly dostatečny, chce prý se naučení, také napravení a rozhodnutí sněmu upřímně a pokorně podrobiti. Výraz »napravení a rozhodnutí« připojil teprv dodatečně, poněvadž se jim slovo »naučení« zdálo býti vážnosti sboru méně přiměřeným a plným výhrad, proto závadným.

Toto osvědčení přijal kardinál d'Ailly, jakoby bylo znamenalo tolik, jako žádané bezvýminečné podrobení a oznámil mu nyní, že sněmovní výbor asi 60 doktorů jménem sněmu na základě plné moci rozhodl: Hus má 1. vyznati, že bloudil ve větách, které až posud tvrdil; 2. těchto vět pro všechny časy přísežně se odříci; 3. je veřejně odvolati; 4. opak těchto vět

*) Samovláda (světská).

budoucně přijímati, tvrditi a kázati. Na to odvětil Hus se vší uctivostí, že hotov jest sboru poslušenství prokázati a dáti se poučiti; avšak že prosí pro Boha, aby nebyl nucen odpřisáhnouti věty, kterýmž nikdy neučil, kteréž mu — Bůh jest svědkem — nikdy na mysl nebyly přišly, najmě větu, že ve svaté večeři po posvěcení chleb jako hmota ještě trvá. Naproti tomu chce prý výroky, které skutečně učil, milerád a pokorně odvolati, bude-li o něčem lepším poučen. Jest-li že by však měl odvolati všechny sobě za vinu kladené věty, jichž mnohé neprávem se mu přičítají, pak prý by dopustil se lži a upadl by u věčné zatracení: to prý je proti jeho svědomí.

Tato srdcem hýbající řeč, kteráž opravdovosť svědomí patrně jeví, nenalezla však žádné dobroty a ochoty. Většina měla pro naléhání svědomí rovněž tak málo smyslu a soucitu, jako pro důvěru křesťanské zbožnosti, která proti papeži a sněmu k samému Kristu Pánu se odvolala. Mnozí smýšleli jako Zikmund, kterýž lehkovážně pravil: »Slyš Huse, proč nechceš všechny bludné věty odpřisáhnouti, které ti svědkové, jak tvrdíš, neprávem přičetli? Já bych přece chtěl všechny bludy odpřisáhnouti; proto přece nemusil jsem ani jeden z nich dříve chovati!« A kardinál-arcibiskup Florentinský, František Zabarella, přislíbil, že mu předloží k odpřisažení formuli*) dobře a mírně sestavenou; pak nechť prý uváží, co činiti chce. Nenadále zase byli v sporné rozmluvě, při čemž tento jediný muž naproti celému četnému shromáždění stál. Najmě vytýkali mu je protivníci z Čech ten neb onen pražský příběh. Angličtí členové sboru přivedli k řeči, že Hus kdys v kázání předčítal domnělou listinu university oxfordské, obsahující pochvalné pro Vikleta svědectví a ukazoval pečeť; to potvrdil Hus, ovšem připomínaje, že dva studenti tuto listinu z Oxfordu s sebou byli přinesli.[147]) Když přestávka byla nastala, chopil se Štěpán Páleč slova, aby ujišťoval, že žaluje na Husa nejednal z fanatismu anebo z osobní nenávisti, nýbrž toliko proto, aby vyhověl doktorské své přísaze; výrok ten měl patrně vlastní jeho svědomí ukonejšiti. K tomuto vyznání připojil se také Michal z Něm. Brodu (»de Causis«). Na to odpověděl Hus mírně: »Stojím před soudem Božím; on bude mne a vás souditi spravedlivě, jak zasluhujeme!«

Potom vzal Husa arcibiskup Rižský, Jan z Wallenrodu, a odvedl ho zpět do jeho žalářní komůrky. Ještě v jídelně stiskl mu kolemjdoucímu Jan z Chlumu ruku a promluvil k němu několik potěšných slov. Jak mu toto znamení věrné lásky milým bylo, dozvěděuje Hus v listě svým přátelům

---

*) Způsob jistý (odpřisažení).

v Kostnici těmito slovy: »Ó, jak milé mi bylo podání ruky pána Jana, který neostýchal se ruku podati mně ubohému, tak zavrženému kacíři a spoutanému a takřka ode všech proklatému.«[148])

Přehlédneme-li ještě všechna tři slyšení, musíme uznati, že obmezující výklady, které Hus při jednotlivých sobě vytknutých větách přednesl, neměly moci pronikající. Neměl tudíž žádné příčiny, aby takové věty neuznával za své. Avšak většina kusů, za vinu mu kladených, byla skutečně takového způsobu, že je mohl buď dle práva i slušnosti odmítnouti, buď jestli že k nim se přiznal, jako pravdou odůvodněné obhajovati. Prvnější platí o jeho domnělém odporu proti učení o přepodstatnění, poslednější o jeho odvolání ku Kristu a o jeho tvrzení, že Kristus jedině hlavou církve jest a ne Petr se svými domnělými nástupci.

Sněm se své strany nejednal ve sporu s ním naprosto věcně, spravedlivě a nestranně. Rozsudek konečně platný byl již před prvním veřejným slyšením hotov, vyslýchání obžalovaného bylo více jen formou a činěno na oko. Aby toho muže odpovídání poctivě zkoumali, nejevila se na žádné straně nějaká ochota. Ani v podřízených otázkách nedali průchodu jeho ospravedlnění. Nejevili ani jediné známky nepodjatosti a pravého citu pro právo.

Po třetím slyšení bylo odsouzení k smrti ohněm, jak sboru tak Husovi mimo všechnu pochybnosť, to tím více, poněvadž král Zikmund na konci posledního slyšení trestuhodnost jeho bez obalu vyřkl, ba před přijetím případného odvolání varoval; on to netajil, že v té záležitosti u něho politické úvahy rozhodují: on se nadál, že pokuta na Husovi vykonaná bude moci náchylnosť k bludům v Čechách a jinde udusiti.[149]) Hus sám pak neoddával se žádnému klamu; jeho listy svědčí patrně, že očekával na sebe odsouzení a popravení; vždyť dopisy jeho mají od tohoto okamžiku ráz slavnostního loučení a posledního pořízení. Že proto přece ještě čtyři týdny ve vězení byl ponechán, toho příčinou nepochybně byla ta okolnosť, že se namáhali, aby ho přece k odvolání přiměli. Předložili mu návrh odvolání, který přece poněkud tak byl sestaven, že vysloveným pochybnostem jeho vyhověl. Avšak on prohlásil, že musí pro svědomí odepříti, aby odvolání třeba i v tomto znění učinil, poněvadž by tím 1. mnohé pravdy zavrhl, 2. křivé přísahy se dopustil (nepřímým vyznáním, že choval bludy, kterých byl dalek), 3. mnohé, zbožné duše pohoršil. Nejmenovaný člen sněmu, který s ním o tom písemně vyjednával, přičinil se poctivě o to, aby ho k přijetí formule přiměl, ovšem ne bez onoho ryze římského poukazování k tomu, že případná vina neobtíží jeho svědomí, nýbrž svědomí jeho představených, kteroužto myšlénku Hus naprosto

odmítl.[150]) To bylo v pravdě nejzávažnější otázkou, při níž se musilo rozhodnouti, zda on tím mužem jest, kterýž by evangelickou pravdu zastával. Buď obětovati vlastní svědomí autoritě cizí, byť by i náležela povšechné církvi, zastoupené sněmem anebo svým svědomím naprosto se spravovati — to bylo pro Husa otázkou, jak později pro Lutera, když byl před Kajetanem v Augšburku, a před císařem a říší ve Vormsu, anebo jako pro evangelické stavy ve Špýru r 1529.

Všelikým možným způsobem při opětovaných návštěvách ve vězení o to usilovali, aby pochybnosti jeho odstranili a svědomí jeho ukonejšili Předkládali mu, že to v pravdě není naováženou, ba že jest to povinností, a dokonce zásluhou, podrobiti se rozhodnutí svaté církve. Hus obyčejně odpovídal: »Vmysli se přece v mé postavení! Co ty bys chtěl učiniti, když bys na jisto věděl, žes nedržel nikdy jistého bludu, a od tebe by se žádalo, abys ho odpřisáhl?« Tehdy přece žádný neměl té smělosti, aby zkrátka odpověděl: já bych odpřisáhl. Sám Štěpán z Pálče, jeho žalobník a odpovědný protivník, až k slzám byl pohnut, když mu Hus při takové příležitosti k srdci mluvil a dokonce za odpuštění ho prosil, jestliže nějakého slova výtky proti němu užil.[151]) Ve věci ovšem tím ničeho se nezměnilo.

Osobní stav srdce jeho, jak vysvítá z jeho listů po posledním slyšení, může každou, nepředpojatou, křesťanskou duši mu nakloniti; člověk musí ho ctíti a si oblíbiti. Svým osobním odpůrcům odpouští, je prosí za odpuštění a za ně se modlí, n. p. za Michala de Causis, kterýž dokázal, že méně srdce má, nežli Páleč; v příčině svých přátel mladosti, kteří jeho úhlavními nepřátely se stali, píše dne 27. června universitě pražské: »Nechť odpustí jim Bůh všemohoucí, poněvadž nevědí, co činí, za něž upřímným srdcem prosím, aby jich ušetřil«. Kdo takovou pravou, křesťanskou lásku k nepříteli osvědčuje, ten dokazuje zajisté také svým přátelům srdečnou lásku. Najmě vysvítá z těchto listů hluboce cítěná vděčnost jeho za všechnu lásku a věrnosť sobě prokázanou, zvláště za tu, v pravdě rytířskou vytrvalosť a mravní udatnosť pánů, kteří ho do Kostnice byli provázeli, a kteří přes potupu a nebezpečí, v nichž se nalézal, neohroženě k němu stáli. Srdce jeho přetéká, když děkuje a požehnání přeje Janu z Chlumu a Václavu z Dubé; své přátely ve vlasti napomíná, aby si jich velice vážili a jim zlého činiti nedopustili. Avšak při všem tom nestaví v popředí svůj nebo přátel osobní zájem, nýbrž česť Kristovu a jeho pravdy, bezúhonné svědomí a věčné spasení své a svých milých. Z toho plynou ta k srdci jdoucí, v pravdě pastýřská napomenutí k poctivému chození v Božích přikázáních a k následování Krista, k nepohnutému držení se Božího zákona a k setrvání ve službě

Kristově, kterýž pánem laskavým jest a svým odplacuje nade všecko mnohem hojněji, nežli my prosíme aneb rozumíme.

Ovšem o sněmě vyslovuje se trpce a odsuzuje ho, od doby posledního slyšení, kdy naděje jeho v spravedlivý soud byla minula: stěžuje si do svatokupectví, lakoty, vysokomyslnosti a pokrytectví sněmu. Neomylným prý věru není; vždyť prý v papeži Janu XXIII. se důkladně zmýlil; na počátku prý před ním se klaněli a úctu svou mu osvědčovali, jako by byl nejsvětějším otcem; konečně prý ho ale odsoudili a s úřadu složili jako vraha a mužoložníka*), jako svatokupce a kacíře. Tato událosť má prý však dosah, kterýž daleko převyšuje všelikou osobní otázku: kam že prý se poděla zásada, že papež jest hlavou a srdcem církve, nepřesychajícím pramenem vší autority a duchovní plnomoci? V tomto okamžiku jest prý věřící křesťanstvo bez papeže, má prý toliko Ježíše Krista za svou hlavu a za své srdce, za pramen všech duchovních darů a milostí. Dále prý sněm i v příčině jeho, Husových spisů, patrně vícekrát se zmýlil: věty prý z nich nesprávně vybral a převrátil, anebo neprávem zavrhl. Ve všech těchto omylech a mravních převrácenostech vidí zlý obmysl a zlosť Antikristovu, »ohavnosť zpuštění na místě svatém.« Avšak jsa dalek toho, aby v takovémto apokalyptickém**) názoru na tehdejší stav zmálomyslněl, vyzývá své přátely, aby zmužile pokračovali; myslí, že otcové sněmu rozlétnou se jako motýlové, a na čem se usnesli, že bude tak trvalé, jako pavučiny. Naproti tomu naplněn jest důvěrou, že Bůh dá statečnějších mužů, než on jest, kteří lépe zlobu Antikristovu na světlo vynesou a pro pravdu Pána Ježíše životy své obětovati budou.[152])

To byla tušení budoucnosti, to byly pohledy věštící, kteréž skutkem namnoze rychle se naplnily. Vždyť reformační snahy kostnického sněmu neměly pražádného výsledku a tužší, úspěšnější boje přinesl 16. věk.

Pro svou vlastní osobu zakládal Hus naději svou jedině na Boží milosti a pomoci. Hledě k tomu, co mu nastávati mohlo, nemá odvahy s Petrem říci: »nikdy se nezhorším nad Kristem«; on doufá jedině v Krista Ježíše, že při pravdě setrvá až do smrti. Sice jest hotov duchem, nezapomíná však: »že tělo jest mdlé«; to jest mu potěchou, že spasitel sám ve své poslední noci řekl: »smutná jest duše má až k smrti!« Jestliže, stoje na břehu přítomného života a očekávaje na děsné usmrcení, přece na korunu života očekává, nečiní to v slepé důvěře k sobě samému, nýbrž v pokorné naději, že Bůh, hojný

*) Chlapcoložník, sodomita. I. Mojž. kap. 19.
**) Po způsobu zjevení.

v milosrdenství, kterýž mu až potud pomáhal, ho ve své milosti zachová až do smrti, že Kristus ve svém slitování ho při jeho dosavadním úmyslu bude držeti. Proto žádá všecky přátely v Kostnici a v české vlasti za jejich přímluvu. Ba doufá i v přímluvu svatých v nebi, nebo v tomto kuse neuchyluje se od obecné víry tehdejšího křesťanstva. V témž listě, v kterém se přímluvy Jana Křtitele naděje, přechází jeho uvažování o utrpení v následování Ježíšově ve vroucí modlitbu tohoto obsahu: »O dobrotivý Kriste Pane! táhniž nás slabé za sebou, neboť, ty-li nás nepotáhneš, nemůžeme tebe následovati; dej mysl pevnou, aby byla hotova, a bude-li tělo slabé, tvá milosť předcházej, provázej i následuj, poněvadž bez tebe nic nemůžeme učiniti a zvláště k vůli tobě na smrť krutou jíti. Dejž ducha hotového, srdce neohrožené, víru přímou, naději pevnou a lásku dokonalou, abychom pro tebe nasadili život svůj veletrpělivě a s radostí! Amen.«[153])

Tato modlitba a přímluvy jeho přátel došly vyslyšení: při skormucujících výstupech posledních dnů, zvláště při veřejném odsouzení a slavnostním zbavení kněžství, konečně na hranici přišly na jevo nezvratná důvěra v Boha, nepohnutá věrnosť, důstojný klid a mnoho trpící hrdinství tohoto muže.

Dne 1. července sepsal Hus pro sněm osvědčení, jímž mu, pokud jen mohl, vyhověl.[154]) Následkem toho učinil sbor ještě poslední pokus smíru. Čtyři biskupové a z nařízení krále Zikmunda pan Václav z Dubé a Jan z Chlumu odebrali se do františkánského kláštera, aby ještě jednou Husa se otázali, zda jest hotov setrvati v často jmenovaných, ze svých knih vyňatých větách, čili je odvolati. Jan z Chlumu mluvil jako celý poctivec, prose Husa, aby bez ostychu odvolal, jestliže by v některém z vytýkaných sobě kusů vinným se cítil, ale jestliže by vinným se neznal, aby jenom proti svému svědomí nejednal, nýbrž při poznané pravdě až do smrti setrval. Na to opakoval Hus osvědčení, tolikrát již učiněné, že chce milerád odvolati, jestliže bude z bludu nějakého usvědčen; nechť prý ho vyvrátí lepšími důvody písem, než jsou jeho vlastní; pak prý ihned odvolá. Poněvadž toto osvědčení v podstatě i vůči jednomu z vyslaných biskupů opakoval, nezdařil se i tento smírný pokus.

V sobotu, dne 6. července r. 1415, konalo se v kostnickém velechrámě slavnostní, veřejné valné sezení (15. sezení), v němž rozsudek na Husa jest vynesen. Předsedal kardinál-biskup z Ostie, Jan z Brogni; král Zikmund a mnozí knížata a páni byli sezení přítomni, mimo to veliký zástup lidu. Husa přivedli teprv po ukončení mše a liturgie a postavili ho uprostřed chrámu na vyvýšené místo vedle stolu, na němž leželo roucho mešní, do něhož měl býti oblečen a z něho zase svlečen. Hus vrhl se na kolena a tiše se modlil. Nyní měl biskup z Lodi

na základě slova ep. k Řím. kap. 6. verš. 6 krátkou a jak biskup Hefele soudí, dosti bezcennou řeč o povinnosti církve a římského krále, vypleniti každé kacířství. Potom byly čteny především některé, Viklefem a Husem vyslovené věty (58), ostatní počtem 22 považoval sněm, jakoby byly bývaly čteny. Na to byla čtena zpráva o jeho při od počátku; když ale Hus hned proti první větě, která mu v ní přečtena byla, námitky činil a svou větu správněji podati chtěl, bylo mu slovo odňato; i prosil pro Boha o vyslechnutí, aby přítomní nemyslili, že bludy přednášel; když nedbajíce toho mu poručili, aby mlčel, poklekl a pozdvihl sepjaté ruce tiše k nebi, aby při svou poručil Bohu, tomu nejspravedlivějšímu soudci. Avšak i přes zákaz pokusil se vícekrát než jednou o obhájení, vždy marně; s živou rozhorleností najmě odpíral, když se mu (o čemž až dosud nikdy nebylo řeči) vytýkalo, že sebe sama vydával za čtvrtou osobu Božskou; že toto jedině na sofistickém*) důsledkování odpůrců se zakládalo, přiznává biskup Hefele způsobem ctihodným.[155]) Když mu dokonce jeho odvolání ku Kristu vyložili za blud, ošklivosti hodný, odpověděl s ohnivou horlivostí a hlasitě: »Pane Bože! hle, nyní odsuzuje tento sněm jako blud i tvé činění a tvůj zákon, ježto jsi přece sám svou při svému otci, jako spravedlivému soudci, poručil nám ku příkladu, když jsme těžce potlačováni!« I tu okolnosť jako skutečnou ještě jednou potvrdil hlasitě a veřejně, že dobrovolně k sněmu byl přišel, maje bezpečný průvod od přítomného zde krále, aby svou bezvinnosť na jevo vyvedl a o své víře počet vydal. To vypravuje Petr z Mladenovic, věrný žák Husův, jako svědek, který to byl viděl a slyšel; o tom však nepraví ani slova, že Hus při posledním projevu na krále ostře pohlédl a tento se zapýřil.[156])

Potom předčítal italský biskup konečný trestní rozsudek sněmu 1. o učení, 2. o osobě Husově. I při tom činil tento proti jednotlivým kusům hlasitě námitky; na př. když všechny jeho spisy, poněvadž z kacířství podezřelé, k upálení odsoudili, ohradil se proti tomu: že prý ani jedno slovo v jeho spisech nebylo z bludu usvědčeno, a že české spisy jeho prý sbor ani neviděl. Když však on sám za tvrdošíjného kacíře byl prohlášen, hlasitě odpíral: že nikdy zatvrzelým nebyl atd.; potom ale klesl na kolena a modlil se tiše, maje zrak vzhůru obrácený; konečně modlil se hlasitě, aby odpuštěno bylo jeho protivníkům, falešným svědkům a těm podobným lidem. Při této úchvatné přímluvě nedovedla mnohá církevní knížata ničeho lepšího činiti, nežli na Husa patřiti zrakoma hněvu anebo se mu posmívati! Rozsudek byl vynesen a veřejně prohlášen. Vykonání ihned následovalo. Hus musil vystoupiti na

*) Mudrácké, obratně klamné, dle záludného umění.

lešení a jest v úplné roucho kněze, mši čtoucího oblečen, aby potom slavnostně mohl býti odstrojen a z kněžství složen. Před tím dostalo se mu ještě posledního vyzvání, aby odvolal. Na toto odpověděl srdcejemným oslovením shromážděné církve; pravil v slzách: »Hle, tito biskupové napomínají mne, abych odvolal a odpřisáhl; ale já bojím se tak učiniti, abych před Pánem nestal se lhářem, také abych proti svému svědomí a Boží pravdě se neprohřešil, konečně, abych těm mnohým, kterýmž jsem kázal, a jiným věrným kazatelům slova Božího nedal pohoršení.« To prohlásili preláti, k vykonání rozsudku povolaní, za důkaz, že jest zatvrzelým ve své zlosti a tvrdošíjným kacířem.

I přikročeno ihned k jeho odstrojení a z kněžství složení za obvyklých při každé části tohoto děsného výkonu proklínání, na něž však několikrát odpověděl klidně a jsa naplněn důvěrou v Boží milost. Abych příklad uvedl, kalich vzali mu z ruky za těchto slov: »Zlořečený Jidáši, kterýž jsi radu pokoje opustil a se židy se radil, odjímáme ti kalich smíření!« Na to odvětil Hus hlasitě: »Doufám v Pána, všemohoucího Boha, pro jehož jméno toto rouhání trpělivě snáším, že on sám kalich smíření mně neodejme, mnohem více a pevně doufám, že ho ještě dnes v jeho království s ním píti budu!« Richental ve svých letopisech o sněmě poznamenává: »tu činí si z toho posměch«*): avšak ze všech nám zachovaných slov, kteráž Hus tuto mluvil, není žádné jinaké, nežli nadchnuté velikou vážností. Na jiná, s odstrojením spojená proklínání, odpověděl, že tato rouhání pokorně a rád na se béře pro jméno Pána našeho Ježíše Krista. Když mu každou část kněžského roucha již byli odňali a také tonsuru**) jeho byli zrušili, zněl nález: »Nyní odjala mu církev všechna církevní práva, ona s ním nemá více žádné jednání; pročež budiž světskému rameni odevzdán!« Prve než mu na hlavu vsadili papírovou, loket vysokou čepici, na níž byli vymalováni dva čerti, smýkající sem tam duši, s podpisem »arcikacíř«, pravili: »duši tvou poroučíme ďáblu!«, načež sepial ruce a patře k nebi odpověděl: »a já poroučím ji milostivému Pánu Ježíši Kristu!« Když spatřil kacířskou čepici, pravil: »můj Pán Ježíš Kristus nesl bez viny pro mne nebohého mnohem tvrdší a trapnější korunu trnovou do své nejpotupnější smrti; proto chci ubohý, hříšný člověk tuto mnohem lehčí, byť zlolajnou korunu pokorně nésti pro jméno jeho a pravdu jeho!« Ty mnohé, krátké výroky Husovy při tomto veřejném, závěrečném jednání jsou z větší částky tak případné, tak zmužilé, pokorné a boha-

*) »Do macht er ein gespött daruss«.
**) Postřížka vlasů na hlavě katol. kněží při svěcení jich a potom oholené místo na temeni jejich, pleš, koruna.

bojné, že na něm zdá se v pravdě naplněno býti zaslíbení: »dánoť bude zajisté vám v tu hodinu, co budete míti mluviti« (Mat. 10, 19.); zaslíbení to, jímž se Hus již v prvním svém vězení potěšoval, píše pánu z Chlumu: »buďte při tom a poslouchejte, co Pán Ježíš Kristus — můj nejmilostivější zástupce i soudce, dá mi v ústa.«[157])

Když ho sněm »světskému rameni« t. j. králi odevzdával, pokrytecky připojil prosbu, aby ho netrestal na hrdle, nýbrž ho ve vězení držel. Avšak Zikmund odevzdal ho falckraběti Ludvíkovi, aby mu učinil »jako kacíři«; a Ludvík zavolal k sobě fojta*) kostnického, Hanuše Hagena, a řekl mu: »vezmi a upal ho jako kacíře!« Potom pokračoval sněm klidně ve svém sezení. Husa pak odvedli z chrámu v průvodu několika tisíc ozbrojenců. Na náměstí před velechrámem právě pálili jeho knihy; jda kolem jen se usmál, pravil však těm, kteří byli vůkol něho a za ním šli, aby přece nevěřili, že pro bludy zemříti musí, z takových prý neprávem byl obviněn osobními, úhlavními nepřáteli a falešnými svědky. Cestou modlil se latinsky: »Ježíši Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou!« Téměř celá Kostnice sprovázela ho k popravišti, v močálech,**) ležícímu mimo bránu a městské zdi mezi zahradami směrem k hradu Gottlieben. Dospěv k místu poklekl, sepial ruce a maje zrak k nebi obrácený modlil se hlasitě: »Můj Bože, smiluj se nade mnou! V tebe jsem doufal, Pane! V ruce tvé poroučím ducha svého!« a p. Jeho přátelé viděli, že obličej jeho při tom měl veselý výraz. Když mu kat rozkázal, aby povstal, pozdvihl se a řekl hlasem silným, zřetelným: »Pane Ježíši Kriste, tuto děsnou, potupnou smrt chci pro tvé evangelium a pro kázání slova tvého pokorně a trpělivě vytrpěti!« Potom odstrojili ho katové a přivázali ruce jeho vzadu k silnému, do země vraženému sloupu, nohama pak stál na stoličce; kolem něho nakupili až po bradu dříví, smíšeného se slamou Přípravy byly ukončeny.[158]) Prve nežli oheň jest zapálen, napomínal říšský maršálek z Pappenheimu ještě jednou Husa, aby odvoláním život svůj zachránil; což však tento odmítl, ujišťuje o své nevině. Potom zapálili kati hranici dříví. Dle zprávy Mladenovicovy jal se Hus v tomto okamžiku zpívati: »Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou!« Když to byl opakoval a dále zpívati chtěl, šlehl mu plamen do tváře, tak že po krátkém trápení tichounce skonal. Richental naproti tomu praví: »Tu jal se hrozně křičeti a byl brzo upálen.«***) Všechen pozůstalý popel bedlivě sebrali a do Rýna, kolem plynoucího, uvrhli, aby ničeho z něho nepozů-

*) Starosta.
**) »Auf dem Brühl«.
***) »Do gehüb er sich mit Schreyen vast ubel und was bald verbrunnen.«

stalo, co by přátelé jeho někdy jako relikvii*) mučednickou mohli uctívati.

Pokud se týká odsouzení a vykonaného na Husovi trestu smrti, jest spravedlivo, abychom nepřikládali k němu pravidlo přítomné doby, svých nynějších názorů a právních pojmů, nýbrž posuzovali ho dle práva a právních pojmů tehdejší doby. Dle tohoto pravidla, kteréž Hus sám úplně uznával, bylo jisto, že muž, usvědčený z bludného učení, a setrvající v něm tvrdošíjně provinil trest smrti.[159]) I ta okolnost musí dle tehdejších názorů posuzována býti, že sněm, nechtěje ničeho více míti činiti s Husem a odevzdávaje ho »světskému rameni« prosbu připojil, aby nebyl usmrcen, nýbrž doživotní vazbou potrestán. To dělo se, aby zdání se zachovalo, že církev není krvelačnou. Avšak světská moc tehdejší doby věděla zcela dobře, že člověk uznaný za vinna kacířstvím dle stávajícího trestního zákona smrtí upálením potrestán býti má. Dle toho jednal Zikmund, falckrabě atd. Tedy jest sněmu přičítati zodpovědnost za upálení. Jedná se toliko o tu otázku: zda právem za kacíře byl prohlášen, zda skutečně z bludného učení byl usvědčen? My odpovídáme bez obalu: nikoliv. Ta dle tehdejších pojmů nejtěžší obžaloba, že totiž za příkladem Viklefovým učení o přepodstatnění ve svaté večeři popíral, nebyla skutečně dokázána a nemohla býti dokázána. Jeho pojem církve a co s ním souviselo, nemohl kacířským prohlášen býti proto, poněvadž se zakládal na Augustinovi, ještě více ale proto, poněvadž tehdy ještě vůbec nestávalo učebného článku o církvi, úředně schváleného. Tudíž nezbývá ničeho jiného, nežli ta skutečná okolnost, že Hus chtěl opravu církve vymoci ne tak jako sněm, církevní autoritou**), nýbrž, že se při tom opíral o Písmo a své svědomí. Že by však toto smýšlení dle tehdejšího práva bylo bývalo zločinem, smrti hodným, nedá se naprosto dokázati. Ospravedlnění sněmu, o které se biskup Hefele pokusil, dospěje buď k pouhé omluvě sněmovních otců, buď k obvinění Husa, že s Písmem jako svým principem***) a s principem subjektivismu†) »pravým předchůdcem protestantismu« byl.[160]) K odsouzení Husovu měl sněm mravní právo tím méně, an v tomže sezení

*) Tělesný ostatek (svatých).
**) Váha, vážnost, důstojnost, moc.
***) Zásada, základní pravidlo.
†) Stavění osoby jednotlivé do popředí.

s rozvážnou šetrností a diplomatickou opatrností soudil o zásadách, přímo nemravných a protizákonných, v příčině přípustnosti, ba dokonce povinnosti zavraždění tyrana*) se strany poddaných.[161]) Husovo upálení bylo, když ho pravidlem tehdejšího práva měříme, pravou justiční**) vraždou.

---

*) Ukrutný panovník; to týkalo se vévody Burgundského.
**) Soudní, úřední.

Pátá kapitola.

Učení a povaha Husova.

Odsouzení stalo se pro jeho učení. Při tom bylo zření obráceno výhradně k jeho reformačním myšlenkám v příčině učení, a nekladeno na váhu to, v čem s církví své doby souhlasil.

A přece jest dokázáno, jak biskup Hefele jako nezavržitelný svědek dosvědčuje, že »v celé řadě dogmatických a církevních kusů — starověrcům připočten býti může.«[162])

Jeho reformační myšlenky mají dvojí stěžejný bod: jednak »Kristův zákon«, t. j. Písmo svaté, slovo Boží, jednak »pravou církev Kristovu«. Obě mají vnitřní souvislost. Jejich jednota leží v té pravdě: v Kristu jedině jest spasení, Kristus jedině spasitelem. Poněvadž tomu tak jest, jest »Kristův zákon«, Písmo svaté, rozhodnou normou*) a autoritou;**) a poněvadž Kristus jedině spasitelem jest, proto jest Kristus také jedinou hlavou své církve. Nechceme tím říci, že by Hus sám byl si vědom býval jednoty a vnitřní souvislosti obou svých základních myšlenek. Tomu asi nebylo tak.

Máme více, než jedno vyjádření Husovo, z něhož souditi můžeme, že ta pravda: slovo Boží jest jediná norma a autorita, byla pravým a výhradným středem jeho křesťanského smýšlení, života a snažení. Již ve spise: »O krvi Kristově« z r. 1405 vyslovuje větu, že rozšafný křesťan nemá naprosto potřebí, aby znamení a zázraky hledal, máť prý přestati na Písmě; dále vyslovuje tam toto přesvědčení: kdyby kněží na místě vadných zázraků lidu raději Kristovo slovo chtěli zvěstovati, pak by spasitel odvedl kněži i lid od zlé cesty lži a hřícha.[163]) V nejprvnějším jeho listě, který máme, v listě arcibiskupovi Zbyňkovi z r. 1408, záleží mu pro blaho církve především na »nepřestávajícím kázání evangelia, na zbožném evangelizování«, vždy ve spolku s pravým následováním Krista.

---

*) Pravidlo.
**) Samoplatnost, vážnost, mocnost zákonní.

Celý ten list nemá jiného účelu. než představenému doporučiti zřizování věrných kazatelů a péči o zvěstování evangelia. A v posledním listě, který toliko týden před svou smrtí byl psal (29. června r. 1415), praví o svých okovách, že nese je »pro zákon Boží«; v posledních řádcích napomíná kněze při Betlémské kapli, Havlíka: »Kaž slovo Boží!« V něm prosí všechny své přátely v Čechách, aby byli ustaviční v Boží pravdě.[164]) V jednom ze spisků, které v Kostnici sepsal, naznačuje svůj životní úkol, připojuje se k vyznání apoštola Pavla. Skut. ap. 26, 22, těmito slovy: »S pomocí Boží až do dnešního dne stojím, vydávaje svědectví velikým i malým, a nic jiného nevypravuji, než to, čemu zákon našeho Pána Ježíše Krista učí. — Žádal jsem a žádám ještě, abych svůj bídný život mohl obětovati pro Kristův zákon, o němž věřím, že ve všech svých částech svatou Trojicí dán jest; a já věřím, že jest pravdivým a dostatečným k zachránění lidstva!«[165]) Ještě na popravišti, prve nežli hranice byla zapálena, prohlásil, jak Mladenovic dosvědčuje, hlasitě, že chce setrvati v pravdě evangelia, kterou ve spisech, kázáních a vyučováních dle výroků svatých učitelů byl přednášel, a v ní s radostí zemříti.

S druhé strany zdá se, že pravým středem jeho snažení a usilování nebylo slovo Boží, nýbrž pravá církev. Synodální kázání, kteráž z rozkazu arcibiskupova počínaje r. 1404 konával, a kteráž převahou trestají zanedbání a přestupky, nemravy a nepravosti duchovenstva, směřují k mravnímu očištění a povznesení domácí církve. Jeho vystoupení proti poutěm k »svaté krvi ve Vilsnaku« nemělo žádný jiný účel, nežli očistiti církev od pověry, kněžského podvodu a zlořádů (viz svrchu str. 25. násl.). To bylo ještě tehdy, kdy doufal, že obnovu a mravní povznesení církve vymůže v dorozumění se svými představenými. Avšak i později, kdy se postavil v odpor proti arcibiskupovi a papežské kurii, ba konečně proti obecnému sněmu, zůstalo to jeho nejvyšším cílem, pomáhati, aby zpět přivedena byla církev k poctivému poslušenství, k následování Kristovu a k jisté naději života věčného. Přehlédneme li všechny jeho spisy, najmě jeho sporné spisy, přijmeme dojem, že ony společný střed svůj v učení o církvi mají.

Dle těchto předběžných poznámek myslíme, že při tom setrvati můžeme, že »Kristuv zákon« a »pravá církev Kristova« jsou ony oba stěžejné body Husova k reformě se chýlícího smýšlení a činění. Oba kusy nejsou při něm ojedinělé podle sebe, nýbrž on staví je do jisté vnitřní souvislosti a uznává zpětné působení jednoho ve druhý. Jestli ve svém hlavním spise »O církvi« proti obviněním svých protivníků praví: »Není úmyslem naší strany, odvrátiti lid od pravého poslušenství, nýbrž způsobiti, aby lid zákonem Kristovým

jednomyslně byl spravován a od Krista se protikřesťanskými ustanoveními odtrhnouti nedal:«[166]) tedy předpokládá, že z poslušenství k slovu Božímu jde také pravé poslušenství k církvi, pravý církevní život. S tím souhlasí úplně jeho poslední vyznání, když již ke kolu byl přivázán; nebo jím dává na srozuměnou, že se vším svým kázáním evangelia, svými spisy atd. k tomu směřoval, aby lidi od hřícha odvrátil.

Přistupme blíže k této dvojí, základní myšlence, nejdříve k zásadě: »Kristův zákon« ať jest rozhodným!

Hus se záhy již, opětovaně a důrazně přiznává k té zásadě: »Kristův zákon«, t. j zjevení Boží v Novém Zákoně, projevené Kristem za doby jeho pozemského života a za doby apoštolské, jest rozhodným a úplně dostatečným k spořádání života křesťanského, k spravování církve a k dosažení cíle spasení. Ne že by Písmo svaté bylo mu jediným zdrojem pravdy. On uznává kromě bezprostředního, božského zjevení také vnímání smyslové, čili zkušenost a rozum, čili spořádanou práci myslnosti za prameny poznání pravdy.[167]) Avšak ve věcech víry a spasení duší má dle něho Písmo svaté naprostou a jedině neomylnou autoritu; nebo Kristus jest nejlepším učitelem a nejvyšším soudcem. Z toho jde, že nesmí ani něco přidáno, ani odňato býti. Mnohem více jest každý křesťan k tomu zavázán, aby věřil každou pravdu, kterou Duch svatý v Písmě složil, a aby k zákonu Kristovu naprosté poslušenství osvědčoval. Jinak se to má s výroky svatých, anebo s bullami papežů: těmto není žádný člověk povinen věrou, leč by vypovídaly něco, co bezprostředně z Písma jest čerpáno, anebo prostředně na Písmě založeno. Písmu svatému nesmí se ani víra odepříti, ani mu odporovati; nebo Bůh nemůže blouditi, ani v blud zavésti; ovšem ale smí se papežským bullám dle okolností víra odepříti a jim odporovati, nebo papež a jeho kurie mohou blouditi a v blud zaváděti; jeho zavádí v blud zisk a on sám bloudí nevědomostí.[168])

Protivníci jasně poznávali, že tento princip*) Písma jest neslučitelný s římským principem církevní autority; pročež činili jemu a jeho straně dvojí výtku:

1. že připisuje výhradně Písmu svatému soudní vážnost, že tudíž zneuznává autoritu obecné církve, svatých otců a církevních učitelů;

2. že vykládá Písmo dle svého vlastního ducha a dle libosti, na místě, aby se spravoval výkladem církve. Pražská bohoslovná fakulta praví v jednom dobrém zdání dne 6. února roku 1413: »Někteří z českého duchovenstva chtějí Písmo jedině za soudce uznávati — a vykládají Písmo dle své hlavy« atd.[169])

*) Zásada.

Avšak Hus odpovídá, že obě výtky nejsou odůvodněny: 1. on prý nikoliv nezneuznává váhu církve a církevních otců, nýbrž má prý v úctě všechny sněmy, dekrety *) a dekretalie **) všechny zákony, kánony ***) a bully — pokud bezprostředně anebo prostředně s Božím zákonem souhlasí.[170]) Skutečně dovolává se ve svých spisech kromobyčejně často církevních otců starověku, Augustina, Řehoře Velikého a jiných, doktorů†) středověku, svatého Bernarda, Tomáše z Akvína, Roberta Grossetête atd.

Na 2. výtku odpovídá, že nemá úmyslu, Písmo svaté jinak vykládati, nežli dle toho smyslu, který Duch svatý žádá a svatí učitelé církevní, jimž Duch svatý dal porozumění, vykládají.[171])

Tento princip Písma, kterému Hus průchod zjednává, jest bez odporu od Viklefa přijat, jenž ho nejprve vyslovil, odůvodnil a hájil, veda principielně ostrou čáru, oddělující »Zákon Boží« od každé jiné autority. Viklef zevrubně odůvodnil a vědecky hájil výhradnou a naprosto rozhodnou, »neskonalou« autoritu Písma svatého, najmě ve svém spise »O pravdě Písma svatého«. Hus však přijal tuto hlavní myšlenku od Viklefa, přilnul k ní vroucně, držel ji a obhajoval ji se své strany. Ne zásadu samu, nýbrž toliko užití její, vývodek z ní, totiž větu, že Písmo svaté k správě církve dostačí, vypsal ve spisku, veda zevrubně důkaz toho.[172])

Jeho druhý, hlavní pojem reformační jest onen pravé církve. Jak jeho učebné myšlenky, tak jeho mravní práce životní pohybují se kolem tohoto stěžejního bodu.

Jeho učení o církvi jest zárodkem obsaženo v definici††) pojmu: »Církev jest veškerenstvo vyvolených«. Tento pojem, kterýž původně Augustinem byl vysloven, přijal od Viklefa a vyslovil již v době, v které ještě dalek byl toho, aby na odpor proti hierarchii a papežství pomýšlel. V jedné řeči, kterou jako synodalní kazatel a důvěrník arcibiskupův r. 1405 k shromážděnému duchovenstvu pražského, církevního obvodu byl měl, popisuje již »církev« jako »veškerenstvo vyvolených«.[173]) Avšak teprv od r. 1410 s vědomím projevuje důsledky, které v onom pojmu církve jsou zahrnuty. Tyto rozvinul a vůči odpůrcům hájil ve více sporných spisech, zvláště ve svém hlavním, reformačním spise: »O církvi« (1413).[174]) Je-li církev Kristova sborem vyvolených, tedy k ní nenáleží žádný z těch, kteří z milosti k věčnému spasení určeni nejsou. Právě tím činí se rozdíl, který již Augustin

*) Usnesení, rozkazy.
**) Papežská nařízení, církevní zákony.
***) Pravidla, předpisy.
†) Učitel.
††) Určité vytčení, stanovení pojmu.

činil, totiž mezi pravým a zdánlivým tělem Kristovým. Všickni spravedliví od počátku světa, všickni k spasení z milosti vyvolení jsou skuteční údové církve. Že někdo k pravému tělu Kristovu, k pravé církvi přináleží, má svůj původ ve věčném vyvolení. Z toho jde, že zevní příslušnost k církvi, ba ani úřady a hodnosti v ní neposkytují žádné záruky pro příslušnost k pravé církvi. Někdo může v církvi býti a nemusí z církve býti. V tom případě jest podoben plevám v obilí na mlatě, pleveli na pšeničném poli.

Ti pak, kteří toliko v církvi jsou, avšak v pravdě k církvi Kristově nepřináležejí, jsou ve skutečnosti údy Antikristovými. Teprv dne soudného Kristus je rozdělí. Nyní jsou všickni jedni s druhými smíšeni, ač jádrem a podstatou naprosto od sebe se liší. Poněvadž pak církev ničím jiným není, nežli veškerenstvem pro Krista z milosti vyvolených, tedy jest Kristus základem, na němž církev vzdělána jest; Kristus hlavou, jedinou hlavou své církve. Jiné hlavy vedle něho církev nepotřebuje. Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče tvrdili, že papež jest hlavou a sbor kardinálů tělem Římské církve; onen jako nástupce Petrův, tito pak jako nástupcové sboru apoštolů prý mají plnou moc k spravování církve a poslední rozhodnutí ve všech otázkách učení. Naproti této romanistické*) theorii**) dokazuje Hus dle základních, svrchu uvedených pojmů následující:

1. Ne papež, nýbrž Kristus sám jest hlavou obecné církve. Byl-li by některý křesťan hlavou obecné církve, musil by buď sám Kristem anebo nad Kristem býti.

2. Jen tehdy jest biskup římský Kristovým náměstkem, apoštola Petra nástupcem a »apoštolské stolice« držitelem, když v šlepějích Kristových chodí a dle Kristova zákona obcuje, apoštolsky učí a žije. Avšak papež, který na odpor Kristu žije, nazývá se vůbec »Antikristem«, v takovém případě stojí »ohavnost zpuštění na místě svatém«. (Mat. 24, 15.) Když papež učení apoštolské zanedbává, není »apoštolským«, nýbrž »lžiapoštolským«; lakotný papež jest náměstkem Jidáše Iškariotského, který Spasitele prodal Sbor kardinálů jest buď pravým anebo zdánlivým tělem římské církve: onen případ nastává, když tito v učení a životě apoštolů následují; tento případ pak, když neapoštolsky učí a žijí.

3. Dle toho jest papežská plná moc a přiměřená tomu povinnost církevního poslušenství podmíněna a obmezena. Papežské rozkazy mají jenom tehdy býti plněny, když na zákoně Kristově založeny jsou; jsou-li mu na odpor, musí jim odepíráno býti, jak kdys biskup Linkolnský papeži Innocencovi IV. učinil;

---

*) Římsko-katolické.

**) Vědecká zásada, vědecké pravidlo.

v tom případě jest to povinností, přes papežské rozkazy, ba klatby, následovati rozkazů Kristových. Aby však jist byl tím, že papežské výnosy s Písmem se srovnávají, jest poddaný i laik*) povinen a oprávněn, zkoušeti předpisy svých představených. Na odpor se stavěti moci, kterou si někdo osobil, neznamená však protiviti se pořádku Božímu, nýbrž zneužití moci.

4. Římský biskup byl původně ostatním biskupům roveň v moci a důstojnosti. Teprv 300 let po Kristu postavil ho císař Konstantin svým darem n a d ostatní biskupy, dal mu papežskou plnou moc, která během času ještě byla zvýšena. Když však jedno tisíciletí po Kristu bylo uplynulo, čert se utrhl; od té doby n. p. povstal interdikt a užito ho v míře vždy rozšířenější; Antikrist nyní řádí nejvíce. Bůh však může zase zrušiti právo, císařem dané a církev navrátiti k původní rovnosti biskupů. To stává se tím nutnějším, an záhubný rozkol mezi nynějšími třemi papeži (pamatuj: psáno v r. 1413) svou příčinu právě v této přednosti papežově, Konstantinem dané, má. Duchovní mají odkrýváním chyb a neohroženým kázáním díla Kristova k nápravě přispívati. Knížata a páni, kteří mají meč od Boha, jsou povinni nepřátely Boží kárati, nešlechetnost duchovenstva trestati, církev očišťovati, špatné kněze, kteří chrám poskvrňují, vyháněti, jak Kristus kupce a prodavače z chrámu byl vyhnal. Najmě mají nesvědomitým duchovním církevní statky odjímati, aby je tím potrestali a napravili.

Pokud se týká Husova učení o ř á d u s p a s e n í, soudí jedni, že o o s p r a v e d l n ě n í z víry učí úplně evangelicky; jiní tvrdí, že jeho učení o ospravedlnění úplně římsko-katolickým jest.[175]) My můžeme jen poslednějším přisvědčiti. Pojmeme-li dotčené výroky v s o u v i s l o s t i a bedlivě-li rozeznáváme mezi těmi různými, příslušnými otázkami, můžeme jedině souditi, že Hus platnému tehdy římsko-katolickému učení o ospravedlnění jest nakloněn. Sice jednotlivé věty, o samotě uvážené, znějí evangelicky; n. p.: »Žáden nebývá spravedliv skrze zákon, nýbrž jedině skrze víru v Krista«; anebo: »Boží milosti nenabýváte svou zásluhou, nýbrž dobrovolným darem«. Avšak prvnější věta jest společným majetkem římského a evangelického učení. Druhá pak věta odporuje toliko mínění, že člověk svým mravním usilováním a chováním dar milosti, k obrácení potřebný si z a s l o u ž i t i může, nikoli pak větě, že křesťan, jsoucí již v stavu milosti s to jest, život věčný, spasení, vlastními skutky si z a s l o u ž i t i. Anobrž k poslednější větě se Hus častěji přiznává, a sice někdy právě v souvislosti s výroky, které úplně evangelicky znějí. N. p. když v devátém latinském kázání vyslovuje: »Kristus Pán jest příčinou každé zásluhy při oudech své církve«, tedy jest to zřejmé,

---

*) Nekněz.

že nezavrhuje myšlenku o skutečné zásluze věřících, nýbrž jí platnost přisuzuje a předpokládá. Mínění, že hříšník, nezaslouženým působením Boží milosti obrácený, potom pomocí milosti Boha Ducha svatého tak jednati dovede, že si Boží zalíbení a život věčný skutečně zaslouží, má v jeho smýšlení tak hlubokých kořenů, že se i v oddílech, v nichž ospravedlnění věrou jedině zdá se býti dosvědčeno, pravý římsko-katolický. pojem zásluhy dokázati dá. V žádné výpovědi o milosti, víře a skutcích nelze při Husovi ničeho nalézti, co by přesahovalo učení Tomáše z Akvina. V učebném článku o ospravedlnění nesmýšlel Hus reformačně evangelicky, nýbrž římsko-katolicky.

Pokud se týká učebného článku o svátostech, vytýkali mu protivníci, že nechce věřiti, by Viklefovo učení o sedmi svátostech falešné bylo. Toto obvinění jest patrně s opatrností vyjádřeno. Ono nepraví, že Hus se proti udanému sedmeru svátostí vyslovil, nýbrž jenom, že Viklefovo mínění o sedmi svátostech nemá za bludné. Zdá se skutečně, že si Viklefův úsudek v tomto kuse nebyl osvojil. totiž jeho kritiku o přijatém v scholastické*) vědě jeho doby ustanovení v příčině sedmera svátostí, které teprv roku 1439 sněmem ve Florenci skutečně bylo stvrzeno.

V příčině učení o svaté večeři obvinili Husa z dvojího bludu: 1. že brojí proti učení o přepodstatnění, 2. že žádá podávání pod obojí způsobou.

Poslednější věcí nebylo původně od něho samého, nýbrž od jeho přítele v Praze, Jakuba ze Stříbra, hnuto. Hus nalézal se již v Kostnici, když »Jakoubek« jal se, že kalich laikům náleží, učiti, to obhajovati a ihned také kalich pravidlem podávati. Teprv následkem podnětu z vlasti vyslovil se Hus buď v listech, buď ve zvláštním pojednání o této otázce. My máme neméně než čtyři pojednání, v nichž Hus učení o svaté večeři si předmětem činí.[176]) V prvním pojednání r. 1402 drží se úplně římsko-katolického učení o svátosti oltářní, dovolávaje se božítělové sekvence**) Tomáše z Akvina: »Lauda Sion Salvatorem«***) slk. 11., a uváděje mnohá svědectví církevních otců a scholastických doktorů;†) to jediné, co zamítá, jest smyslné nedorozumění, kteréž mnozí s učením o pravé přítomnosti těla a krve Kristovy ve večeři Páně po posvěcení spojovali. Druhé, velice krátké pojednání obírá se čistě scholastickou, zchytralou otázkou, předpokládá však výslovně římské učení o přepodstatnění ve svaté večeři. Naproti tomu domnívají se někteří zjištěný míti »zející odpor« mezi třetím a čtvrtým pojednáním.[177]) Avšak v prvnějším pojednání, psaném r. 1414

*) Školský, středověký.
**) Některé hymny při mši.
***) »Chval Sione Spasitele«.
†) Středověkých mistrů bohosloví.

v Kostnici v prvních týdnech ještě před uvězněním, nechce Hus nic jiného dokázati, než to, že jest věřícímu údu (»laikovi«) dovoleno a užitečno, svatou večeři také pod způsobou kalicha dobrořečení přijímati; což prý dokazuje ustanovení Kristovo, apoštolská výpověď, jakož i svědectví církevních otců a doktorů středověkých, jichž se dovolává. I výnosu papeže Gelasia I., který zapovídá libovolné zdržování se kalicha a »dělení svátosti za hrozné zneuctění svatyně« prohlašuje, užívá Hus ne ve prospěch povinnosti, kalich přijímati, nýbrž toliko ve prospěch práva laiků k užívání kalicha.[178]) Úplně týmže způsobem pronesl se o odnětí kalicha v dopisech, n. p. v dopise dne 21. června r. 1415. Když sněm v sezení dne 15. června odnětí kalicha, které až posud toliko obyčejem bylo, na církevní zákon byl povýšil a kněžím přijímání pod obojí způsobou pod trestem klatby byl zakázal: pronesl se Hus s důrazem proti tomu. Avšak on klade při tom důraz méně na úplnost svátosti, nežli na rozhodnou autoritu Biblí. Na to jest rozhněván, že sněm klade zvyk nad pravdu, nad Kristovo ustanovení a konání apoštolů.[179]) Jestliže však ve čtvrtém pojednání, které svému žalářníkovi byl napsal, těsně se připojuje k bohoslužebnému zvyku a tehdy platnému učení, jest to, při účelu tohoto sepsání, velmi blízké a pochopitelné; a jestliže v tomto, prostonárodně psaném pojednání se dotýká učebných pojmů, že totiž pod způsobou chleba nejenom se Kristovo tělo podává, nýbrž i jeho krev, »která ho sprovází«, nesmí býti při tom přehlíženo, že také v třetím pojednání totéž učebné předpokládání se souhlasem připomíná.[180]) My nemůžeme tudíž přiznati, že by ty různé výpovědi o kalichu a odnětí jeho byly si na odpor.

Druhá věc totiž, že Hus, jak pravili, proti učení o přepodstatnění*) ve svaté večeři brojil, jest u vysoké míře záhadná. Sice on sám ohražoval se od prvního okamžiku, kdy tato výtka mu učiněna byla, až k poslednímu dechu vytrvale proti tomu, že kdy onomu učení na odpor byl; naopak, on tvrdil, že se vždy přiznával k církevnímu učení o přepodstatnění. Avšak jeho žalobníci a jeho soudcové, členové sněmu, obviňovali ho, že přece na to učení sáhl. Ba až do dnešního dne shodují se někteří učenci, nejenom katoličtí, nýbrž i protestanští, s tímto míněním, a soudí, že aspoň ve své víře v přepodstatnění Viklefem byl otřesen a že teprv od r. 1403 (odsouzení článků Viklefových Pražskou universitou) se rozhodně Viklefova učení o večeři Páně zbavil (tak zvláště Palacký). Jiní badatelé (z katolíků nejotevřeněji biskup Hefele) uznávají, že Hus v této příčině k Viklefovi se nepřipojil.[181]) Zkoumejme! Jestliže Palacký to má za věc pravdě podobnou, že Hus před r. 1403 v otázce o přepodstatnění aspoň kolísal,

---

*) Proměna chleba a vína v tělo a krev Kristovu.

může se toliko opírati o výpovědi jeho protivníků a některých, od těchto přitažených svědků obviňovacích. Avšak tomu odporuje ta okolnost, že sami protivníci před rokem 1412 nikdy jeho učení o večeři Páně výtky nečinili, tedy právě ne v těch letech, v kterýchž, jak pravili, by byl v této věci kolísal anebo dokonce učení o přepodstatnění odpíral. Známe dvě žaloby na něho z oné dřívější doby, první z r. 1408, druhou z r. 1409.[182]) Prvnější žaloba, arcibiskupovi podaná, zvláště vytýká, že ve svých kázáních podkopává úctu k duchovenstvu; vedle toho však jest řeč o tom, že hlubokou úctu Viklefovi osvědčuje, kterýž prý přece, jak známo, blud o svátosti oltářní vyslovil. To vztahuje se beze vší pochybnosti k Viklefovu odporu učení o přepodstatnění. Jak blízké to bylo, aby Husovi, jestli že o této věci třeba i jen kolísavě se byl vyjádřil, vytkli, že sám v této otázce není pravověrným. Avšak v listině nenalézá se ani známka, něco takového naznačující. I v druhé obžalobě, ačkoliv v ní domnělé bludy Husovy se připomínají, neslyšíme slova o tom, že by sám přepodstatnění ve svaté večeři byl v pochybnost bral, anebo že by třeba i jen jasně a jistě k němu se nebyl přiznával. Kdyby tomu skutečně tak bylo bývalo, že by před r. 1403 v příčině učení o přepodstatnění byl kolísal, tedy by se dalo slušně očekávati, že jeho protivníci spíše před r. 1403, anebo aspoň o několik let později, nežli teprv po 9—10 letech, totiž r. 1412 násled. výtku mu učiní, že o přepodstatnění vždycky pravověrně neučil. Nuž, toto obvinění děje se poprvé r. 1412, když Michal de Causis ve své, Janu XXIII. podané žalobě nejprve připomíná, že Hus v kázáních na kazatelnici Betlémské kaple mezi jinými bludy i ten přednášel, že po posvěcení na oltáři přirozený chléb zůstává.[183]) Bližší vysvětlení o době a znění dotčeného výroku podává svědectví faráře u sv. Klementa v Praze, Jana Protivy: tento udává, že Hus asi v r. 1399 v jistém shromáždění u faráře chrámu Michalského během řeči se vyslovil, že po posvěcení chléb sice tělem Kristovým se stává, ale přece podstatně chlebem zůstává. Avšak Hus prohlašuje ve své odpovědi mezi řádky to slovo, na němž vše záleží, za lživé. Výpověď jiného svědka, totiž faráře Beneše, nemá proto žádné váhy, poněvadž, jak vyznal, nebyl ušním svědkem, nýbrž toliko někým třetím něčeho o dotčeném kázání se byl dozvěděl. Proti třetímu svědku připomíná Hus, že takovým způsobem, jak udává, se vůbec ani nemohl vyjádřiti, nebo kázání jeho bylo prý české a v české řeči nestává prý vůbec žádných vhodných slov pro učené, umělé výrazy, kterýchž, jak pravili, byl užil. Jestliže by takové odpovědi na někoho ten dojem činily, že jsou to plané vytáčky, dovoláváme se slavnostního ujištění, které Hus při třetím a posledním slyšení před sněmem, dne 8. června r. 1415, byl vyslovil, prose pro Boha, aby nebyl nucen ke lži, když

chtějí ho přinutiti k odpřisažení jistých článků, »o nichž — mým svědkem jest Bůh i mé svědomí — ničeho nevím, poněvadž svědkové proti mně vypovídají věci, kteréž mně nikdy na mysl nepřišly, najmě že po posvěcení ve svátosti oltářní chléb jako hmota ještě zůstává!« (viž svrchu str. 69.) Podstatně stejné osvědčení opakoval v den své smrti v slavnostním sezení ve velechrámě, dne 6. července 1415. Naproti takovým vážným ujišťováním, která v blízkosti smrti jsou učiněna, musili bychom míti ty nejpřekonavější důvody opaku toho, kdybychom třeba i jenom to chtěli tvrditi, že Hus v dřívějších letech po jistou dobu sem tam kolísal mezi římským církevním učením o přepodstatnění a mezi Viklefovým odporem proti němu

Avšak my se můžeme ještě positivních*) výroků Husových dovolávati, najmě jeho spisu z r. 1402 »o těle Kristově«. V něm odporuje hrubému, smyslnému pomyslu o svaté večeři a odvolávaje se hojně k církevním otcům, Augustinovi, Jeronymovi a Řehořovi Velikému, jakož i k scholastickým učitelům, tvrdí, že ve večeři Páně Kristovo tělo toliko vírou, ne tělesnými smysly se spatřuje, toliko duchovně, ne tělesně se požívá. Avšak ačkoliv Hus tím proti hrubě smyslné představě o užívání večeře Páně brojí, přece naprosto drží skutečnou přítomnost těla a krve Kristovy ve svátosti a předpokládá i schválené, církevní učení o přepodstatnění jako správné. On užívá opětovaně a tak bezelstně, jak kdyby tomu ani jinak nemohlo býti, celého apparatu**) pojmů, kterýž scholastickému článku víry o přepodstatnění přísluší.[184])

Můžeme tudíž tvrditi a dokázati, že Hus v žádné době svého života učení o přepodstatnění ve svaté večeři neodporoval, ba že v této příčině ani nekolísal. Ten skutek pak, že někteří svědkové vypovídali o Husovu odporu proti učení o přepodstatnění a o jeho tvrzení, že chléb dobrořečení i po posvěcení vždy ještě chlebem zůstává — tento skutek dovedeme si jen tímto způsobem vysvětliti: když Viklefovy spisy a učení v Praze známými a oblíbenými se staly, došel i jeho boj proti článku víry o přepodstatnění při vynikajících mužích souhlasu. Poněvadž Hus uznaným vůdcem a mluvčím přátel Viklefových v Praze se stal, nemohli si to nepřátelé ani jinak mysliti, než že i toto mínění mistrovo si byl musil osvojiti. Avšak Hus byl v dotčené době, totiž na prahu XV. věku, ještě jedním z mladších učenců. Mezi staršími, kteří na Viklefovu stranu se postavili, vynikali nejvíce Mikuláš z Litomyšle, Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče. Mikuláš (nejméně o 15 let starší Husa) vystoupil spolu s tímto při disputaci dne 28. května r. 1403 proti odsuzování 45 vět Viklefových. Na-

*) Kladný, určitý.
**) Přístroj (učený), příprava.

proti tomu to byl Stanislav, jehož Hus jako svého někdejšího učitele s upřímnou vděčností jmenuje, kterýž nejhorouctněji pro Viklefův boj proti učení o přepodstatnění přívržence hledal. Hus sám praví v jednom dopise, r. 1413 psaném svému příteli Křišťanovi z Prachatic: »A vím jistotně, že Stanislav smýšlení držel a ve spise napsal o trvání chleba; a mne se tázal, dříve než odloučení se počalo, chci-li s ním téhož se držeti.« Později změnil Stanislav své přesvědčení a ujistil přísežně, že dotčený traktát*) nebyl sepsal.[185]) Jestliže Stanislav, počáteční mluvčí a vůdce Viklefovy strany v Praze, najmě i v příčině učení o přepodstatnění Viklefovo stanoviště zastával, lze pochopiti, že více než o desítiletí později, když Hus v čele strany stál, odpůrcové jistým optickým**) klamem k domnění byli vedeni, že i on tomuto učení odpíral. Avšak my víme, že tomu tak nebylo. Hus nikdy nesdílel odpor Viklefův v této příčině.

Avšak čím jest to? Zodpovídání této otázky vede nás k ocenění povahy Husovy. Přece jest jisto a jest vícekrát dokázáno, že tento jako bohoslovný myslitel a jako církevně praktický přítel reformy takřka na ramenou Viklefových stojí. Nuže, protest proti učení o přepodstatnění byl duší všeho Viklefova smýšlení a snažení aspoň v posledních čtyřech letech jeho života a jeho angličtí přívrženci na sklonku XIV. věku a dále po celý XV. věk, ano až k prahu anglické reformace, setrvali při onom protestu. Čím to bylo, že právě mistr Hus tento vynikající kus Viklefova učení a reformačního smýšlení mlčky pominul a naopak učení o přepodstatnění ve svaté večeři od počátku až k své smrti držel? Dal se snad zastrašiti učebnou autoritou církve, její kázní a mocí, které proti Viklefovi a soudruhům jenom pro tento článek učení bylo vynaloženo? Avšak Hus nebyl tím mužem, kterýž by byl pouhému násilí a ohledům osobního způsobu dopřál rozhodného vlivu na své přesvědčení a své vyznání. Vždyť to přece tak důrazně kárá při svých někdejších přátelích a soudruzích v smýšlení, při Stanislavovi ze Znojma a Štěpánovi Pálečovi, že se dali zastrašiti, tak že ze statečných obhájců pravdy se proměnili v lichotníky kurie a obhájce papežské, absolutní***) moci. Jistotně bylo to věcné zkoumání a skutečné přesvědčení, které mistra k tomu přiměly, že k opposici Viklefově proti římskému, církevnímu učení o přepodstatnění nepřistoupil. Hus jest si vědom toho, že proti Viklefovu způsobu učení zachovává si úplnou neodvislost, že ani jednu jeho myšlenku proto nepřijímá, poněvadž ji Viklef vyslovil, nýbrž proto, poněvadž Písmo svaté anebo rozum pro ni svědčí a ji potvrzují; vyslovil-li by blud,

*) Pojednání, spis, hlavně o věcech náboženských.
**) Co se k světlu vztahuje, a k vidění.
***) Naprostý, neobmezený.

tu prý nechce v tom při něm státi a ho následovati, byť by i ten blud sebe nepatrnějším byl. Ba jednou se vyjadřuje: kdyby Viklef anebo kdyby i anděl s nebe sstoupil, a jinak učil než Písmo svaté učí, že by mu svého souhlasu odepřel.[186]) Ovšem my nepochybujeme o tom, že církevní censury,*) na Viklefovo učení o večeři Páně dané, v té míře dojem na Husa učinily, že tím více k vážnému, věcnému zkoumání myšlenek Viklefových o svaté večeři byl veden. Nepochybně bylo jeho přesvědčení o skutečné přítomnosti těla a krve Kristovy ve svaté večeři pevné; ale neuměl si je jinak spořádati, nežli pomocí obvyklého pojmu přepodstatnění. Tím dospěl k zamítnutí Viklefova odporu k tomuto pojmu.

V ostatním zdály se mu Viklefovy hlavní myšlenky o Písmu svatém (»o zákonu Božím«) jako tomu, nade vše povznesenému, rozhodnému pravidlu víry a života pro jednotlivého křesťana a církev, a Viklefův pojem církve, jako veškerenstva vyvolených, biblicky dobře odůvodněny a rozumny. Proto si tyto hlavní myšlenky záhy již v té míře osvojil, že mu takřka v tělo a krev vešly. Nejenom v učených pojednáních a latinských kázáních před duchovenstvem, nýbrž i v kázáních, v Betlémské kapli před lidem česky konaných, potkáváme se nezřídka s tímto, od Viklefa přijatým pojmem církve.[187]) Dle jeho, jakož i dle Viklefova mínění spočívá církev na věčném základě Božího vyvolení z milosti. Přesvědčení, že církevní členství v církvi, jako těle Kristově, žádným zevním příznakem není poznatelné a podmíněné, tak že ani úřady ani hodnosti v církvi žádné záruky pro skutečnou příslušnost k církvi neposkytují: všechny tyto myšlenky centnéřové tíže a dosahu reformačního sdílí s Viklefem. Podobně, jako tento, táhne i on silnou, dělící čáru mezi pravou církví Kristovou a falešnou církví Antikristovou, mezi údy Kristovými a údy ďáblovými, mezi duchovenstvem Kristovým a kněžstvem Antikristovým. Dle toho má Hus, jako Viklef, zcela jiné ponětí o církevní autoritě a církevní poslušnosti, nežli officialní**) církev jeho doby. Viklef nabyl při prvním počátku velkého, papežského rozkolu, Hus pak při jeho konci vnitřního vyproštění z papežství. S oním sdílí názor na cestu křesťanstva staletími: papežský primat***) nad církví není mu původní, zakládá se na darování státem (na »darování Konstantinovu«, dle papežských bajek středověkých; tím prý církev světštěla a poklesla, a dokonce, co uplynulo první tisíciletí křesťanstva, ďábel prý se utrhl atd. Konečně souhlasí Hus s Viklefem v přesvědčení o naléhavé nutnosti reformy církevní, jejíž prostředky a cesty jsou: vytrvalé

*) Trest.
**) Úřední.
***) Prvenství, nejvyšší správcovství v církvi.

a věrné kázání slova, kárání a napravování duchovenstva knížaty a pány, zrušení papežských předností a obnovení původní rovnoprávnosti biskupů.

Avšak stává netoliko duchovní, rodinné podobnosti mezi oběma muži, nýbrž poměr obou jest jako poměr otce a syna. Viklef jest mistrem, Hus žákem. Myšlenkový kapitál, jehož poslednější využil, jest původně Viklefem dobyt, Husem takřka zděděn, ačkoliv ne bez vlastní práce a samostatného zkoumání, ovšem také ne bez vnitřního boje. Ba nejenom myšlenky byl český mistr od anglického doktora, od doktora evangelického*) obdržel a převzal, nýbrž i provedení a vypsání namnoze až na věty a výraz slov, zakládá se při Husovi na Viklefovu předchodu, jak to Loserth nepopíratelně dokázal. Duchovní originalitu**) nemůžeme mistrovi přisouditi. Tato jest úplně při Viklefovi. Hus nebyl myslitelem původní síly nebo původní iniciativy,***) on nebyl tvůrčím duchem. K tomu nedostávalo se mu daru spekulativního,†) nadání dialektického††) a systematického.†††) Jako křesťanský myslitel jest Hus hvězdou druhé a třetí velikosti, která se jako oběžnice kolem Viklefa, svého slunce otáčí; oba pak vznášejí se kolem centrálního*) slunce, kterýmž sám Kristus jest. Dále Hus není povahou dvojnásob tvrzenou a jako ocel ostrou; on není povahou ve vnitru silnou, bezvýminečně přímo vykročující, své přesvědčení až k nejkrajnější důslednosti rázně provádějící, byť by i někdy s ubližující příkrostí a s pohoršlivou drsnatostí. Hus byl spíše od přirození osobností měkkou, duší s utlými strunami, způsobu více vnímavého, nežli povolaného k zasahování duchem mocnému a k dobývání rekovnému a k obnovování tvůrčímu. Avšak proto přece dokonce nebyl nějakým slabochem, osobností bezcharakterně podajnou. Naopak, on pojil s měkkostí srdce a útlostí duše mravní tuhost, neproměnnou věrnost, nesklonitelnou pevnost, samé to vlastnosti, kteréž, právě takto mezi sebou spojeny jsouce, příznivý dojem pomilování hodnosti činí, ba mu nejčistší vážnosti a nejvroucnější úcty dobývají. K tomu přidejme mravní bezúhonnost jeho obcování a jeho dokonalou nezištnost, která jeho přátely hlasitě jest dosvědčena, avšak také jeho protivníky jako závadná nikdy v pochybnost brána, jeho téměř asketickou**) přísnost k sobě samému, jeho upřímnou pokoru a jemnou svědomitost, dle kteréž kdys ve veřejném kázání, když o poctivé pobožnosti modlitbou mluvil,

*) »Doctor evangelicus.«
**) Původnost.
***) Učiniti první krok, dáti první podnět.
†) Rozjímavý, přemýšlivý, pátravý.
††) Obratný v myšlení, v řeči.
†††) Soustavný.
*) Ústřední.
**) Kajicnická, mravocvičná.

otevřeně vyznání učinil: »Nevím, zdali jsem v celém svém životě jen jeden »Otčenáš« tak nábožně a uctivě se modlil, jak se sluší.«[188]) Co přátelé a ctitelé toho muže k jeho cti praví, nesmíme, jak se samo sebou rozumí, ihned zhola za berný peníz bráti. Proto přece jest povinností toho dbáti. My máme kázání, které na památku »nových mučedlníků«, Jana Husa a Jeronyma, v Betlémské kapli, tedy každým způsobem česky bylo konáno, avšak toliko latinsky před rukama jest. Kazání to jest každým způsobem již v některém z nejbližších let po upálení obou konáno.[189]) Neznámý kazatel volá své posluchače za svědky toho, že Hus ve svém životě a svých slovech pravdivým a naprosto výborným byl. »Hospodin dal mu vycvičený jazyk, tak že věděl, kdy mluviti má; měl lásku a milosrdenství ku všem lidem, i k svým nepřátelům a stihačům; jako druhý Eliáš sáhl s horlivostí na svrchovanou nespravedlnost Antikristovu a jeho svatokupeckého kněžstva; hubě své tělo ustavičnou prací, namáhal se k spasení národa tak velice, že to přesahovalo všechnu lidskou moc a tělesnou sílu, nebo neustále byl zaměstnán, brzo zpověď slyše, brzo hříšníky obraceje, brzo v pokušení postavené potěšuje, brzo káže, brzo píše. Byl neposkvrněným, mravopočestným, střízlivým, vždy bohabojným od počátku svého studování. Tu nebylo žádné pýchy, žádné lakoty, žádné závisti, žádného pokrytectví atd. Všechno vynaložil a sebe sama zmařil pro blaho duší. Jeho věrné učení a evangelizování ozývá se a trvá nejenom v Čechách a na Moravě, nýbrž téměř v celém křesťanstvu. Byl hlasitě zvučící troubou, neunavným kazatelem pravdy, zvěstovatelem evangelia, ústy božskými. Tento spravedlivý zanechal nás všechny v tomto zlém světě a vešel k Pánu, svému Bohu. Moudrostí svých odpovědí a pomocí milosti s hůry, kteráž ho učila, dosti učinil svým domácím a přátelům. Kdo odšel kdy od něho s prázdnýma rukama? Přišel-li bohatý, přijal dobrou radu, byl-li chudým, odnesl si pomoc; on nehledal také svých věcí, pracoval více, nežli všickni ostatní a přijal méně, nežli oni, odnesl si však něčeho jiného. Ach, nyní jest nám již odjat, a co jsem zde vyjmenoval, po všem jest veta i po vší radosti. — — Jak mnoho potupy snesl tento muž, kterýž se oblekl v Pána Ježíše Krista! Jak mnoho zášti trpělivě snesl od nekonečného množství zlých lidí, jak velikých, převrácených podezřívání své osoby, falešných obsílek, klateb, nespravedlivých, svévolných a protikřesťanských nátisků od svatokupeckého kněžstva pro své věrné kázání, plné veliké horlivosti!« atd. Na konci pojednání o slyšeních před sněmem a jeho popravení na hranici, a prve než kazatel přechází k řeči o Jeronymovi Pražském, praví: »Duch jeho, jak zbožně věříme, vstoupil v ohni, jak Eliáš, na nebe k společenství andělů Božích.«

K správnému ocenění tohoto povahopisu jest potřebí nejen toho dbáti, co praví, nýbrž i také toho, co nepraví. V té příčině jest velice důležito, že kazatel při vší úctě k Husovi ani slovem o tom se nezmiňuje, že byl mužem, kterýž jako myslitel a učenec předčil silou ducha a vynikajícími dary. V té příčině mluví se zdrželivostí, jak se nám zdá, významnou a dobře uváženou. Všecko to, v čem Husa a to plnými tony oslavuje, přestává na mravní stránce jeho osoby a všeho toho, co činil a čeho se vystříhal. On vytýká jeho čistou mysl, jeho nezištnost, svědomitost a jeho neunavnou moc lidskou téměř převyšující pracovní sílu v povolání kazatele a duchovního správce. To jsou v pravdě samé vlastnosti, které přehledem událostí jeho života, jakož i popatřením do jeho vnitřního života, v jeho listech se jevícího, na všech stranách potvrzení docházejí, a to tím více, čím patrněji hrozný jeho konec vlastnímu jeho vědomí se přibližuje.

O tom není pochybnosti: velikost Husova byla způsobu mravního, ne intellektualního.*) A sice jest v tom velikost jeho, že při vší pokoře a dětské mysli, při vší nedůvěře k sobě samému, a přes to, že byl duší jemných strun, přece svému přesvědčení věrným zůstal až k děsné smrti. Čím méně byl mužem, kterýž předčil mocí ducha a vynikal silou vůle, tím hlubší dojem činí nezvratná pevnost, kterou v utrpení a smrti dokázal. Vždyť to není žádný menší, nežli papež Pius II., kterýž v jedné knize, krátce před svým povýšením na papežský stolec, r. 1458 psané, byl vyslovil: »Žádný z filosofů nevytrpěl dle podání s takovou silou ducha smrt, jako tito (Hus a Jeronym) smrt upálením.«[190]) Aeneáš Sylvius vyjadřuje se tu zcela jako pravý humanista**) XV. věku, jímž i jako papež zůstal. Avšak obdiv, věnovaný síle ducha Husova na hranici, jest přece při kardinálovi, kterému brzo na to tiary***) se dostalo, vší úcty hoden. A podobně vyslovuje se církevní dějepisec přítomné doby, biskup Hefele, když vyznává: »že Hus za své přesvědčení na smrt šel, toto hrdinství může nás s mnohými stinnými stránkami jeho povahy poněkud zase smířiti.«[191]) Avšak my nemáme toliko zření míti k poslednímu dni jeho života, ne výhradně k jeho smělosti a pevnosti, v nichž smrt upálením vytrpěl. Co činil a čeho pomíjel v Kostnici, zvláště za své více než sedmiměsíční vazby, vše musí býti uváženo. Neběželo v nejhlubším jádře o nějaké věty, o tuto neb onu nauku, o jisté pravdy, nýbrž o svědomí. Dosti často a dosti důtklivě bylo najmě jedním členem sněmu, jehož jméno nám není známo, na Husa naléháno, aby zmírněnou formuli odvolací

*) Rozumový.
**) Jazykoznalec, školský učenec.
***) Trojnásobná koruna papežova, jakožto znamení jeho moci nad církví bojující, trpící a vítězící.

přijal. A sice dělo se to s tím ryze římsko-katolickým poukázáním, že případná vina v tomto od něho očekávaném skutku neobtíží jeho svědomí, nýbrž svědomí jeho představených. Avšak to právě byla myšlenka, s kterou se Hus naprosto nemohl spřáteliti. Tu bylo místo, na němž se konečně a platně musilo rozhodnouti, zda tím mužem jest, kterýž by evangelickou pravdu zastával. Buď vlastní svědomí podříditi cizímu svědomí, byť by to i bylo svědomí povšechné církve, v její plně oprávněném zastoupení obecného sněmu — anebo vlastního svědomí bezvýminečně a naprosto následovati, — to bylo zde jeho otázkou. Že pak v této poloze, v které se nalézal, se nedal podrobiti a skloniti, jsa sám jeden, k tomu sklíčen na těle a na duši dlouhotrvající vazbou, seslaben kolikerými záchvaty nemoci, bez zástupce a obhájce vůči nejvyšším autoritám v církvi a státu, které ruku v ruce proti němu se postavili, spolu se vší tou hojností ducha a učenosti, které obecný sněm v jedno spojil: že raději bolestnou potupu, totiž za tvrdošíjného kacíře, za arcikacíře pokládánu býti, ba konečně i upálení podstoupil, než poskvrnění svého svědomí odvoláním, kteréž pravdě a přesvědčení jeho bylo na odpor — to bylo pravou velikostí duše. Že Hus jako křesťanský myslitel není samostatným a tvůrčím, že nejenom v základních pravdách, nýbrž namnoze i v jejích provedení a odůvodnění se na Vikleřovi závislým býti jeví, to jest jen důkazem toho, že význam jeho vůbec není na půdě myšlení, ne na straně intellektuální. Avšak právě proto, že není původcem nové nauky, ani tvůrcem vyznání sobě vlastního, a že neměl pražádného osobního zájmu ve vítězství svého učení, že v jeho srdci láska k pravdě se nemísila se samolibostí, jest jeho smýšlení a jeho povaha, jeho věrnost v přesvědčení a jeho nezvratná statečnost, jeho »mnohotrpící hrdinnost« (abych s Evsebiem mluvil) tím svobodnější od samolibosti a před očima našima tím čistší a zářivější.[192])

Jan Hus se svým srdcem, při vší měkkosti přece ve všem pokušení věrným, až k děsné smrti neohroženým, se svou nepřemožitelnou, ba všechna protivenství o mnoho překonávající trpělivostí a silou duše, podléhaje zvítězil, dobyl si srdcí svým vyznáním evangelické pravdy, svou nepohnutelnou věrností k svědomí, a učinil převelmi trvalý dojem na souvěk a potomní věk. Vždyť mu naprosto nešlo o sebe samého a o vlastní čest, nýbrž především o čest Boží a Spasitelovu, vedle toho snad také o čest své vlasti, a o neporušenou pověst pravověrné pobožnosti svého národa. Úplně jsa tím jist, že jeho přesvědčení s pravým učením církve, v Písmě svatém odůvodněným a spisy ctihodných otců dosvědčeným nikoliv není v odporu, má se ve svém svědomí za vázána, při něm setrvati, až důkazy Písma o lepším bude poučen. Poněvadž tak se nestalo, vytrpěl raději bez bázně a věrně smrt kacíře,

nežli by byl proti lepšímu vědomí a svědomí odvolal. Tato jeho síla duše tím jasněji v srdce zářila tou okolností, že na sněmě, v tom slavném zastoupení povšechné církve, ve své věrnosti k poznané pravdě všem hrnoucím se svodům a hrozbám nezvratně odolal; tím jest jeho obraz pro všechny časy nesmazatelnými barvami dějinám vtisknut. On podal svým charakterním podlehnutím skutečný důkaz, že svědomí poctivého křesťana silnějším jest, nežli všechny mocnosti světa. Tím razil cestu, kterou o sto let později Luther nastoupil, když v Augšburku před kardinálem-legátem*) Tomášem de Vio z Gaëty a ve Vormsu před císařem a říší odvolati naprosto odepřel; to byla táž cesta, kterouž evangeličtí stavové šli, když dne 19. dubna r. 1529 ve Špýru slavný protest**) vyslovily proti snesení říšského sněmu, »poněvadž v záležitostech, týkajících se Boží cti, blaha a spasení duší našich jedenkaždý za sebe sama před Bohem státi a počet vydati musí«. Hus objevil dle duchaplné poznámky Bonnechose-ovy, jako Kolumbus nový svět, on novou říši, anebo lépe, zase nalezl kraj, který od staletí byl zapomenutý a zaniklý, kraj svědomí ve věcech víry. On v srdcích lidských svědomí zase posadil na trůn, s něhož nikdy nebylo mělo býti svrženo. A to mu má zůstati nezapomenuto.

*) Vyslanec (papežský), papežský plnomocník.
**) Odpor, ohražení, osvědčení; od té doby nazývají se evangelíci v Německu protestanté.

Vysvětlivky a doklady.

Pozn. [1]) (str. 1.) Průvodní list, latinsky otištěn v Erlangském vydání spisů Lutherových opp. var. arg. IV., 78; v Lutherových dopisech, zpracovaných od Endersa, II., 1887, str. 78 násl. Viz Lutherův list Štaupicovi dne 3. října 1519: de Wette I., 341; Enders II., 183.

[2]) (str. 1.) V dopise Spalatinovi, v únoru 1520: de Wette I., 424; Enders II., 345.

[3]) (str. 1.) Viz zvláštní vydání tohoto spisu od Benratha, Halle 1884, zvláště str. 62 násl.

[4]) (str. 1.) Epistolae quaedam piissimae et eruditissimae Joannis Hus etc. Wittenbergae 1537, 12°.

[5]) (str. 1.) Joannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi historia et monumenta, Norimbergae 1558, 2 svazky folio; opětované vyd. Frankf. 1715.

[6]) (str. 3.) Václav Roždalovský Lutherovi, Enders II., 79.

[7]) (str. 3.) Colmar Grünhagen, »Husitenkämpfe der Schlesier,« Vratislava 1872; předml. str. V.

[8]) (str. 4.) Anton Frind, (zemřel jako biskup Litoměřický). Kirchengeschichte Böhmens, II. svaz., Praha 1866, str. 93. a 103.

[9]) (str. 4.) Frind v jmenovaném spise, I., 51 násl., 59 násl.

[10]) (str. 5.) Viz Palacký, Geschichte von Böhmen II., 2, (1842) str. 254 násl. Frind v jmen. spise II., 87 násl. Wilh. Berger, Joh. Hus und König Sigmund, Augsb. 1871, str. 9 násl. Emil Werunsky, Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit, I. Innsbruck, 1880 str. 348 násl.

[11]) a [12]) (str. 5.) O Otakarovi II. praví kronikář Neplach v Pez, Thesaurus Anecdotorum II., 1034: Rex — terras — — Teutonicis tradidit, suos post tergando. Viz Palacký, Geschichte von Böhmen II., 1, str. 149 násl.; II., 2 str. 35 násl. Konst. Höfler, Magister Johannes Hus, Praha 1864, str. 23, 57, 62. Viz Werunsky v jmen. sp. I. str. 111, a exkurs I. o jazykových vědomostech Karla IV., str. 442 násl.

[13]) (str. 6.) Frind, Kirehengeschichte Böhmens, II., str. 99.

[14]) (str. 6.) Concilia Pragensia, 1353 — 1413, vyd. Konst. Höfler v pojednánich král. české společnosti věd, Praha, 1862. 4°. V. řada, 12. svazek, 1—8. viz XXIV. násl. Dále: Hefele, Konciliengeschichte VI., 1867. str. 594 násl.

[15]) (str. 6.) Tím se jistě míní »6 skutků milosrdenství«, které ve středověku po bok 10 přikázáním se kladly; viz Geffken, Der Bilderkatechismus des XV. Jahrhunderts und die katechetischen Hauptstücke, 1855; str. 20 násl.

[16]) (str. 7.) Viz Frind v jmen. sp. II., 95.

[17]) (str. 7.) Ve svém, nám zachovaném odpovídání na některé proti sobě pronesené obžaloby označuje sebe takto: Ego Conradus in Walthausen etc Responsio ve »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung« vyd. C. Höfler, II., Vídeň 1865, str. 22. Jest to samovolnost a uvádí v blud, když nejenom Frind Kirchengeschichte Böhmens, II., 370; III., 1, 26, nýbrž sám Palacký v jmen. sp. III., 1, str. 161 násl. muže toho »Waldhauser« nazývají, jak kdyby to jeho rodné jméno bylo. — Listy Konradovy anebo jemu psané (16 kusů) uveřejnil česky Ferdinand Menčík 1882 ve spisech Pražské král.

společnosti věd, sv. 11., str. 1—33. O veliké úctě, kteréž Konrád u všech lidí soudných požíval, svědčí dopis Vojtěcha Ranconis, jejž Loserth »Hus und Wiclif«, 1884, str. 267 násl. u výtahu sděluje.

[18]) (str. 8.) Responsio v Höflerových »Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung«, II., str. 22 násl.

[19]) (str. 8.) Responsio v jmen. spise II., str. 31.

[20]) (str. 8.) Tamže str. 23 násl.

[21]) (str. 9.) Milič bývá někdy jako Jan Milič uváděn, a to neprávem; Milič jest jméno křestní a znamená miláčka, a píše se v nynější češtině milec.

[22]) (str. 9.) Palacký, Gesch. v. Böhmens, III., 1, str. 165, pozn. 197, vyložil slova odůvodňující podivení: propter in congruentiam vulgaris sermonis (věta v Balbinových Miscellanea, IV. kniha, 2. díl, 45. list) o méně čistém moravském přízvuku, kterým Milič česky mluvil. Jeho následuje Neander, Kirchengeschichte, 3. vyd. 1856, II., 2, str. 768. Avšak tento výklad zdá se, že ve slova ta něco klade, čeho tam není. Životopisec chce jistě toliko své mínění vysloviti, že »prostá řeč lidu« sama sebou nebyla způsobilou k vyjádření tak svatých pravd t. j. ku kázání evangelia.

[23]) (str. 10.) Janov u Höflera, Geschichtsschreiber, II. str. 43.

[24]) (str. 10.) V pamětním spise, který Höfler, Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung, sv. II. str. 40 násl. z rukopisu Českého musea uveřejnil. Tam porovnává opětovaně Janov Miliče s prorokem Eliášem a praví na př. str. 40: Iste veluti alter Helias in omnibus se prorsus exhibuit. Str. 45: Venit Myliczius in spiritu et virtute Helyae etc.

[25]) (str. 11.) To dosvědčuje Matěj z Janova, viz Höfler, Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung, II., str. 42.

[26]) (str. 11.) Vita Milicii v Balbínových Miscellanea, Decas I., lib. IV., pars 2, 1682, fol. 50

[27]) (str. 12.) Vita u Balbína, v jmen. sp., fol. 51.

[28]) (str. 12.) V Höflerových Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung II., str. 42.

[29]) (str. 12.) Čl. 8.: respondit, quod si papa eum excommunicaret, ipse per imperatorem se defenderet. Viz Palacký Gesch. von Böhmen, III., 1, str. 171, týž objevil obžalobné články v současném rukopise Pražské kapitulní knihovny a uveřejnil je ve spisku, jak se udává, od J. P. Jordana sepsaném, avšak jenom z českého rukopisu přeloženém: Die Vorläufer des Husitentums, Lipsko 1846, str. 30 násl. Viz Palacký, Geschichte des Husitentums und Prof. Höfler, Praha 1868, str. 2, pozn. Roku 1869 vyšel tento malý spis, úplně jako r. 1846 pod Jordanovým jménem, pod jménem Františka Palackého v Praze.

[30]) (str. 13.) Matěj praví v Höflerových Geschichtsschreiber II., str. 4: »Ich gestehe, dass ich nicht im Stande bin, auch nur den zehnten Theil von demjenigen zu sagen, quae tempore brevissimo ibi commorans egomet oculis vidi, auribus audivi et manibus meis contrectavi.

[31]) (str. 13.) Palacký, Geschichte von Böhmen III., 1. str. 175. V rukopisech jest jiný nadpis: Regulae veteris et novi testamenti. Tento obšírný spis, mající 5 knih, které zase na jistý počet traktátů se dělí, není v rukopisech nikde úplný, dal by se však z různých rukopisů sestaviti. Tiskem dokonce jako celek nevyšel tento spis ještě nikdy. Toliko části jeho jsou jako domnělé spisy Husovy v jeho spisech vydány, na př. traktát De abominatione in loco sancto, ve Jo. Hus. Historia et monumenta, Norimberg 1558. I., fol. 473 násl. Více výtahů z hlavního spisu podal Palacký (pod jménem Jordanovým) »Vorläufer des Husitentums« str. 59—81. Několik malých kusů dal Höfler Geschichtsschreiber II., str. 40—47 otisknouti. Mimo hlavní spis jsou známy některé latinské homilie jeho a traktát jeho De praeceptis Domini.

[32]) (str. 14.) Reducere Christi Jesu ecclesiam ad sua primordia salubria et compendiosa, v »Jordanových« Vorläufer str. 69.

[33]) (str. 15.) Jordan, Vorläufer str. 60.

[34]) (str. 15.) De sacerdotum et monachorum carnalium abominatione, kap. 22. v Husových spisech, Norimberg 1558, vol I., f. 398 b.

[35]) (str. 15.) Neander to tvrdí, Kirchengesch. II., 798, 3. vyd. 1856. Avšak ta slova, kterým v pozn. 3. a 4. v tomto smyslu rozumí, nemají tento dosah; Matěj má tam toliko obyčej apoštolské církve na mysli.

[36]) (str. 16.) Palacký konstatuje, Gesch. von Böhmen III., 1, str. 179, pozn. že Matěj v druhé recensi první knihy svého hlavního spisu samo usnesení synodální připomíná poznamenávaje: tu zdá se, že tím juge sacrificum ablatum (doslovně dle Daniel 12, 11 Vulgata).

[37]) (str. 16.) Viz Palacký ve jmen. sp. str. 179, pozn.

[38]) (str. 16.) Jestliže Frind ve jmen. sp. II., 26. tvrdí, že Matěj osvědčil dosti pokory k »přímému a slavnostnímu odvolání«, nesrovnává se to se samou listinou.

[39]) (str. 16.) Kirchengeschichte, 3. vyd. 1856, II., str. 777, col. b. Neander podal str. 777—800 nejzevrubnější vypsání myšlenek Matěje z Janova.

[40]) (str. 17.) Nadací list (zlatá bulla) dne 7. dubna 1348 otištěný ve Frindově Kirchengeschichte Böhmens, II., 1866, Přídavek str. 423. Viz Emil Werunsky, Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit, Innsbruk 1886 II. sv. 2. odd., str. 330 násl.

[41]) (str. 18.) Viz Palacký Gesch. v. Böhmen, III., 1, str. 182 pozn.

[42]) (str. 18.) Chronica Universitatis Pragensis, Höfler, Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung, I. díl, str. 14.

[43]) (str. 18.) Viz Höfler, Anna von Luxemburk, pojednání podané Vídeňské akademii věd, zvláštní otisk, Vídeň 1871 4°.

[44]) (str. 18.) Hus sám připomíná ve sporném spise proti Angličanovi Stokesovi, v Opp., Norimberg 1558, Vol. I., f. 108a, že on sám a jiní členové pražské university od více než 20 let knihy Viklefovy měli a četli. Poněvadž onen sporný spis r. 1411 byl sepsán, vede toto udání zpět až do r. 1391, ba ještě o několik let dříve. Studující Čechové byli tudíž snad již na konci osmdesátých let 14. věku do Oxfordu přišli.

[45]) (str. 19.) Jeronym prohlásil dne 27. dubna r. 1415 v Kostnici při výslechu, když mu vytýkali, že rozšiřoval v Čechách bludy a knihy Viklefovy: »Vyznávám, že jsem v letech své mladosti z vědychtivosti do Anglie šel a poněvadž jsem o Viklefovi slyšel, že jest mužem ducha dokonalého a znamenitého, jeho dialog a trialog, jejichž rukopisů jsem se dodělal, přepsal a s sebou do Prahy přinesl.« Von der Hardt, Corpus actorum et decretorum Constantiensis Concilii, 1699, Vol. IV., f. 635. V příčině doby viz úvahu Palackého ve Geschichtsschreiber d. Husitismus, 1868, str. 115 násl.

[45]b) (str. 20.*) V matrice filosofické fakulty pražské znějí zápisy, týkající se Husa před jeho povýšením k mistrovství, vždycky jenom: Jo. Hussynecz nebo Hussinecz anebo Hussenicz atd. Liber decanorum Facultatis philosophicae Univ. Prag. ve Monumenta historica Universitatis Pragensis I., 1, 1830, str. 286, 309. Teprv od té doby, co se stal mistrem (1396), začal, jak se zdá, podpisovati se Jan Hus, jakož i místo Husinec v ústech lidu tu i tam zkráceně Hus se nazývalo. Avšak i později ještě Hus sebe někdy nazývá Jo. de Hussynecz, n. p. roku 1401. Ba i v 16. věku ještě jest nazýván Mag. Joannes Hussynecius, n. p. roku 1563.

[46]) (str. 20.) Frind, Kirchengeschichte Böhmens, III., 1, str. 67, pozn. 7, tak soudí. Avšak on patrně při tom předpokládá poměry našich nynějších universit a úplně přehlíží, že university 13. a 14. věku také vedlejší místo našich latinských škol a gymnasií zaujímaly a že nejenom mladíci, nýbrž skuteční chlapci k universitě přináleželi. Viz Thurot: de l'organisation de l'enseignement dans l'université de Paris au moyen-âge. 1850, str. 37. Werunsky ve jmen. sp. II., 2, str. 332. — V příčině dne narození viz Loserth Hus und Wiclif, 1884, str. 75.

---

*) Kde při jméně »Jan Hus« poznámková číslice nedopatřením jest vynechána.

[47]) (str. 21.) Opp., Norimb. 1558. Vol. II., fol. 41 b.
[48]) (str. 21.) Monumenta historica Universitatis Pragensis, I., 1, str. 336.
[49]) (str. 21.) Dudík*), Forschungen in Schweden für Mähren's Geschichte, Brno, 1852, str. 198 násl.
[50]) (str. 22.) Chronica Universitatis Pragensis, ve Geschichtsschreiber der husit. Bewegung, vyd. Höfler, I., str. 15.
[51]) (str. 22.) Documenta Mag. Joannis Hus vitam doctrinam — illustrantia ed. Palacký, Praha 1869. (Výborná sbírka a kritické vydání listin, odnášejících se k Husovi.) Str. 74 násl. Dobu vnitřní změny naznačuje na str. 74 slovy: ante sacerdotium meum.
[52]) (str. 23.) Opp. 1558, Vol. I., fol. 105, Col. a.
[53]) (str. 23.) V jednom ze svých kázání praví: »Ti se klamou, kteří před papežem na kolena padají, a vše za dobré mají, co činí; jak i já jsem to za dobré měl, když jsem ještě neznal Písmo svaté a život svého drahého Spasitele.« Viz Novotný, Joh. Hus' Predigten. Görlitz 1855, II., str. 91.
[54]) (str. 23.) Listiny, které se k Betlémské kapli odnáší, počtem 14, jsou otištěny v Monumenta Universitatis Pragensis, II., 1, Codex diplomaticus, str. 297—308.
[55]) (str. 24.) Listina potvrzující ze dne 14. března r. 1402, podepsaná Pražským generálním vikářem, jest otištěna v Monum. Univ. Pragensis, II., 1. č. 50., str. 397 násl.
[56]) (str. 24.) Táborský kronikář 15. věku, Mikuláš z Pelhřimova, dosvědčuje, jak více hodnověrných mužů od Husa samého bylo slyšelo, »že knihy evangelického doctora Jana Viklefa mu oči otevřely, když je spolu s několika svými přívrženci četl a opět četl.« Viz Höfler, Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung, sv. II., kap. 20., str. 593.
[57]) (str. 25.) Císařským notářem tu chvíli krátce a čistě formálně sepsaný protokol o tómto jednání jest na základě více rukopisů uveřejněn v Palackého Documenta, (viz pozn. 51.) str. 327—331. Sdělení o vyjádřeních Husa samého a Mikuláše z Litomyšle jest obsaženo ve výslechu svědků z r. 1414, při čemž vedle toho také dochází na vyjádření Husovo z r. 1403, viz rovněž Palacký v jmen. sp. 178 násl. Naproti tomu vypravování, táhnoucí se k Stanislavovi ze Znojma, nalézá se v pozdějším sporném spise Husově proti nevěrnému Stanislavovi: Responsio ad scripta Stanislai etc. Tato odpověď jest v Opp. 1558 otištěna a dotčené označení nalézá se Vol. I., f. 265, Col. b. O průběhu samém viz Palacký, Gesch. v. Böhmen, III., 1, str. 195 násl.
[58]) (str. 26.) In doctrina sacra nullus, praví o něm Pražská universitní kronika, kteráž ho v ostatním chválí, v. Höfler Geschichtsschreiber, I., str. 20.
[59]) (str. 26.) V dopise v červenci r. 1408 připomíná Hus arcibiskupovi Zbyňkovi příkaz, kterýž před lety od něho byl obdržel, in principio vestri regiminis, Palacký, Documenta, str. 3.
[60]) (str. 27.) Některé z jeho synodálních kázání jsou nám zachovány v Opp. 1558, Vol. II., str. 25 násl. Ostatně nejsou všechna kázání, počtem devět, která tam jako conciones Synodicae jsou sestavena, skutečnými synodálními kázáními, nýbrž toliko čtyři první. Tři z těchto synodálních řečí podává německy Krummel, Geschichte der böhmischen Reformation im 15. Jahrhundert, 1866, v přídavku str. 591 násl.
[61]) (str. 28.) Že Hus byl jmenován členem výboru, kterýž skutečný příběh vyšetřiti měl, víme z jeho vlastního prohlášení ve spise: de omni sanguine Christi glorificato (Opp. 1558, Vol. I., fol. 154—162). Jedině z tohoto spisu známe úplný obsah arcibiskupského mandátu. Avšak teprv uveřejněním spisu K. Höflera Concilia Pragensia, 1862, dá se bezpečně určiti doba, v které mandát byl vydán: bylo to dne 15. června r. 1405 dle Concilia Pragensia str. 47. Svůj pamětní spis o této věci sepsal Hus buď v tomto anebo

---

*) Na str. 19 v pozn. má na místě »Brandla, archiváře v Brně« státi »Dudíka Moravského Zemského historiografa.«

nejpozději v následujícím roce. — O domnělé relikvii ve Vilsnaku podává zprávu Kawerau ve článku: Wilsnack, Theol. Real Encyklopädie, 2. vyd. XVII., str. 183 násl. 1886.

[62]) (str. 28.) Opp. Vol. I., f. 158, col. b., jakož i f. 161, Col. b.

[63]) (str. 29.) Opp. Vol. II., str. 47 násl. Překlad u Krummel-a ve jmen. sp. str. 617 násl.

[64]) (str. 29.) Obžalobný spis viz u Höflera, Geschichtsschreiber, ve jmen. sp. II., 1865, str. 143, a správnější text u Palackého, Documenta, 1869 str. 153 násl.

[65]) (str. 29.) Viz Höfler ve jmen. sp. str. 145 násl. Palacký ve jmen. sp. str. 155 násl. Podobá se pravdě, že z této příčiny Hus také vydal pamětní spis: Quaestio de arguendo clero pro concione, Opp. Vol. I., f. 149 násl.

[66]) (str. 29.) Viz Krummel, str. 613 násl.

[67]) (str. 29.) Dopis jest prvním číslem mezi dopisy Husovými, vyd. Palacký, Documenta, str. 3 násl.

[68]) (str. 31.) V Husově dopise v září r. 1411 kardinálskému sboru, Palacký, Documenta, str. 21. — Proti suspensi ohradil se Hus dopisem jak uctivým, tak důstojným, z něhož vysvítá s jistotou otázka, o niž se mezi oběma jednalo. Viz Höfler, Geschichtsschreiber, II., str. 186 násl.; Palacký, Documenta, str. 5 násl.

[69]) (str. 32.) Dle svědectví d. Jana Náze v Kostnici dne 7. června r. 1415. D. Náz byl přítomen slyšení v Kutné Hoře. Viz von der Hardt, Acta Concilii Constanc., Vol. IV., f. 312; přesněji Mladenovic, denník; viz Palacký, Documenta, str. 269.

[70]) (str. 32.) Znění dekretu v. Palacký, Documenta, str. 347 násl.

[71]) (str. 32.) Palacký, Documenta str. 348 násl.

[72]) (str. 32.) Viz mou monografii »Joh. v. Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation«, 1873, II., str. 151 násl.

[73]) (str. 32.) Otisk v. Palacký, Documenta, str. 350 násl.

[74]) (str. 32.) Čeští kronikáři udávají počet vystěhovaných tak vysoko, že číslice 20.000 konečně je dosažena, ne-li překročena. To jsou každým způsobem báječné číslice. Professor Drobisch, bera za základ listinami stvrzený počet ročních promocí na bakaláře a mistry, učinil důmyslnou kombinací pravděpodobným, že Praha v době svého lesku počítala asi 4000 studentů, v roce 1409 však ne mnoho přes 2500; dále, že vystěhovaní nejvýše asi $^5/_6$ tehdejšího akademického obyvatelstva činili, tak že jich asi 2000 vyšlo a 500 zůstalo. Viz Beiträge zur Statistik der Univ. Leipzig innerhalb der ersten 140 Jahre, v pojednáních společnosti věd v Lipsku, 1849, I., str. 83 násl.

[75]) (str. 33.) Obvinění tohoto a takového způsobu vícekrát vyslovil proti Husovi mezi jinými K. Höfler, n. p. ve: Magister Johann Hus u. s. w. 1864, str. 145; Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung III., 1866, str. 17 násl., 146.

[76]) (str. 33.) Hic verum dicit; ego enim libenter procuravi — — literas a rege etc., Höfler, Geschichtsschreiber I., 1, str. 199; Palacký, Documenta, str. 181.

[77]) (str. 33.) Palacký, Husitentum und Prof. Höfler, str. 94 násl., nečiní onomu přiznání Husovu úplně po spravedlnosti.

[78]) (str. 33.) Viz Höfler, Geschichtsschreiber, ve jmen. sp. II., 162; v. Palacký, Documenta, pod názvem: Defensio mandati etc., str. 360.

[79]) (str. 33.) Christus scit, quod plus diligo bonum Teutonicum, quam malum Boëmum etc., Höfler, Geschichtsschreiber, I., 187.

[80]) (str. 33.) Palacký, die Geschichte des Husitentums und Prof. Höfler str. 96.

[81]) (str. 35.) Palacký, Documenta, str. 164 násl.

[82]) (str. 35.) To tvrdil Hus veřejně v českém kázání, z něhož Palacký, Documenta, str. 716, část v původním znění podává; latinsky str. 724: Papa Alexander V. pecunia accepta bullam edidit etc. Bulla sama jest rovněž tam, str. 374 násl., úplně vytištěna.

[83]) (str. 36.) O tomto příběhu vypravuje Hus k svému obhájení ve svém

druhém veřejném slyšení v Kostnici dne 7. června r. 1415, viz von der Hardt, Conc. Const., Vol. IV., str. 310; Palacký, Documenta, str. 280.

[84]) (str. 36.) Concilia Pragensia ed. Höfler, 1862, str. 65 násl.

[85]) (str. 36.) V officiální listině universitní dne 21. června, v níž ono slavnostní ohražení složeno jest, v. Palacký, Documenta, str. 386, jmenuje se 15. červen jako den onoho shromáždění. Naproti tomu udává se v notářské listině o odvolání Husovu, dne 25. června psané, 14. červen jako den universitního shromáždění, str. 393.

[86]) (str. 36.) Appellace a protest zavírají v sobě ve vyd. Palackého, Documenta, str. 387 násl., plných 10 stran.

[87]) (str. 37.) Nařízení arcibiskupovo ze dne 18. července r. 1410, jímž veškerému duchovenstvu své církevní province vydání klatby oznamuje, a aby se s kazatelny ohlásilo, přikazuje, jest Palackým, Documenta, str. 397 násl., slovo za slovem sděleno.

[88]) (str. 37.) Viz Štěpán, převor kartuziánský v Dolanech u Olomouce; Anti-Hussus c. 6 v Pez, Thesaurus, Vol. IV., 2, f. 386; Höfler, Geschichtsschreiber, I., 622.

[89]) (str. 37.) Höfler, Geschichtsschreiber, I., str. 21 násl.; Štěpán z Dolan, Anti-Hussus, ve Pez Thesaurus, IV., 2, c. 167, fol. 417.

[90]) (str. 38.) Pravá povaha těchto »disputací« vysvítá n. p. z přednášky samého Husa, která v Opp. 1558, I., fol. 105 násl. obsažena jest. Viz Palacký, Geschichte von Böhmen, III., 1, str. 255. — Některá přezajímavá, až posud neznámá sdělení z obranných řečí přátel Husových vydal nedávno z rukopisů tiskem Prof. Loserth, Hus und Wiclif, 1884, příloha b), str. 270—290.

[91]) (str. 38.) My známe tyto příběhy z částky doslovně ze spisu Janu XXIII. proti Husovi podaného, kterýž kardinál Otta z Kolonny (později papež Martin V.) k svému listu, arcibiskupovi Zbyňkovi psanému, jako přílohu byl připojil, v. Palacký, Documenta, str. 404 násl.

[92]) (str. 39.) Dopisy krále a králové Žofie, viz Palacký, Documenta, str. 422 násl.

[93]) (str. 40.) Höfler, Geschichtsschreiber I., 164 násl.

[94]) (str. 41.) Palacký, Docum., str. 451, (v čís. 45.)

[95]) (str. 42.) Husovy spisy, Norimberg, 1558, I., f. 174 násl.

[96]) (str. 43.) Hlavní myšlenky, v této disputaci vyslovené, lze poznati ze spisu, brzo potom Husem samým sepsaného: Quaestio M. Johannis Hus disputata — — de indulgentiis etc., otištěn v Opp. I., f. 174—189. Forma jest scholastická a učená; avšak obsah jest přednesen namnoze se svěžestí, původní silou a vroucností.

[97]) (str. 44.) Poznámka kroniky Benešovy, v. Palacký, Documenta str. 736.

[98]) (str. 44.) Píseň nalézá se v římském breviáři, jako první antifona druhé hodinky nešporní v Commune plurium martyrum.

[99]) (str. 44.) Dle české kroniky, z níž Höfler, Geschichtsschreiber, sv. III., str. 227 násl., obzvl. 233, dle Jungmanna výtah v německém překladě podal.

[100]) (str. 45.) Supplicatio cleri etc. v. Palacký, Documenta str. 460 násl.

[101]) (str. 46.) Appellatio v. Palacký, Documenta, str. 464 násl.

[102]) (str. 46.) Obě listiny jsou, jak latinským, tak českým jazykem, v Palackého sbírce otištěny, prvnější str. 475 násl., poslednější str. 486 násl.

[103]) (str. 47.) Palacký, Documenta, str. 491 násl. (Hus). Str. 493 násl. (Jakoubek).

[104]) (str. 47.) Palacký podává v Documenta ne méně, než 13 listů Husových z vyhnanství, psaných buď důvěrnému příteli, učenému faráři Křišťanovi z Prachatic, buď veškerému, jemu oddanému obyvatelstvu Pražskému, str. 34—66.

[105]) (str. 48.) Palacký, Documenta, str. 467 násl. Ostré glossy o těchto usneseních a proti nim, domněle od Husa, avšak žádným způsobem od něho samého psané; tamže str. 470 násl.

[106]) (str. 50.) Tento list pražského rektora, ze dne 8. července 1413 v. Palacký, Documenta, str. 512 násl.

[107]) (str. 50.) List Gersona, jako kancléře university a děkana theol.

fakulty pařížské, dat. 27. května r. 1414 v. Palacký, Documenta, 523 násl., dne 24. září, tamže 527 násl.; věty Husovy viz 185 násl.; viz Schwab, Gerson, Würzburg 1858, str. 578. Dopis kardinála-arcibiskupa Šimona z Remeše, dne 26. září 1414 z Paříže, v. Palacký, Documenta, str. 529 násl.

[108]) (str. 51.) Vyhlášky ze dne 26. srpna latinským a českým jazykem (poslednější s latinským překladem) v. Höfler, Geschichtsschreiber I., str. 116 násl., Palacký, Documenta, str. 66 násl. Německý text v. Höfler, III., 71 násl. pozn. Vyhlášky nemají ovšem v oněch třech jazycích doslovně stejného znění, najmě praví Hus dle německého znění, že v Kostnici »při svatého Písma řádu — svou nevinnost dokáže«, kdežto jak v Českém, tak i latinském textu tato slova chybí; naproti tomu praví dle latinského znění, že svou nevinnost dokáže juxta sanctorum patrum decreta et canones, t. j. dle církevně-právně stávajícího řádu církevní soudní moci. Že ten smysl tu jest, dokazuje souvislost s bezprostředně předcházejícím juri stare. Proto nechci rozhodovati, zda je spravedlivo a slušno, pro tyto odchylky s Höflerem v jmen. sp. III., 74, Husovi vytýkati dvoujazyčnost, s čímž i Hefele, Konciliengeschichte VII., str. 60 násl., souhlasiti se zdá. — Vyhlášku, asi ze dne 30. srpna, kterou Hus na vratech královského zámku (domu) učinil, v. Palacký, Documenta, str. 68 násl., kdežto právnická listina zástupce, Jana z Jesenic, kterýž jménem Husovým přístupu do sněmu se domáhal, v latinském jazyku uvedena jest, v. Palackého Documenta, str. 240 násl.

[109]) (str. 51.) Notářskou listinu o ústním osvědčení inkvisitorovu v. Palacký, Documenta, str. 242 násl., písemní svědectví jeho v jmen. sp. 243 násl.

[110]) (str. 51.) Documenta, str. 239 zpráva o příběhu, od Mladenovice; spis pánů, česky psaný, s připojeným latinským překladem, tamže 531 násl.

[111]) (str. 52.) Documenta, str. 69 násl.

[112]) (str. 52.) Články z r. 1409 s Husovou odpovědí z r. 1414, v. Palacký, Documenta str. 164 násl., články z r. 1412, tamže str. 169 násl., protokolované výpovědi svědků, s objasněním jich ve jmen. sp. str. 174—185.

[113]) (str. 52.) Viz Palacký, Geschichte von Böhmen, III., str. 314, Hefele Konciliengeschichte VII., str. 62.

[114]) (str. 53.) List M. Martinovi (viz svrchu str. 20) v. Palacký Documenta, strana 74 násl., list na rozloučenou, Českým jazykem, s připojeným latinským překladem ve jmen. sp. 71 násl., slova na rozloučenou zbožného řemeslníka Polského podává sám Hus česky v latinském listě z června 1415, Documenta str. 111, kdežto Palacký v poznámce je latinsky podává.

[115]) (str. 53.) Najmě tak učinil Vilém Berger, Johannes Hus und König Sigmund, Augsburg, 1871.

[116]) (str. 53.) N. p. v česky psaném loučení se svými přátely v říjnu 1414, kde dotčená slova v latinském překladu takto znějí: Jam vero iter ingressus sum sine salvo conductu, Documenta str. 73.

[117]) (str. 54.) Němečtí vydavatelé Opp. Norimb. 1558, podali v Historia sanctissimi martyris Jo. Hus, Vol. I., f. 1a—29a, předělaný spis Mladenovicův, avšak vkládajíce interpellace a ještě častěji škrtajíce. Höfler, Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung I., str. 111—315, vydal první úplně dílo Mladenovicovo, avšak ne všude způsobem správným, viz Palacký, Geschichte des Husitentums u. Prof. Höfler, 1868, str. 22—37. Konečně vydal Palacký sám v Documenta, 1869 str. 237—324, spis tohoto muže výtiskem pečlivým a spolehlivým.

[118]) (str. 54.) Viz »Joh. Hussens Aufenthalt zu Nürnberg im J. 1414«, ve Waldau, Vermischte Beiträge zur Geschichte der Stadt Nürnberg. 4. sv. Nürnberg, 1789 str. 114 násl.

[119]) (str. 54.) Ve spise »O církvi«, který 1413 sepsal, praví o předvolání svém před kurii: »Vzdálenost jest pro mne veliká z Prahy do Říma a vůkol nepřátelskými Němci obklíčena« (inimicis teutonicis undique circumsepta) v 21. kapitole. Norimberg. vyd. 1558 Vol. I. f. 244b.

[120]) (str. 55.) »Doctoralis de Pibrach« dvakrát v listě čís. 53 a 54, str. 94, viz poznámku prvnějšímu dopisu předcházející, Documenta str. 93.

[121]) (str. 55.) Documenta str. 96. Dům v Paulsgasse 328, stojí dosud, byl ještě 1838 poprsím Husovým z kamene vyznačen. Obraz Husův byl, nemýlím-li se, před lety obnoven.

[122]) (str. 56.) To jest podivná myšlenka V. Bergera, Joh. Hus und König Sigmund, str. 117, pozn. 1., že tento název v ústech Husových jakousi přezdívkou byl, jakoby řekl »Processmichel«.

[123]) (str. 56.) To vypravuje o Michalovi sám Hus již v prvním listě z Kostnice, dne 4. listopadu 1414, Documenta str. 77: a Jan »karčinal« v listě ze dne 10. listopadu, v jmen. sp. str. 80. Viz zprávu Mladenovicovu, ve jmen. sp. str. 246 násl.

[124]) (str. 57.) Mladenovic připomíná tuto pověst, spolu s okolnostmi, které snad daly příčinu k její povstání, ale popírá věrohodně všelikou důvodnost její, Documenta, str. 247 násl. Tato pověst došla zdánlivě potvrzení kronikou Kostnického měšťana Ulricha Richentala, který ve své sněmovní kronice o pokusu prchnutí obšírně pojednal, str. 128 násl. Nejlepší vydání pořídil Mich. Rich. Buck dle rukopisu Aulendorf'ského v »Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart« 1882. Avšak tento muž psal 20 let po onom příběhu z paměti, a jeho udání jest namnoze nesprávné, obzvláště chronologicky falešné (jmenuje, jako dotčený den neděli Oculi, t. j. 3. března 1415, což by asi o 4 měsíce později bylo), také se způsobem neuvěřitelným mýlí v příčině povahy muže, v této věci spolu jednajícího, totiž pána z Lacemboku. A přece zastali se v nově Aschbach, Gesch. König Sigmunds, II., str. 32 a 452, a Höfler, Geschichtsschreiber II., str. 400, III., str. 76, 190, vypravování Richentalova. Naproti tomu zevrubně zkoušel W. Berger, Joh. Hus und König Sigmund str. 119 násl., jeho udání s tím výsledkem, že jsou úplně nedůvodná. Viz Palacký, Geschichte von Böhmen, III., str. 321 násl., pozn.: Geschichte des Husitentums und Prof. Höfler, str. 104 násl. Sám biskup Hefele, Konciliengeschichte VII., str. 70, prohlašuje ono tvrzení za nedůvodnou, Husovými nepřátely v oběh danou pověst. Rovně se prohlašuje Helfert, Hus und Hieronymus, 1853 str. 180 proti skutečnosti pokusu o útěk.

[125]) (str. 58.) Podávajíce zprávu o událostech, dne 28. listopadu 1414, spravujeme se zevrubným a věrohodným vypravováním Petra Mladenovice, v. Palacký, Documenta, str. 247—252.

[126]) (str. 59.) W. Berger, Joh. Hus und König Sigmund, 1871, str. 177—208.

[127]) (str. 59.) Latinské znění protestu podává Mladenovic, v. Palacký, Documenta, str. 253 násl.

[128]) (str. 60.) Dle vlastního sdělení krále Zikmunda v dopise, česky psaném husitským pánům v Čechách, d. Paříž 21. března 1416. Documenta, str. 609 násl.; latinský překlad str. 612 násl.

[129]) (str. 60.) To vypravuje Mladenovic, v. Palacký, Documenta, str. 253. Hus sám to připomíná v dopise pánu z Chlumu, ve jmen. sp. str. 88. Biskup Hefele patrně pociťuje krutost tohoto odepření, když Konciliengeschichte VII., 1, str. 72, praví: »Že dle zákonů oné doby zástupce nebyl připuštěn«.

[130]) (str. 60.) Tato listina, která obsahuje jak doslovně obžaloby, tak i obranu mistrovu, jest úplná z vídeňského rukopisu, jakož i ze zprávy Mladenovicovy, v. Palacký, Documenta, str. 204—224.

[131]) (str. 61.) Dotčený list Chlumův v. Palacký, Documenta, str. 86. Hus sám se vyslovuje v listech a v krátkém pamětním spise: De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo, ve Opp. Vol. I., f. 42a—44a. Stanoviště jeho jest vyznačeno již thematem: Utrum expediat laicis fidelibus, sumere sanguinem Christi sub specie vini? List, v němž se o této věci pronáší, jest čís. 51., str. 91, v. Documenta.

[132]) (str. 61.) Documenta, str. 126 a 128.

[133]) (str. 61.) Palacký, Geschichte von Böhmen, III., 1, str. 334 násl.

[134]) (str. 62.) Viz jeho list ze dne 24. března 1415, psaný přátelům v Kostnici, Documenta str. 100.

[135]) (str. 62.) List českých pánů podává Palacký, s připojeným latinským překladem, Documenta, str. 534 násl.; list nejmenovaného protivníka v Kostnici dne 2. dubna 1415, ve jmen. sp. str. 541 násl.

[136]) (str. 63.) Všechny tyto tři listy podává Palacký, Documenta, str. 547 násl., jak v českém originálu, tak v latinském překladu.

[137]) (str. 64.) Tento spis byl Mladenovicem sepsán a jest v jeho zprávě, v. Palacký, Documenta, str. 256 násl., správněji podán, nežli ve von der Hardt, Constant. Concilium, Vol. IV., f. 188 násl.

[138]) (str. 64.) Bližší zprávu o těchto jednáních podává Mladenovic ve svém vypravování, v. Palacký, Documenta, str. 258—270.

[139]) (str. 64.) Von der Hardt, Conc. Const. Vol. IV., f. 99 násl.; 118, 153 násl.; Mansi, Conciliorum nova et amplissima collectio, XXVII., f. 632.

[140]) (str. 65.) Jest nesprávné, když Palacký, Geschichte von Böhmen, III., 1, str. 346, a za jeho příkladem Böhringer, Kirche Christi, II., 4, 2, 1858, str. 436, a Krummel, Gesch. d. böhmischen Reformation, 1866 str. 508, udávají, že Balthasar Cossa teprv dne 5. června do Gottliebenu jest dopraven, tak že Husovo místo tam zaujal. Než, z listin otištěných ve v. d. Hardt, IV., 296, jde s jistotou, že Jan XXIII. již dne 3. června tam byl dodán. To přiznal Hefele, Konciliengeschichte, 1874, VII., 1, str. 141, domnívá se však, že Hus již do Kostnice zpět byl přiveden, prve než sesazený papež tam přibyl; což vyvráceno jest v. d. Hardtem IV., 306.

[141]) (str. 65.) Von der Hardt., IV., str. 297.

[142]) (str. 66.) Tu se zakládá naše vypravování buď na zprávě Mladenovicově, v. Palacký, Documenta, str. 275 násl., buď na samých Husových projevech v listech, n. p. str. 104 násl., 106 násl. ve jmen. sp.

[143]) (str. 66.) Documenta, str. 104 násl.

[144]) (str. 67.) Obšírnou zprávu o tomto druhém slyšení, dne 7. června, z péra Petra Mladenovice, v. Palacký, Documenta, str. 276—285, zvl. 280 násl.

[145]) (str. 68.) Mladenovic, v. Palacký, Documenta, str. 299 násl.

[146]) (str. 68.) Ve jmen. sp. str. 307 násl.

[147]) (str. 69.) Dle Mladenovice v. Palacký, Documenta, str. 313. O listině samé a o její pravosti v. mou knihu, Joh. v. Wiclif, II. sv., str. 69 násl.

[148]) (str. 70.) Palacký, Documenta, str. 110.

[149]) (str. 70.) Mladenovic, Documenta, str. 314 násl.

[150]) (str. 71.) Svůj konec v plamenech vidí Hus jasně před sebou, když lístek, svědčící mistrovi Křišťanovi z Prachatic (koncem června 1415) končí slovy: Scriptum in vinculis in expectatione combustionis, v. Palacký, Documenta, str. 129. Jednání v textu připomenutých týkají se dopisy ve jmen. spise str. 121—124.

[151]) (str. 71.) Doklady k této zprávě v listech, v. Palacký, Documenta, n. p. str. 135 násl., porovnej str. 102 násl., dále str. 136 a 129, 136.

[152]) (str. 72.) Viz listy, Documenta, str. 125, 134 násl., 139.

[153]) (str. 73.) Documenta, str. 103, 140, 120, 131.

[154]) (str. 73.) Mansi, Vol. XXVII., f. 764.

[155]) (str. 74.) Konciliengeschichte, VII., 1, 1874, str. 199.

[156]) (str. 74.) Viz Palacký, Documenta, str. 319. Prvním pramenem, z kterého toto vylíčení plynulo, jest krátká česká zpráva o smrti Husově, jejíž latinský překlad v Opp. 1558, Vol. II., fol. 344—348 se nalézá; dotčené místo fol. 345a. Originál pochází každým způsobem z 15. věku a jest snad sepsán ne dlouho po smrti Husově. Překlad má již velice rhetorský příbarvek. Přes to přijal Palacký ve své Geschichte von Böhmen, III., 1, str. 364, tuto pověst jako pravdu. Viz Hefele, Konciliengeschichte, VII., 1, str. 200 a 223.

[157]) (str. 76.) Documenta, str. 88 (Ep. 49.)

[158]) (str. 76.) Dějeprava jeho smrti, dle Mladenovice, Documenta, str. 321 násl., Richental, Chronik, vyd. 1882, str. 80 násl. HS. CXXXIII násl.

[159]) (str. 77.) Ve veřejné vyhlášce v Praze, česky sepsané, ze dne 30. srpna 1414, pravil Hus dle Palackého lat. překladu, Documenta, str. 69 (porov.

67): »Bude-li na mne který blud nebo které kacířství dovedeno, neodmlouvám jako kacíř utrpěti.«

160) (str. 77.) Konciliengeschichte, VII., 1, str. 216 násl.

161) (str. 78.) Jistý Francouz, Jean Petit, byl dotčené věty vyřkl. Viz v. d. Hardt, J., IV., 439 násl. Hefele, ve jmen. sp. str. 181.

162) (str. 79.) Konciliengeschichte, VII., 1, str. 217.

163) (str. 79.) Opp., I., f. 158b—161b.

164) (str. 80.) Palacký, Documenta, str. 3 násl., 147 násl.

165) (str. 80.) De fidei suae elucidatione, Opp. I., F. 48b.

166) (str. 81.) De ecclesia, kap. 17., Opp. I. f. 231a.

167) (str. 81.) Responsio ad scripta Stanislai, Opp. I., f. 265b.

168) (str. 81.) De ecclesia, kap. 8, Opp. I., f. 209a.

169) (str. 81.) Viz Palacký, Documenta, str. 476.

170) (str. 82.) De fidei suae elucidatione, Opp. I., f. 48 b.

171) (str. 82.) De ecclesia, kap. 16, Opp. I., 227a.

172) (str. 82.) Viz o Viklefovu principu písma mou monografii: Johann von Wiclif, 1873, I., str. 170—190. O hlavním spise, který až posud ještě není vytištěn: De veritate scripturae sacrae, ve jmen. sp. str. 471, pozn. 2. — Hus sám složil přesvědčení svá o auktoritě Písma svatého hlavně v pamětním spise: De sufficientia legis Christi ad regendam ecclesiam. Sepsal ho teprv v Kostnici, za tím účelem, aby, kdyby mu bylo dáno slyšení, své přesvědčení o tom sněmu předložil. Malý spis tento měl by v jiném tisku a ve formátu osmerkovém asi jeden tiskový arch. V Norimberském vydání Opp. Husi, 1558, jest toto pojednání ve Vol. I., f. 44b—48a. Avšak namnoze již před lety vyslovil příležitostně tuže zásadu. Že ji přijal od Viklefa, o tom není žádné pochybnosti. Již výraz »Zákon Boží«, jehož pravidlem pro Písmo svaté užívá, jest od Viklefa vzat; ale rovně myšlenky samy. Viz Schwabe ve Friedbergském pamětním spise: »Reformatorische Theologie des Joh. Hus«. 1862 str. 115 násl.; Friedrich: Die Lehre des Joh. Hus, Řezno, 1862, str. 62 násl.

173) (str. 82.) Ecclesia est praedestinatorum universitas et illa vocatur corpus Christi mysticum. Opp. II., fol. 28a. Při tom dovolává se výslovně Augustina, ale také kanonického práva. Tento pojem spojuje tam s třídílností církve u scholastiků oblíbenou: triumfující (v nebi), bojující (na zemi) a spící (v očistci). Rozdělení církve na zemi v kněžstvo, světské pány a lid, čili pracující třídu, tu pomineme.

174) (str. 82.) Že Husovo učení o církvi v základním pojmu a v chodu myšlenek jest na Viklefovi závislé, nebylo dávno již neznámo, bylo najmě v mém spise: Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation, II., n. př. str. 238 násl., 266 násl. na základě listin dokázáno. Co však zde toliko v příčině myšlenek bylo dokázáno, to Loserth porovnáním obapolných spisů doplnil a přesvědčivě dokázal. Ve svém spise: Hus und Wiclif, 1884, zvláště na str. 161 násl. podal přesnými parallelami mezi některými traktáty Husovými a Viklefovými, najmě mezi Husovým spisem De ecclesia a spisem Viklefovým stejného jména důkaz, že Hus spisu z Anglie pocházejícího, kterýž před sebou měl, nejenom chodem myšlenek, nýbrž mnohokrát doslovně se přidržel. Poslednější spis mezi tím tiskem vyšel, byv kriticky dle rukopisů Loserthem spracován pro Wiclif Society, Lond. 1886, 587 stran, 8°, kdežto traktát Husův De ecclesia se nalézá v Opp. 1558, Vol. I., f. 196b. Spis Husův jest objemem asi polovicí původního spisu Viklefova, kdežto počet kapitol v obou stejným jest (23). Nově Loserth doplnil své vyšetření pojednáním: »Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen«, 24 ročník, 1886, str. 381 násl. a dokázal, že Hus v druhé části své knihy »O církvi« se přidržel Viklefova (ještě netištěného) traktátu De potestate papae a namnoze slovo za slovem vypsal.

175) (str. 84.) To prvnější tvrdí Schwabe, reformatorische Theologie des Joh. Hus, Friedbergský pamětní spis, 1862, str. 125 násl.; jeho následují: Krummel Geschichte der böhmischen Reformation 1866, str. 387 násl. Po-

slednější stanoví Friedrich, die Lehre des Joh. Hus, 1862, str. 79; a k němu se připojuje Ritschl, Christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung 2 vyd., I., 1887, str. 133.

[176]) (str. 85.) Tyto spisy jsou následující:

1. Tractatus de corpore Christi, 1401 sepsaný, jak Hus sám později ve vězení se domníval, ve skutečnosti 1402; Opp. I., f. 163a—167a.

2. De corpore Christi in sacramento altaris, quod non creetur neque incipiat esse etc. Opp. II., f. 340a, b.

3. De sanguine Christi sub specie vini a laicis sumendo. V Kostnici sepsaný 1414 před uvězněním jeho. Opp. I., f. 42—44a.

4. Tractatus de sacramento corporis et sanguinis domini (také nazvaný »De coena domini«), napsaný z jara 1415 žalářníkovi Robertovi, Opp. I., f. 38b až 41b. — Viz Schwabe ve jmen. sp. 132 násl.

[177]) (str. 85.) Loserth, Hus und Wiclif, 1884, str. 254 násl.

[178]) (str. 86.) Ono debent, Opp. I., f. 42a dole, vztahuje se toliko k apoštolskému příkazu, danému Korintským, a nikoliv k nynějším církevním sborům.

[179]) (str. 86.) List 78. a 80. v. Palacký, Documenta, str. 126 a 128.

[180]) (str. 86.) Opp. I., f. 43b.: licet corpus et sanguis Christi sit sub utraque specie sacramentali etc.

[181]) (str. 86.) Helfert, Hus und Hieronymus, 1853, str. 65. Höfler, Magister Johannes Hus, 1864, str. 185. Palacký, Geschichte von Böhmen, III., 1, 197 násl. Oskar Jäger, Joh. Wycliffe, 1854, str. 84. Böhringer, Vorreformatoren, 1858, str. 562 násl. Hefele, Konciliengeschichte, VII., 1, 1874, str. 34. Neander, Allgem. Geschichte der christlichen Religion und Kirche, 3. vyd. 1856, II., str. 804, pozn. 4. Schwabe, Friedbergský pamětní spis, 1862, str. 141 násl.

[182]) (str. 87.) Palacký, Documenta, str. 153 násl. a 164 násl.

[183]) (str. 87.) Documenta, str. 169 násl.

[184]) (str. 88.) Opp. I., f. 163b, 166a. Böhringerův úsudek (Vorreformatoren, str. 568), že Hus otázku transsubstantiace v neurčitosti ponechává, jest mylný; Hus positivně předpokládá toto učení, neužívá sice výrazu transsubstantiatio, avšak slovesa transsubstantiare, v trpném příčestí.

[185]) (str. 89.) Palacký, Documenta, ep. 27, str. 56.

[186]) (str. 90.) Odpověď Stanislavovi Pálečovi, Opp. I., f. 264a, a dopis 1412 konventu karthusianského kláštera v Dolanech u Olomouce, jehož převor Štěpán sporný spis proti Husovi, jako Viklefitovi byl vydal, v. Palacký, Documenta, str. 32. Tu píše Hus, že by nikdy nepřijal blud, příčící se Písmu svatému, non dico, si Wiclef, sed nec si angelus de coelo descenderet et aliter quam scriptura docuit, doceret.

[187]) (str. 90.) Synodální kázání, Opp. II., f. 28a. Joh. Hus, Predigten über die Sonn- und Festtagsevangelien. Aus der böhmischen in die deutsche Sprache übersetzt von Dr. Joh. Novotný, Görlitz 1855, na př. I. část, str. 19; II. část str. 2.

[188]) (str. 92.) Joh. Hus, Predigten, přeložil Novotný, I část, str. 22.

[189]) (str. 92.) Opp. II., 260 násl., zvl. f. 262a. násl.

[190]) (str. 93.) Aeneáš Sylvius, Historia bohe mica,4°, inkunabule, bez jména místa a roku tisku C. 7b, c. 36: Nemo philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur quam isti.

[191]) (str. 93.) Konciliengeschichte, VII., 1, 1874, str. 217.

[192]) (str. 94.) Viz de Bonnechose, Lettres de Jean Hus, Paris 1846, Introduction, p. XII.—XVI., v. Palacký, Geschichte d. Husitentums und Prof. C. Höfler, Praha 1868, přídavek, str. 165 násl.

Obsah.